

Oslo kommune
Byrådsavdeling for finans

Oslo trender 2015

Forord

Oslorender har tidligere blitt gitt ut i 2009 og 2011. Som tidligere utgaver gir Oslorender 2015 en beskrivelse av fakta og viktige utviklingstrekk i kommunen og bysamfunnet som er relevante for den videre planlegging av byens fremtidige utvikling.

Vurderinger av utviklingstrekk og drøfting av innretning av kommunens planarbeid inngår ikke i foreliggende dokument, men skal fremlegges i kommunens planstrategi som etter planloven må vedtas innen 1.10.2016.

Tematisk spanner Oslorender 2015 bredt og inneholder informasjon om alle kommunens sektorer og tjenesteområder. I denne utgaven av Oslorender har folkehelse fått større plass enn tidligere iht. folkehelselovens krav til grunnlagsdata for planlegging.

Byrådsavdeling for finans

September 2015

Innholdsfortegnelse

Forord	1
Kapittel 1 Befolkningsutviklingen i Oslo	6
1.1 Befolkningsveksten i Oslo de siste årene og frem mot 2040	6
1.2 Flytting	11
1.3 Innvandrerbefolkningens bakgrunn og bosettingsmønster	15
1.4 Husholdninger	20
Kapittel 2 Befolkningens sosiale profil	22
2.1 Deltakelse i arbeidslivet	24
2.1.1 Sysselsettingsgrad	24
2.1.2 Redusert funksjonsevne	25
2.2 Inntektsnivå	25
2.2.1 Alminnelig inntekt	26
2.2.2 Barnehusholdninger med lav inntekt	26
2.2.3 Mottak av offentlige overføringer	27
2.3 Utdanning	28
2.3.1 Barnehage	28
2.3.2 Skole	31
2.3.3 Befolkningens utdanningsnivå	34
2.4 Oppvekst og barnevern	35
2.4.1 Helsestasjons- og skolehelsetjenesten	35
2.4.2 Barn med barneverntiltak	37
2.5 Trivsel og bomiljø	37
2.6. Helsevaner	38
2.6.1. Fysisk aktivitet	39
2.6.2. Kosthold og overvekt	39
2.6.3. Røyking og snusbruk	40
2.6.4. Alkohol og andre rusmidler	41
2.7 Levekår og helse er to sider av samme sak	42
Kapittel 3 Helsetilstand	43
3.1 Forventet levealder	43
3.2 Sykdomsbilde	45
3.2.1 Hjerte og karsykdommer	45

3.2.2 Kreft	46
3.2.3 Diabetes.....	47
3.2.4 Muskel- og skjelettlidelser	47
3.3 Psykisk helse	48
3.4 Egenrapportert helse blant ungdom	49
3.5 Vaksinasjon og smittsomme sykdommer.....	50
3.6 Tannhelse	51
3.7 Skader og ulykker	52
Kapittel 4 Boligmasse og boligbygging	54
4.1 Boligbyggingen i Oslo og Akershus og Oslos bydeler	54
4.2 Boligmasse, eie- og leieformer i Oslo og bydelene	57
Boligmasse.....	57
Eieform	58
4.3 Boligpriser i Oslo, Akershus og bydelene	58
4.4 Kommunale boliger i Oslo og bydelene.....	59
4.5 Beregninger av boligbyggebehov i Oslo	60
Kapittel 5 Næringsutvikling og innovasjon	64
5.1 Næringsstruktur og sysselsettingsutvikling.....	64
5.1.1 Sysselsettingsutvikling - næringsgrupper	64
5.2 Innovasjon i næringslivet.....	66
5.2.1 SkatteFUNN skal stimulere til flere FoU-prosjekter	69
5.3 Oslo som reisemål	70
Kapittel 6 Mobilitet, klimagassutslipp og energi	72
6.1 Klimagassutslipp og energi.....	72
6.1.1 Økte utslipp totalt – reduserte utslipp per innbygger	72
6.1.2 Miljøeffektivitet	73
6.1.3 Avfall og gjenvinning	74
6.2 Trafikkutvikling	74
6.3 Godstransport	77
6.4 Oslopakke 3	78
6.5 Transportsystemets kapasitet og pendling	79
Kapittel 7 Miljø og klimatilpasning	82
7.1 Naturgrunnlag	82

7.1.1 Biologisk mangfold	82
7.1.2 Vann og vassdrag.....	82
7.1.3 Landbruk.....	84
7.1.4 Forsøpling og tagging	85
7.2 Fysisk, biologisk og kjemisk miljø	86
7.2.1 Luftkvalitet.....	86
7.2.2 Støy.....	88
7.2.3 Stille områder	90
7.2.4 Godkjenning av skoler og barnehager.....	90
7.2.5 Badevannskvalitet	91
7.2.6 Friluftsliv – fysisk aktivitet og folkehelse	91
7.2.7 Beredskap mot brann og uønskede hendelser	92
7.3 Klimatilpasning	92
Kapittel 8 Organisasjonsliv, kultur og idrett.....	93
8.1 Deltakelse i organisasjonsliv.....	93
8.1.1 Frivillighet som verdiskaper	93
8.1.2 Frivillighet innen helse, omsorg og integrering.....	95
8.1.3 Frivillighet kultur og fritid	96
8.1.4 Frivillighet idrett og miljø	96
8.1.5 Tros- og livssynsfeltet	96
8.2 Kulturtilbud og kulturnæringsaktivitet i Oslo.....	98
8.2.1 Kulturtilbud og deltagelse	98
8.2.2 Kulturell infrastruktur.....	101
8.2.3 Kultur og næring, kreative næringer	102
8.3 Kulturminner og kulturmiljø.....	103
8.3.1 Automatisk fredete kulturminner	104
8.3.2 Gul liste.....	104
8.4 Idrett.....	105
Kapittel 9 Arealbruk og utbyggingsmønster.....	107
9.1 Utbyggingsmønster og omfang for bolig, næring og sosial infrastruktur	107
9.1.1 Utbyggingsmønster bolig 2000 – 2014.....	107
9.1.2 Utbyggingsmønster næring 2000 – 2014	110
9.1.3 Utbyggingsmønster sosial infrastruktur 2005 – 2015	112

9.1.4. Utbyggingsmønster og kollektivtilgjengelighet	115
9.2 Blågrønn struktur i byggesonen	119
9.2.1 Grøntareal og parker	119
9.2.2 Opparbeiding av turveier og bekkeåpninger.....	122
9.3 Planlagt bolig- og næringsutbygging	123
9.3.1 Planlagt boligbygging.....	123
9.3.2. Planlagt næringsutbygging	125
Kapittel 10 Oslo kommunes økonomi og tjenesteproduksjon	126
10.1 Oslos overordnede økonomiske situasjon	126
10.1.1 Sammensetning av kommunens brutto driftsutgifter	126
10.1.2 Sammensetning av kommunens inntekter	127
10.1.3 Investeringer	128
10.1.4 Gjeldsutvikling	129
10.1.5 Skatt i forhold til landssnittet før og etter utjevning	130
10.2 Sammenligning av tjenesteproduksjonen mellom storkommunene	131
10.2.1 Pleie og omsorg	131
10.2.2 Kommunehelsetjenesten	133
10.2.3 Barnevernet.....	133
10.2.4 Sosialtjenesten	134
10.2.5 Skole	135
10.2.6 Barnehage	135
10.3 Bedre tjenester gjennom modernisering og bruk av ny velferdsteknologi.....	136
10.3.1 Forenkling og effektivisering	136
10.3.2 Program for velferdsteknologi og tjenesteutvikling.....	137
Litteraturliste.....	139

Kapittel 1 Befolkningsutviklingen i Oslo

Oslo er en by i sterk vekst. Folketallet har de siste årene vokst med 10-12 000 personer hvert år, og det forventes en fortsatt sterk vekst frem mot 2040. Befolkningen i Oslo skiller seg en del fra befolkningen i Norge ved å ha en ung befolkning hvor flere bor i eneshushold. I tillegg flytter Osloborgere mer enn i landet, og nesten en tredjedel av befolkningen har innvandrerbakgrunn.

I dette kapittelet vil vi se nærmere på hvordan befolkningens størrelse og sammensetning har endret seg de siste årene, og hvordan den forventes å utvikle seg frem mot 2040.

1.1 Befolkningsveksten i Oslo de siste årene og frem mot 2040

I løpet av de første månedene av 2015 ble Osloborger nummer 650 000 registrert. Dette skjer kun fire år etter innbygger 600 000 ble feiret. Oslo har hatt en stor befolkningsvekst i løpet av 2000-tallet, med en årlig vekst på rundt to prosent siden 2004. Det forventes av Oslo vil vokse også i fremtiden, men veksten antas å avta noe.

Figur 1.1.1 viser faktisk folkemengde frem til og med 2015, og fremskrevet folkemengde etter Statistisk sentralbyrås fremskrivning av 2014. Vi ser at SSB forventer at folkemengden i Oslo skal øke, men veksten avtar noe utover perioden. I 2040 forventer SSB at Oslo har nesten 830 000 innbyggere.

Osloregionen er her definert som samarbeidsalliansen Osloregionen, og består av 78 kommuner i østlandsområdet. Ved inngangen til 2015 bodde det vel to millioner innbyggere i det som her regnes som Osloregionen. Dette tilsvarer 40 prosent av Norges befolkning. I 2040 forventer SSB at det vil bo 2,6 millioner innbyggere i regionen.

FAKTABOKS

BEFOLKNINGSFREMSKRIVNING:

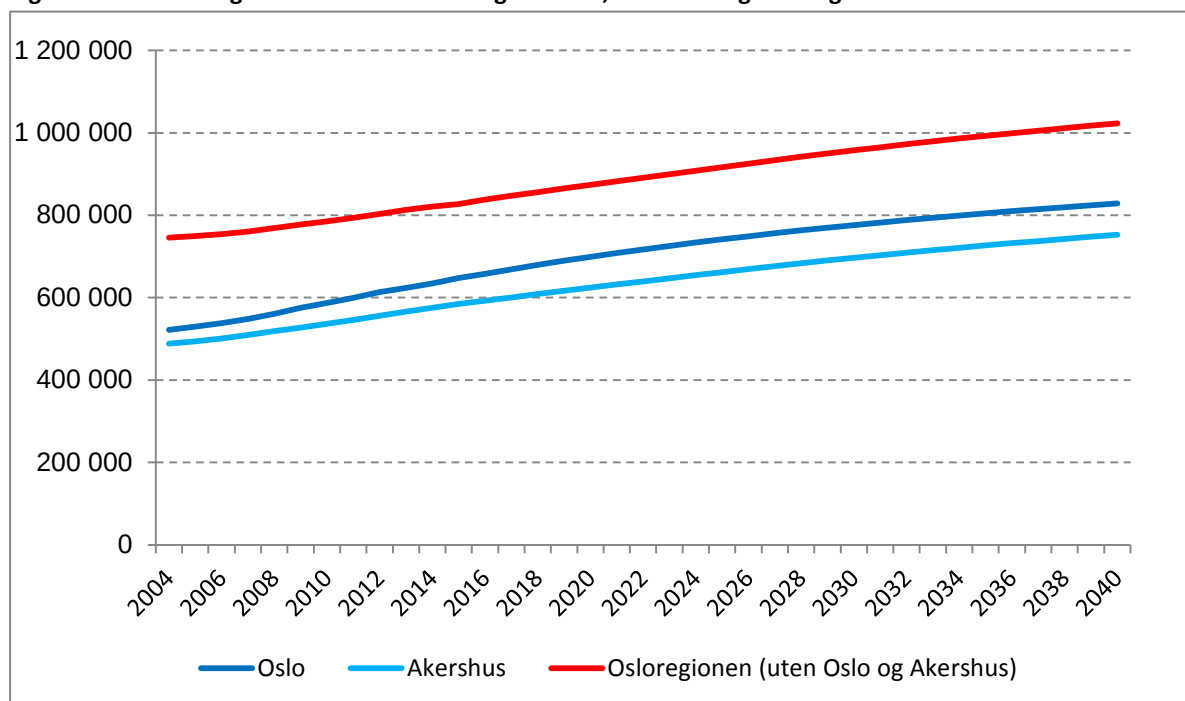
En befolkningsfremskrivning er en beregning om den fremtidige befolkningen basert på antakelser om fødselshyppighet, dødelighet og flytting. Statistisk sentralbyrå (SSB) foretar hvert andre år en befolkningsfremskrivning for hele landet, inkludert Oslo kommune. Oslo kommune gjennomfører årlig sin egen befolkningsfremskrivning. Disse to fremskrivningene avviker noe fra hverandre. Først og fremst benytter SSB og kommunen forskjellig modellverktøy som i seg selv medfører forskjellige resultat. Til dels gjøres det ulike vurderinger av forutsetningene som legges inn i modellen. Til sist legger Oslo kommune inn vedtatt og planlagt boligbygging inn i modellen, som gjør at befolkningsveksten kan fordeles etter hvor det er planlagt boligutbygging.

SSB lager ni alternativer i sin befolkningsfremskrivning for kommunene. Her benytter vi oss av middelalternativet «Middels nasjonal vekst».

Oslo kommune lager tre alternativer, et lav-, middel- og høyalternativ. Om ikke annet er spesifisert, er det mellomalternativet som benyttes i figurene.

I Oslotrender 2015 er det SSBs befolkningsfremskrivning fra 2014 og Oslo kommunes fremskrivning fra 2015 som ligger til grunn for figurer og tekst. Der det gjennomføres sammenligninger av Oslo og landet i en og samme figur er det SSBs fremskrivning som benyttes for å sikre sammenlignbarhet.

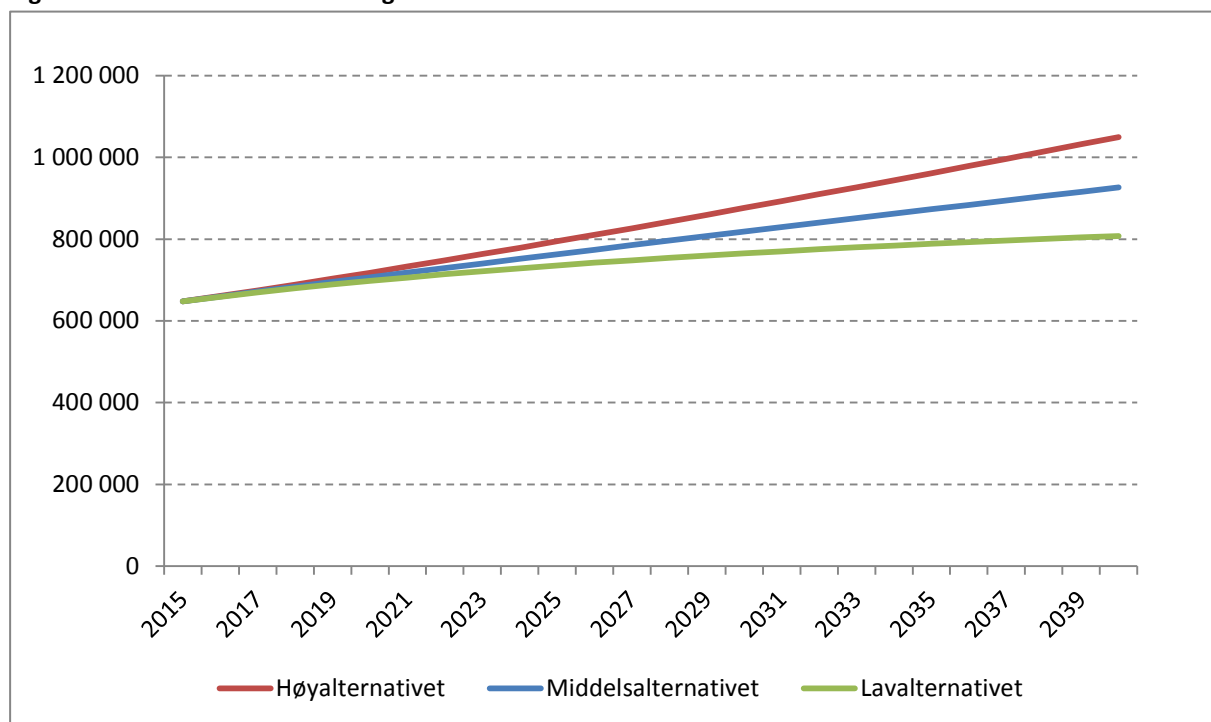
Figur 1.1.1 Faktisk og fremskrevet folkemengde i Oslo, Akershus og Osloregionen. Kilde: SSB

Figur 1.1.2 viser Oslo kommunes befolkningsfremskrivning for 2014, etter de tre alternativene. Oslo kommunes befolkningsfremskrivning avviker noe fra SSBs fremskrivning, se faktaboks. Kommunen forventer at det vil bo 926 000 innbyggere i Oslo i 2040, som er nesten 100 000 flere innbyggere enn det SSB fremskriver. Kommunen legger til grunn en årlig befolkningsvekst i Oslo på i underkant av to prosent årlig i den første delen av fremskrivningsperioden, men dette synker gradvis mot én prosent årlig vekst mot 2040.

Det er høy usikkerhet knyttet til en befolkningsfremskrivning, og dette illustreres best ved å se på de tre fremskrivningsalternativene (se faktaboks). Høyalternativet til Oslo gir en gjennomsnittlig årlig befolkningsvekst på to prosent, mens lavalternativet gir vekst på i underkant av én prosent. I 2040 gir dette en differanse på vel 240 000 personer.

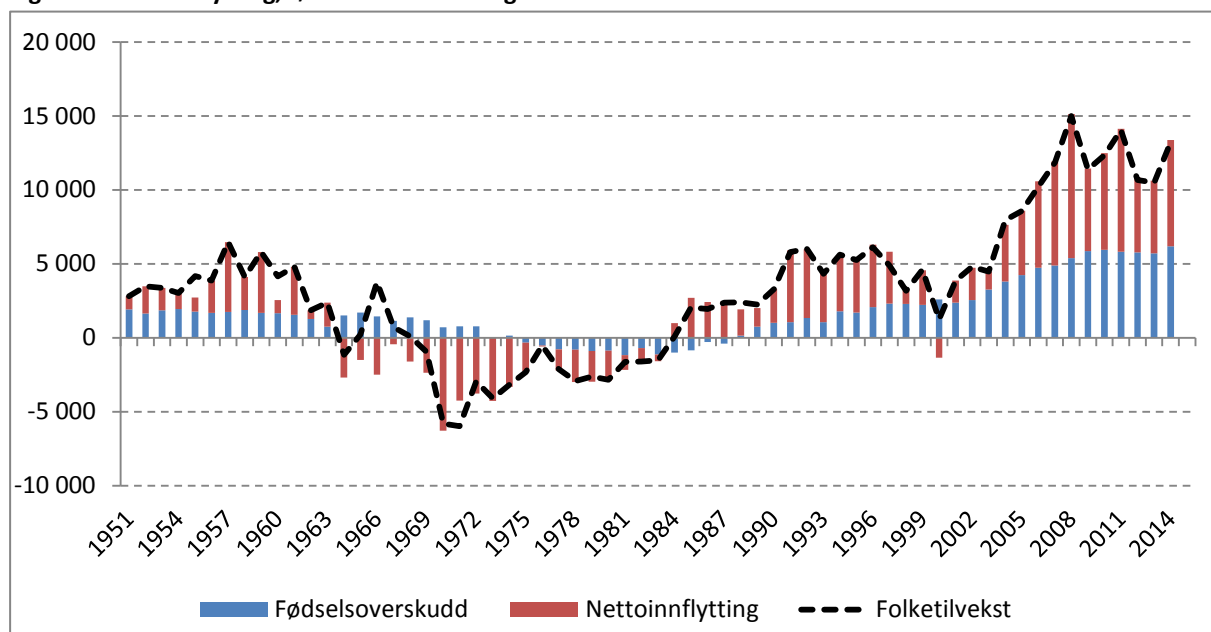
Figur 1.1.2 Fremskrevet folkemengde etter ulike alternativ. Kilde: Oslo kommune

Befolkningsveksten styres av to faktorer, fødselsoverskuddet, også kalt den naturlige tilveksten, og nettoflytting. Fødselsoverskuddet består av antall fødsler minus antall døde. Nettoflytting tilsvarer all innflytting fratrasket all utflytting.

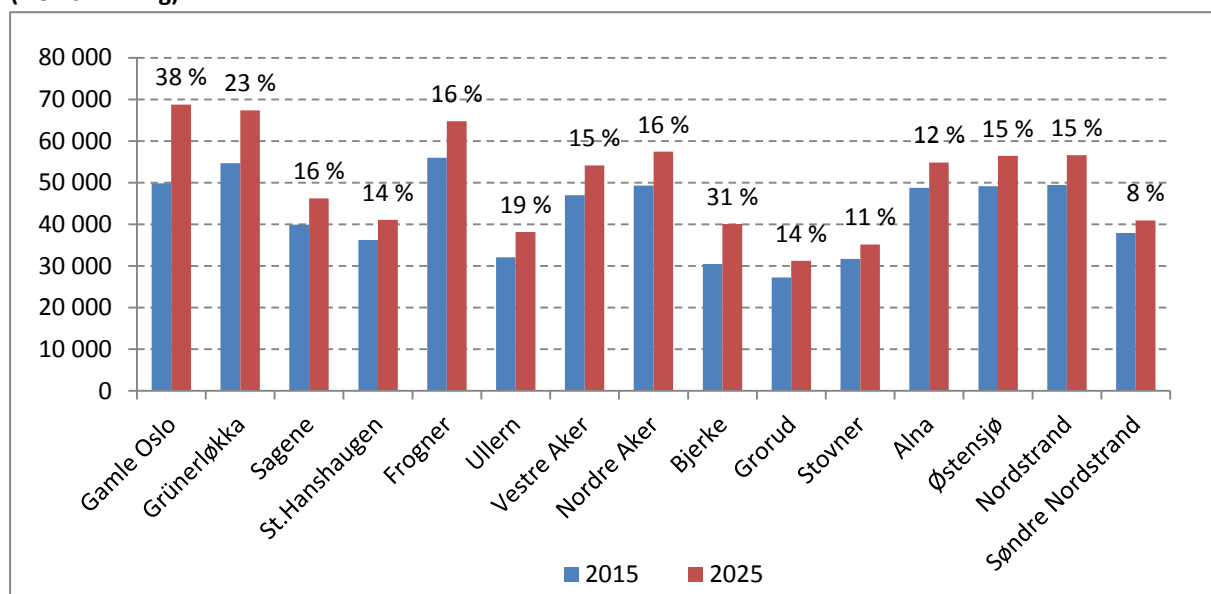
Figur 1.1.3 viser befolkningsveksten i Oslo fra 1950-tallet og frem til i dag, og hvordan de to vekstfaktorene har påvirket befolkningsveksten. Vi ser at Oslo hadde en reduksjon i antall innbyggere fra midten av 60-tallet til begynnelsen av 80-tallet, hovedsakelig drevet av flytting. På 2000-tallet har Oslos befolkning vokst betraktelig, både på grunn av økt tilflytting, men også på grunn av større fødselskull og færre døde.

Figur 1.1.3 Nettoflytting, fødselsoverskudd og totalt folketilvekst i Oslo 1951-2014. Kilde: SSB

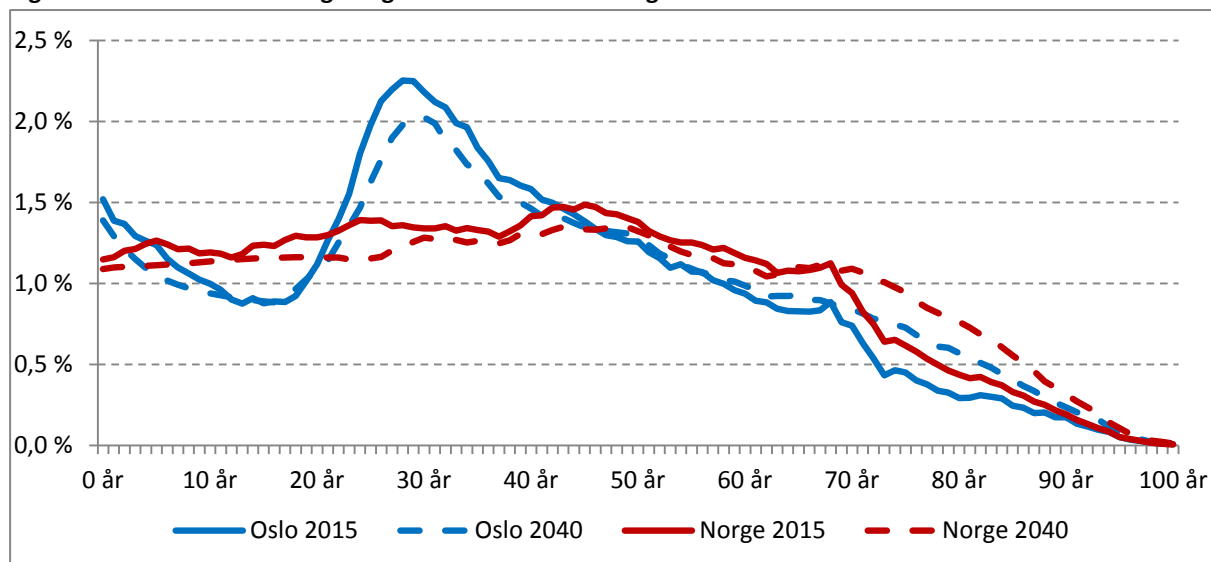
Oslo består i dag av 15 bydeler. Størrelsene på bydelene varierer. Frogner er den mest folkerike bydelen med 55 965 innbyggere, mens Grorud har den minste befolkningen med sine 27 283 innbyggere. Figur 1.1.4 viser antallet innbyggere i 2015, og forventet innbyggertall i 2025. Den forventede befolkningsveksten er angitt i prosent over søylene. Det er forventet en befolkningsvekst på over 10 prosent i alle bydeler, unntatt Søndre Nordstrand som har den laveste forventede veksten (8 prosent). Veksten forventes å bli særlig høy i bydelene Gamle Oslo, Grünerløkka og Bjerke. Veksten skyldes i all hovedsak boligutbygging i eksisterende eller tidligere næringsområder eller endret bruk av den eksisterende bygningsmassen. Eksempler på transformasjon av næringsarealer er den pågående og planlagte utbyggingen i områdene Ensjø, Økern, Nydalen/Sandaker og Bjørvika.

Figur 1.1.4 Faktisk og fremskrevet folkemengde i bydelene. Kilde: SSB (statistikk) og Oslo kommune (fremskrivning)

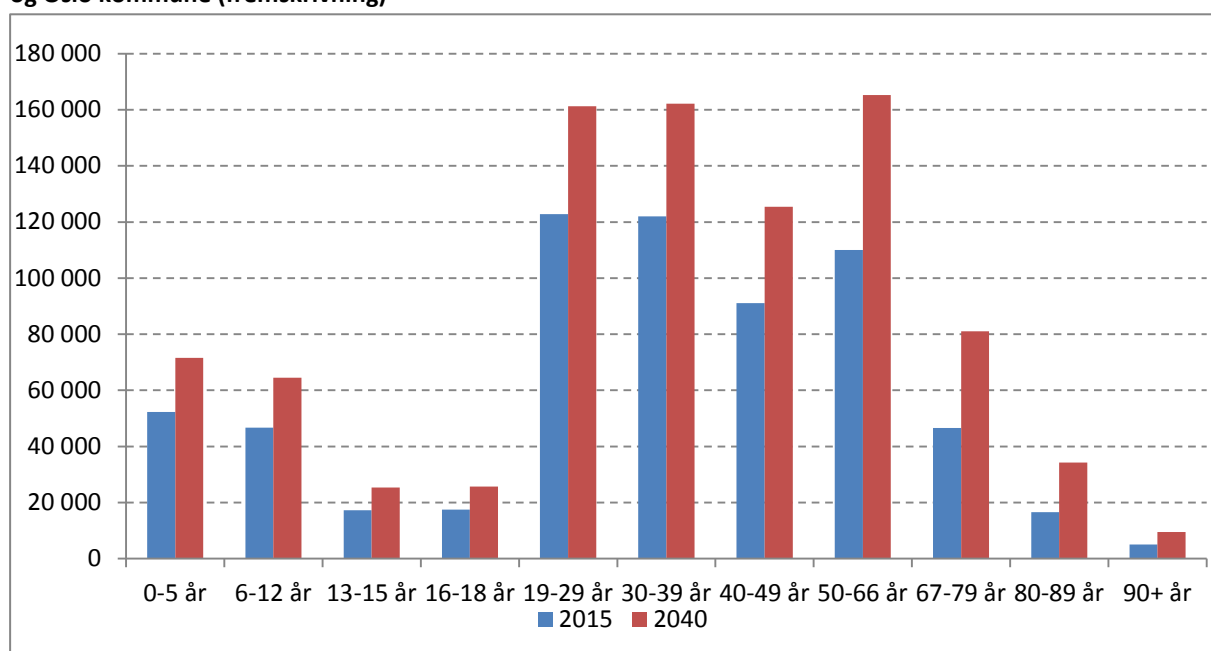
Alderssammensetningen i Oslo skiller seg fra landet ved at Oslo har færre barn og unge i alderen 4-20 år, flere unge voksne i alderen 20 til 40 år, og litt færre voksne over 40 år. Figur 1.1.5 viser befolkningen etter alder, både i Oslo og for landet (Norge). De stiplede linjene viser SSBs fremskrevne befolkning i 2040.

Figur 1.1.5 Faktisk folkemengde og fremskrevet folkemengde etter ettårs aldersklasser. Kilde: SSB

Det forventes at Oslo får en litt lavere andel unge relativt til eldre i 2040. Dette skyldes hovedsakelig at de store etterkrigskullene nå går over i pensjonsalder. Likevel ser vi at Oslos alderssammensetning sammenlignet med landet forblir mer eller mindre uendret.

Figur 1.1.6 Faktisk folkemengde og fremskrevet folkemengde etter ettårs aldersklasser. Kilde: SSB (statistikk) og Oslo kommune (fremskrivning)

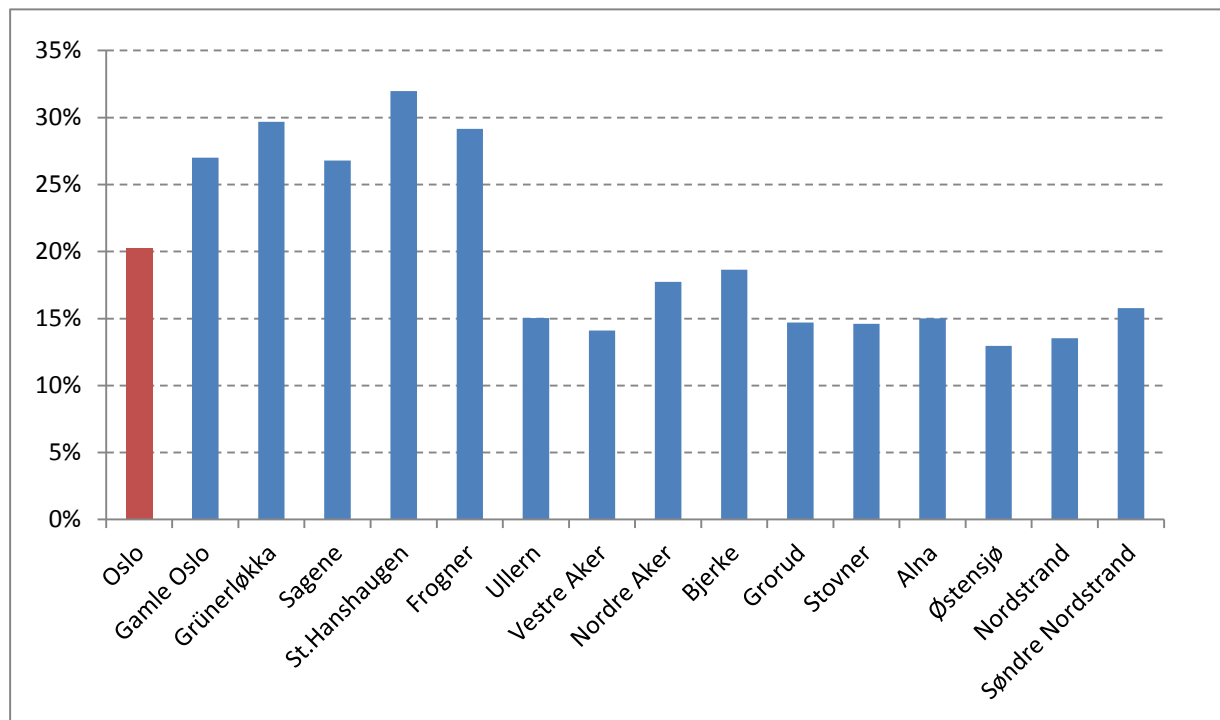

I Oslos befolkningsfremskrivning ser vi det samme mønsteret. Alle aldersgrupper forventes å vokse frem til 2040, men den største relative veksten kommer i de eldste aldersgruppene. Antall 80-åringer forventes å fordobles i løpet av perioden.

1.2 Flytting

Hvert år flytter omtrent 20 prosent av Oslos befolkning. Flyttingen skjer internt i byen, til og fra et annet fylke eller utlandet. Dette gjør Oslo til en dynamisk by, men det skaper også utfordringer for kommunenes planlegging. Selv om barn fødes i en bydel, betyr ikke det at barnet vil begynne i barnehage eller skole i samme bydel. Likeledes vet vi ikke hvor mange som vil komme tilflyttende fra andre land eller andre kommuner i Norge. Det er derfor viktig å kjenne til hvordan de største flyttestrømmene har beveget seg de siste årene, så man kan legge dette til grunn i befolkningsfremskrivningen.

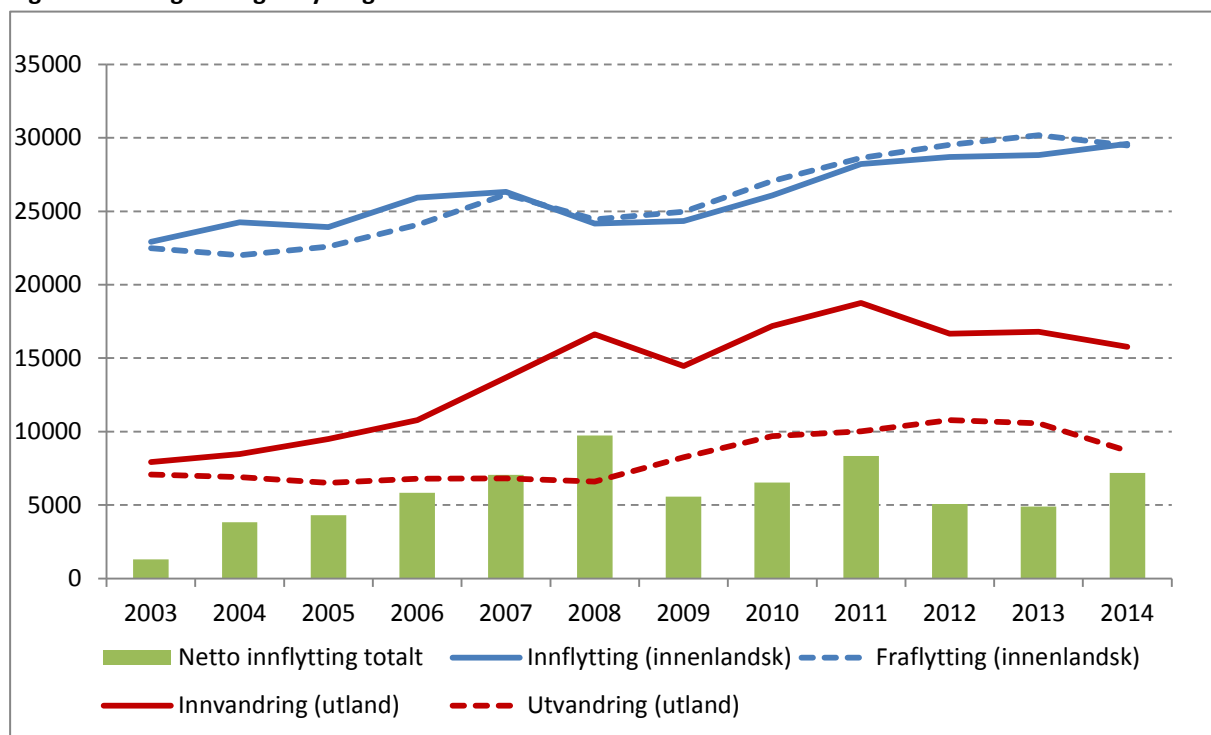
Figur 1.2.1 Andel av befolkningen som flyttet fra en bolig i Oslo, gjennomsnitt for perioden 2010-2014. Prosent. Kilde: SSB

Figur 1.2.1 viser andelen av befolkningen som flytter hvert år, basert på gjennomsnittet de siste fem årene (2010-2014). Det er i indre by befolkningen flytter mest. Dette er ikke veldig overraskende i og med at indre by har mange unge beboere i den alderen man flytter hyppigst. Det er også i indre by det er flest små leiligheter og utleieleiligheter. I bydel St. Hanshaugen flytter så mye som 30 prosent av befolkningen hvert år. I ytre by flytter fra 13 til 20 prosent av befolkningen.

I perioden 2010 til 2014 flyttet det hvert år i gjennomsnitt omtrent 39 000 personer fra Oslo og til andre steder i Norge eller til utlandet. Tilsvarende flyttet hvert år omtrent 45 000 personer fra utlandet eller andre steder i Norge inn til Oslo. Dette medfører at Oslos befolkning hvert år økte med omtrent 6 000 personer bare på grunn av inn- og utflytting i løpet av perioden.

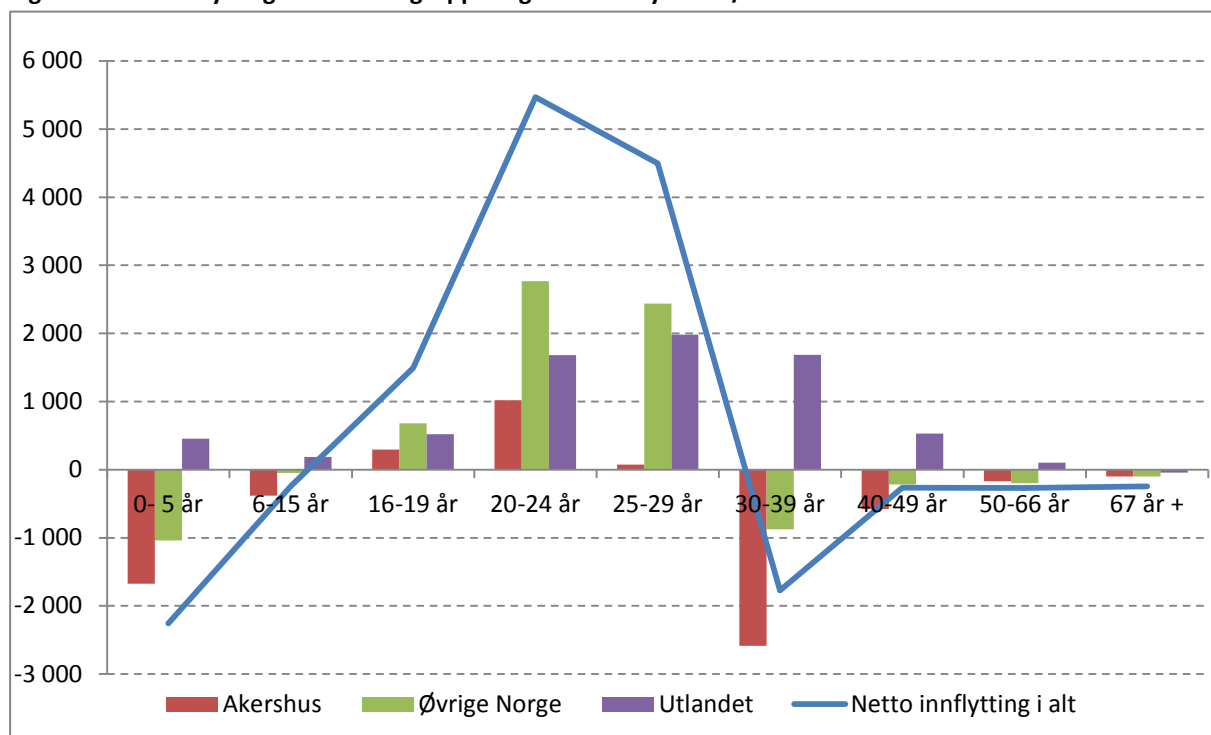
Figur 1.2.2 Årlig inn- og utflytting for Oslo. 2003-2014. Kilde: SSB

Av figur 1.2.2 ser vi volumet av alle flyttestrømmene ut og inn av Oslo. Vi ser at omtrent det samme antallet flytter inn til Oslo som ut til andre kommuner. Volumet har imidlertid økt noe de ti siste årene. I 2003 var det omtrent 23 000 flyttinger i hver retning. I 2014 var dette tallet i underkant av 30 000.

Mens det er omtrent like mange som flytter hhv. til og fra Oslo og andre steder i Norge, er det langt flere som innvandrer fra utlandet enn det er utvandring. Stolpene i figur 1.2.2 viser den totale nettoflyttingen. Nettoflytting viser hvor mange som har flyttet til Oslo minus de som flyttet fra Oslo. Av dette ser vi at nettoflyttingen har variert mellom 5 000 og 8 000 de fem siste årene, og at størrelsen på nettoflyttingen totalt sett tilsvarer forskjellen mellom inn- og utvandring til utlandet. En stor del av befolkningsveksten kan dermed tilskrives innflytting fra utlandet.

Figur 1.2.3 Nettoflytting etter aldersgrupper og sted det flyttes til/fra. 2014. Kilde: SSB

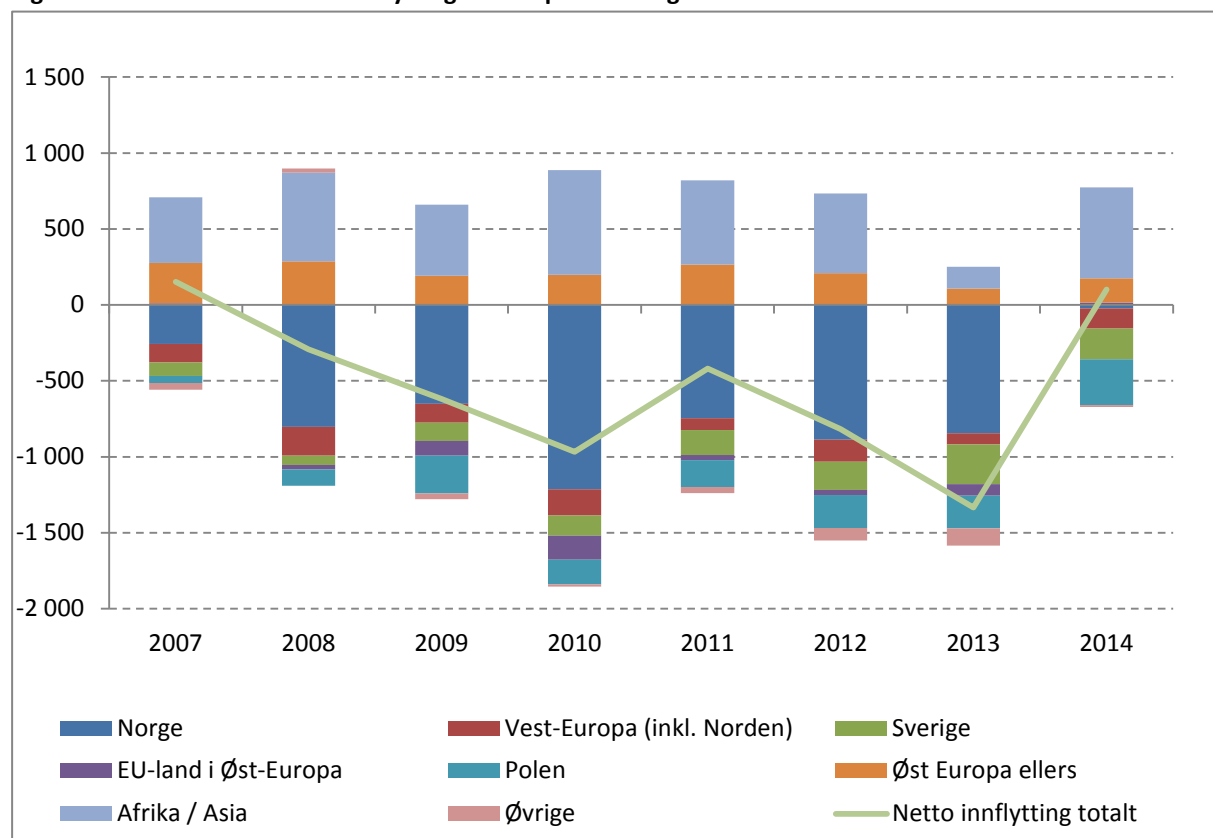
Hvor flytterne flytter til og fra, varierer med flytternes alder. Figur 1.2.3 viser hvor stor nettoflyttingen er i ulike aldersgrupper og hvor de flytter til eller kommer fra. Linjen i figuren viser nettoflyttingen totalt etter alder. Vi ser at det er spesielt mange tilflyttere til Oslo i alderen 20-29 år, mens det er barn under 16 år og voksne i alderen 30 til 39 år som i størst grad flytter ut. Det er mange barnefamilier som flytter ut for å bosette seg i Akershus eller andre steder i landet.

Stolpene illustrerer hvor flytterne skal til eller kommer flyttende fra. Vi ser at det spesielt er barn og voksne i alderen 30 til 39 som flytter ut av Oslo og til Akershus og øvrige Norge. I aldersgruppen 20 til 29 år er det langt flere som flytter til Oslo enn ut av Oslo, både fra Akershus, resten av landet og utlandet. Flyttebalansen med utlandet er positiv for nesten alle aldersgrupper, men den er høyest for unge voksne i alderen 20 til 29 år.

Figur 1.2.4 viser landbakgrunnen til de som flytter inn og ut av Oslo. Landbakgrunn defineres i følge Statistisk sentralbyrå som det landet man er født i unntatt for barn født i Norge med to foreldre som ikke er født i Norge. For disse barna er det mors landbakgrunn som registreres som barnas landbakgrunn. Figuren viser at de med norsk landbakgrunn har nettoutflytting fra Oslo for alle år med unntak av 2014.

Innvandrere fra Vest-Europa og EU-medlemmer i Øst-Europa har også en negativ innenlandsk nettoflytting, noe som kan skyldes at denne gruppen, som i stor grad er arbeidsinnvandrere, flytter dit hvor de finner arbeid. Innvandrere fra Afrika og Asia har derimot en positiv nettoflytting, altså at flere flytter til Oslo enn ut av Oslo. Statistisk sentralbyrås analyser av nasjonale flyttemønstre (Stambøl, 2013), viser også at arbeidsinnvandrere tenderer til å flytte til mindre sentrale strøk enn de flytter fra, mens innvandrere med flyktningebakgrunn gjør det motsatte, de flytter til mer sentrale strøk.

Figur 1.2.4 Innenlandsk netto innflytting fordelt på landbakgrunn. 2007-2014. Kilde: SSB

1.3 Innvandrerbefolkningens bakgrunn og bosettingsmønster

Oslos befolkning har bakgrunn fra rundt 200 land, og 32 prosent av befolkningen har bakgrunn fra andre land enn Norge. Innvandrerbefolkningen er en mangfoldig gruppe, med veldig ulike forutsetninger og bakgrunn. Noen kommer til Oslo som arbeidsinnvandrere, andre er flyktninger eller kommer på familiegjenforening.

FAKTABOKS INNVANDRERBEFOLKNINGEN

Innvandrerbefolkningen er her definert som de som selv har innvandret (innvandrere), og de som er født i Norge med to innvandrerforeldre (norskfødte).

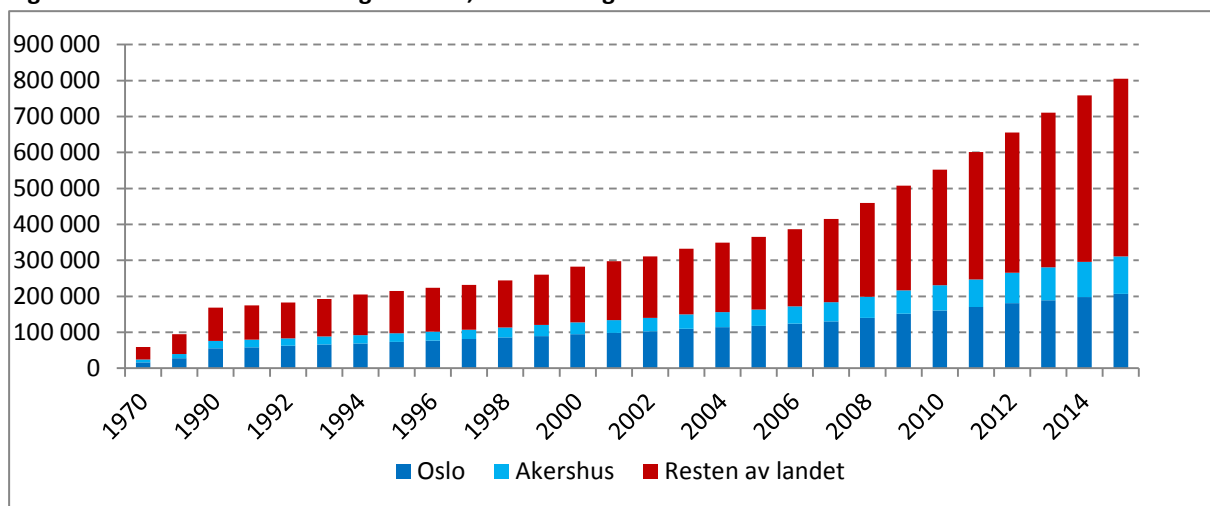
Landbakgrunn defineres i følge Statistisk sentralbyrå som det landet man er født i unntatt for barn født i Norge med to foreldre som ikke er født i Norge. For disse barna er det mors landbakgrunn som registreres som barnas landbakgrunn.

Definisjon av landbakgrunn:

EU/EØS mv – inngår medlemsland i EU/EØS (utenom Norge), USA, Canada, Australia og New Zealand

Asia/Afrika mv – inngår Asia, Afrika, Sør- og Mellom-Amerika, Oseania unntatt Australia og New Zealand, og Europa utenom EU/EØS

Figur 1.3.1 Innvandrerbefolkningen i Oslo, Akershus og resten av landet. 2015. Kilde: SSB

Figur 1.3.1. viser at det i 1970 var nesten 60 000 innvandrere i Norge, mens det ved inngangen til 2015 var litt over 800 000 innbyggere i Norge som enten selv har innvandret eller har to foreldre som har innvandret. Innvandrerbefolkningen er blitt over 13 ganger så stor i løpet av de siste 45 årene. Bare de ti siste årene har innvandrerbefolkningen doblet sin størrelse, mye på grunn av økt arbeidsinnvandring etter EU-utvidelsen i 2004.

26 prosent av innvandrerbefolkningen bor i Oslo, og utgjorde over 200 000 mennesker ved inngangen til 2015. Også i Oslo har innvandrerbefolkningen vokst mye i løpet av 2000-tallet, og har mer enn doblet seg siden årtusenskiftet. De siste fem årene har Oslos befolkning økt med omtrent 6 000 hvert år grunnet innvandring.

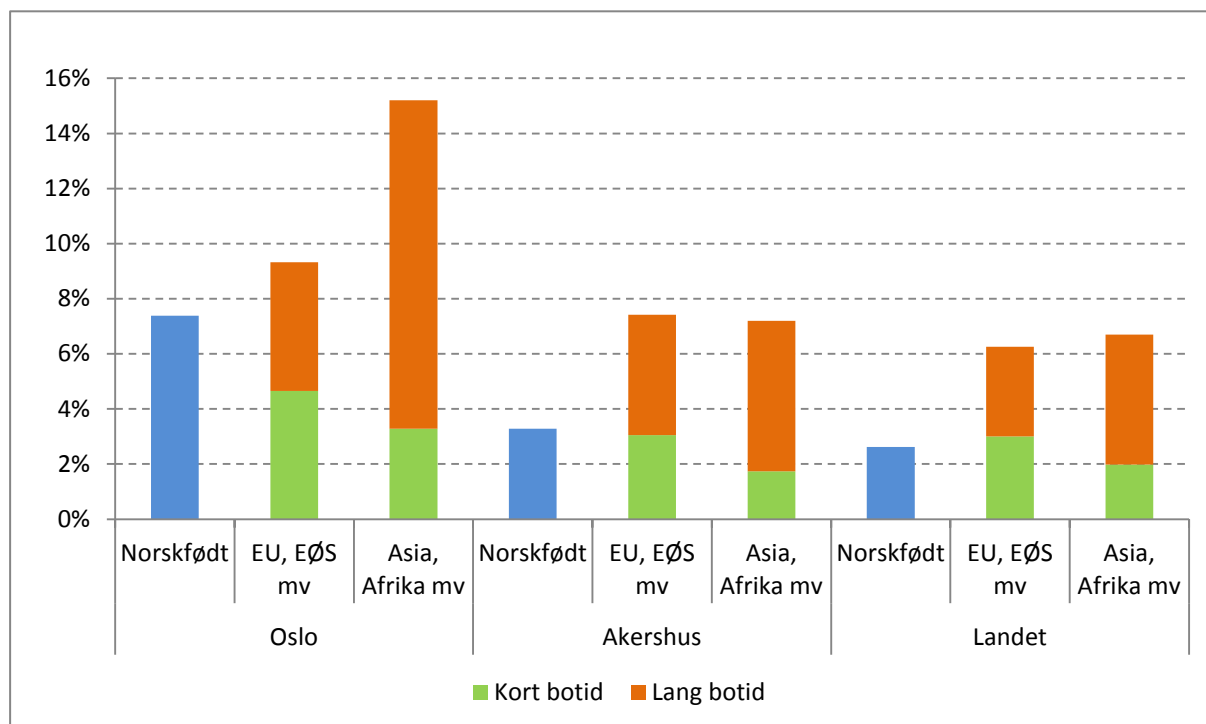
Figur 1.3.2 viser hvor stor andel av totalbefolkningen som er norskfødt med innvandrerforeldre, og hvor stor andel som selv har innvandret etter de to landgruppene EU/EØS mv. og Asia/Afrika mv. (se faktaboks).

I tillegg viser figuren hvor stor andel av disse som har kort (mindre enn fem år) og lang (mer enn fem år) botid. Kort botid er her definert som de som har innvandret fra og med 2010, mens lang botid er alle som har innvandret før 2010.

Vi ser av figuren at norskfødte med innvandrerforeldre utgjør en langt større befolkningsgruppe i Oslo enn hva den gjør i Akershus eller i landet. I tillegg utgjør innvandrere fra Asia/Afrika mv. en langt større befolkningsgruppe, og da spesielt de med lang botid. Som innvandrer er man mer avhengig av storsamfunnet den første tiden man oppholder seg i landet. Dette gjelder spesielt innbyggere som ikke er arbeidsinnvandrere. En stor befolkning med kort botid kan derfor bety større integreringsmessige utfordringer for samfunnet, enn en befolkning hvor de fleste av innvandrerne har vært her en god stund.

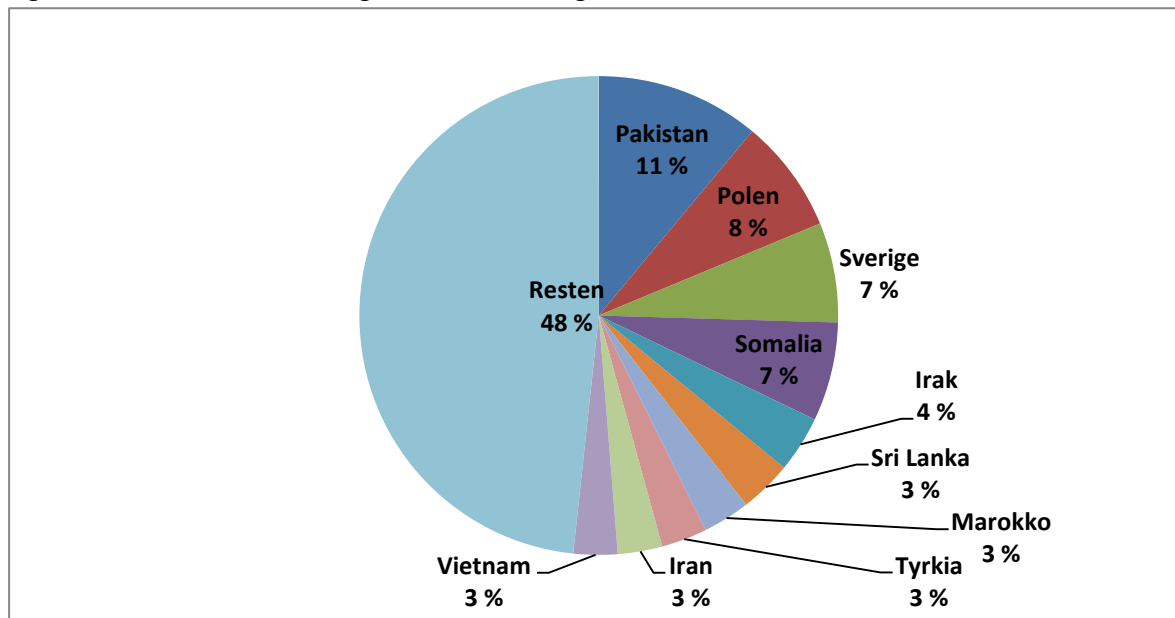
Rundt åtte prosent av befolkningen i Oslo har kort botid. Selv om Oslo har en langt større innvandrerbefolkning enn resten av landet, så utgjør majoriteten av innvandrerbefolkningene enten innvandrere som har vært her lenge eller som selv er født i Norge.

Figur 1.3.2 Andel av totalbefolkningen som er hhv.norskfødte med innvandrerforeldre og innvandrere etter botid. Prosent. 2015. Kilde: SSB

Omtrent 11 prosent av innvandrerbefolkningen i Oslo, omtrent 23 000 personer, har landbakgrunn fra Pakistan. Dette er den største innvandrergruppen i Oslo. Tidligere har svenskene utgjort den nest største innvandrergruppen i Oslo, men fra og med 2014 har det vært flere med polsk enn svensk landbakgrunn. Vi ser av figur 1.3.3 at de ti største landene utgjør omtrent 52 prosent av innvandrerbefolkningen. Oslos innvandrerbefolkning har med andre ord en variert landbakgrunn.

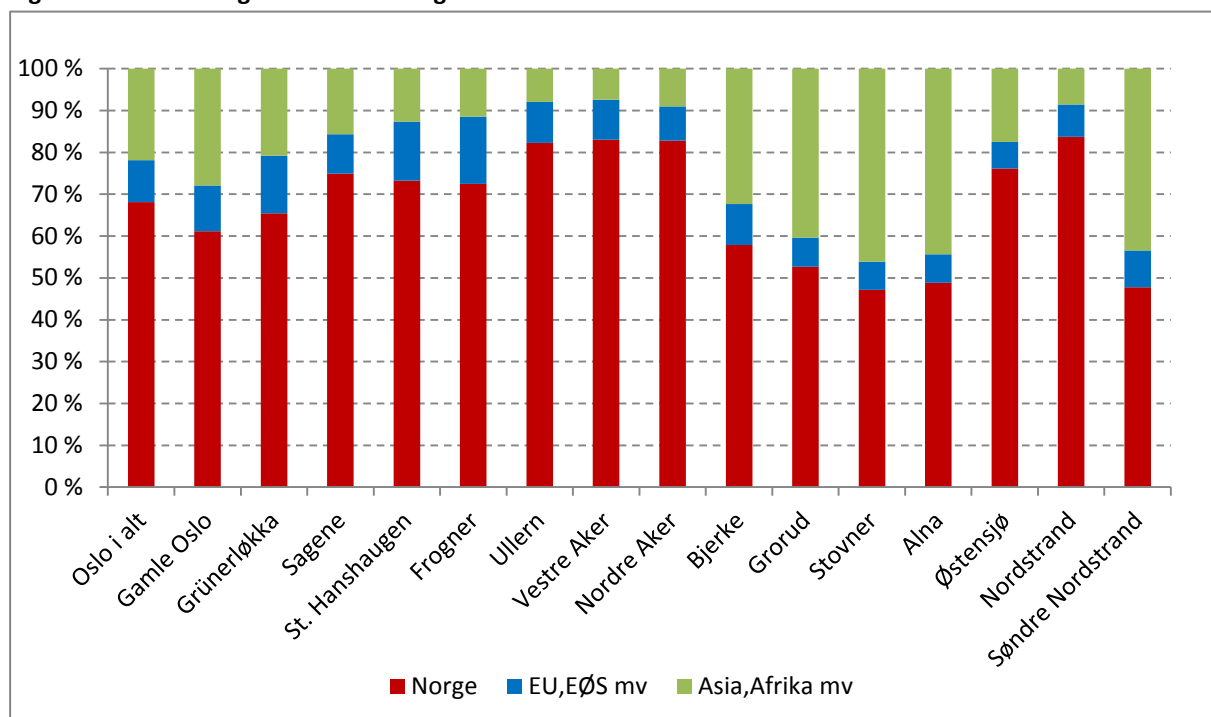
Figur 1.3.3 Innvandrerbefolkningen i Oslo etter bakgrunnsland. Prosent. 2015. Kilde: SSB

Størrelsen på innvandrerbefolkningen varierer fra bydel til bydel. Det er spesielt bydelene i øst og sør som har en relativ stor innvandrerbefolkning. I bydel Stovner, Alna og Søndre Nordstrand utgjør innvandrerbefolkningen nå over halvparten av innbyggerne. I ytre by vest utgjør innvandrerbefolkningen mellom 17 og 18 prosent, og ligner dermed mer på gjennomsnittet for landet (16 prosent).

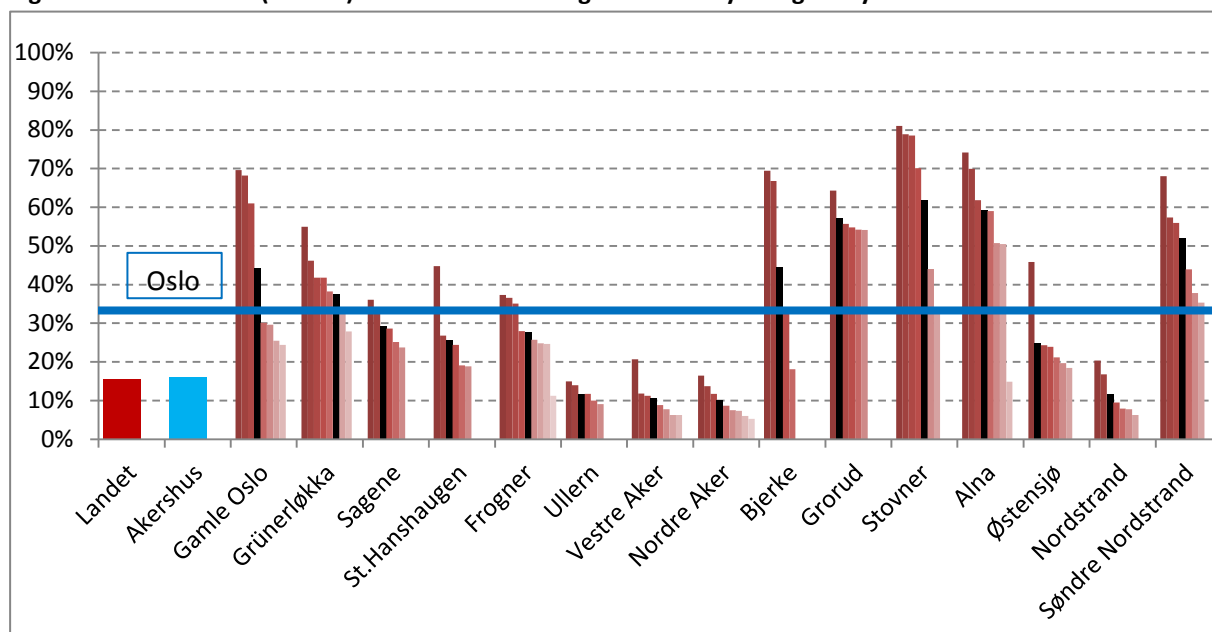
I bydelene i vest utgjør innvandrere fra EU/EØS mv. en større gruppe enn innvandrerbefolkningen fra Asia/Afrika mv. For de resterende bydelene er innvandrerbefolkningen fra Asia/Afrika mv. den klart største gruppen, og den er spesielt stor i Groruddalen og Søndre Nordstrand.

Figur 1.3.4 Befolkningen etter landbakgrunn. Prosent. 2015. Kilde: SSB

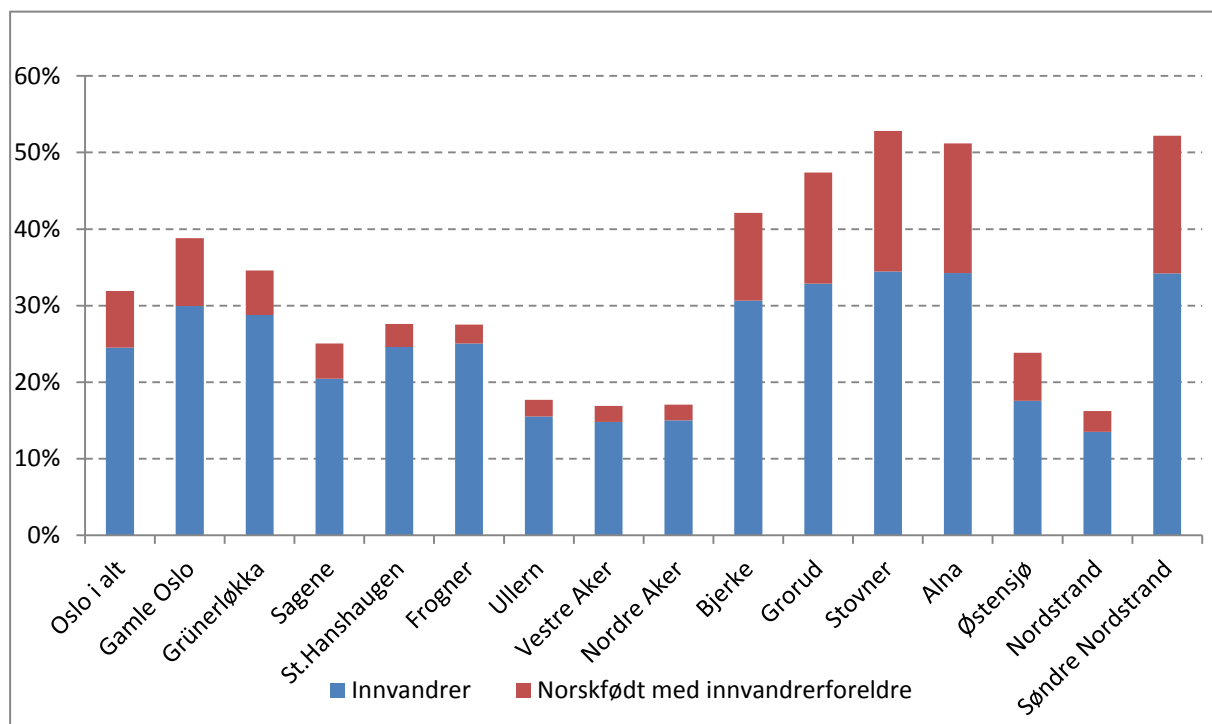
Figur 1.3.5 viser andelen av barn i alderen 0 til 15 år med innvandrerbakgrunn. Hver bydel utgjør en klynge stolper, og hver stolpe i klyngen tilsvarer én delbydel. Den mørke søylen viser gjennomsnittet for bydelen. Den horisontale linjen viser gjennomsnittet for Oslo. Vi ser at i bydeler med høye andeler innvandrere, er det generelt flere barn med innvandrerbakgrunn i forhold til innvandrerbefolkningens andel av totalbefolkningen. Det er omvendt i bydeler hvor det færre innvandrere. Der er barn med innvandrerbakgrunn underrepresentert i forhold til befolkningen med innvandrerbakgrunn. For eksempel, i bydel Stovner har 53 prosent av befolkningen innvandrerbakgrunn, mens 63 prosent av barna har innvandrerbakgrunn. I bydel Nordre Aker har 17 prosent av befolkningen innvandrerbakgrunn, mens bare 10 prosent av barna har det.

Figur 1.3.5 Andel barn (0-15 år) med innvandrerbakgrunn etter bydel og delbydel. Prosent. 2015. Kilde: SSB

Som vi har sett utgjør majoriteten av innvandrerbefolkningen den gruppen som selv har innvandret. Figur 1.3.6 viser hvordan den norskfødte delen av innvandrerbefolkningen bor sammenlignet med de som selv har innvandret. Vi ser at de som er norskfødte hovedsakelig bor i Groruddalen og i bydel Søndre Nordstrand. Som tidligere nevnt utgjør innvandrerbefolkningen over halvparten av innbyggerne i tre bydeler. Som vi ser av figuren er nesten 20 prosent av personene i disse bydelene norskfødte med innvandrerforeldre.

Figur 1.3.6 Norskfødte med innvandrerforeldre og innvandrere som andel av befolkningen. Prosent. 2015. Kilde: SSB

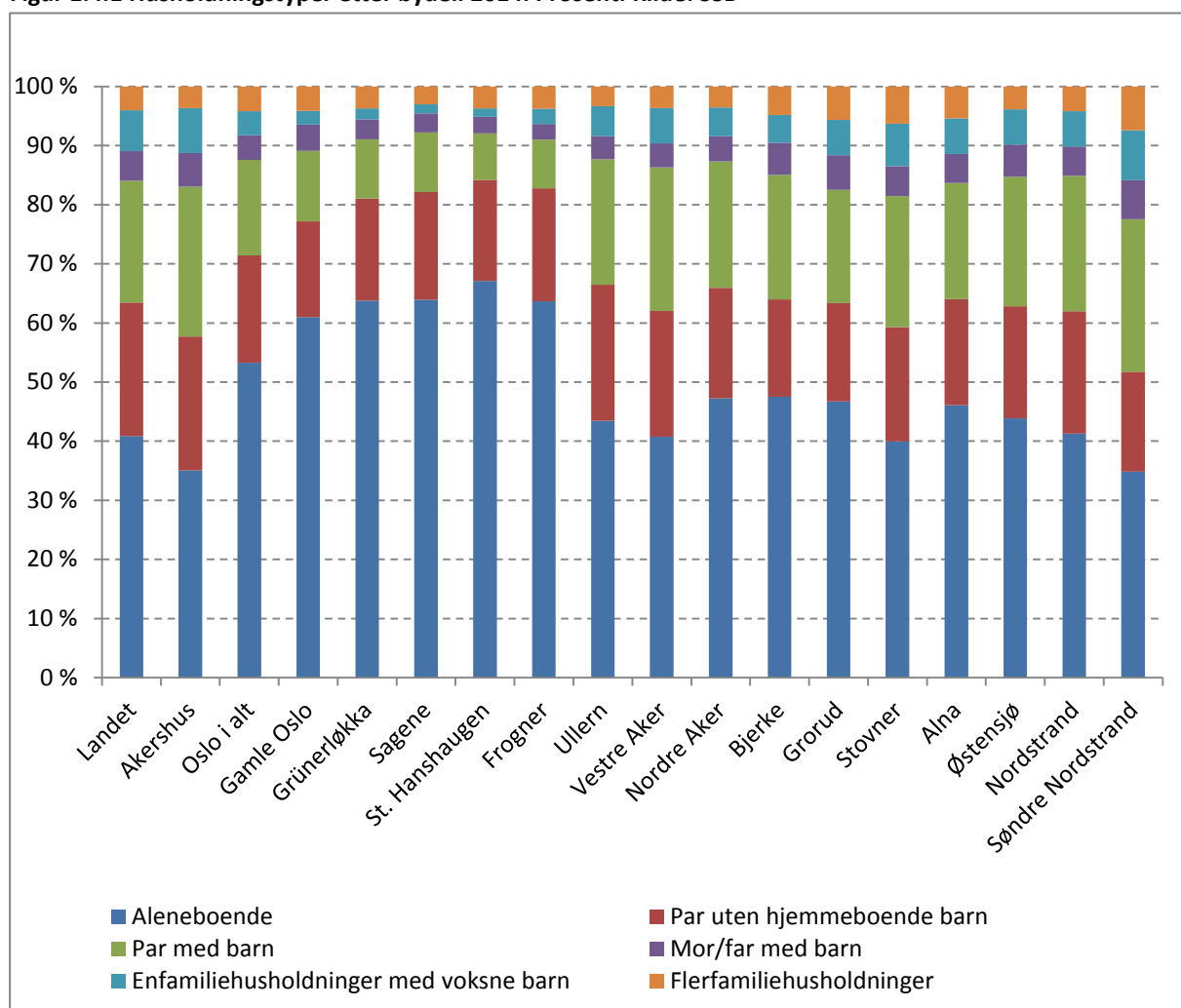

1.4 Husholdninger

Oslo er en by med få personer per husholdning. I 2014 bodde det i gjennomsnitt 2,1 personer per husholdning i Norge. I Oslo er dette tallet 1,9 personer. En av årsakene til dette er at Oslo har en relativ ung befolkning. Som vi har sett tidligere i kapittelet er andelen av befolkningen i alderen 20 til 29 år betydelig overrepresentert i forhold til landet. Mange i denne aldersgruppen har ennå ikke etablert seg med barn og familie, og de bor dermed alene.

Over halvparten av husholdningene i Oslo består av kun én person (aleneboende). Dette er mye høyere enn landsgjennomsnittet (41 prosent). Som vi ser av figur 1.4.1 er det spesielt i indre by det bor mange aleneboere. Videre har 26 prosent av husholdningene i Oslo hjemmeboende barn. Dette er også mye lavere enn landsgjennomsnittet (34 prosent). Barnefamiliene bor i stor grad i ytre by.

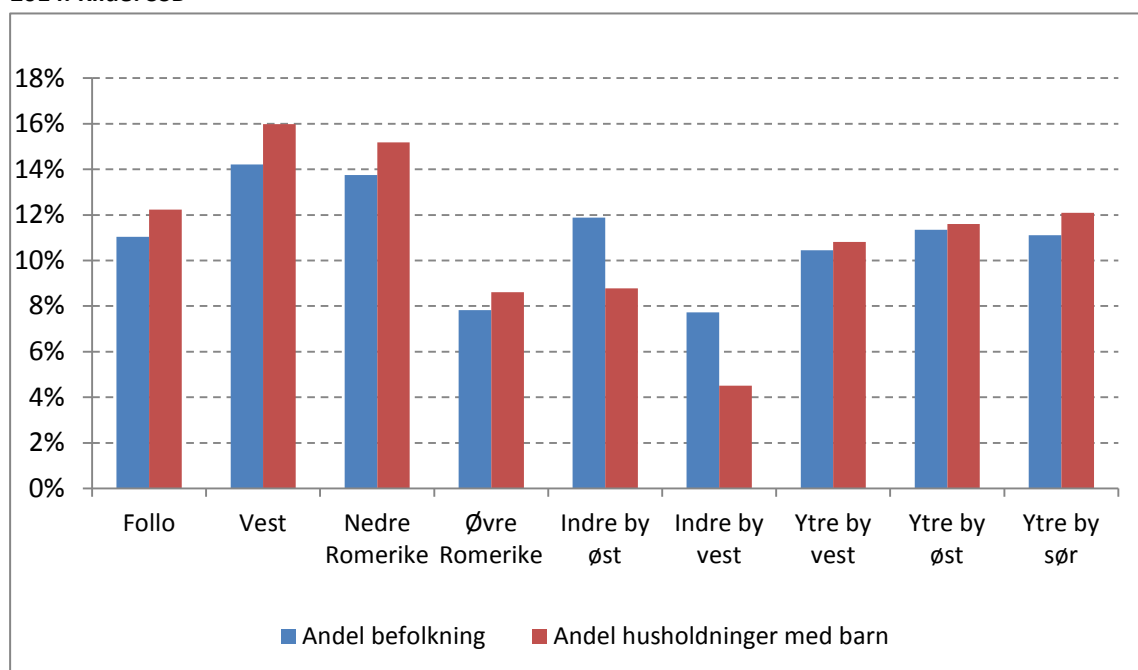
Figur 1.4.1 Husholdningstyper etter bydel. 2014. Prosent. Kilde: SSB

Oslo og nærliggende områder har til en viss grad et felles bolig- og arbeidsmarked. Akershus er et utpreget pendlerfylke. To av fem sysselsatte som er bosatt i Akershus har arbeidsplassen sin utenfor fylket, først og fremst i Oslo (kilde: Akershus fylkeskommune). Ved slutten av 2013 jobbet 13 prosent (44 481 personer) av Oslos sysselsatte beboere i Akershus, mens 5 prosent (15 406 personer) jobbet i et annet fylke.

I figur 1.4.2 er befolkningen i Akershus og Oslo behandlet som en «region». Dermed kan vi sammenligne andelen av Oslo/Akershus-befolkningen som bor i et område med andelen av husholdninger med barn i det samme området. Vi ser at barnehusholdningene er underrepresentert i indre by i forhold til områdets andel av befolkningen. I ytre by er andelen av befolkningen og andelen husholdninger med barn omtrent lik. Som figuren viser har de fire områdene i Akershus en større andel husholdninger med barn enn befolkningen ellers skulle tilsi. En viktig årsak til dette er at Oslo i en årrekke har hatt et vesentlig flyttetap mot Akershus. Det vil si at flere har flyttet fra Oslo til Akershus, enn motsatt vei. Dette flyttetapet har vært spesielt stort for husholdninger med barn i førskolealder og voksne i alderen 30-39 år.

Figur 1.4.2 Andelen av befolkningen og andelen av husholdninger med barn i Akershus og Oslo. Prosent. 2014. Kilde: SSB

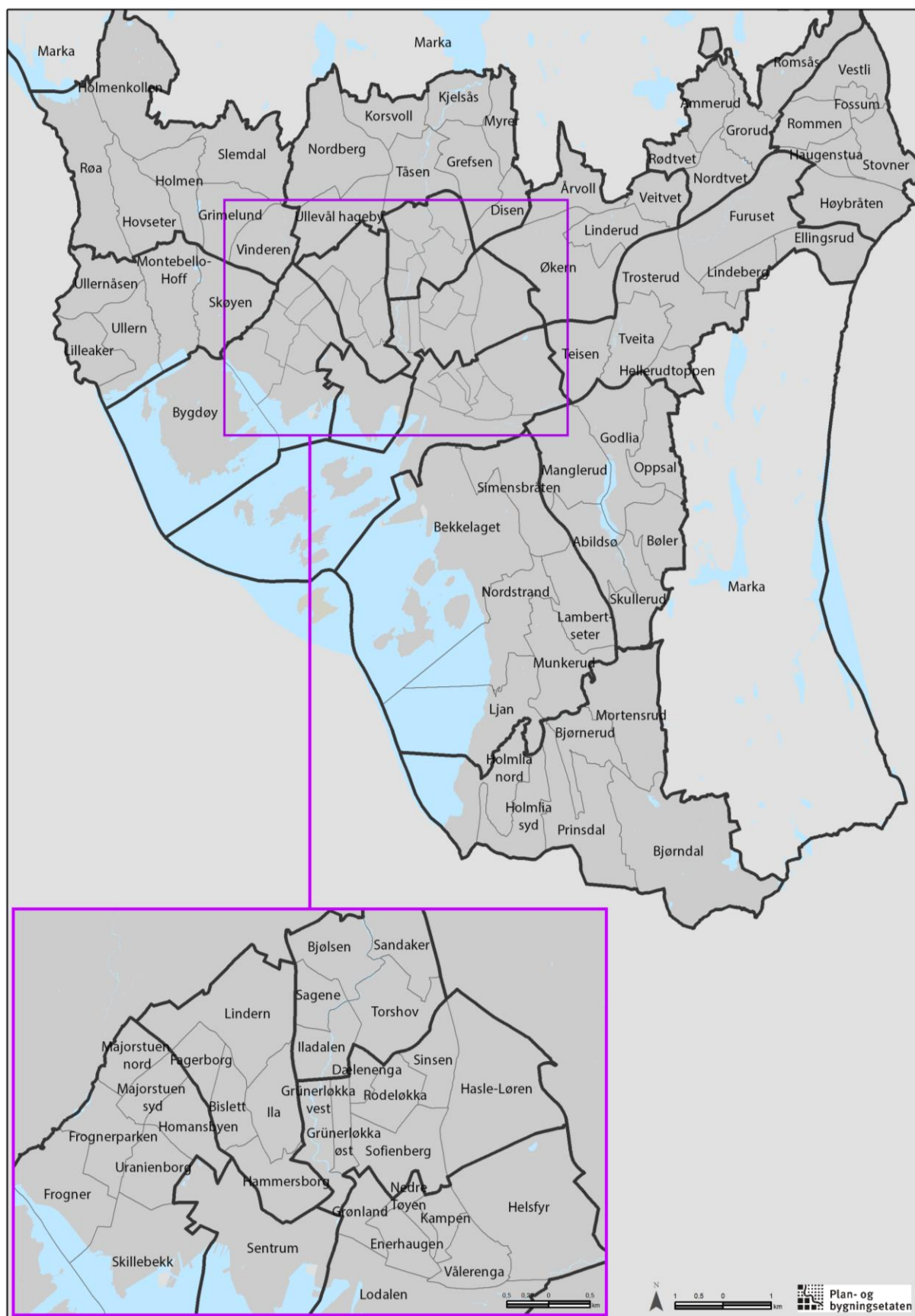

Kapittel 2 Befolkningens sosiale profil

Oslo er en sammensatt by hvor nabobydeler, delbydeler og kvartal kan være svært ulike med tanke på alderssammensetning, sosioøkonomiske kjennetegn, etnisk bakgrunn og boligtype. Dette innebærer at det kan være store sosiale forskjeller over til dels små geografiske områder, og at ulike områder i byen har ulike sett av utfordringer og muligheter. Oslo som helhet er kjennetegnet av gode levekår. Oslo har for eksempel en høyt utdannet befolkning, høy gjennomsnittsinntekt og en lav andel uføre sammenlignet med landet. Samtidig har Oslo flere lavinntektshusholdninger enn landet, og en betydelig andel av Oslos befolkning har lav eller ingen utdanning. Oslos befolkning er med andre ord mangfoldig, hvor befolkningen sprer seg langs hele levekårsskalaen.

Dette kapittelet vil presentere Oslobefolkningens sosiale profil langs en rekke dimensjoner som ofte henger sammen; arbeid, inntekt, utdanning, trivsel, bomiljø og helsevaner. Som vi skal se er det enkelte bydeler som gjennomgående skårer henholdsvis godt og mindre godt på de ulike indikatorene. Vi finner imidlertid en stor variasjon innad i bydelene når vi bryter bydelene ned i såkalte delbydeler. Oslos 15 bydeler består av 92 delbydeler. Der vi har mulighet viser vi variasjonen innad i bydelene ved å presentere gjennomsnittstall for delbydelene. I disse figurene vil hver bydel utgjøre en klynge stolper, og hver stolpe i klyngen tilsvarer én delbydel. Den mørke søylen viser gjennomsnittet for bydelen. Mange av figurene viser både gjennomsnitt for landet, Akershus, bydeler og delbydeler for å sette Oslo inn i et større perspektiv.

Kartet på neste side viser Oslos 92 delbydeler.

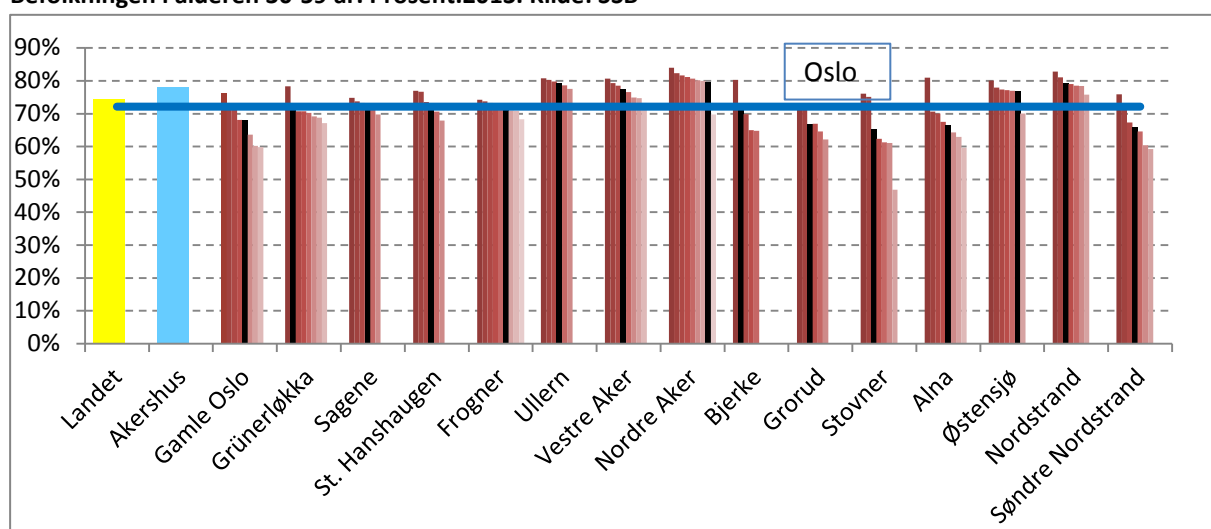
2.1 Deltakelse i arbeidslivet

Deltakelse i arbeidslivet er i mange sammenhenger en forutsetning for gode levekår. Sysselsetting bidrar ikke bare til å bedre de økonomiske betingelsene for et godt liv, det bidrar også til å skape tilhørighet til samfunnet og sosial kontakt.

2.1.1 Sysselsettingsgrad

Figur 2.1.1 viser sysselsettingen (20 timer eller mer i uken) for befolkningen i alderen 30 til 59 år i 2013 for landet, Akershus, Oslo og bydeler og delbydeler i Oslo. Oslo har i gjennomsnitt en noe lavere sysselsetting sammenlignet med landsgjennomsnittet. I Oslo var 72 prosent av befolkningen i alderen 30 til 59 år sysselsatt 20 timer eller mer. For landet var andelen sysselsatte 74 prosent, og for Akershus 78 prosent.

Figur 2.1.1 Andelen som arbeider 20 timer eller mer i uken per bydel, delbydel, landet og Akershus. Befolkningen i alderen 30-59 år. Prosent. 2013. Kilde: SSB

Figuren viser at det er betydelig variasjon i sysselsettingsgraden mellom bydeler og delbydeler i Oslo. Sysselsettingen er lavest i bydelene i indre øst, Groruddalen og Søndre Nordstrand, og høyest i de vestlige bydelene Ullern, Vestre Aker og Nordre Aker samt Østernsjø og Nordstrand, hvor andelen sysselsatte ligger over landsgjennomsnittet. Det er imidlertid stor variasjon innad i bydelene. Et eksempel er bydel Stovner som gjennomsnittlig har den laveste andelen sysselsatte (65 prosent). Bydelen består av 7 delbydeler hvor andelen sysselsatte varierer fra 47 prosent i en delbydel (Fossum) til 76 prosent i en annen (Høybråten). Dette er over gjennomsnittet for både Oslo og landet.

Innvandrerens sysselsetting er en del lavere enn for totalbefolkningen. Mens sysselsettingen for befolkningen i alderen 30 til 59 år i Oslo er 72 prosent (2013), er sysselsettingen blant innvandrere (det vil si de som selv har innvandret) 58 prosent. Bydelene i indre by øst, Groruddalen og Søndre Nordstrand har alle relativt høye andeler innvandrere. Dette kan delvis forklare hvorfor disse bydelene har lavere sysselsetting enn gjennomsnittet for byen og landet.

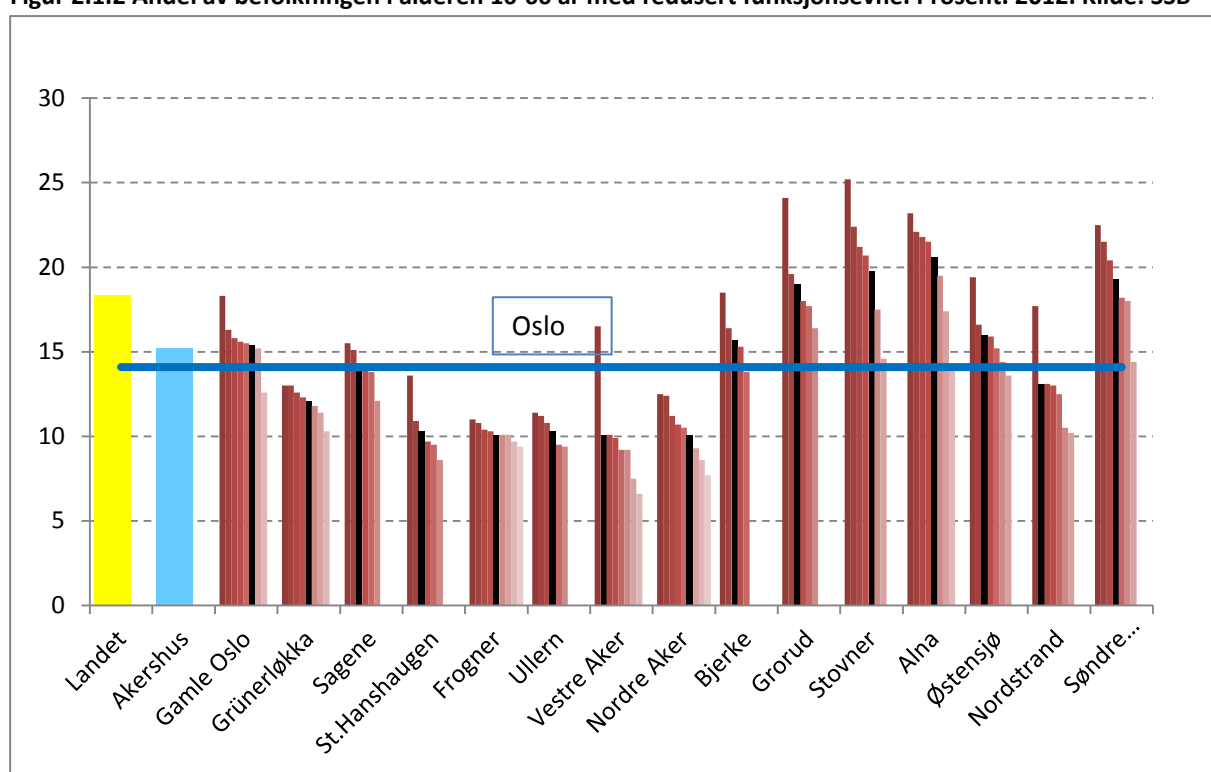
I utgangen av juli 2015 var 3,7 prosent av arbeidsstyrken i Oslo registrert som helt arbeidsledige fra NAV. Dette er høyere enn for landet, hvor andelen registrert helt ledige var 3,1 prosent.

Hvordan arbeidsledigheten i Oslo vil utvikle seg i fremtiden er vanskelig å forutsi da det avhenger av en rekke faktorer som innvandring, økonomisk utvikling, oljepris m.m. NAV forventer en liten økning i arbeidsledigheten frem til 2016, noe som trolig også vil påvirke arbeidsledigheten i Oslo.

2.1.2 Redusert funksjonsevne

Noen mennesker kan ikke delta i arbeidslivet på grunn av helserelaterte problemer. Figur 2.1.2 viser andelen av befolkningen i alderen 16-66 år som har såkalt «reduisert funksjonsevne» i 2012. Redusert funksjonsevne omfatter de som hos NAV blir definert som å ha nedsatt arbeidsevne på grunn av sykdom, skade eller andre hindringer og som har behov for ekstra oppfølging fra NAV for å få eller beholde arbeid. I tillegg inngår de som mottar sykepenger eller uførepensjon. Dette er med andre ord mennesker som er forhindret fra å delta fullt ut i arbeidslivet. Redusert funksjonsevne er også et indirekte helsemål, og fanger opp variasjoner i helsebelastning mellom bydelene.

Figur 2.1.2 Andel av befolkningen i alderen 16-66 år med redusert funksjonsevne. Prosent. 2012. Kilde: SSB

Som figuren viser, har Oslo en lavere andel av befolkningen med redusert funksjonsevne enn gjennomsnittet for landet og Akershus. Dette gjelder for de fleste bydelene og delbydelene i Oslo. I Oslo hadde 14 prosent av befolkningen i alderen 16 til 66 år redusert funksjonsevne i 2012, mens landsgjennomsnittet var 18 prosent. Det er også her stor spredning mellom de ulike bydelene og delbydelene. I bydelene i Groruddalen og i Søndre Nordstrand har en betydelig andel av befolkningen, opp mot 20 prosent, redusert funksjonsevne. I delbydel Fossum i bydel Stovner gjelder det hele 25 prosent av befolkningen.

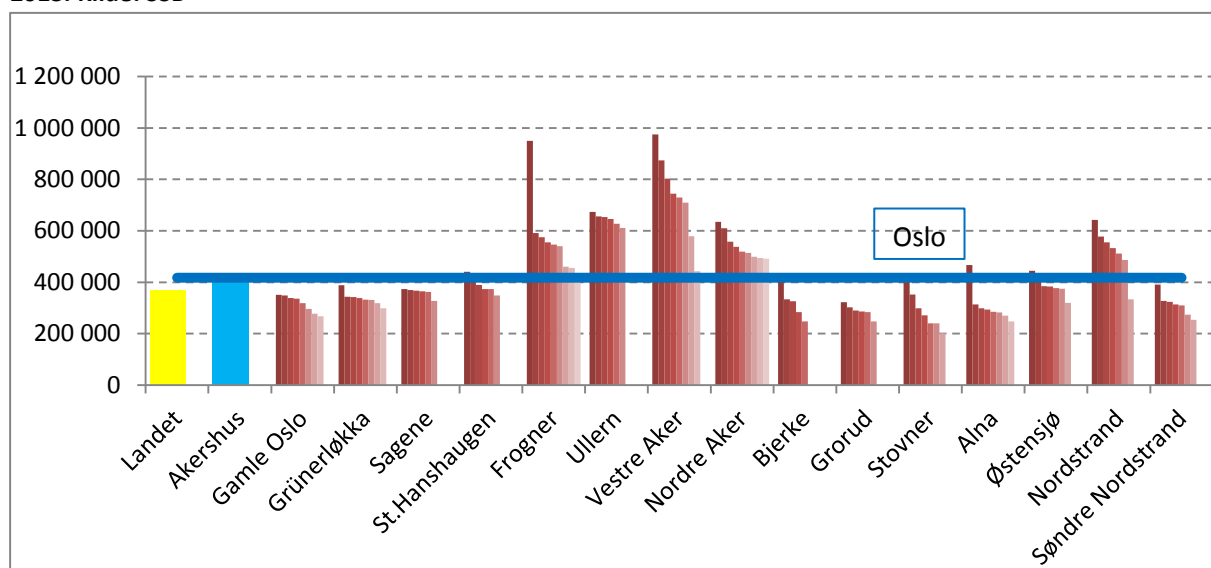
2.2 Inntektsnivå

Sysselsetting og inntekt henger nært sammen, og vi finner da også at bydelene med høyest sysselsetting også har høy inntekt, og omvendt at bydeler med relativt lav sysselsettingsgrad har lavere inntekt.

2.2.1 Alminnelig inntekt

Av figur 2.2.1 ser vi gjennomsnittlig alminnelig inntekt for befolkningen i alderen 30 til 59 år i 2013. Alminnelig inntekt er skatteberettiget inntekt, det vil si inntekt fratrasket særfradrag. I 2013 hadde en gjennomsnittlig Osloborger i alderen 30 til 59 år 418 000 kroner i alminnelig inntekt. Dette er noe høyere enn landsgjennomsnittet som var på 367 000 kroner. En gjennomsnittlig Osloborger hadde dermed 51 000 mer i alminnelig inntekt enn gjennomsnittsnordmannen.

Figur 2.2.1 Gjennomsnittlig alminnelig inntekt for befolkningen i alderen 30-59 år. Bydel, delbydel. Kroner. 2013. Kilde: SSB

Vi ser at det er bydelene i vest og Nordstrand som har høyest inntekt. Bydelene i Groruddalen, Søndre Nordstrand og indre by, med unntak av Bydel Frognar, har alle lavere gjennomsnittlig alminnelig inntekt enn for Oslo i gjennomsnitt. I delbydelen hvor inntekten er høyest (delbydel Slemndal) er den nesten fem ganger så høy som i delbydelen med lavest gjennomsnittlig inntekt (delbydel Fossum).

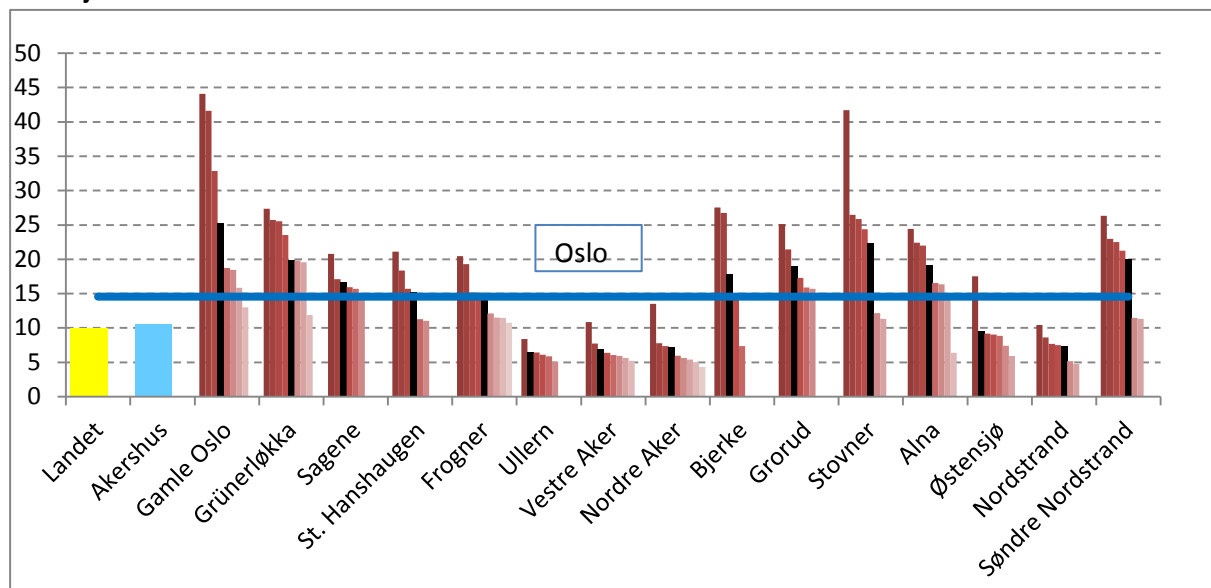
I femårsperioden fra 2009 til 2013 økte den alminnelige inntekten i Oslo med 16 prosent. Dette er godt over prisveksten som var i underkant av syv prosent. Bydelene i indre by (med unntak av St. Hanshaugen), ytre by vest, bydel Østensjø og Nordstrand hadde høyere inntektsvekst enn gjennomsnittet for Oslo. Bydelene i Groruddalen og Søndre Nordstrand hadde på sin side en lavere inntektsvekst enn bygjennomsnittet i denne perioden.

2.2.2 Barnehusholdninger med lav inntekt

Som vi har sett varierer personinntekten mye mellom bydeler og delbydeler. Et mer robust inntektsmål er å se på husholdningsinntekt¹. Figur 2.2.2 viser husholdninger med barn som etter EU-definisjonen er definert som lavinntekts-husholdninger. EU-definisjonen sier at husholdninger med mindre enn 60 prosent av medianinntekten er fattige. I tillegg skaleres inntekten etter antall barn i husholdningen. Dette medfører at en familie med 2 voksne og to barn som lever for under 403 830 kroner i året (tall for 2012) defineres som fattige.

¹ Statistikken omfatter alle registrerte kontante inntekter som husholdningene mottar i et år. Inntektsstatistikken er en totaltelling, og omfatter alle personer i privathusholdninger som bor i landet ved utgangen av året.

Figur 2.2.2 Andel husholdninger med barn som er regnet som lavinntektshusholdninger etter EU60-definisjonen. Prosent. 2013. Kilde: SSB

I Oslo var 15 prosent av barnehusholdningene regnet som lavinntektshusholdninger etter definisjonen over. Dette er godt over landsgjennomsnittet på 10 prosent, og gjennomsnittet for Akershus på 11 prosent. Figuren viser også at det er mange delbydeler som ligger langt over gjennomsnittet, da spesielt i indre by øst, Groruddalen og bydel Søndre Nordstrand. Det er kun i bydelene i ytre vest og i bydel Nordstrand at andelen lavinntekts barnehusholdninger enten er lik eller lavere enn landsgjennomsnittet.

Likevel er det stor variasjon innad i bydelene. Bydel Gamle Oslo har høyest andel lavinntekts barnehusholdninger. Her varierer andelen kraftig mellom delbydelene. I delbydel Nedre Tøyen er andelen barnehusholdninger med lavinntekt 44 prosent, mens i delbydel Helsfyr var andelen 13 prosent, altså under gjennomsnittet for Oslo.

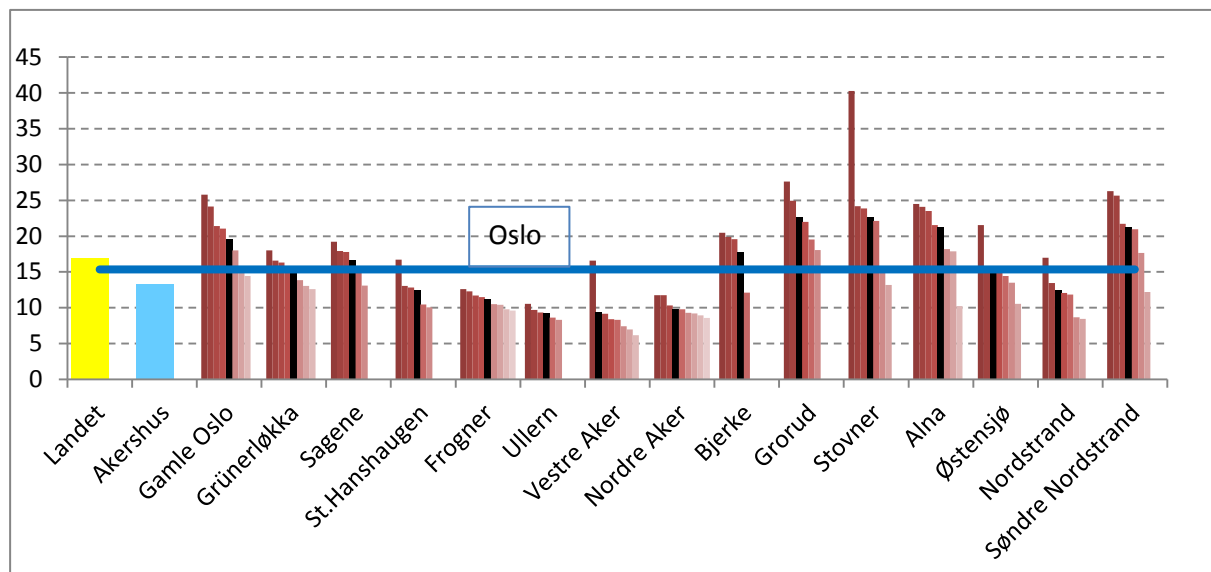
Andelen barnehusholdninger regnet som lavinntektshusholdninger økte fra 13 prosent i 2010 til 15 prosent i 2013. I Groruddalen og Søndre Nordstrand har økningen vært størst med mellom tre og fem prosentpoeng økning i andel lavinntekts barnehusholdninger.

38 prosent av husholdningene i Oslo med innvandrerbakgrunn ble i 2013 definert som lavinntektshusholdninger etter EU-definisjonen. Dette er langt over gjennomsnittet for Oslo. Innvandrerbakgrunn er her definert som de med landbakgrunn fra Asia, Afrika, Latin-Amerika, Oseania utenom Australia og New Zealand, og Europa utenom EU/EFTA .

2.2.3 Mottak av offentlige overføringer

En viktig årsak til dårlige økonomiske vilkår er å stå utenfor arbeidslivet, og derfor måtte leve av offentlige overføringer. Figur 2.2.3 viser at 15 prosent av husholdningene i Oslo i 2013 fikk mer enn 50 prosent av inntektene sine i form av offentlige overføringer. Offentlige overføringer omfatter her alt av stønader, som sosialhjelp, alle trygdeordninger som for eksempel barnetrygd, kontantstøtte og sykepenger.

Figur 2.2.3 Andelen husholdninger hvor over halvparten av inntekten kommer fra overføringer. Prosent. 2013. Kilde: SSB

Andelen som får over halvparten av inntektene sine i form av offentlige overføringer er lavere i Oslo enn i landet (17 prosent) og litt høyere enn i Akershus (13 prosent).

Bydelene i indre øst, Groruddalen og Søndre Nordstrand har høyere andeler enn Oslogjennomsnittet. Bydelene i vest har langt lavere gjennomsnitt enn Oslo og for landet. Men også for denne indikatoren ser vi at det er variasjon innad i bydelene. For eksempel ser vi at delbydelene i vest med høyest andel av husholdninger som har over halvparten av husholdningsinntekten fra overføringer, har høyere andeler enn de delbydelene i Groruddalen eller Søndre Nordstrand med lavest andeler.

2.3 Utdanning

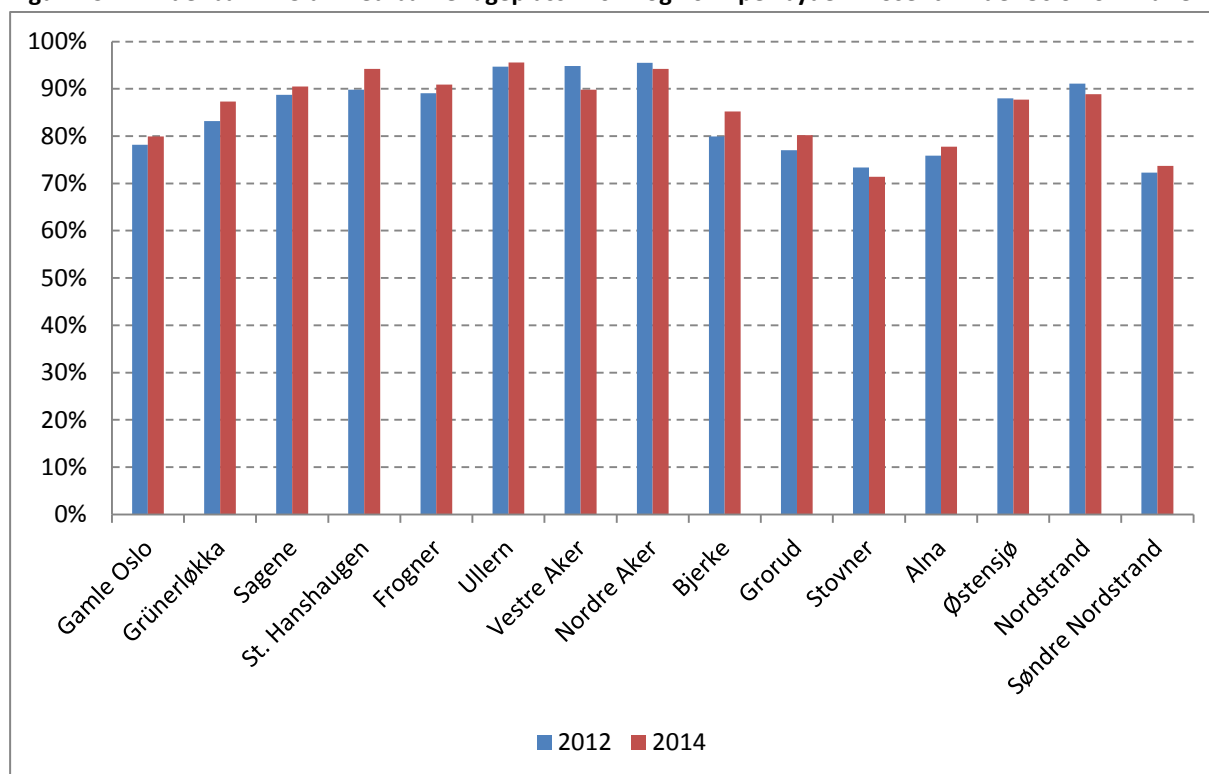
Utdanning legger et viktig grunnlag for videre deltakelse i arbeids- og samfunnsliv. Utdanningsløpet starter allerede i barnehagen. I et stadig mer mangfoldig og flerkulturelt samfunn er barnehagen en viktig integreringsarena som legger et viktig grunnlag for gjennomføring av videre skolegang.

2.3.1 Barnehage

85,7 prosent av 1-5-åringene i Oslo gikk i barnehage ved utløpet av 2014. Dekningsgraden har økt med ett prosentpoeng siden 2010. For landet som helhet har dekningsgraden økt med 0,9 prosentpoeng fra 89,3 prosent til 90,2 prosent i samme periode. For de minste barna (1-2 år) har dekningsgraden i Oslo økt fra 73,6 prosent i 2010 til 74,9 prosent i 2014. For de største barna (3-5 år) er dekningsgraden stabil, med 93,6 prosent i 2014, mot 93,5 prosent i 2010.

Det er betydelig variasjon i dekningsgraden mellom bydelene i Oslo. Bydelene med høy andel barn med innvandrerbakgrunn og lavt utdanningsnivå blant kvinner 25-49 år har lavere dekningsgrad enn øvrige bydeler. Selv om forsøket med gratis kjernetid har hatt en positiv effekt for disse bydelene, er det fortsatt et tydelig mønster i barnehagebruken bydelene imellom.

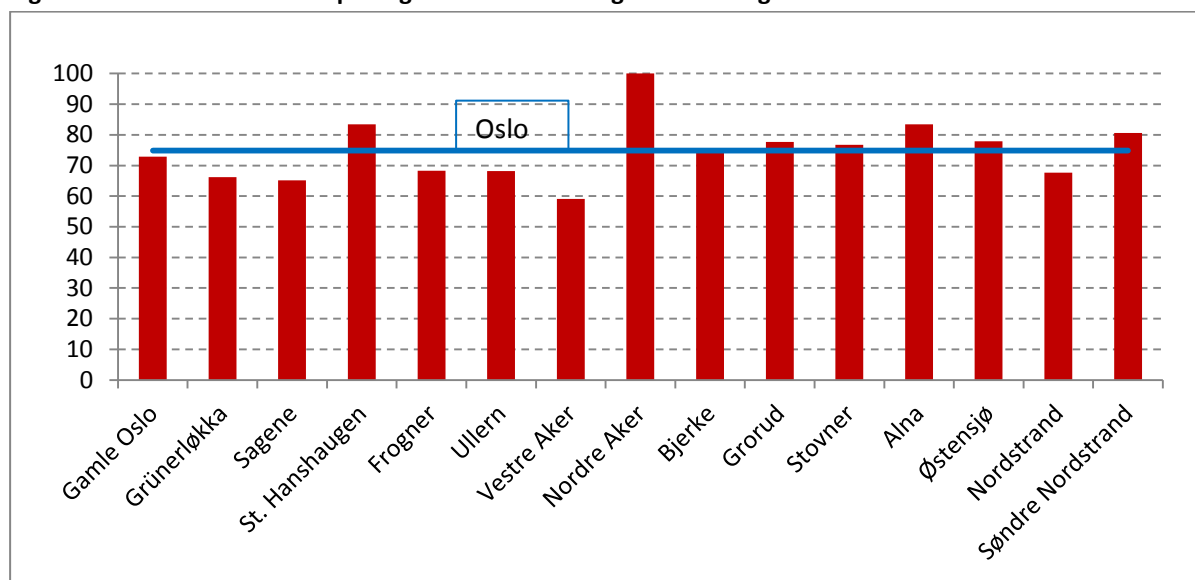
Figur 2.3.1: Andel barn 1-5 år med barnehageplass i 2012 og 2014 per bydel. Prosent. Kilde: Oslo kommune

Siden 2006/2007 har fire- og femåringer i Oslo-bydelene Alna, Stovner, Grovdal, Bjerke og Søndre Nordstrand fått tilbud om gratis kjernetid i barnehage. Bakgrunnen for tiltaket var et ønske om å rekruttere flere minoritetsspråklige barn til barnehagen. Med minoritetsspråklige barn menes her barn som har et annet morsmål enn norsk og samisk. Gratis kjernetid innebærer et tilbud om 20 timer betalingsfri barnehage i uken. Ved ønske om fulltids plass betales en pris som tilsvarer noe over halvparten av ordinær sats. Tilbudet gis til alle fire- og femåringer i de omfattede områdene, uavhengig av husholdningens inntekt. Forsøket innebærer også tiltak overfor foreldre, og for å styrke barnehagers arbeid med språk.

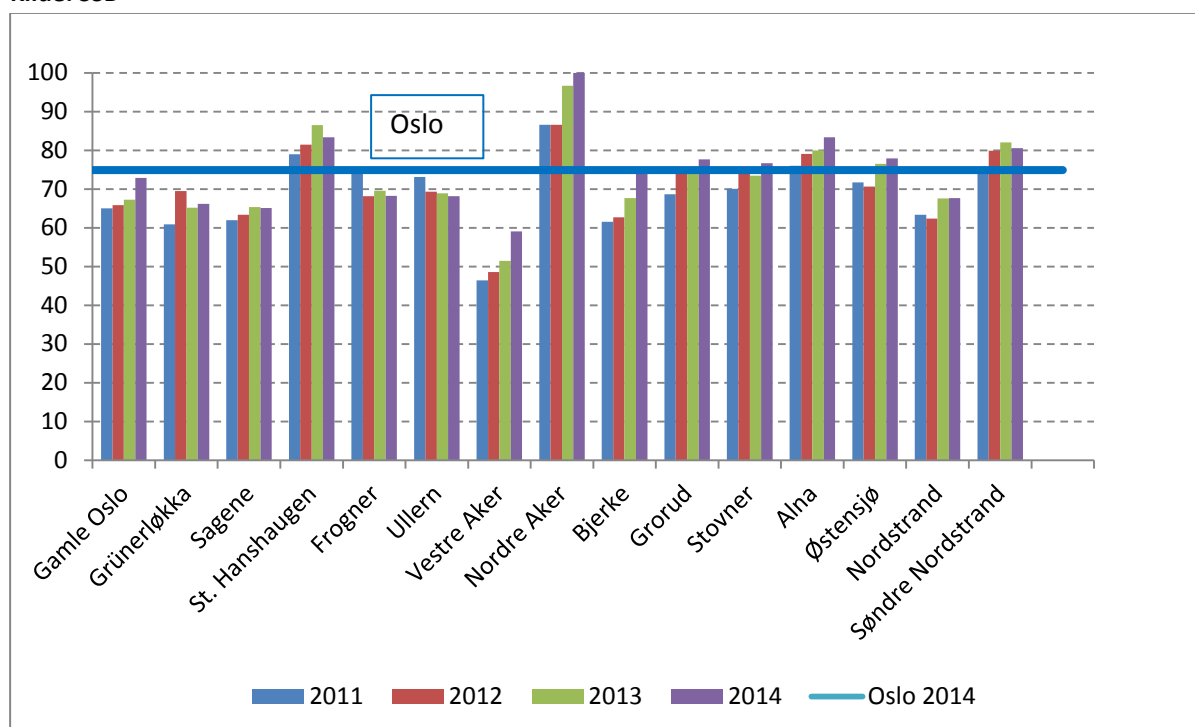
Forsøket med gratis kjernetid er blitt evaluert av Statistisk sentralbyrå (SSB) og Fafo. Funn fra evalueringen tyder på at barnehagebruken blant fire- og femåringer med innvandrerbakgrunn har økt med om lag 15 prosent som følge av gratis kjernetid. Forskjellen i bruken for barn uten innvandrerbakgrunn er til sammenligning svært liten i bydeler med og uten gratis kjernetid. (Bråten m.fl, 2014).

Figur 2.3.2: Andel minoritetsspråklige barn 1-5 år som går i barnehage. Prosent. 2014. Kilde: SSB

Det er betydelige forskjeller i minoritetsspråklige barns barnehagebruk bydelene imellom. I figuren over er det inkludert barn som går i annen bydel enn bostedsbydelen, noe som gjør tallene noe upresise. Samlet sett har andelen av minoritetsspråklige barn som går i barnehage økt betydelig de siste årene. Særlig har det vært en stor vekst blant barn av foreldre fra land utenfor EØS, Nord-Amerika, Australia og New Zealand. Deler av økningen skyldes forsøket med gratis kjernetid, men det har også vært en økning i bydeler som ikke er omfattet av forsøket.

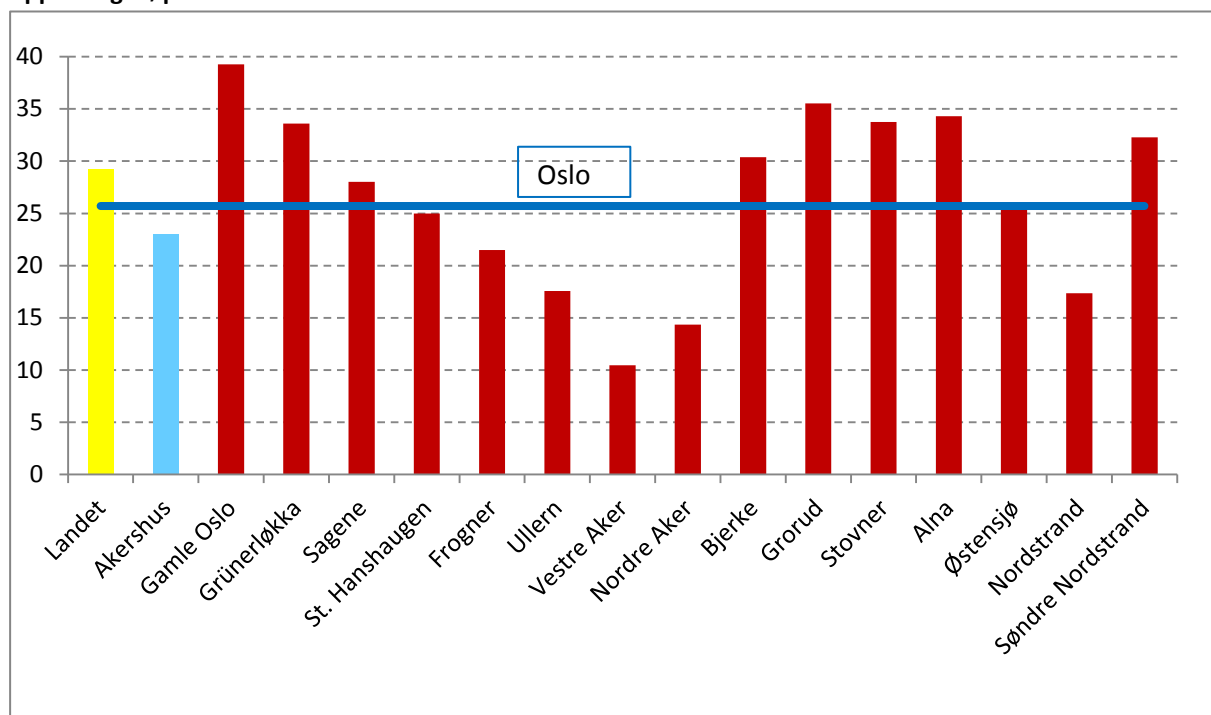
Figur 2.3.3: Andel av minoritetsspråklige barn som går i barnehage. Bydelsvis utvikling 2011-2014. Prosent. Kilde: SSB

2.3.2 Skole

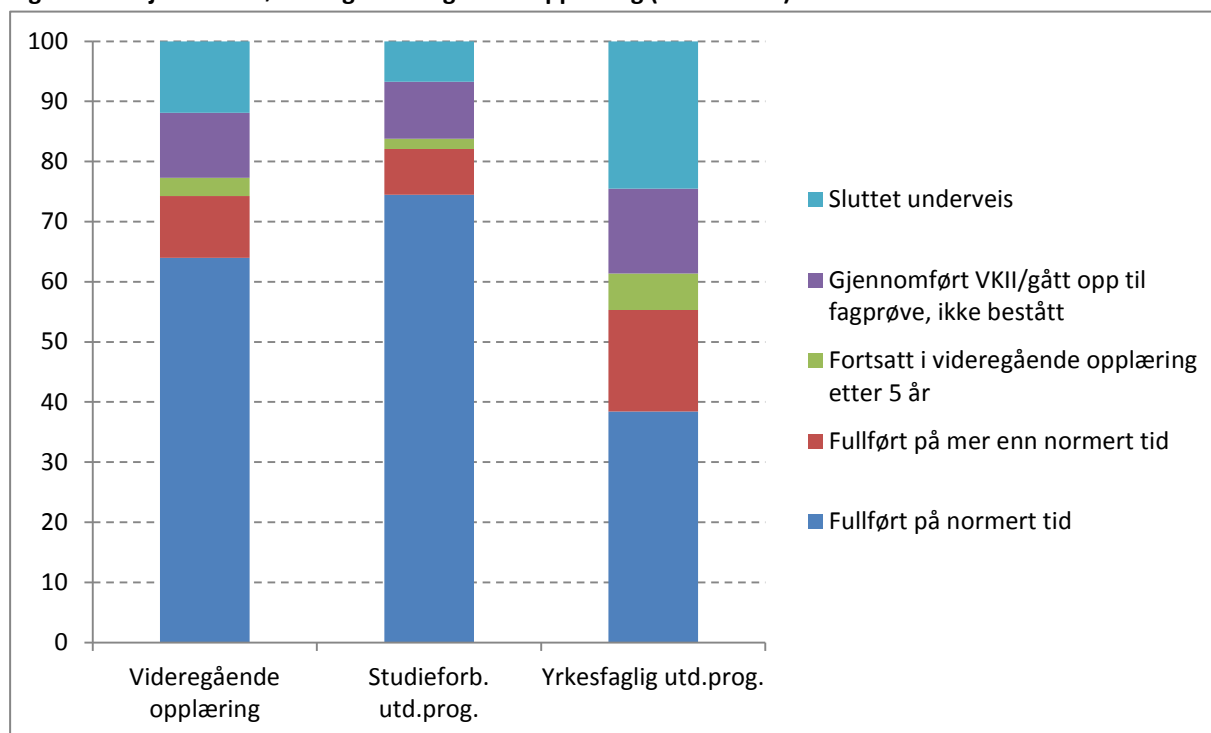
Personer som ikke fullfører videregående opplæring har dårligere forutsetninger for videre utdannings- og arbeidslivskarriere. Figur 2.3.4 viser andelen av elever som startet videregående opplæring i 2009, og som fem år senere ikke har fullført utdanningen.

Figur 2.3.4 Videregående opplæring - andelen av 2009-kullet som ikke har bestått/fullført videregående opplæring i løpet av 5 år. Prosent. Kilde: SSB

Vi ser at gjennomsnittet for Oslo er noe lavere enn for landet, men likevel har 26 prosent av elevene fortsatt ikke fullført sin videregående utdanning fem år etter den ble påbegynt. I bydelene i ytre by vest fullfører mellom 80 og 90 prosent av elevene videregående opplæring. I bydelene i indre øst, Groruddalen og Søndre Nordstrand er frafallstallene spesielt høye. Flere bydeler har andeler på over 30 prosent.

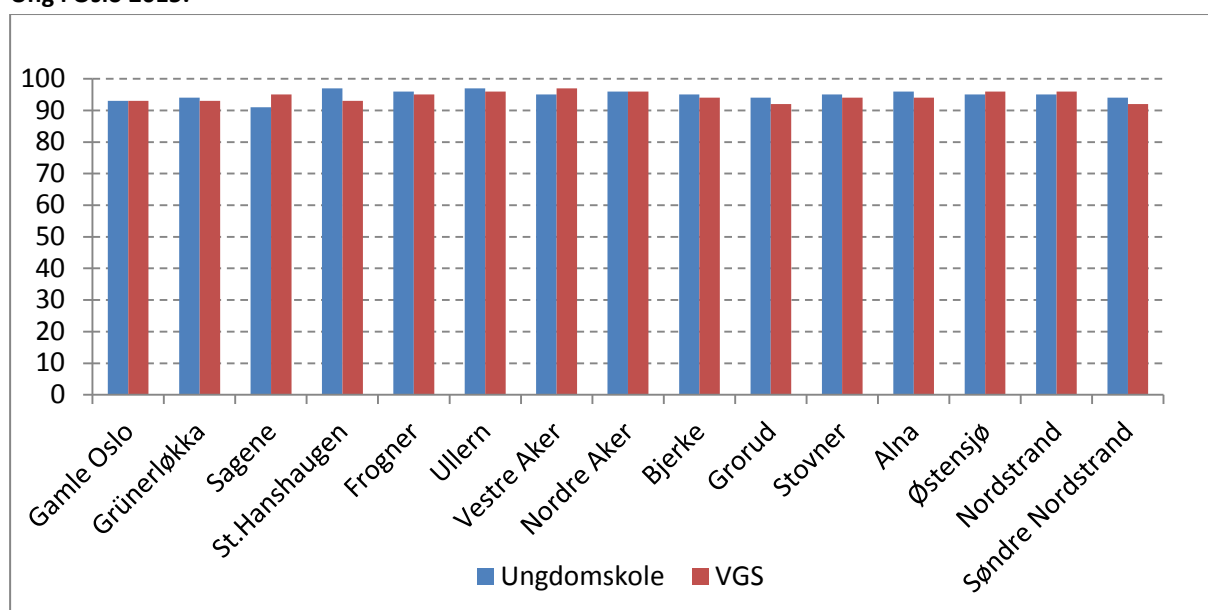
Figur 2.3.5 Gjennomstrømming i videregående opplæring (2009-kullet). Prosent. Kilde: SSB

Som det fremgår av figur 2.3.5 har studieforberedende utdanningsprogram mindre frafall enn yrkesfaglige studieprogram. For elever ved yrkesfaglig utdanningsprogram hadde 45 prosent av 2009-kullet ikke fullført etter fem år, mens andelen er 18 prosent på studieforberedende utdanningsprogram. Dette kan blant annet ha sammenheng med at de som begynner på studieforberedende gjennomgående har vesentlig høyere karaktersnitt fra ungdomsskolen enn de som begynner på yrkesfag, og derfor har bedre forutsetninger for å fullføre videregående opplæring. Det er vel og merke mange faktorer som kan spille inn her, som for eksempel støtte fra venner og familie, fremtidsplaner, motivasjon, helse, trivsel og tilgang på lærlingeplasser.

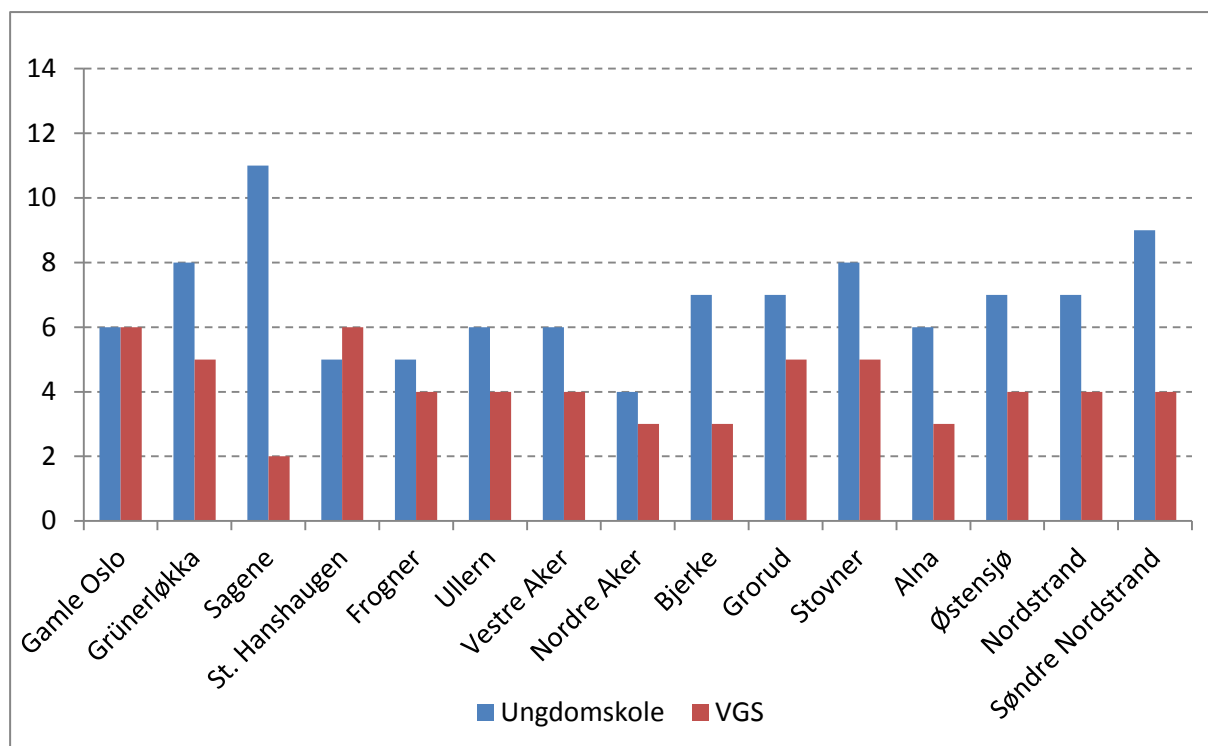
Trivsel på skolen er en av mange sentrale faktorer som har innvirkning på elevenes motivasjon for å lære og deres evne til å mestre skolehverdagen. Trivsel kan på lengre sikt ha betydning for hvorvidt elevene gjennomfører videregående utdanning, og for psykisk helse. Som det fremgår av figur 2.3.6 er andelen som trives godt eller svært godt på skolen jevnt over høy så vel i Oslo som i landet, både på ungdomsskolen og på videregående. Over 90 prosent av elevene i ungdomsskolen og på videregående skole i Oslo oppgir at de trives godt på skolen. Det er lite variasjon mellom bydelene.

Figur 2.3.6 Andel av elever på ungdomsskolen eller videregående skole som trives på skolen. Prosent. Kilde: Ung i Oslo 2015.

Figur 2.3.7 viser andelen som oppgir at de har vært utsatt for plaging/trusler/ utfrysing av andre unge på skolen eller i fritiden minst hver 14. dag i 2015. Syv prosent av ungdomsskoleelevene i Oslo oppgir å ha opplevd dette, det samme som i resten av landet. Problemet er størst i bydelene Sagene, Søndre Nordstrand og Stovner.

Figur 2.3.7 Andel av elever på ungdomsskolen eller videregående skole som oppgir at de blir utsatt for mobbing minst hver 14. dag. Prosent. Kilde: Ung i Oslo 2015.

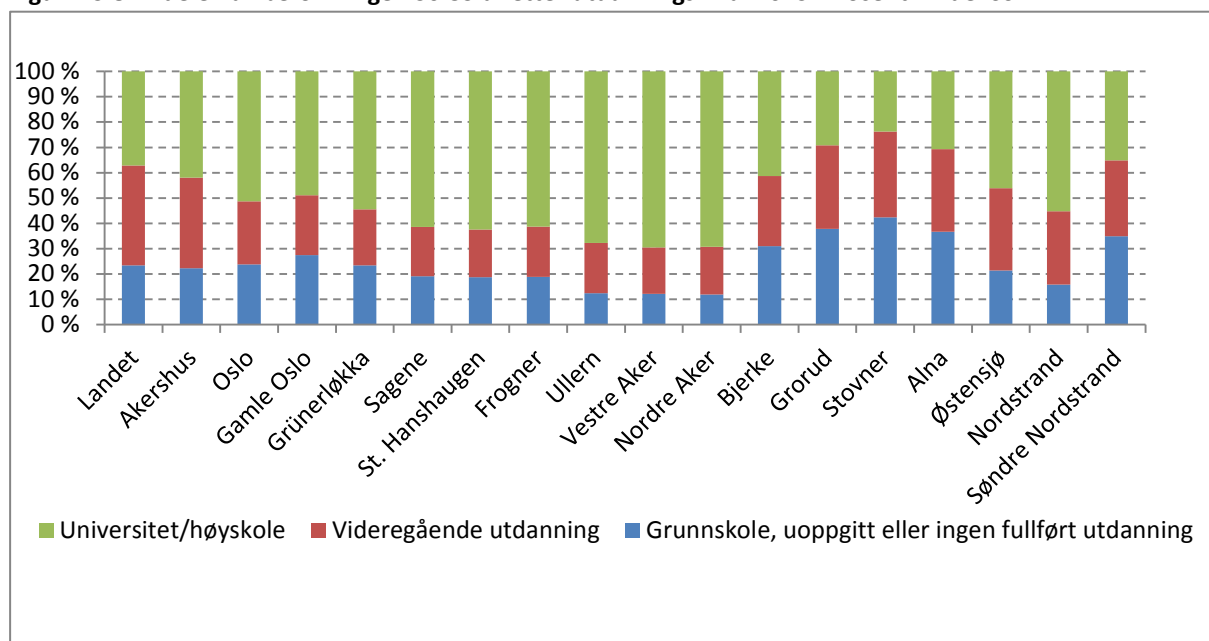

Generelt oppgir en lavere andel elever på videregående skole at de utsettes for mobbing. Her er andelen fire prosent både i Oslo og for landet.

2.3.3 Befolkningens utdanningsnivå

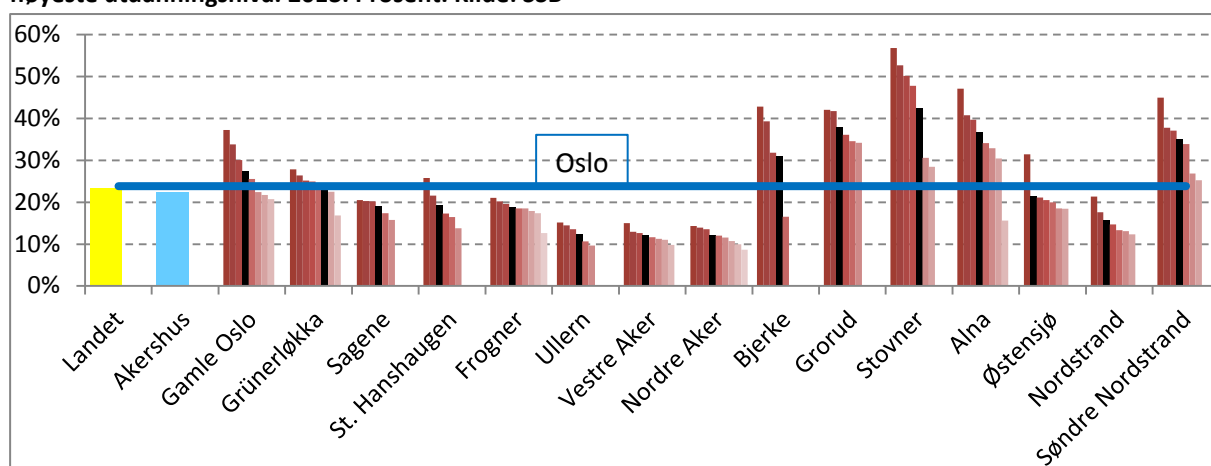
Oslo har en høyt utdannet befolkning. 51 prosent av befolkningen i alderen 30 til 59 år hadde høyskole eller universitetsutdanning som høyeste fullførte utdanningsnivå i 2013. Dette er mye høyere enn i landet (37 prosent), og i Akershus (42 prosent). Som vi ser av figur 2.3.8 har de fleste bydelene i Oslo en høyere utdannet befolkning enn landsgjennomsnittet, med unntak av bydelene Grorud, Stovner, Alna og Søndre Nordstrand. I bydelene i ytre vest har omtrent 70 prosent av befolkningen høyere utdanning.

Figur 2.3.8 Andelen av befolkningen 30-59 år etter utdanningsnivå. 2013. Prosent. Kilde: SSB

Figur 2.3.9 viser andelen av befolkningen som har grunnskole som høyeste avsluttede utdanning, eller ingen eller uoppgitt utdanning i 2013. I Oslo er andelen med grunnskole som høyeste avsluttede utdanning, ingen eller uoppgitt utdanning, marginalt høyere enn landsgjennomsnittet, 24 mot 23 prosent. Vi ser at det er bydelene med høyest innvandrerandel som har spesielt høye andeler med lav eller ingen utdanning. Igjen er det Gamle Oslo, Søndre Nordstrand og bydelene i Groruddalen som skiller seg fra Oslo- og landsgjennomsnittet. I Groruddalen og Søndre Nordstrand er bydelsgjennomsnittet for alle bydelene over 30 prosent, og noen delbydeler har også andeler over 40 prosent.

Figur 2.3.9 Andelen av befolkningen 30-59 år med grunnskole, uoppgitt eller ingen fullført utdanning som høyeste utdanningsnivå. 2013. Prosent. Kilde: SSB

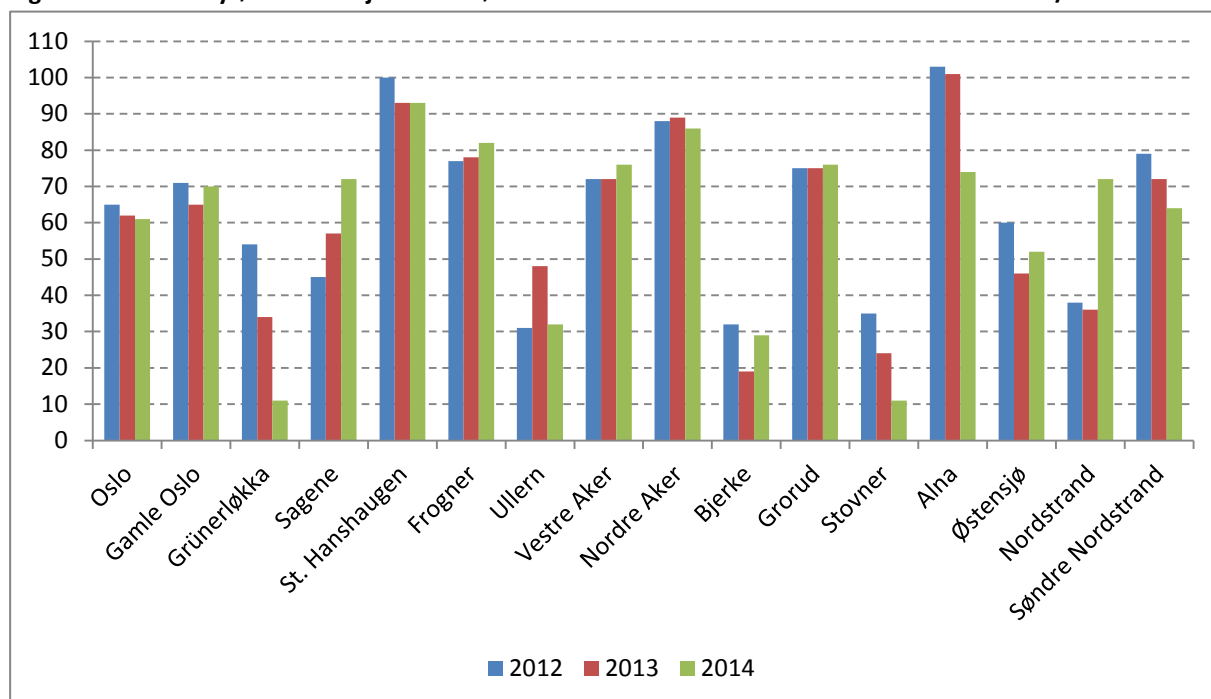
Samtidig er det stor spredning innad i enkelt bydeler. Dette kan illustreres ved å se på Bydel Alna. Bydelsgjennomsnittet for Alna er 37 prosent. Dette er høyt sammenlignet med gjennomsnittet i både Oslo og i landet. I delbydel Hellerudtoppen i bydel Alna er imidlertid andelen nede i 16 prosent, altså langt under gjennomsnittet for både Oslo, landet og flere av delbydelene i ytre vest. Det er verdt å påpeke at all statistikk har visse feilkilder. For denne statistikken kan utdanning som er fullført i utlandet være en feilkilde. Dette gjelder spesielt innvandrere, siden utdanningsnivået til en del innvandrere ikke er kjent. Dette kan være med å blåse opp kategorien for «Grunnskole, uoppgitt eller ingen fullført utdanning» i Oslo, og da i særdeleshet i bydelene med høyest andel innvandrere.

2.4 Oppvekst og barnevern

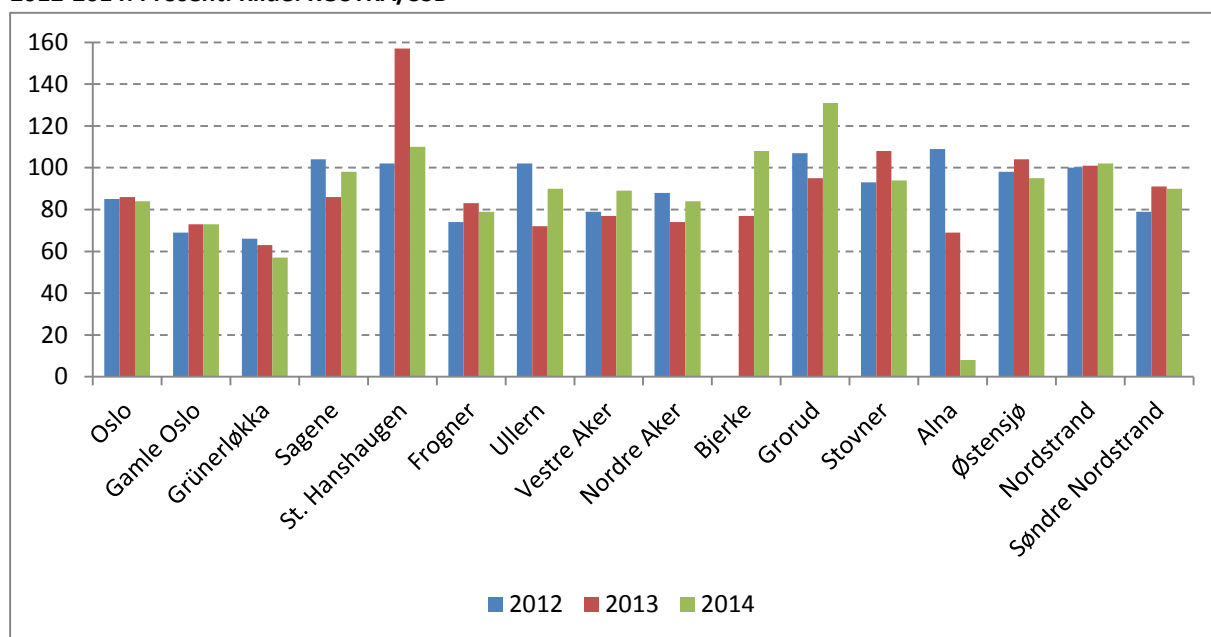
2.4.1 Helsestasjons- og skolehelsetjenesten

Figur 2.4.1 og 2.4.2 viser hhv. andel nyfødte barn som har hatt hjemmebesøk fra helsestasjon innen to uker, og andel barn som har hatt skolestartundersøkelse innen utgangen av 1.trinn for årene 2012, 2013 og 2014. Både hjemmebesøk og skolestartundersøkelse er to av konsultasjonene i anbefalt program for helsestasjons- og skolehelsetjeneste. Tallene er hentet fra KOSTRA. Det er grunn til å tro at det forekommer feilregistreringer som kan gjøre andel registrerte hjemmebesøk og andel registrerte skolestartundersøkelser er lavere enn reelt antall gjennomførte konsultasjoner. I følge lederne for helsestasjons- og skolehelsetjenesten prioriterer de fleste bydelene nå å gjennomføre hjemmebesøk innen fristen. Informasjon fra sykehus til bydel om fødsler kan imidlertid ta så lang tid at helsestasjonen ikke får beskjed om fødselen før etter fristen for hjemmebesøk. Det jobbes nå med en samhandlingsavtale for å sikre oppfølgingen av familier fra utskrivelse til hjemkomst.

Figur 2.4.1 Andel nyfødte med hjemmebesøk innen to uker 2012-2014. Prosent. Kilde: KOSTRA/SSB

Figur 2.4.2 Andel barn med fullført helseundersøkelse (skolestartundersøkelsen) innen utgangen av 1.trinn 2012-2014. Prosent. Kilde: KOSTRA/SSB

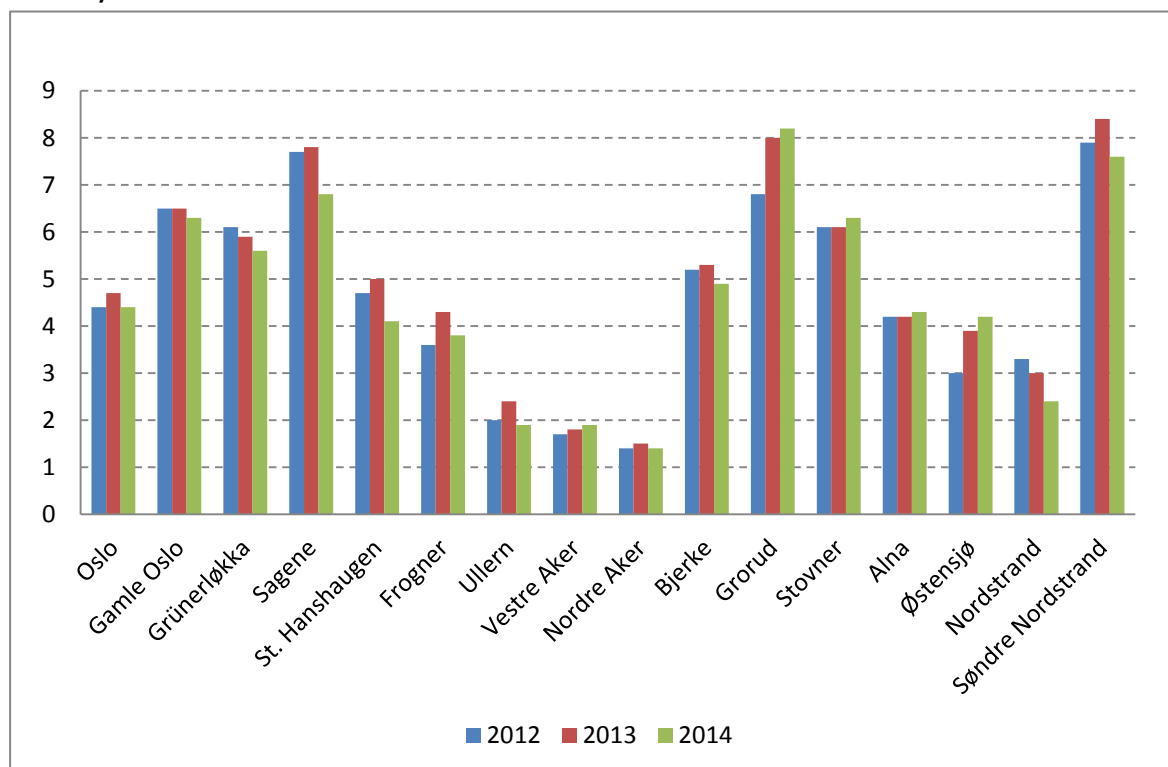
Fotnote til figur 2.4.1 og 2.4.2: Dekningsgradene er regnet ut etter geografisk befolkning. Befolkningen i Sentrum er lagt sammen med bydel St.Hanshaugen. Markabefolkningen er spredt på de bydeler som betjener dem. Innbyggere uten bydelkode er ikke med i dekningsgradene. Dekningsgraden for sum bydelene blir derfor noe høyere enn den for Oslo kommune som er publisert sammen med de øvrige kommunene. Kjøp og salg mellom bydeler vil kunne påvirke både dekningsgrader og enhetskostnader, da plassen blir tildelt i en bydel mens mottaker er registrert bosatt i en annen.

2.4.2 Barn med barneverntiltak

Figur 2.4.3 viser utviklingen i andel barn med barneverntiltak i bydelene fra 2012-2014. Tallene inkluderer både barn med hjelpetiltak og barn med omsorgstiltak, og dermed både tiltak i familien og utenfor familien. Andel barn med barneverntiltak i Oslo varierer litt fra år til år, men holder seg på et nivå på mellom 4,4 og 4,7 prosent i hele treårsperioden. De høyeste andelene barn med barneverntiltak finner man i bydelene i indre øst, i Groruddalen, og Søndre Nordstrand. De laveste andelene finnes i bydelene i ytre vest. I treårsperioden er det en generell tendens til reduksjon av andel barn med barneverntiltak i de østlige sentrumsbydelene og en økning i bydelene i Groruddalen (unntatt bydel Bjerke). De tre bydelene med høyest andel barneverntiltak er bydelene Grorud (8,2 prosent i 2014), Søndre Nordstrand (7,6 prosent) og Sagene (6,8 prosent). Mens Bydel Grorud har hatt en økning av andel barn med barneverntiltak i hele treårsperioden, hadde begge de to andre bydelene en økning i 2013, og en reduksjon i 2014.

Omfanget av barnevernstilfeller kan være en indikasjon på sosiale problemer og uheldig trekk ved barns oppvekstsituasjon. Tallene må likevel tolkes med forsiktighet. De reflekterer ikke bare behovet for tjenester i bydelene, men også hvordan bydelene jobber for å fange opp de barna som har behov. Det er også ulik grad av alvorlighet knyttet til ulike typer tiltak. Dette fremgår ikke av figuren.

Figur 2.4.3 Andel barn med barnevernstiltak i forhold til befolkning 0-17 år, 2012-2014. Prosent. Kilde: KOSTRA/SSB

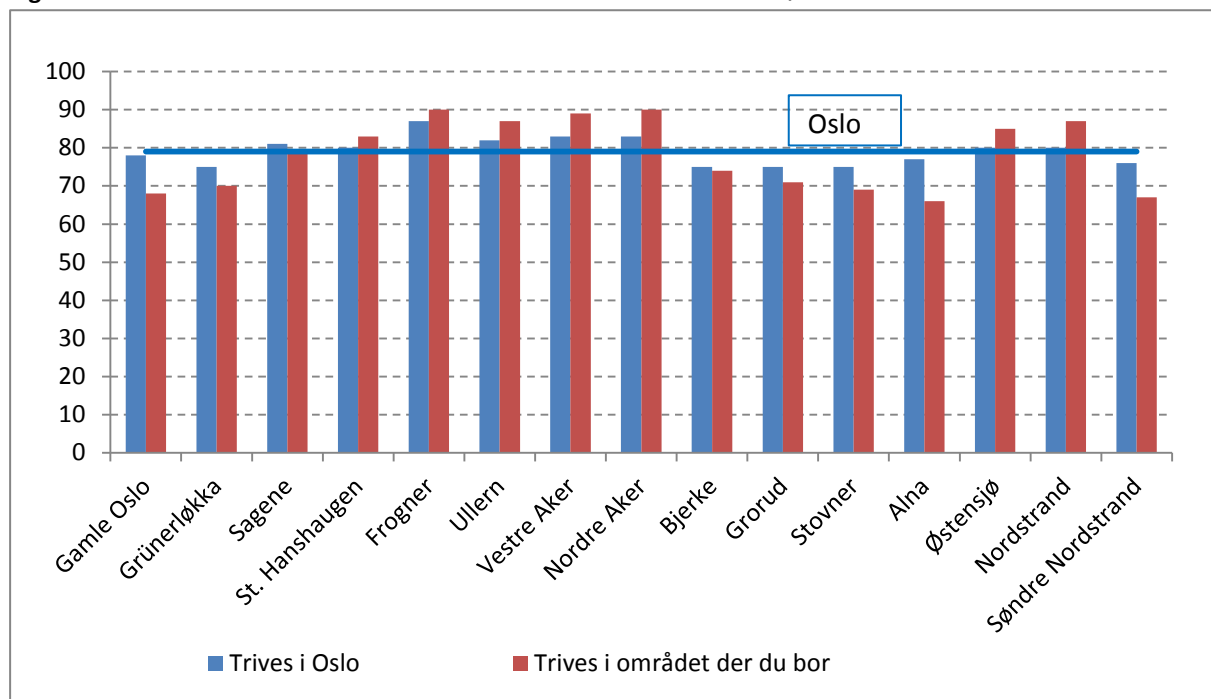

2.5 Trivsel og bomiljø

Trivsel er en viktig sosial dimensjon og det har stor betydning for helsen hvorvidt man trives der man bor. Publikumsundersøkelsen gjennomført i Oslo i 2013 viser at Osloborgere stort sett trives i byen som sådan. Figur 2.5.1 viser hvor stor andel som trives i egen bydel, og hvor stor andel som trives i byen. Som det fremgår av figuren er trivselen gjennomgående høy. 78 prosent oppgir at de trives

godt eller veldig godt i Oslo. I indre øst, bydelene i Groruddalen og i Søndre Nordstrand er det en noe større andel som oppgir at de trives i Oslo enn i egen bydel. Omvendt er det for bydelene i vest, og Bydel Østensjø og Nordstrand, hvor flere trives i egen bydel enn i byen. Vi ser også at en større andel sier de trives i Oslo i de vestlige bydelene og Østensjø og Nordstrand, fremfor i de østlige og Søndre Nordstrand.

Figur 2.5.1 Andelen som trives i Oslo. Prosent. Kilde: Publikumsundersøkelsen 2014

Innbyggerne i de ulike bydelene oppgir at de viktigste premissene for at man skal trives i Oslo er at det er pent i området man bor, at man føler seg trygg, både ute i sentrum på dagtid og hjemme i sitt eget hjem, og at man er en del av et godt nabofelleskap.

Det er store bydelsforskjeller i vurderingen av miljøet der en bor. De ulike miljøfaktorene vurderes å være vesentlig dårligere i de lavtliggende og sentrumsnære bydelene sammenlignet med de mer høytliggende bydelene lenger fra sentrum. Bydelene i indre by kommer dårligst ut når det gjelder tilfredshet med luftkvaliteten, støyproblematikk og renhold av byrommene. Grünerløkka, Gamle Oslo og Sagene er blant de bydelene i Oslo med lavest andel som føler seg trygge i nærområdet på kveldstid. Innbyggerne utenfor sentrumskjernen er jevnt over mest fornøyd med tilgangen til natur og friluftsområder, støy og luftproblematikk, og de som bor i Oslo ytre vest er blant de som jevnt over er aller mest fornøyd med ulike sider ved området de bor i. Befolkningen i de tre vestlige bydelene Vestre Aker, Nordre Aker og Ulleren er også de som i størst grad anser området de bor i som pent. Det er i bydel Frogner, St. Hanshaugen og Sagene at vi finner størst andel som mener det finnes fristende utendørs møteplasser i nærområdet sammenlignet med resten av byen.

2.6. Helsevaner

Våre levevaner har stor betydning for helsen. Levevaner innbefatter blant annet kosthold, fysisk aktivitet, røyking og alkoholbruk. Flere kroniske sykdommer er i stor grad et resultat av befolkningens levevaner over tid. Ved å «lese» sykdomsmønsteret i befolkningen kan vi derfor indirekte få

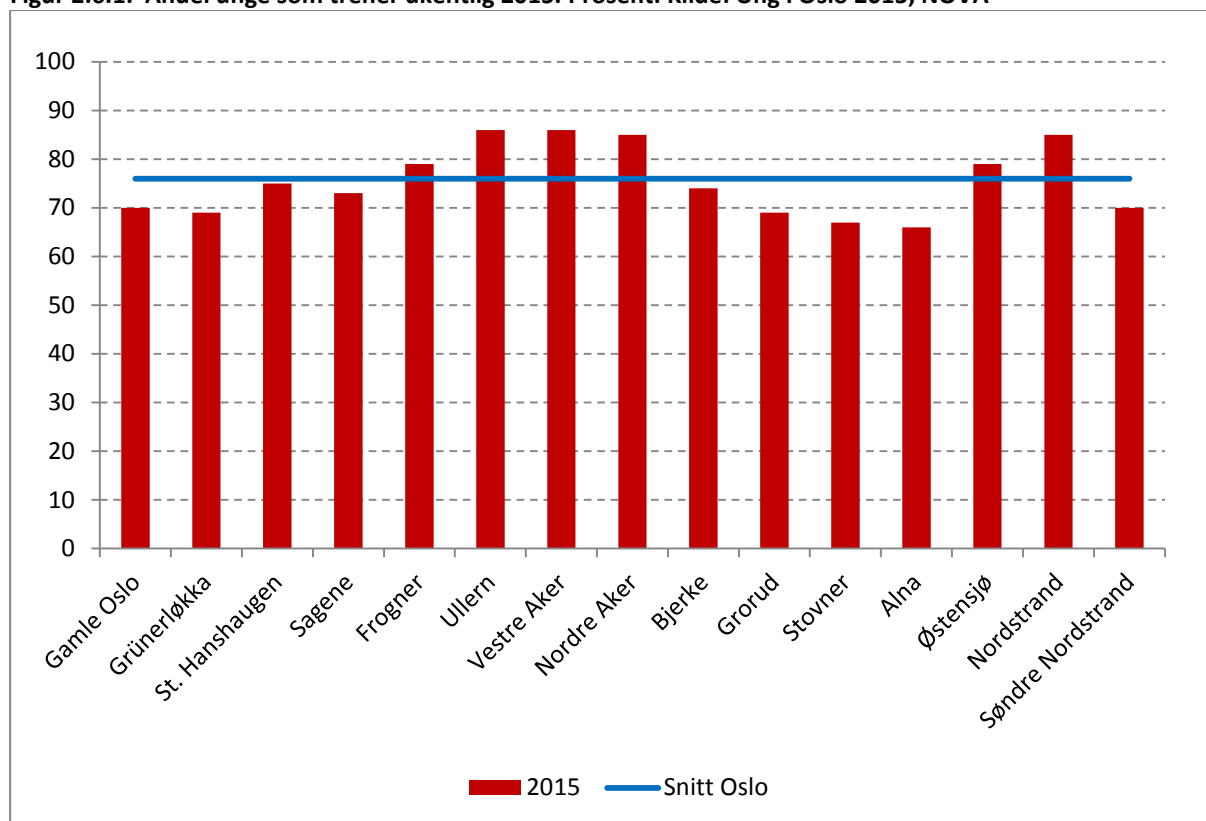
informasjon om levevaner. Levevaner er imidlertid ikke bare et resultat av personlige valg, men også et resultat av miljø og levekår.

2.6.1. Fysisk aktivitet

Mangel på fysisk aktivitet er en av de største truslene mot folkehelsen i Norge. 38 prosent av Oslos voksne innbyggere er tilstrekkelig fysisk aktive² (Breivik og Rafoss, 2012). Flertallet er derfor i mindre fysisk aktivitet enn ønskelig. Samtidig er andelen fysisk aktive høyere i Oslo enn i resten av landet. I landet som helhet er tre av ti tilstrekkelig fysisk aktive.

Mange unge i Oslo trener regelmessig, og mange trener mye. Det er imidlertid nokså store forskjeller mellom bydelene når det gjelder hvor fysisk aktive ungdommene er (se figur 2.6.1). Færre ungdommer i de østlige bydelene trener ukentlig sammenlignet med de unge i de vestlige bydelene. Sammenlignet med ellers i landet trener unge i Oslo litt mer når de går på ungdomsskolen og VG1. Utover i ungdomstida er det en nedgang i antall som trener (Andersen & Bakken, 2015).

Figur 2.6.1. Andel unge som trener ukentlig 2015. Prosent. Kilde: Ung i Oslo 2015, NOVA

2.6.2. Kosthold og overvekt

Det har skjedd en positiv utvikling i det norske kostholdet de siste 30 årene, men det er fortsatt en vei å gå. Usunt kosthold er den risikofaktoren som gir flest tapte leveår i Norge (Folkehelseinstituttet, 2015). Det er kun 15 prosent av den voksne befolkningen i Norge som får i seg nok grønnsaker per dag (Helsedirektoratet, 2015). SSBs levekårsundersøkelse fra 2012 (Amdam og Vrålstad, 2014) viser

² At de enten fysisk er i fysisk aktivitet av moderat intensitet en halv time fem dager i uken, eller mer intens fysisk aktivitet av minst 20 minutters varighet tre dager i uken eller mer.

at 60-65 prosent av Oslos befolkning spiser frukt/ bær og grønnsaker daglig, omtrent som på landsbasis.

Rapporten Ung i Oslo-2012 viste at det er forskjeller mellom bydelene når det gjelder hvor gode matvaner ungdommene har.

I rapporten er det laget et samlemål for gode matvaner ut fra i hvor stor grad den enkelte vanligvis spiser frokost, lunsj og kveldsmat daglig, og i tillegg middag sammen med familien hver dag. Resultatene fra rapporten, peker mot at unge på vestkanten har bedre matvaner enn ungdom i sentrumsbydelene og på østkanten (Øia, 2012).

Overvekt ser ut til å være mindre utbredt i Oslo enn i landet som helhet, vurdert etter selvrapporterte data for jenter og gutter. De viste at 15 prosent av 17-åringene i Oslo var overvektige, mot 22 prosent i Norge generelt (Fylkeshelseprofil for Oslo).

Det er store etniske forskjeller i grad av overvekt og fedme, noe som er svært sentralt for Oslo. Særlig blant innvandrere fra Pakistan, Sri Lanka og Tyrkia er forekomsten av fedme høy. Fedme er også noe mer utbredt i grupper med kort utdanning og lav inntekt (St. Meld. nr. 34, 2013).

2.6.3. Røyking og snusbruk

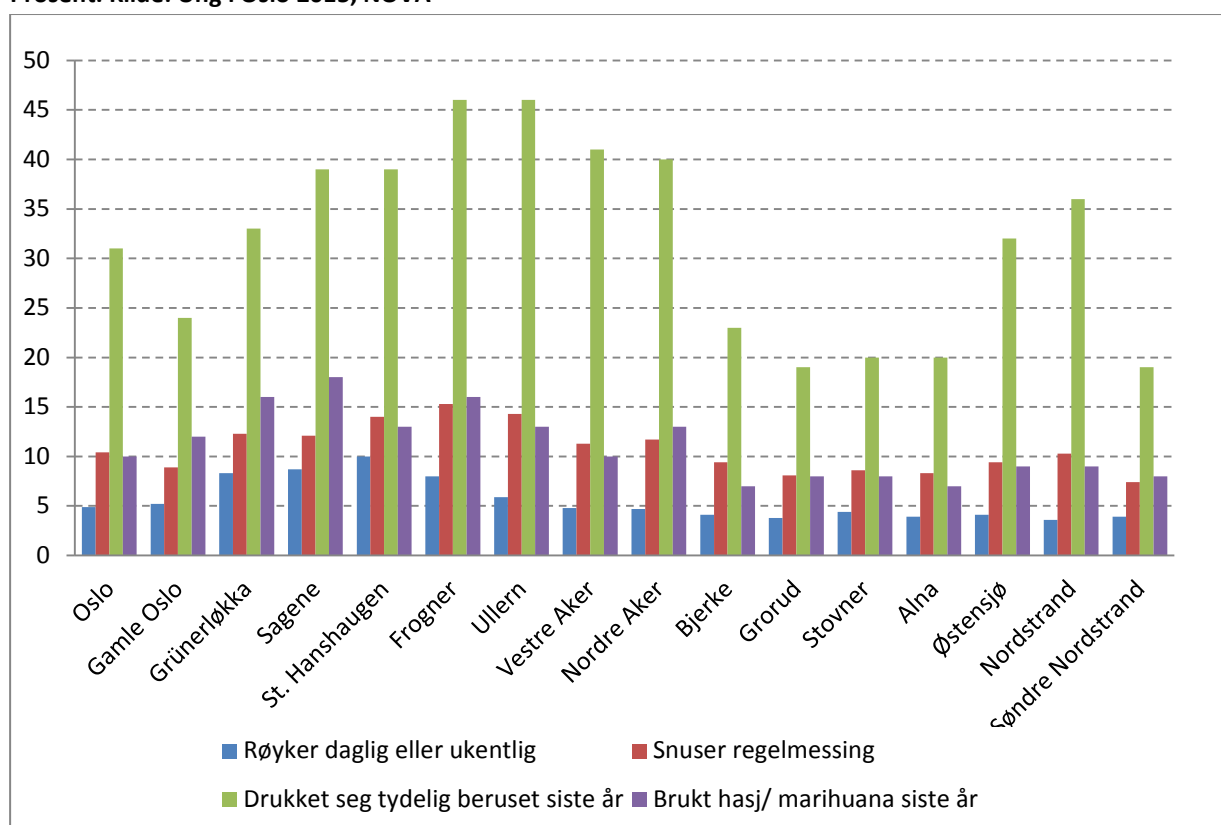
Det blir stadig færre osloborgere som røyker hver dag. I perioden 2010-2014 røyket 14 prosent daglig. Oslo er det fylket med lavest andel dagligrøykere (Helsedirektoratet, 2014). Dagligrøyking har nå blitt like vanlig blant kvinner som blant menn i Oslo³. Det har imidlertid ikke vært noen nedgang i «av-og-til-røykingen» i Oslos befolkning. 11 prosent av kvinnene og 14 prosent av mennene oppgir at de røyker av og til, men ikke daglig. Av-og-til-røyking er imidlertid mer vanlig i Oslo enn i landet som helhet. Ser man samlet på de som røyker daglig og de som røyker av og til er dermed ikke røyking mindre utbredt i Oslo i resten av landet. Fortsatt røyker omtrent en av fire voksne i Oslo daglig eller av og til (27 prosent av mennene og 24 prosent av kvinnene).

I 2015 er det bare 2 prosent av ungdommen i Oslo som oppgir at de røyker daglig, mens tre av fire aldri hadde prøvd (Andersen og Bakken, 2015). Samtidig er det noen som røyker ukentlig, men ikke hver dag, slik at det til sammen er 5 prosent som røyker minst en gang i uka. Forskjellene til resten av landet var små. Blant de unge er det nå flere som snuser enn som røyker.

Det er store forskjeller i ungdommens røyke- og snusevaner i de ulike bydelene i Oslo. Ungdom som er bosatt i sentrumsnære bydeler snuser og røyker i større grad enn ungdom ellers i byen.

³ SSB s Røykevaneundersøkelse. Tabell: 07662: Dagligrøykere og av-og-til-røykere, etter kjønn (prosent) (F).

Figur 2.6.2: Bruk av ulike rusmidler blant elever på ungdomsskolen eller videregående skole, per bydel. 2012. Prosent. Kilde: Ung i Oslo 2015, NOVA

2.6.4. Alkohol og andre rusmidler

Oslo har større utfordringer knyttet til rusmiddelmissbruk enn andre norske byer. Alkohol utgjør det mest omfattende rusproblemet i Oslo.

Tall fra Levekårsundersøkelsen i 2012 viser at folk fra Oslo og Akershus oftere drikker alkohol enn nordmenn generelt. Særlig drikker kvinner og eldre i Oslo oftere alkohol enn tilsvarende grupper i resten av landet (Amdam og Vrålstad, 2014). Men det er færre unge i Oslo som har vært beruset i Oslo enn i resten av landet (Andersen og Bakken, 2015).

Andelen blant de unge i Oslo som har druckket seg tydelig beruset har gått klart ned over tid. Det er en markert forskjell unge med og uten innvandrerbakgrunn i andel som har druckket seg tydelig beruset. Det drikkes klart mest i vest og sentrums-bydelene. Mye av dette mønsteret kan forklares av at andelen unge med innvandrerbakgrunn varierer mellom bydelene. Men selv om en tar hensyn til dette drikkes det allikevel klart minst på østkanten (Andersen og Bakken, 2015).

10 prosent av ungdommene i Oslo har brukt hasj eller marihuana i løpet av siste år (Andersen og Bakken, 2015). Mange av de som prøver dette, bruker det bare en eller noen få ganger, og går ikke over til å bruke det regelmessig (Sirus, 2015). Det er litt flere unge i Oslo enn i andre deler av landet som bruker hasj eller marihuana, og det er lettere å skaffe i Oslo (Andersen og Bakken, 2015). Norske ungdommer befinner seg imidlertid i det helt nedre sjiktet i hvor stor andel som har brukt cannabis, sammenlignet med ungdom i andre Europeiske land (Skretting m.fl, 2015).

2.7 Levekår og helse er to sider av samme sak

Alt i alt skårer Oslo godt på en rekke levekårsindikatorer sammenlignet med landet.

Gjennomsnittsinntekten er høyere, det er lavere andel med redusert funksjonsevne, det er en større andel som fullfører videregående opplæring og som har høy utdanning på universitets/høgskolenivå. Når nesten åtte av ti sier de trives godt i Oslo er det en indikasjon på at de fleste opplever byen som et godt sted å bo. Likevel er det store forskjeller i levekår internt i Oslo og noen sliter mer enn andre langs en rekke dimensjoner. Det er også viktig å ha med i betraktningen at gjennomsnittlig skåre på ulike levekårsvariabler i bydelene kan skjule store interne forskjeller i bydelene. Selv om en bydel har gjennomsnittlig lavt skåre på en levekårsindikator, kan det være flere delbydeler i bydelen som skårer godt på de samme indikatorene.

Økonomi, levekår og helsevaner henger tett sammen. Personer med høy utdanning har blant annet lavere dødelighet, bedre egenvurdert helse, mindre psykiske helseproblemer og opplever i mindre grad langvarig/kronisk sykdom enn personer med lav utdanning (se for eksempel Dahl m.fl. 2014, Elstad 2008). Utdanning gir tilgang til ulike typer ressurser som for eksempel jobber med bedre arbeidsvilkår og tryggere inntekt, som igjen har betydning for helsen. Utdanning gir også tilgang på ferdigheter og kompetanse, bedre muligheter til å ta kontroll over eget liv og tilgang til sosiale relasjoner og nettverk. Dette har også positiv påvirkning på helsen. I tillegg gir utdanning bedre tilgang til helseinformasjon og bedre forutsetning for å bruke informasjonen til helsebringende atferd og valg (Dahl m.fl. 2014: 144).

Når vi sammenligner levekårene i bydelene i Oslo, finner vi tett sammenheng mellom de ulike levekårsvariablene. Det er bydelene med lavest sysselsettingsgrad som har de laveste inntektene, størst andel personer som lever av offentlige overføringer, lavest utdanningsnivå og færrest barn som går i barnehage. Barna i disse bydelene har også dårligere matvaner og oppgir at de er mindre fysisk aktive enn i bydeler der levekårene er bedre. Frafallet i videregående skole er også størst i bydelene med størst grad av levekårsutfordringer.

Frafall fra videregående opplæring har vist seg å ha negativ innvirkning på helsen, ved at det øker sannsynligheten for å oppleve helse- og levekårsproblemer senere i livet (Bergsli, 2013). Personer som ikke fullfører videregående opplæring har dårligere forutsetninger for videre utdannings- og arbeidslivskarriere. De blir i større grad arbeidsledige, uføretrygdet og mottakere av sosialhjelp sammenlignet med dem som fullfører videregående opplæring (Falch og Nyhus 2009). I tillegg kan helsetilstand påvirke sannsynligheten for å falle fra videregående opplæring. En forskningsgjennomgang viser at elever med helseproblemer (blant annet dårlig selvrapportert helse, kronisk sykdom og somatiske symptomer, kreftsykdommer, søvnproblemer og psykiske og psykososiale problemer) har større sannsynlighet for å falle fra videregående opplæring enn elever med god helse (Dahl m.fl. 2014: 139).

Kapittel 3 Helsetilstand

Helsetilstanden til Oslos befolkning er god, og på flere områder har den blitt bedre de siste årene. Levealderen har økt, og er for første gang like høy som i resten av landet. Vi har imidlertid flere folkehelseutfordringer som må løses tverrsektorielt. Ulikhetene i dødelighet mellom de ulike bydelene er i ferd med å bli mindre, men de er fortsatt betydelige. Den sosiale ulikheten i dødelighet er høyere i Oslo enn i resten av landet. De ikke-smittsomme sykdommene, som hjerte-/karsykdommer, type 2-diabetes, KOLS og kreft, står for den klart største delen av tapte leveår og sykdomsbyrde. Disse sykdommene kalles ofte livsstilssykdommer, men er samtidig i stor grad mulige å forebygge. Norge har forpliktet seg til å slutte opp om WHO sitt mål om 25 prosent reduksjon i for tidlig død forårsaket av ikke-smittsomme sykdommer innen 2025. Psykiske plager og lidelser er en annen stor helseutfordring i Oslo, og må være en like viktig del av folkehelsearbeidet som somatisk sykdom.

3.1 Forventet levealder

Forventet levealder ved fødsel⁴ for menn i Oslo var 79,3 år i perioden 2010-2014. Det var 1,5 år høyere enn i perioden 2005-2009. Forventet levealder ved fødsel for menn i hele landet i samme periode var 79,4 år. Dermed har menn i Oslo for første gang omtrent samme dødelighet som menn i hele landet i gjennomsnitt, mens den tidligere har vært høyere. Tidlig på 90-tallet kunne menn i Oslo forvente å leve 1,3 år kortere enn menn i resten av landet i gjennomsnitt. Historisk sett har befolkningen i Oslo hatt høyere dødelighet enn befolkningen i spredtbygde strøk så langt tilbake det har funnes registre (Borgan 2007), men disse forskjellene er nå utjevnet.

Gjennomsnittstallene for hele Oslo skjuler imidlertid store bydelsforskjeller. Helt på topp finner vi Bydel Vestre Aker, hvor forventet levealder blant menn var 82,1 år i perioden 2010-2014, mens Bydel Sagene var i andre enden av skalaen, med sine 74,2 år (Figur 3.1.1). Forventet levealder var lavere i Bydel Sagene enn i Finnmark, som er fylket med lavest forventet levealder, og høyere i Bydel Vestre Aker enn i Sogn og Fjordane, som er fylket med høyest forventet levealder. En mulig årsak til den relativt lave forventede levealderen i Sagene bydel kan være at bydelen har den høyeste forekomsten av kommunale boliger i Oslo. Dette er vist i kapittel 4. Spriket i levealder er større internt i Oslo enn mellom de ulike kommunene i Norge, og like stort som den gjennomsnittlige økningen i levealder for hele landet mellom 1960 og 2013 (Folkehelseinstituttet 2014).

Samtidig er det ikke noe klart øst/vest skille internt i Oslo, med en gruppe bydeler med høy levealder og en annen med lav levealder. Det er snarere en gradient mellom alle bydelene. Forventet levealder er en god levekårsindikator, men må tolkes med varsomhet og i sammenheng med andre indikatorer. Selv om Bydel Sagene fortsatt ligger på bunn i forventet levealder, er den nå en av bydelene med høyest utdanningsnivå (figur 2.3.8).

⁴ Forventet levealder beregnes ut fra de aldersavhengige dødssannsynlighetene i perioden. Det er et vanlig brukt mål for å oppsummere dødeligheten ved alle aldre i ett enkelt tall. Det gir et mål på hvor lenge en person kan forvente å leve gitt at denne personen gjennom hele sitt liv helt hypotetisk levde under de dødelighetsforhold som gjelder i dag. Det er viktig å merke seg at forventet levealder er et mål på nåtidens dødelighet, og i regelen vil være en dårlig prognose for hvor lenge en nyfødt faktisk vil leve fordi han/hun vil leve sitt liv inn i fremtiden der dødeligheten trolig vil ha endret seg fra dagens situasjon. Kilde: FHI og SSB.

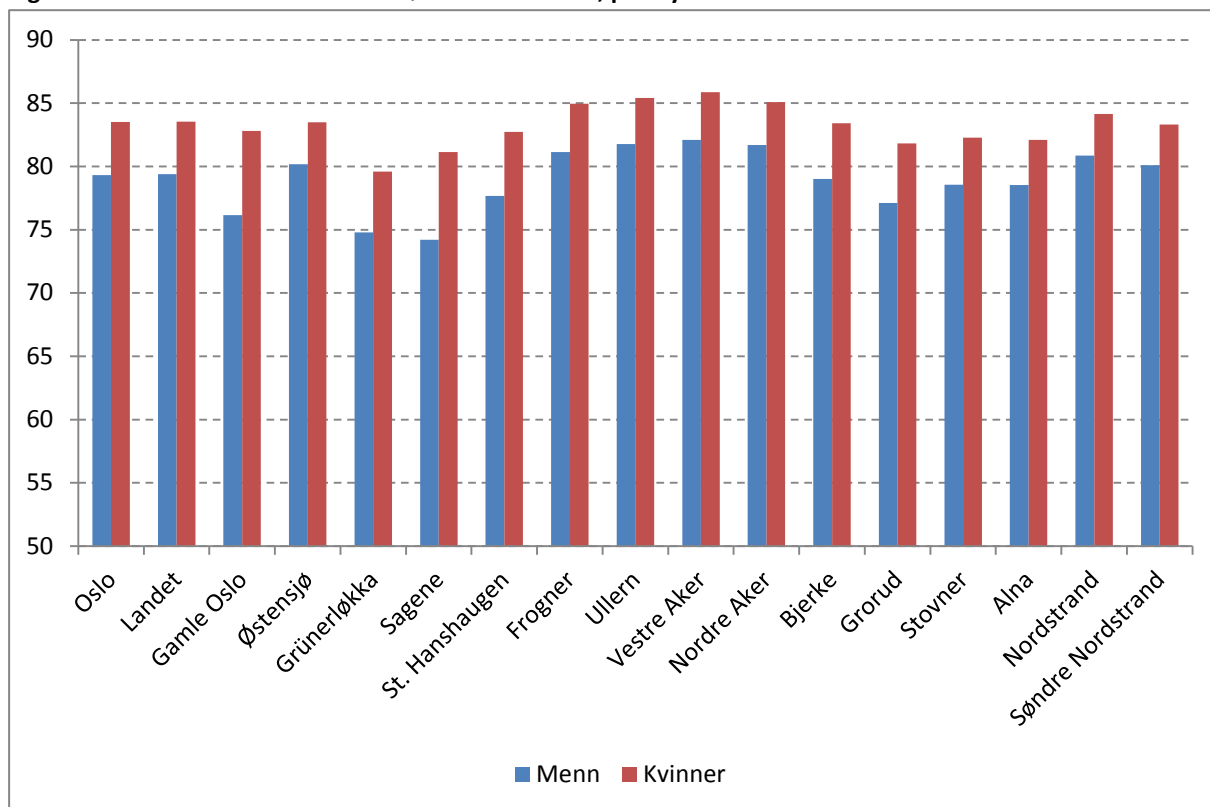
Det er dermed grunn til å tro at forventet levealder i bydelen kommer til å stige i årene fremover. Bydel Søndre Nordstrand ligger på 7. plass i forventet levealder, etter de vestlige bydelene. Samtidig er den en av bydelene med høyest andel av befolkningen utenfor arbeidsstyrken på grunn av nedsatt arbeidsevne (figur 2.1.2) og et lavt inntekts- og utdanningsnivå (se avsnitt 2.2 og 2.3).

De store dødelighetsforskjellene mellom bydelene i Oslo er i ferd med å bli redusert, selv om de stadig består. Forventet levealder var 7,9 år høyere i Bydel Vestre Aker enn i Bydel Sagene i perioden 2010-2014. På begynnelsen av 2000-tallet var denne forskjellen på 10,2 år (Berntsen, 2013). Fra perioden 2005-2009 til perioden 2010-2014 økte levealderen med bare 0,7 år i Bydel Vestre Aker mot 2,6 år i Bydel Gamle Oslo, som hadde høyest økning.

Kvinner lever generelt lenger enn menn. Forventet levealder ved fødsel for kvinner i Oslo var i 2010-2014 83,5 år, altså 4,2 år lenger enn menn. Kjønnforskjellen har blitt redusert over tid. Gjennomsnittlig forventet levealder for kvinner i Oslo er omtrent den samme som gjennomsnittet for hele Norge.

Forventet levealder ved fødsel er for kvinner som for menn høyest i bydel Vestre Aker med 85,9 år, etterfulgt av de andre vestlige bydelene. Lavest er forventet levealder for kvinner i bydelene Grünerløkka (79,6 år) og Sagene (81,1 år). Det er altså betydelige bydelsforskjeller i dødelighet også for kvinner, selv om de er mindre enn for menn. Bydel Gamle Oslo er ikke lenger blant bydelene med lavest forventet levealder blant kvinner. På begynnelsen av 2000-tallet var forventet levealder blant kvinner i Bydel Gamle Oslo 77,6 år (Berntsen 2013) og den laveste av alle bydelene. I 2010-14 var den på 82,8.

Figur 3.1.1 Forventet levealder ved fødsel. 2010-2014, per bydel. Kilde: SSB

Høyt utdannede har høyere forventet levealder enn de med kortere utdanning. Det er nesten tre ganger så mange tapte leveår i utdanningsgruppen med kortest utdanning sammenlignet med dem som har lengst utdanning. Forskjellen gjelder ikke bare mellom de som har kortest utdanning, og resten av befolkningen. Antall tapte leveår faller systematisk med lengre utdanning (Dahl m. fl., 2014). Samtidig har forskjellene i dødelighet etter utdanningsgruppe begynt å flate ut for første gang siden 1960-tallet, men dette gjelder bare for menn (Strand m.fl., 2014).

Utdanningsforskjellene i forventet levealder er høyere i Oslo enn i landet som helhet. Forskjell i forventet levealder er en indikator på sosiale helseforskjeller. Det var 5,7 års forskjell i forventet levealder mellom de som kun hadde grunnskoleutdanning og de som hadde minst videregående utdanning i Oslo⁵. For landet som helhet var denne forskjellen på 4,9 år.

Utdanningsforskjellene i forventet levealder varierer mellom bydelene i Oslo. I Bydel Sagene, som også har den laveste forventede levealderen, hadde en person med minst videregående utdanning 9 år lenger forventet levetid enn en med bare grunnskoleutdanning. Forskjellene var minst i bydelene i Groruddalen. Der hadde en person med minst videregående utdanning rundt 5 år lenger forventet levetid enn en med bare grunnskoleutdanning.

3.2 Sykdomsbilde

3.2.1 Hjerte og karsykdommer

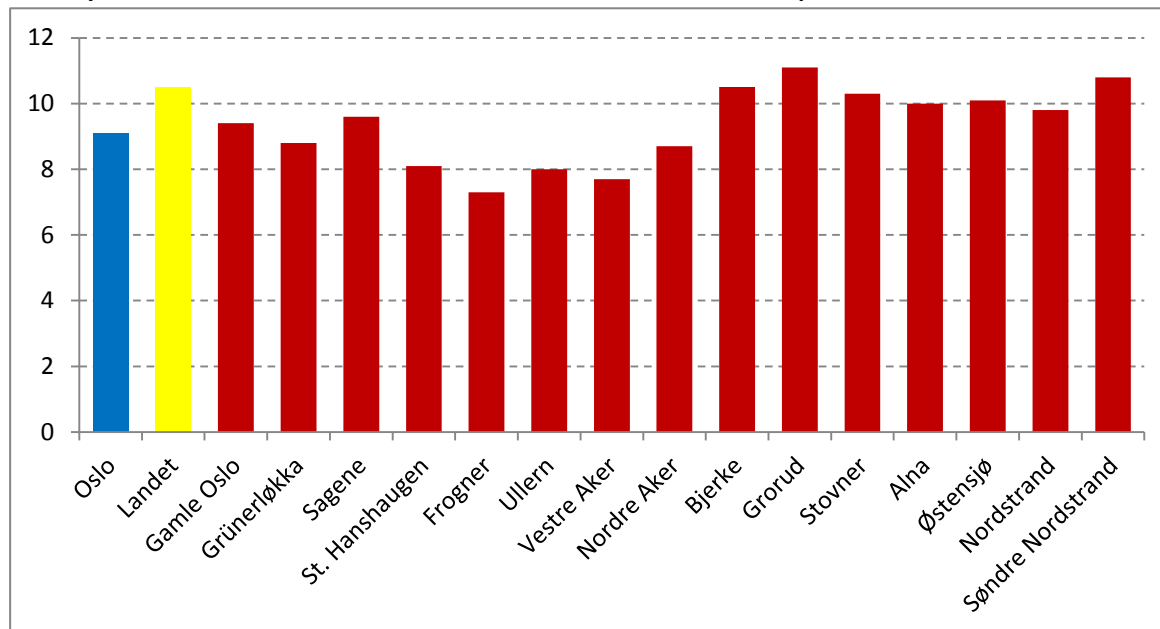
En viktig grunn til nedgangen i dødelighet i Oslo de siste tiårene er nedgang i hjerte- og karddødeligheten, men den er fortsatt årsak til rundt en tredjedel av dødsfallene i Oslo (Del Risco Kollerud m.fl. 2014). Sammenlignet med andre fylker er imidlertid Oslo blant fylkene med laveste dødelighetsrater for hjerte- og karsykdommer, og dødeligheten har falt betydelig siden 70-tallet. Nedgangen skyldes både færre sykdomstilfeller (sunnere leveste og forebygging) og mer effektiv behandling (Folkehelseinstituttet 2014). Sannsynligheten for å rammes av hjerte- og karsykdommer øker med alderen, og menn har høyere dødelighet enn kvinner.

Ved årtusenskiftet kunne hjerte- og karsykdommene forklare om lag halvparten av forskjellen mellom gruppene med lang og kort utdanning når det gjaldt tidlig død. Etter år 2000 har det imidlertid blitt betydelig mindre sosiale forskjeller i forekomsten hjerte- og karsykdommer, både blant menn og kvinner (Strand m.fl. 2014). Likevel er det fortsatt en markert sosial ulikhet i dødeligheten av hjerte- og karsykdommer. Vanlige risikofaktorer som røyking, høyt blodtrykk, høyt kolesterol, overvekt og fysisk inaktivitet – og akkumuleringen av disse over tid – forklarer over 70 prosent av forskjellen mellom utdanningsgruppene (Folkehelseinstituttet 2015). Den sosiale ulikheten gjenspeiler seg i at det er forskjeller i forekomsten av hjerte- og karsykdommer mellom bydelene.

⁵ For i perioden 2006-2012, personer over 30 år. Folkehelseprofil for Oslo (fylke), fra Folkehelseinstituttet. Utdanningsforskjellene i forventet levealder for bydeler finnes i folkehelseprofilene for bydeler. Observasjonsperioden for utdanningsforskjellene i forventet levealder for bydelene er 1998–2012. Folkehelseprofiler på ulike geografiske nivåer finnes her: <http://www.fhi.no/helsestatistikk/folkehelseprofiler>

De vestlige bydelene hadde de laveste andelen av personer som har vært i kontakt med fastlege eller legevakt på grunn av sykdom knyttet til hjerte- og karsystemet, etterfulgt av bydelene i indre øst⁶. Bydelene i ytre øst hadde de høyeste andelen.

Figur 3.2.1 Andel av befolkningen som har tatt kontakt med fastlege/legevakt pga. hjerte- og karsykdom etter bydel. 2011-2013. Prosent. Kilde: FHI Kommunehelse/ Folkehelseprofiler

3.2.2 Kreft

Samlet sett er kreft den sykdommen som tar flest liv i Oslo. Særlig blant kvinner står kreft bak en høy andel av dødsfallene. Det er stadig flere som får kreft. Risikoen for å få kreft øker kraftig med alderen for de fleste kreftformer, og med økende eldrebefolkning vil det i tiden fremover bli en ytterligere økning i antallet som får kreft, hvis ikke noe annet endrer seg. Flere overlever imidlertid kreft nå enn tidligere, slik at dødeligheten av kreft er relativt stabilt, selv om flere *får* kreft. Det fører også til at stadig flere lever med eller har overlevd sin kreftsykdom (Folkehelseinstituttet, 2014).

Tall fra kreftregisteret viser at det var 3 021 nye krefttilfeller i Oslo i 2013, og 24 255 personer som var i live etter en kreftdiagnose. Menn i Oslo har en lavere forekomst av alle kreftformer sett under ett enn landet for øvrig. Den samlede forekomsten for kvinner ligger på landsgjennomsnittet. Den vanligste kreftformen for kvinner er brystkreft. Det er en signifikant høyere forekomst av brystkreft blant kvinner i Oslo enn blant kvinner i resten av landet. Brystkreft forekommer hyppigere hos kvinner med høy utdanning. Blant menn er prostatakreft den vanligste kreftformen. Her har Oslo lavere forekomst enn resten av landet. Frem til 1980-tallet hadde Oslo høyest forekomst av lungekreft for både menn og kvinner.

6 Kilde: [FHI Folkehelseprofiler bydel](#). Personer 0-74 år. Gjennomsnitt for treårsperioden 2011-2013, standardisert for alder og kjønn. Dataene er hentet fra Databasen for Kontroll og utbetaling av helserefusjoner (KUHR). Sykdomsdiagnoser knyttet til hjerte- og karsystemet (K70-K99), kodet etter ICD-kodeverket, som er det internasjonale klassifikasjonssystemet for sykdommer og symptomer som brukes i den norske primærhelsetjenesten. Data med utgangspunkt i helserefusjonskrav har i liten grad vært brukt til å si noe om helsetilstanden i befolkningen tidligere, og vi vet foreløpig ikke nok om datakvaliteten. Det antas at tallene påvirkes av legenes diagnostiseringspraksis, og de kan også påvirkes av legeoppfølgingsadferd.

For menn har forekomsten av lungekreft etter den tid falt betydelig, og Oslo er nå et av fylkene med lavest forekomst av lungekreft blant menn. Blant kvinner i Oslo har vi ikke sett den samme positive trenden (Kreftregisteret 2015).

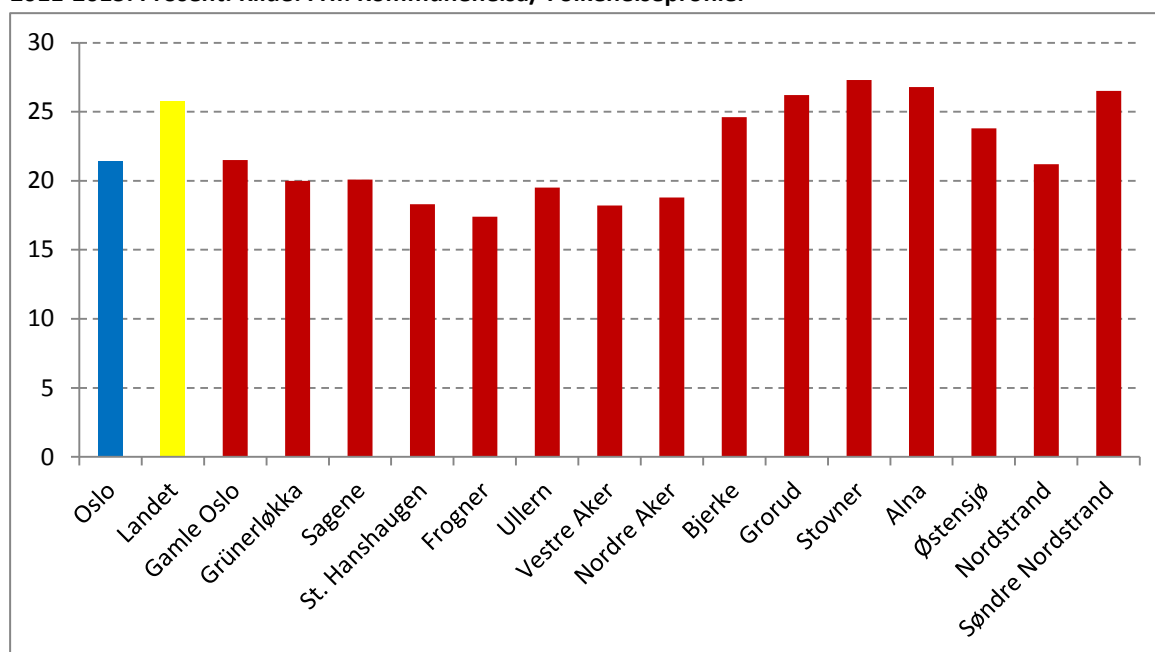
3.2.3 Diabetes

Diabetes er en annen av de store folkesykdommene og er forbundet med alvorlige komplikasjoner, inkludert forhøyet dødelighet. Vi kjenner ikke det totale antallet personer med diabetes i Oslo i dag, men Folkehelseinstituttet anslår at rundt fire prosent av befolkningen har fått diagnostisert diabetes. I tillegg er det mange i befolkningen som har diabetes uten å vite om det (Folkehelseinstituttet, 2014). Det er en større andel av befolkningen i Oslo (3,9 prosent) som bruker legemidler til behandling av type 2-diabetes enn det er i hele landet (3,4 prosent) (Statistikkbanken Oslo kommune). En grunn til det er at en del innvandrergrepper, særlig med opprinnelse fra det indiske subkontinent, har høyere forekomst av type 2-diabetes (Kumar, 2010).

3.2.4 Muskel- og skjelettlidelser

Det er ikke bare potensielt dødelige sykdommer som utgjør en helseutfordring. Muskel- og skjelettlidelser står for det største helsetapet i Norge (Folkehelseinstituttet, 2014), og er den diagnosegruppen som «plager flest og koster mest». Korsryggsmerter er den mest utbredte av disse lidelsene. Det er færre innbyggere som er i kontakt med fastlegen eller legevakta på grunn av muskel- og skjelettplager/-lidelser i Oslo enn i landet som helhet⁷ (se figur 3.2.2). Unntaket er bydelene i ytre øst hvor andelen med slike plager er som i resten av landet, eller litt høyere. Muskel- og skjelettlidelser står også for en mindre andel av tapte dagsverk på grunn av sykefravær i Oslo enn i resten av landet (NAV 2014).

Figur 3.2.2 Andel som har tatt kontakt med fastlege/legevakt pga. muskel- og skjelettsykdom, etter bydel. 2011-2013. Prosent. Kilde: FHI: KommuneHelsa/ Folkehelseprofiler

⁷ Antall personer i aldersgruppen 0-74 år som har vært i kontakt med fastlege eller legevakt på grunn av plager og lidelser knyttet til muskel- og skjelettsystemet per 1000 innbyggere per år, gjennomsnitt for treårsperioden 2011-2013, standardisert for alder og kjønn. Se for øvrig fotnote 3

3.3 Psykisk helse

Psykiske og atferdsmessige lidelser står samlet for 25 prosent av helsetapet i Norge. Omkring hver fjerde innbygger i Oslo i alderen 45-74 år bruker reseptbelagte legemidler mot psykiske lidelser i løpet av et år.⁸ Andelen skiller seg ikke vesentlig fra landet for øvrig og har vært forholdsvis stabil de siste årene.

Tall på legemeldte sykefraværsværk fra NAV for 4. kvartal 2014 viser at 20 prosent av tapte dagsverk skyldes psykiske lidelser. Andelen er høyere blant kvinner enn menn. Andelen i Oslo med uførepensjon grunnet psykiske lidelser var i overkant av 40 prosent per 31.12.12, mot 32 prosent i landet som helhet. For aldersgruppen 18-59 år er psykiske lidelser den vanligste årsaken til at uførepensjon er innvilget.

Psykiske plager og lidelser er også et helseproblem blant barn og unge. 15-20 prosent av barn og unge mellom 3 og 18 år i Norge har nedsatt funksjon på grunn av psykiske plager som angst, depresjon og atferdsproblemer (Folkehelse rapporten, 2014).

Basert på intervjuer gjennomført i helsestasjon- og skolehelsetjenesten i de ulike bydelene i Oslo fremstår psykiske helseproblemer som den største utfordringen blant barn og unge (Helsestaten, 2015). For de yngste barna (0-5 år) var det særlig foreldrenes psykiske helse som ble sett på som en utfordring. For aldersgruppen 6 til 15 år ble psykisk helse trukket frem som den viktigste eller en av de viktigste utfordringene under samtlige intervjuer. En utfordring som ble spesielt omtalt i østlige bydeler var knyttet til presset barn som vokser opp i to kulturer opplever. I vestlige bydeler derimot var det vanligere for unge å oppleve sterkt karakterpress, høye krav til å være vellykket, og ensomhet. Samlivsbrudd som årsak til psykiske helseproblemer blant unge gikk også igjen i mange bydeler. Utfordringene for aldersgruppen 16-20 år var i hovedtrekk som for barn og unge i alderen 6-15 år. I tillegg pekte mange på at overgangen fra ungdomsskolen til videregående skole for mange kunne være en vanskelig tid, da ungdommene stilles overfor mange valg og forventninger fra ulike hold.

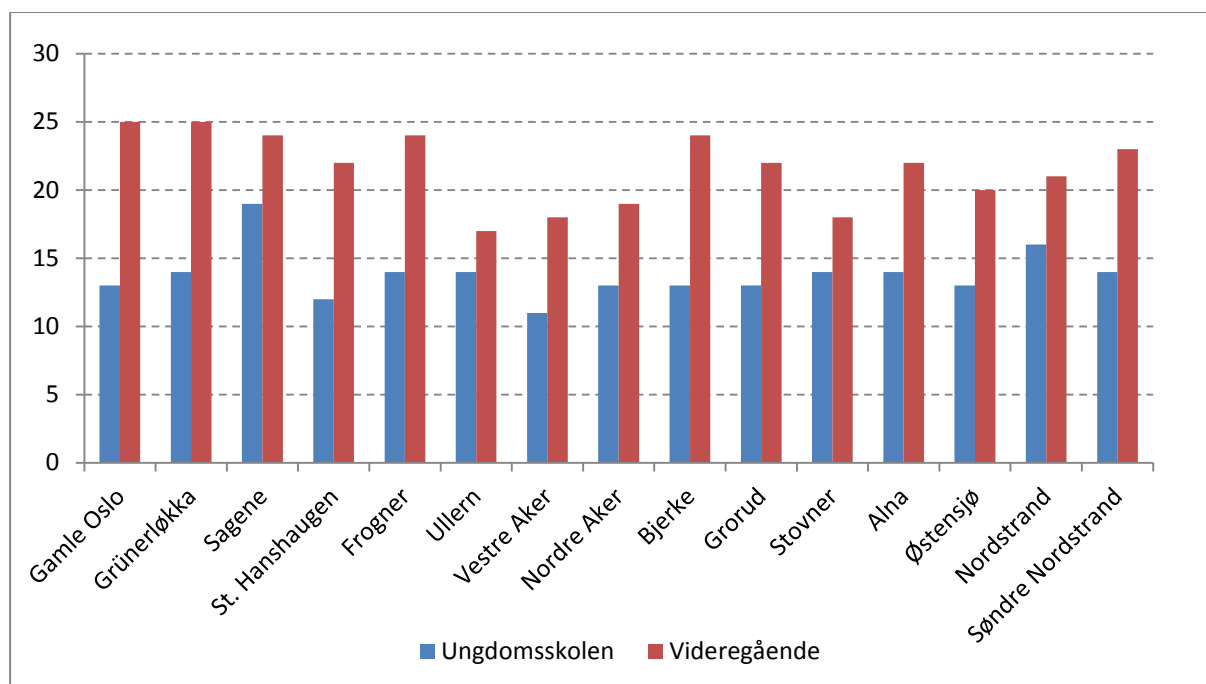
Ung i Oslo dataene (Andersen & Bakken, 2015) viser en høy forekomst av psykiske plager. Andelen som er så mye plaget at man kan betrakte det som tegn på depressive symptomer⁹ er spesielt høy blant jenter, og øker med alder. Nær en av tre jenter i videregående har depressive symptomer. Ungdom på videregående trinn er noe mer plaget i Oslo enn i Norge som helhet. Andelen med slike plager blant jenter har økt fra 1996 (15 %) til 2015 (26 %). Det er variasjon etter bydel, hovedsakelig blant dem på videregående; størst er andelen i sentrum, lavest i ytre vest. Flere unge med lav sosial bakgrunn er plaget sammenlignet med unge fra høy sosial bakgrunn.

⁸Kilde: Reseptregisteret. Dersom en bruker henter ut flere resepter på samme legemiddel telles vedkommende bruker bare en gang. Legemidler inkluderer her sovemidler, beroligende midler, antidepressiva og antipsykotika.

<http://khs.fhi.no/webview/>

⁹ De som i «gjennomsnitt» oppgir at de er ganske mye eller veldig mye plaget av samtlige seks symptomer: 1) Følt at alt er et slit, 2) bekymrer seg for mye om ting, 3) hatt søvnproblemer, 4) følt seg ulykkelig/trist/deprimert, 5) følt håpløshet med tanke på framtiden og 6) følt seg stiv eller anspent.

Figur 3.3.1. Andel som har depressive symptomer, etter bydel og skoletype. 2015. Prosent. Kilde: NOVA: Ung i Oslo 2015

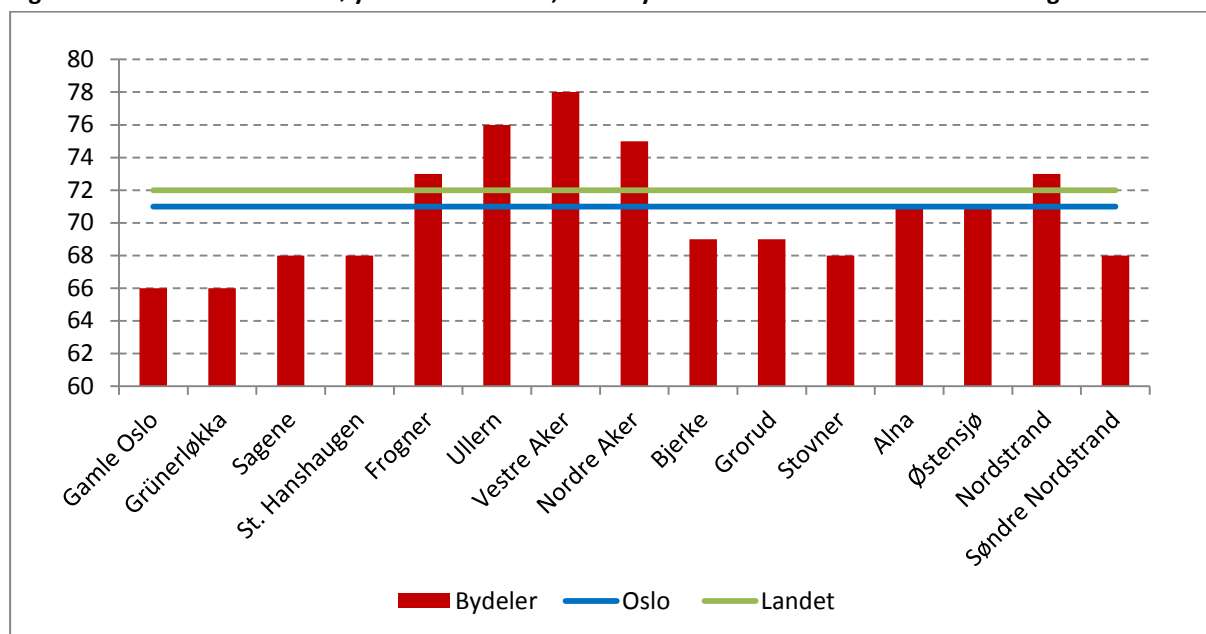

3.4 Egenrapportert helse blant ungdom

Befolkningens subjektive vurdering av egen helse sier noe om den enkeltes opplevelse av mestring, trivsel og livskvalitet i hverdagen, og gir en annen type informasjon enn hva en diagnose kan gi. Unge er sjeldnere syke enn voksne, men har likefullt en helse som kan oppleves som alt fra god til dårlig. Grunnlaget for fremtidig helse legges ofte i ungdomstiden, derfor er de unges vurdering av egen helsetilstand spesielt viktig å fange opp.

De fleste osloundommene er fornøyde med helsen sin (Andersen & Bakken, 2015). Syv av ti svarer at de er litt eller svært fornøyde, omtrent som i Norge som helhet. Jenter er mindre fornøyde og andelen synker med økende klassetrinn. Tendensen er at unge i ytre vest er mest fornøyde med egen helse, mens unge i sentrum og øst er minst fornøyde. Det er markant flere som er fornøyde med egen helse blant de med høy sosial bakgrunn enn blant de med lav sosial bakgrunn. Færre ungdom med innvandrerbakgrunn er fornøyde enn ungdom med norsk bakgrunn; forskjellen viser seg blant unge med høy sosial bakgrunn.

Figur 3.4.1. Andel som er fornøyd med helsen sin, etter bydel. 2015. Prosent. Kilde: NOVA: Ung i Oslo 2015

3.5 Vaksinasjon og smittsomme sykdommer

Ikke-smittsomme sykdommer for 90 prosent av sykdomsbyrden, men Oslo har betydelig høyere forekomst av en rekke smittsomme sykdommer enn resten av landet. Det gjelder for eksempel seksuelt overførte infeksjoner som HIV, syfilis og gonorré som særlig påvises blant menn som har sex med menn, tuberkulose som i hovedsak finnes blant innvandrere, og hepatitt B og C som særlig smitter blant sprøytenarkomane. Forekomsten av resistente bakterier som MRSA er økende og høyere enn ellers i landet. Antall nye tilfeller av genital klamydiainfeksjon, som særlig finnes blant tenåringer og yngre voksne, økte fra 2781 tilfeller i 2005 til 4208 i 2013.

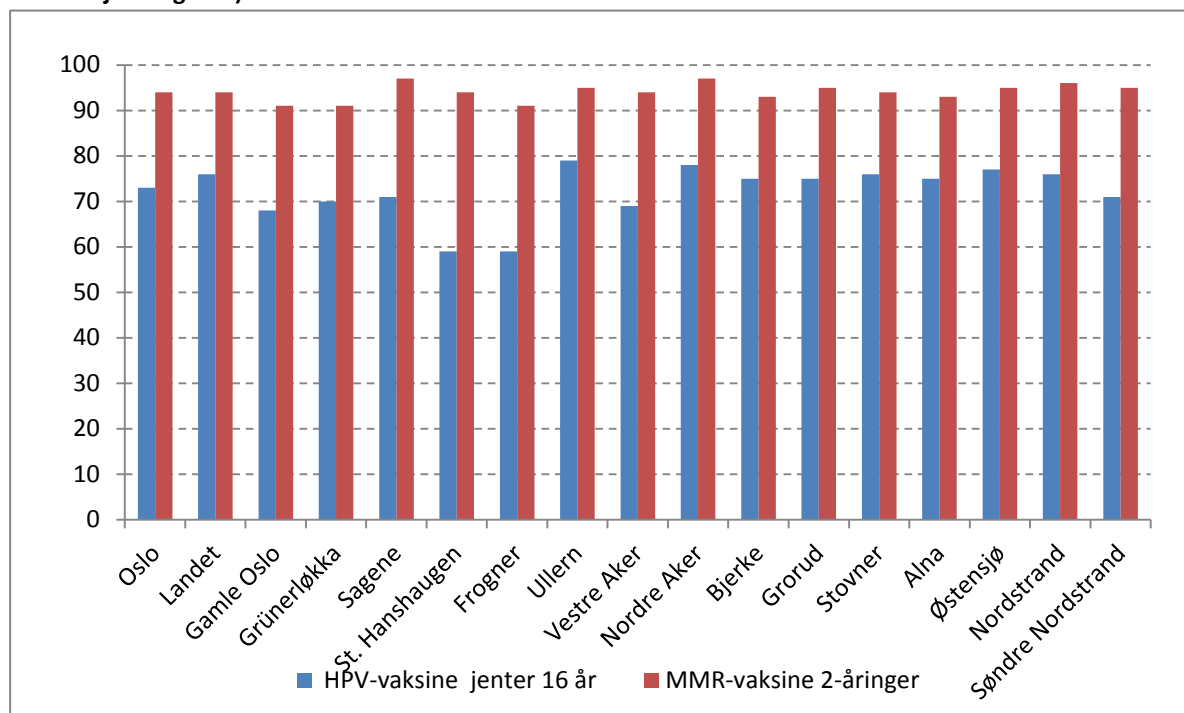
En årsak til at smittsomme sykdommer er blitt mye mindre utbredt, er barnevaksinasjonsprogrammene. Barn i Oslo er i hovedsak godt vaksinert mot sykdommer som inngår i barnevaksinasjonsprogrammet. Vaksinasjonsdekningen har økt de siste årene, og er nå like god som landsgjennomsnittet. Det er ønskelig at så mange er vaksinert at det også beskytter de som av ulike årsaker ikke kan vaksineres.

MMR-vaksinen gir blant annet beskyttelse mot meslinger, som er vår alvorligste barnesykdom og svært smittsom. Verdens helseorganisasjon anslår at 95 prosent vaksinasjonsdekning er nødvendig for å eliminere meslinger. Oslo har tidligere hatt en vaksinasjonsdekning for meslinger som er under dette nivået, men i 2014 ble 94 prosent av 2-åringene fullvaksinert med MMR-vaksinen, like høyt som landsgjennomsnittet. For ti år siden var vaksinasjonsdekningen for MMR i Oslo kun 86 prosent. De siste årene har det vært flere utbrudd av meslinger i Europa. I Oslo var det et utbrudd i 2011, med 24 smittede. Det største utbruddet startet i Bydel Gamle Oslo, som da hadde bare 85 prosent dekning for 2-åringene. Mange bydeler har økt vaksinasjonsdekningen betraktelig, og det har blitt mindre variasjon mellom bydelene.

Fra 2013 ble HPV-vaksine (humant papilloma-virus) innført for jenter i 7. klasse. HPV-vaksinen beskytter særlig mot livmorhalskreft. 73 prosent av 16-åringene i Oslo hadde fått denne vaksinen i 2014, en økning fra 64 prosent i 2013.

Oslo ligger fortsatt under landsgjennomsnittet, og det er større variasjoner mellom de ulike bydelene i Oslo for HPV- vaksinen enn for andre vaksiner. Dekningen er lavest i de sentrumsnære bydelene, særlig St. Hanshaugen og Frogner.

Figur 3.5.1 Vaksinasjonsdekning etter bydel og vaccine/ alder. 2014. Prosent. Kilde: SYSVAK (Nasjonalt vaksinasjonsregister)

3.6 Tannhelse

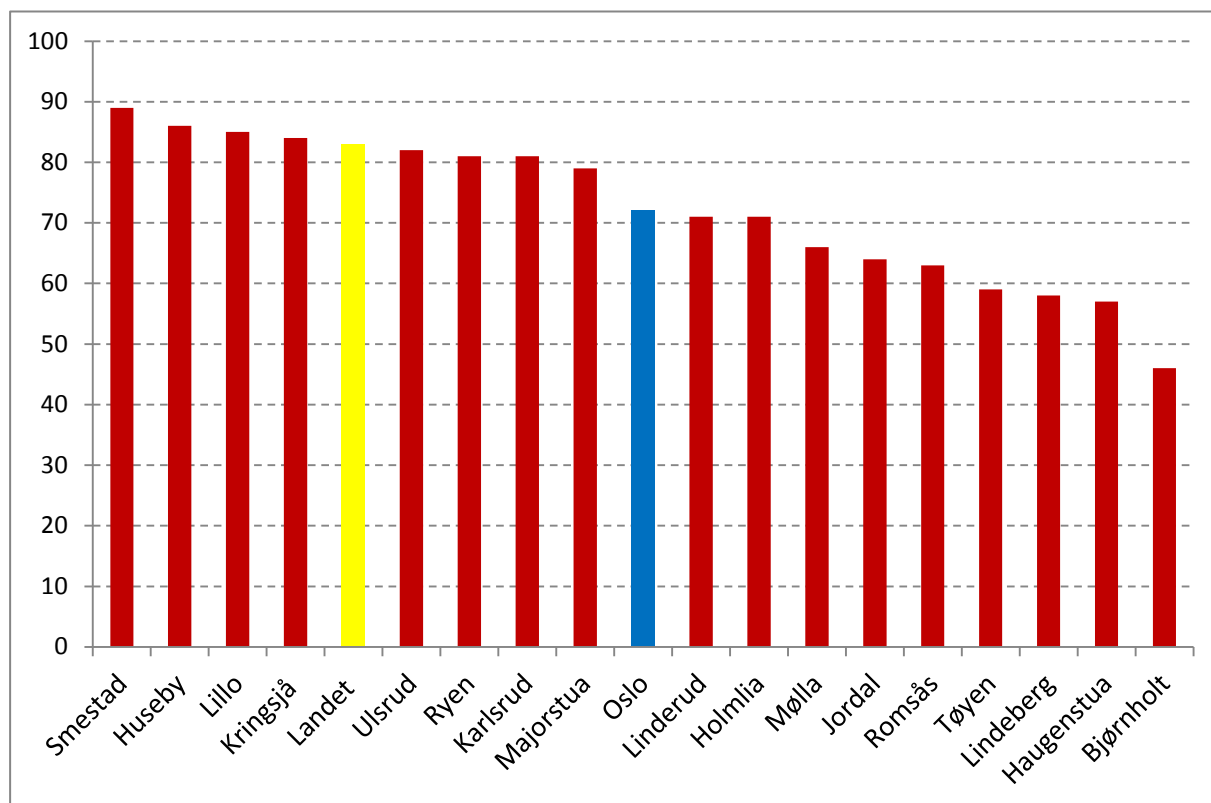
Oslo kommer dårligst ut av alle landets fylker når det gjelder hvor stor andel av 5-åringene som bare har friske tenner. Det er 72 prosent av 5-åringene i Oslo som bare har friske tenner, mens landsgjennomsnittet er 83 prosent. Det har likevel vært en klar forbedring i barns tannhelse i Oslo de siste årene. I 2001 hadde bare 57 prosent av 5-åringene friske tenner.

Det er betydelige forskjeller i tannhelse mellom bydeler, spesielt blant femåringene. Tall fra 2014 viser at ved Smestad tannklinikk (Bydel Ullern) og Huseby tannklinikk (Bydel Vestre Aker) hadde henholdsvis 89 og 86 prosent av 5-åringene helt friske tenner. Ved Bjørnholt tannklinikk (Bydel Søndre Nordstrand) var det kun 46 prosent av femåringene som hadde helt friske tenner (se figur 3.6.1).

Den offentlige tannhelsetjenesten er den eneste helsetjenesten i Norge som innkaller barn og unge mellom 3 og 18 år til regelmessig undersøkelse. Tannhelsetjenesten har dermed en unik mulighet til å avdekke omsorgssvikt og overgrep mot barn. I 2011 fikk norske tannleger rutiner for å melde fra til barnevernet om bekymringsverdige forhold når de undersøker tennene til barn og unge. Det skjer stadig oftere (Departementene, 2013).

Det er en sammenheng mellom sosioøkonomisk status, tannhelse og bruk av tannhelsetjenester. Innvandrere er overrepresentert blant grupper med lav eller ingen utdanning, dårlige arbeidsforhold og lav sysselsetting og er således i risikogruppen for å utvikle karies og dårlig tannhelse generelt (Helse- og omsorgsdepartementet, 2013).

Figur 3.6.1 Andel 5-åringer uten karies-erfaring per tannklinikk. 2014. Prosent. Kilde: Tannhelsetjenesten Oslo kommune.

3.7 Skader og ulykker

Ulykker og skader er en stor helseutfordring. Fallulykker er en av de fem ledende årsakene til nedsatt funksjonsevne i Norge, og fall er den hyppigste ulykkestypen hos eldre. Rundt 80 prosent av alle skader og ulykker blant eldre skyldes fall. Fall er en vanlig årsak til svekkelse og dødsfall blant eldre sykehjemsbeboere.

Blant eldre er hoftebrudd ofte en konsekvens av et fall. Norge har en av de høyeste forekomstene av hoftebrudd i verden, og Oslo er fylket med nest høyest forekomst i Norge. De fleste hoftebrudd skjer innendørs, og det er ukjent hvorfor det skjer så mange hoftebrudd i Norge. Pasienter med hoftebrudd må nesten alltid opereres, og en betydelig andel pasienter opplever å få svekket funksjon og økt omsorgsbehov etter et hoftebrudd.

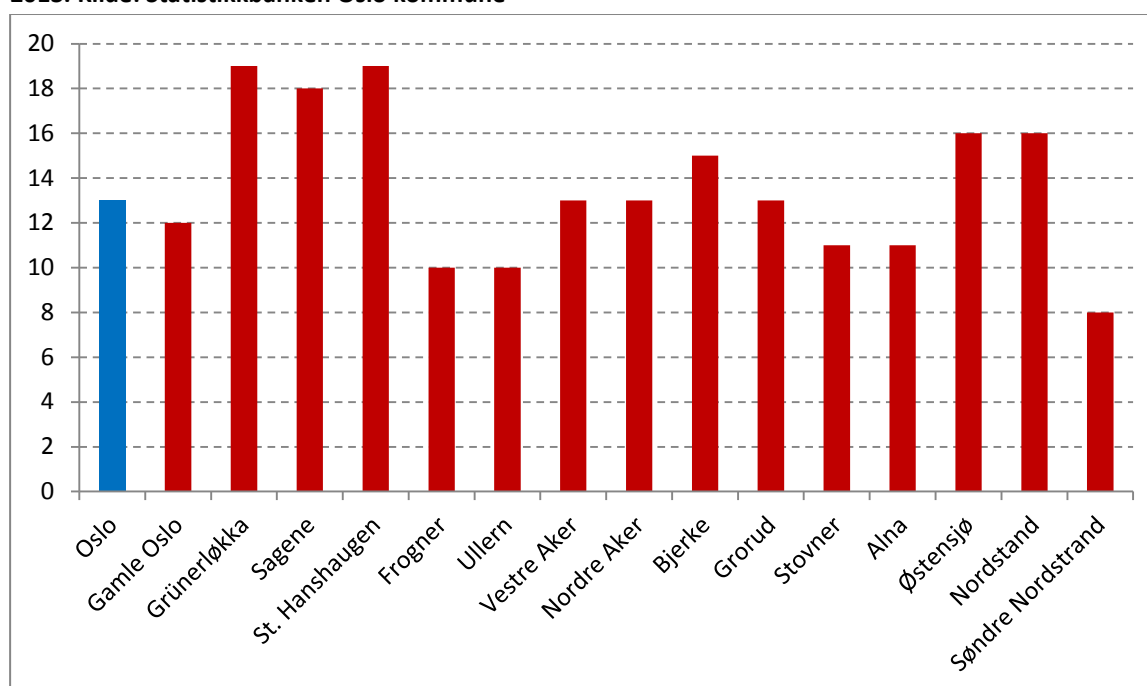
I tillegg til de negative konsekvensene et hoftebrudd har for den enkelte, er behandling og rehabilitering av hoftebrudd svært kostnadskrevenende for samfunnet. Ett enkelt hoftebrudd er anslått å koste kommunen 230 000 kroner det første året i utgifter til sykehjem og kommunal rehabilitering (Norsk Forening for Folkehelse og Sunne Kommuner, 2012).

Dersom man greier å forebygge ti hoftebrudd i hver bydel, noe som tilsvarer 150 hoftebrudd totalt, kan man forvente en kostnadsreduksjon på nærmere 35 millioner kroner til sykehjem og rehabilitering det første året. I tillegg til dette kommer sykehusutgifter. De fleste fallforebyggende tiltak har lave kostnader (Helseetaten, 2013).

I løpet av perioden 2008 til 2013 har det vært en nedgang i antall pasienter med hoftebrudd i Oslo blant personer som er 65 år eller eldre, fra 18 promille registrerte pasienter med hoftebrudd i 2008 til 13 promille med hoftebrudd i 2013.

Det er noe variasjon mellom bydelene i omfanget av pasienter med lårhalsbrudd i befolkningen over 65 år. Andelen personer med hoftebrudd var i 2013 høyest i Bydel Grünerløkka og lavest i Bydel Søndre Nordstrand.

Figur 3.7.1 Pasienter med hovedtilstand hoftebrudd, etter bydel. Over 65 år. Begge kjønn. Per 1000 personer. 2013. Kilde: Statistikkbanken Oslo kommune

I 2014 ble det registrert totalt 663 ulykker i veitrafikken i Oslo. Totalt ble fire personer drept og 829 skadde (Statistisk Sentralbyrå 2015). I årets tre første måneder (2015) er det registrert 120 ulykker og en person drept i veitrafikken i Oslo. Oslo ligger øverst av alle landets fylker på ulykkesstatistikken.

Bydelstall fra 2010 viser at det var flest registrerte fotgjenger- og sykkelulykker i bydelene Frogner (36), Grünerløkka (34) og St. Hanshaugen (28). Det har vært noe nedgang i antall fotgjenger- og sykkelulykker i perioden 2004-2010. Personskadeulykker omfatter bare ulykker som er meldt til politiet, dette medfører at mindre alvorlige ulykker og skader ikke er registrert i skadetallene.

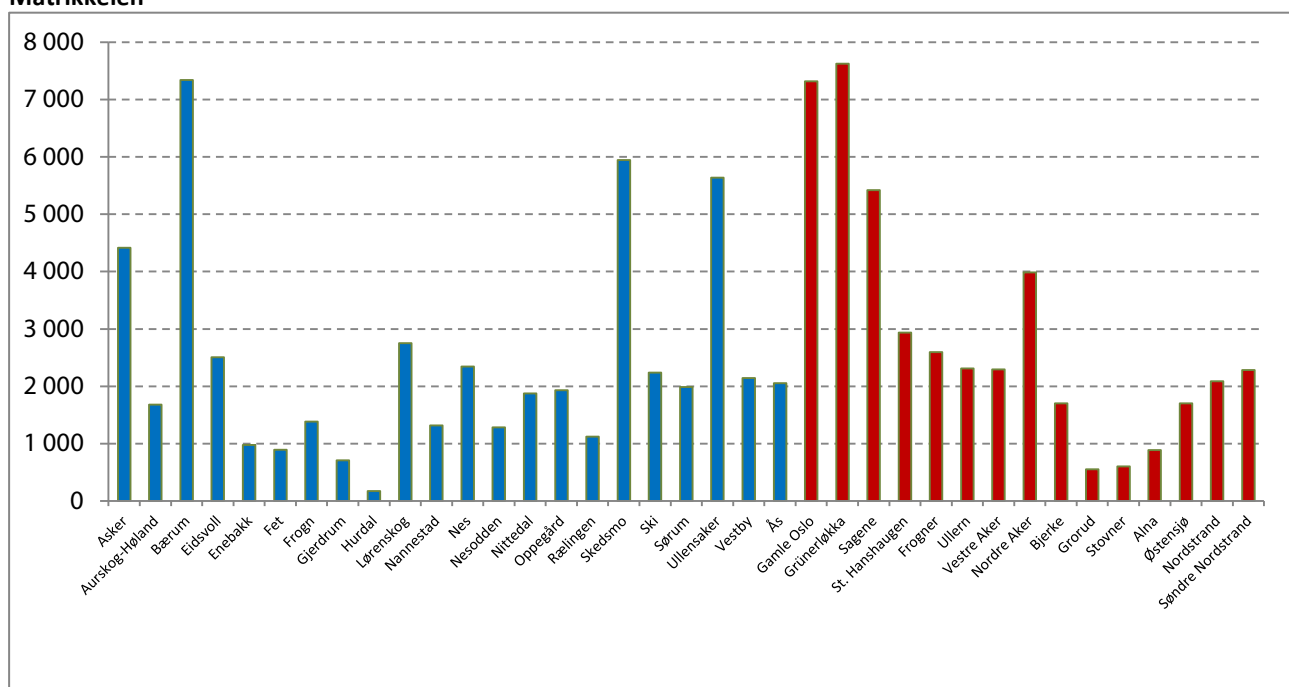
Kapittel 4 Boligmasse og boligbygging

Oslo er i sterk vekst og det bygges boliger over hele byen. I dette kapittelet ser vi nærmere på boligbyggingen i Oslo og Akershus i perioden 2000-2014. Hvor mange boliger har blitt ferdigstilt og hvor er det blitt bygget flest boliger. Videre ser vi på boligmassen i Oslo med tanke på eie og leieformer, boligprisutviklingen samt geografisk fordeling av kommunale boliger. Avslutningsvis sier vi noe om beregninger av fremtidig byggebehov i hovedstaden.

4.1 Boligbyggingen i Oslo og Akershus og Oslos bydeler

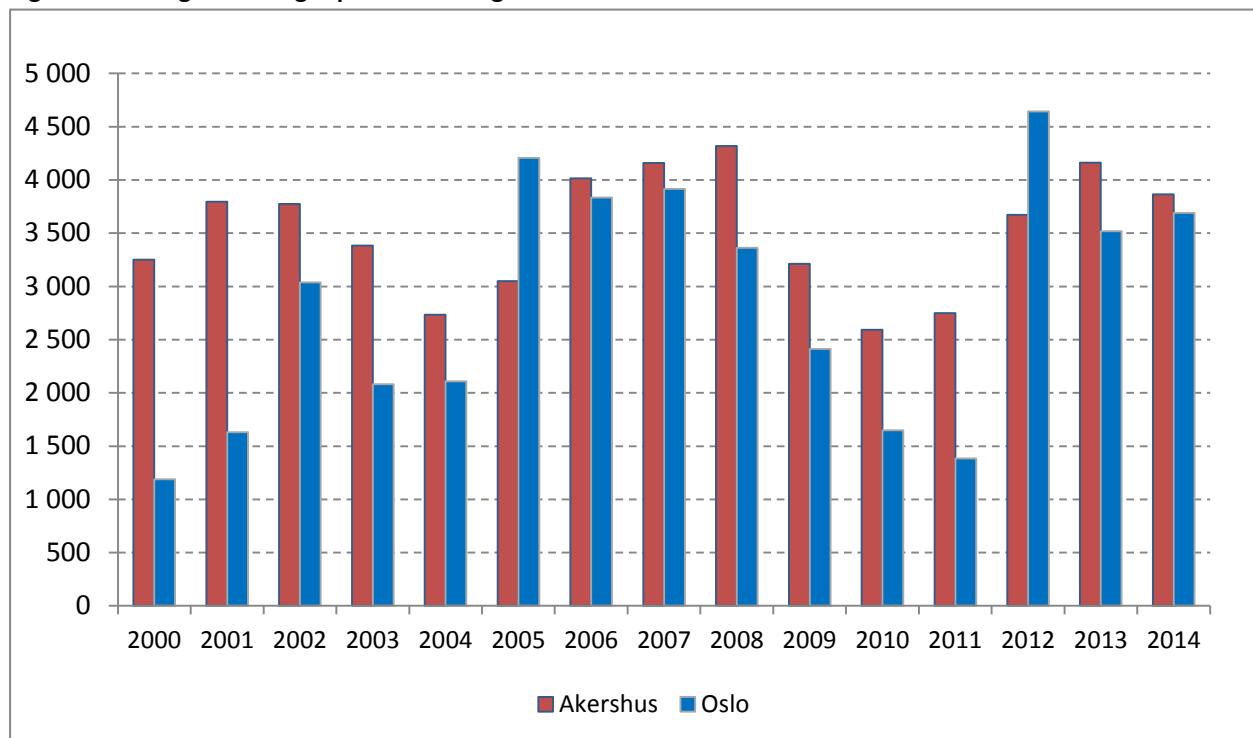
Til sammen ble 97 200 boliger ferdigstilt i Oslo og Akershus i perioden 1.1.2000 – 31.12.2014, når matrikkelen per 04.2015 (se faktaboks) legges til grunn. Av disse ble 52 700 bygd i Akershus, og 44 500 i Oslo. Asker, Bærum, Skedsmo og Ullensaker var de eneste kommunene i Akershus der flere enn 4000 boliger ble ferdigstilt. Antall nye boliger i disse kommunene kan sammenlignes med de tre bydelene i Oslo indre øst – Gamle Oslo, Grünerløkka og Sagene.

Figur 4.1.1: Ferdigstilte boliger 1.1.2000 - 31.12.2014. Kommuner i Akershus og bydeler i Oslo. Kilde: Matrikkelen

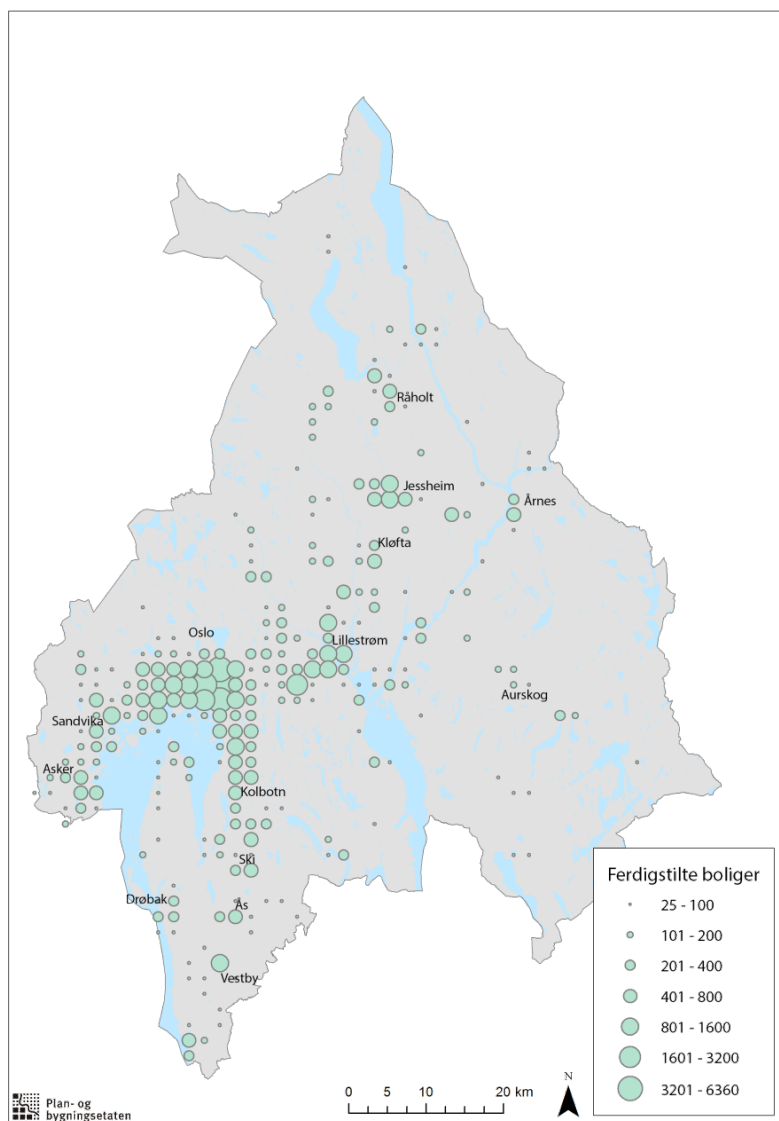
Det er stor variasjon mellom årene, både i Oslo og i Akershus. Variasjonen er imidlertid størst i Oslo. I begynnelsen av perioden ble det bygd mange flere i Akershus enn i Oslo, men mot slutten av perioden er det likere.

Fig. 4.1.2: Ferdigstilte boliger per år i Oslo og Akershus. 2000 - 2014. Kilde: Matrikkelen

Boligutbyggingstakten har sammenheng med lav- eller høy konjunktur, noe som kommer tydelig frem når vi ser på nedgangen i begge fylkene etter 2008. Nedgangen er størst i Oslo, men utbyggingen har vært på omtrent samme nivå som Akershus siden 2011.

Figur 4.1.3: Ferdigstilte boliger i Oslo og Akershus, 1.1.2000 - 31.12.2014.
Fordelt i rutenett på 2 km. Ruter med færre enn 25 boliger er ikke vist.
Kilde: Matrikkelen

Man bør være oppmerksom på at boligbyggingsstatistikk i dette dokumentet avviker fra SSBs statistikk. Data om utbygging er tatt fra matrikkelen per 04.2015, med utgangspunkt i bygningers ferdigstillelsesdato. En annen fremgangsmåte er å ta et uttak på samme tidspunkt hvert år, slik som SSB gjør når de fører statistikk for boligbygging.

Fordelen ved førstnevnte metode er det at etterregistreringer og korrigeringer fanges opp. (En ulempe er at bygg som er blitt bygget og revet i løpet av perioden ikke medregnes. Men dette anses ikke som relevant når vi ser på en så kort periode.)

Alle påbygg, tilbygg og ombygginger registrert i matrikkelen er med i analysene, noe som også kan gi forskjellige resultater sammenlignet med SSB.

Størrelsen på avviket mellom datasettene varierer fra år til år. I 2012 var den på 682 boliger (3962 i SSBs datasett mot 4644) i Oslo; året før var den imidlertid bare på 23 boliger (1362 mot 1385).

Figur 4.1.3 viser at boligbyggingen har vært konsentrert rundt sentrale steder i kommunene, med Oslo som et tydelig tyngdepunkt. Kartet bekrefter hovedinntrykket i figur 4.1.1, med fire kommuner som peker seg ut. I Ullensaker er utbygging konsentrert på Jessheim. I Skedsmo er de fleste nye boligene lokalisert på Lillestrøm. Utbyggingen i Bærum er mest konsentrert nær grensen til Oslo, mens i Asker fremstår utbygging som spredt langs transportkorridoren mot Bærum og Oslo, med tyngdepunkt i tettstedet Asker.

4.2 Boligmasse, eie- og leieformer i Oslo og bydelene

Boligmasse

Ved inngangen til 2014 var det i alt 324 309 boliger i Oslo. Like over 70 prosent av boligmassen i Oslo består av boligblokker, mens de resterende prosentene er temmelig jevnt fordelt mellom eneboliger, tomannsboliger (horisontaldelt) og varianter av rekkehus.

Oslo skiller seg fra andre norske storbyer med en høyere andel boliger i blokkbebyggelse og leiegårder. Bergen har den nest største andelen blokkleiligheter blant norske storbyer, med 44 prosent. Dersom Oslo sammenlignes med nordiske storbyer blir bildet annerledes, og Oslo skiller seg ut i andre enden av skalaen – med en lav andel boliger i blokk. I København og Stockholm er over 90 prosent av boligene i blokkbebyggelse. Også Gøteborg og Helsinki har høyere andeler blokkboliger enn Oslo.

De ulike boligtypene er ujevnt fordelt i byen. I de fem bydelene som utgjør indre by (Gamle Oslo, Grünerløkka, Sagene, St. Hanshaugen og Frogner) utgjør boligblokker over 90 prosent av boligmassen. Disse bydelene har også en langt større andel eldre bebyggelse enn ellers i byen. Bydelene med lavest andel boligblokker er Vestre Aker (37 prosent), Nordstrand (37 prosent) og Søndre Nordstrand (42 prosent). Bydelene Vestre Aker og Nordstrand skiller seg ut med mye eneboliger, både i antall og prosentandel internt i bydelen. Søndre Nordstrand har den høyeste andelen rekkehus (34 prosent).

Tabell 4.2.1: Boligtyper i Oslo og i Oslos bydeler* 1.1.2013. Kilde: SSB

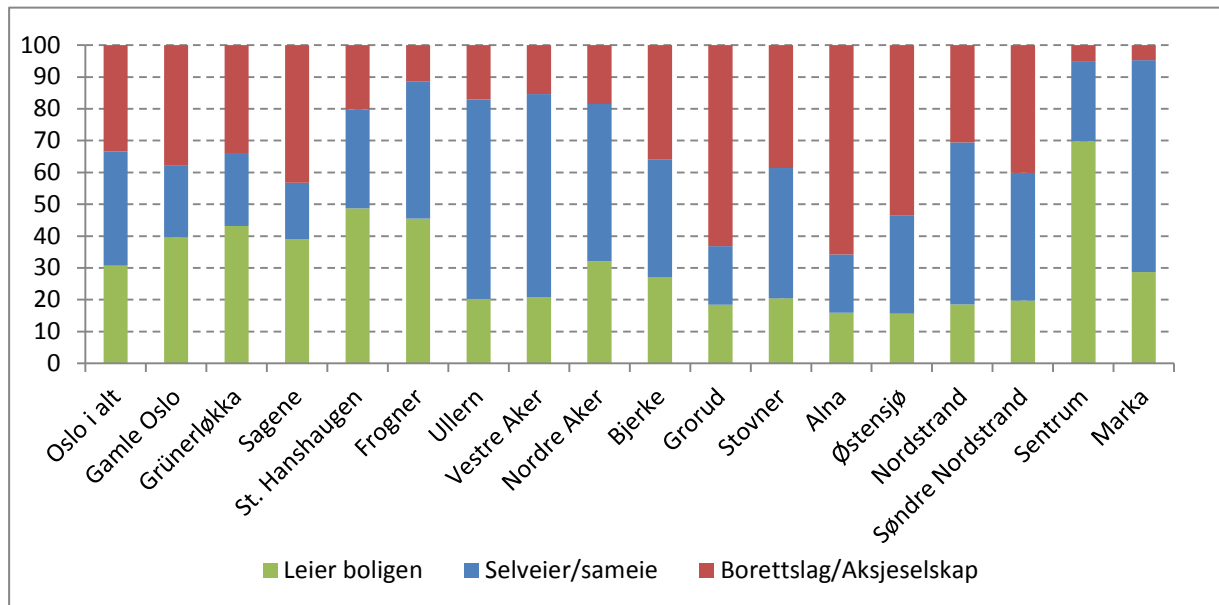
	Enebolig	Tomanns- bolig horisontal- delt e.l.	Rekkehus, kjedehus, terrassehus o.l.	Blokk, leiegård e.l.	Annet	Antall boliger i alt
Oslo i alt	9 %	7 %	10 %	71 %	3 %	322122
Gamle Oslo	1 %	3 %	2 %	92 %	2 %	26633
Grünerløkka	1 %	3 %	1 %	92 %	4 %	31741
Sagene	0 %	1 %	0 %	92 %	6 %	25203
St. Hanshaugen	1 %	2 %	0 %	94 %	3 %	23834
Frogner	2 %	3 %	2 %	90 %	2 %	36625
Ullern	17 %	9 %	18 %	54 %	2 %	15118
Vestre Aker	30 %	13 %	18 %	37 %	2 %	20107
Nordre Aker	15 %	18 %	13 %	45 %	8 %	25886
Bjerke	8 %	8 %	11 %	70 %	3 %	13619
Grorud	7 %	5 %	11 %	75 %	2 %	11966
Stovner	14 %	6 %	19 %	62 %	0 %	12002
Alna	5 %	4 %	12 %	77 %	2 %	20677
Østensjø	11 %	9 %	19 %	59 %	2 %	22121
Nordstrand	26 %	16 %	19 %	37 %	2 %	21977
Søndre Nordstrand	19 %	5 %	34 %	42 %	1 %	13180

*Her er bydelene sentrum og Marka holdt utenfor i tabellen. Her er det i alt 1433 boliger.

Eieform

Under folke- og boligtellingsen i november 2011 eide 69 prosent av husholdningene i Oslo boligen de bodde i. De øvrige 31 prosentene leide boligen de bodde i. Leieandelen er betydelig større i de sentrale områdene av byen. I indre by leier 43 prosent av husholdningene boligen de bor i. I flere av de aller mest sentrale delbydelene som Nedre Tøyen, Grünerløkka, Hammersborg og Homansbyen var uteleieandelen på over 50 prosent i 2011. I selve Sentrum leide hele 70 prosent av husholdningene boligen de bodde i.

Figur 4.2.1: Eieform i husholdningene i Oslo og i bydelene 2011. Prosent. Kilde: Folke og boligtellingsen 2011

4.3 Boligpriser i Oslo, Akershus og bydelene

I følge SSBs boligprisindeks har regionen Oslo og Bærum¹¹ hatt en prisstigning på 73 prosent de siste ti årene (sesongjusterte priser 2005-2014). Akershus utenom Bærum har hatt en prisstigning på 69 prosent i samme periode, mens for Norge i alt har boligprisene steget med 72 prosent. Prisstigningen har generelt vært kraftigst for blokkleiligheter, med en prisstigning på 76 prosent siste ti år i Oslo, og på 72 prosent i Akershus.

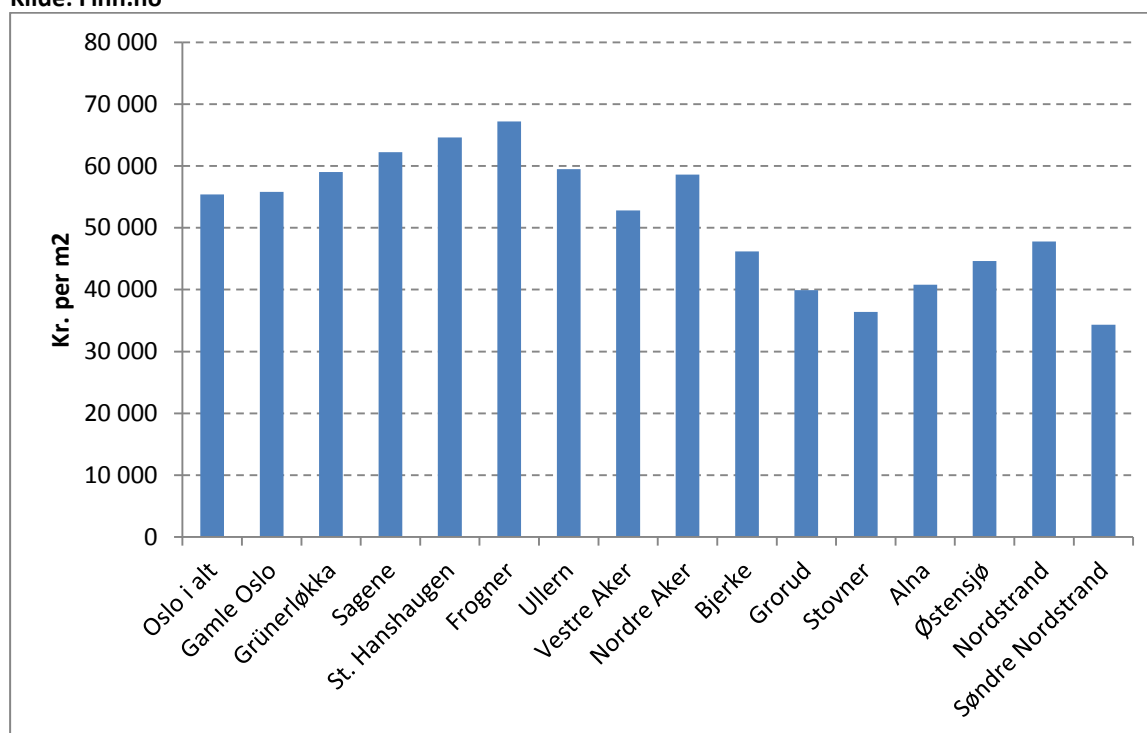
Oslo har hatt sterk prisvekst det siste året. Fra 1. kvartal i 2014 til 1. kvartal i 2015, steg boligprisene i Oslo og Bærum med 11,9 prosent. Til sammenligning steg boligprisene i Akershus utenom Bærum med 8,6 prosent, mens de for hele landet steg med 7,2 prosent.

Prisnivået på boliger er høyere i Oslo enn ellers i landet. I mai 2015 var gjennomsnittlig pris for en bolig i Oslo kr. 54 300,- per kvadratmeter (gjennomsnittlig pris siste seks måneder). For hele Norge lå den gjennomsnittlige kvadratmeterprisen på 35 200 kroner, mens den i byene Bergen og Trondheim lå på henholdsvis 40 900 og 40 500. Gjennomsnittlig kvadratmeterpris i Akershus var på 36 400 kroner.

¹¹ I boligprisindeksen fra SSB er ikke Oslo en egen kategori, men slått sammen med Bærum.

Prisnivået varierer til dels kraftig også internt i Oslo. Kvadratmeterprisen for leiligheter per mai 2015 varierte fra 67 200 kroner i Bydel Frogner til 34 300 kroner i Bydel Søndre Nordstrand. Den generelle tendensen er at prisene er høyest i indre by – særlig indre by vest – og i ytre vest, og lavest i bydelene i Groruddalen samt Søndre Nordstrand.¹²

Figur 4.3.1: Gjennomsnittlig kvadratmeterpris for leiligheter siste seks måneder fordelt på bydel. Mai 2015.
Kilde: Finn.no*

* Statistikken omfatter boliger annonsert på Finn.no. De oppgitte kvadratmeterprisene er et gjennomsnitt av de siste seks måneder.

Leienivået på utleieboliger har økt jevnt i takt med boligmarkedet. I siste kvartal i 2014 kostet det i gjennomsnitt 12 275 kroner per måned å leie en leilighet i Oslo. Markedsleie for private utleieboliger i Oslo var i 4. kvartal 2014 på 2 584 kroner per m² per år.¹³

4.4 Kommunale boliger i Oslo og bydelene

Boligbygg Oslo KF eier, forvalter, drifter og leier ut Oslos kommunale boliger. Foretaket skal drive forretningsmessig eiendomsforvaltning og samtidig være et sosialt virkemiddel for å skaffe boliger til kommunens vanskeligstilte. Foretaket leier ut flere typer boliger, bl.a. vanlige kommunale boliger, trygdeboliger, omsorgsboliger, boliger for psykisk utviklingshemmede, boliger for handikappede og boliger for rusavhengige.

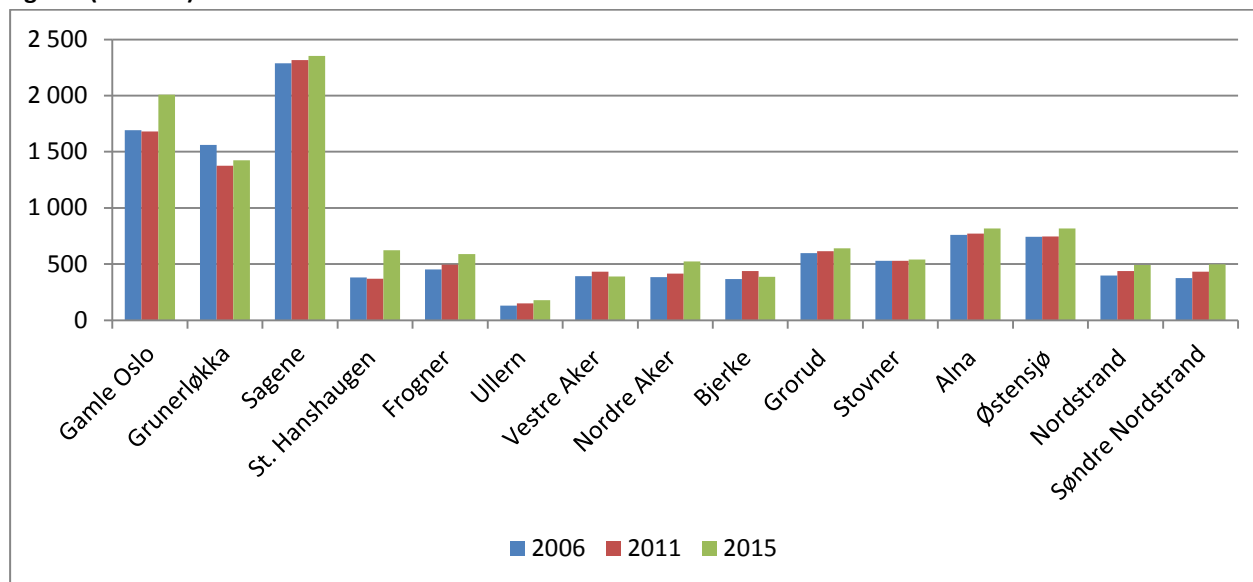
Ved årsskiftet eide Boligbygg 10 754 boliger. I tillegg ble 1 536 privateide boliger leid eller disponert til samme formål.

¹² Kilde er Eiendom Norge (boligprisstatistikken er et samarbeid mellom Eiendom Norge, Eiendomsverdi og Finn.no)

¹³ Kilde er Opinion med data fra Finn.no, utarbeidet for Boligbygg KF

Som figur 4.4.1 viser, er en stor andel av de kommunale boligene å finne i de tre bydelene som utgjør indre by øst (Sagene, Grünerløkka og Gamle Oslo). Like under halvparten av byens kommunale boliger (47 prosent) befinner seg i en av disse tre bydelene. Sagene er bydelen med det høyeste antall kommunale boliger. Nesten en femtedel av byens kommunale boliger ligger i Sagene, og av den samlede boligmassen i bydelen er 9 prosent kommunale boliger.

Figur 4.4.1: Samlet antall kommunale boliger per bydel ved årsskiftet. 2006, 2011 og 2015. Kilde: Boligbygg og SSB (KOSTRA)

4.5 Beregninger av boligbyggebehov i Oslo

Ved inngangen til 2014 var byens 634 463 innbyggere fordelt på 324 309 boliger. Dette utgjorde 1,96 personer per bolig. På nyåret i 2006¹⁴ bodde det 1,84 personer per bolig i Oslo. Siden har folkemengden i Oslo steget forholdsvis raskere enn boligmengden, slik at antall personer per bolig har vært økende.

I følge Oslo kommunes befolkningsfremskrivning 2015-2040 forventes det at folkemengden i 2040 vil være på 926 229 innbyggere. Dersom antall personer per bolig skal kunne holdes konstant ved et slikt fremtidsscenario, trenger byen en boligmasse på i alt 472 566 boliger, eller 148 257 nye boliger innen 2040. Det tilsvarer en byggetakt på 5 702 boliger per år.

¹⁴ Årlig statistikk over boligmengde ble første gang produsert av SSB i 2006. For tidligere år er boligmengden kun tilgjengelig for år det ble gjennomført folke- og bolig telling.

Tabell 4.5.1. Boligmengde, folkemengde og antall personer per bolig. 1930-2014.

	Boligmengde	Folkemengde	Personer per bolig
1930	63 487	253 124	3,99
1946	86 072	286 222	3,33
1950	131 165	434 047	3,31
1960	168 878	476 562	2,82
1970	196 441	477 898	2,43
1980	222 291	452 023	2,03
1990	244 434	461 644	1,89
2001	266 856	507 467	1,90
2006	292 414	538 411	1,84
2007	296 623	548 617	1,85
2008	300 026	560 484	1,87
2009	304 797	575 475	1,89
2010	307 537	586 860	1,91
2011	310 381	599 230	1,93
2012	317 283	613 285	1,93
2013	322 122	623 966	1,94
2014	324 309	634 463	1,96

Hvilket antall personer per bolig bør så ligge til grunn for en beregning av boligbyggebehovet? Personer per bolig er et elastisk mål, det kommer tydelig frem av den historiske statistikken. Store andeler barnefamilier trekker antall personer per bolig opp, mens store andeler eldre trekker den i motsatt retning. Hvor mange boliger som trengs i fremtiden avhenger dermed av den demografiske utviklingen.

En annen begrensning med denne måten å vurdere boligbehovet på er at alle boliger vurderes likt, enten det er en enebolig eller 1-roms leilighet. Boligenes størrelse tas ikke hensyn til i en slik beregning selv om det er et relevant aspekt. Videre kan det innvendes at boligbygging og befolkningsvekst i virkeligheten er mer sammenknyttet enn slike beregninger tar hensyn til. Lite eller ingen boligbygging vil sannsynligvis virke dempende på befolkningsveksten mens mye boligbygging vil trekke i motsatt retning.

I NOVA-rapporten «Boligbehov og ubalanser i norske storbyer» (Turner m.fl, 2015) er boligbyggebehovet frem til 2025 beregnet. Disse beregningene benytter aldersspesifikke bofrekvenser, og tar dermed høyde for forventet aldersstruktur i 2025. Beregningen viser et årlig vekstbehov på 5 728 boliger. NOVA sine beregninger tar imidlertid utgangspunkt i SSB sin befolkningsfremskrivning, så de er ikke direkte sammenlignbare med beregningene nedenfor. Nøyaktig hvilket utslag selve aldersstrukturen har på beregningene er vanskelig å se ut av rapporten.

Uansett hvilken fremskrivning som benyttes er det særlig de eldre som forventes å øke sin andel av befolkningen på sikt. Andelen 67 år eller eldre var i 2015 på 10,5 prosent, og forventes å øke til 11,4 prosent i 2025 og videre til 13,5 prosent i 2040. Dette vil bidra til å redusere antall personer per bolig og dermed øke behovet for nye boliger.

På den annen side har vi de siste årene sett en økt tilbøyelighet til å bo tettere. Innvandring bidrar til denne tendensen, bl.a. gjennom at innvandrere oftere bosetter seg i generasjonsboliger og ved at barnefamiliene i gjennomsnitt har noe flere barn enn ikke-innvandrere. Ettersom økningen i eldrebefolkningen ligger noe frem i tid, samtidig som det er forventninger om stadig befolkningsvekst, er det nærliggende å forvente at også antall personer per bolig vil fortsette å øke de nærmeste årene.

Både aldersstruktur, innvandring, boligpriser og størrelsen på nybygde boliger vil ha innvirkning på boligbehovet i fremtiden. Likevel er det nivået på selve befolkningsveksten som er det største usikkerhetsmomentet når boligbehovet skal beregnes. Befolkningsfremskrivninger er heftet med stor usikkerhet, og ulike metoder gir ulike resultater. Det kan derfor være nyttig å beregne boligbehovet ut i fra flere alternative fremskrivninger for å se hvordan disse påvirker resultatet.

Et annet usikkerhetsmoment er hvordan antallet personer per bolig vil utvikle seg i fremtiden. Erfaringsfall for de siste 5 årene, tilsier en befolkningsvekst på 3,02 personer per nye bolig. I perioden 2001-2014 var imidlertid befolkningsveksten 2,21 personer per nye bolig. Dersom boligmengden skulle komme til å ha samme prosentvise vekst som folkemengden i årene fremover vil veksten i innbyggertallet være på 1,96 personer per nye bolig.

I tabell 4.5.2 er det årlige vekstbehovet for boliger beregnet med utgangspunkt i fire ulike befolkningsfremskrivninger og med tre ulike scenarier for endring i antall personer per bolig. Som det fremgår av tabellen er det årlige vekstbehovet for boliger temmelig følsomt, både for hvilken befolkningsfremskrivning som legges til grunn og for hva slags forhold mellom befolkningsvekst og boligvekst som forventes.

Tabell 4.5.2 Årlig vekstbehov og antall personer per bolig i 1940 fordelt på fremskrevet folkemengde og befolkningsvekst per nye bolig.

Fremskrevet folkemengde for 2040	Befolkningsvekst per nye bolig*	Årlig vekstbehov boliger	Antall personer per bolig i 2040
Lavalternativet (807 519 innbyggere)	1,96	3396	1,96
	2,21	3012	2,01
	3,02	2204	2,12
Mellomalternativ (926 229 innbyggere)	1,96	5725	1,96
	2,21	5078	2,03
	3,02	3716	2,20
Høyalternativet (1 049 869 innbyggere)	1,96	8152	1,96
	2,21	7229	2,05
	3,02	5290	2,27
SSB - 2014 (828 820 innbyggere)	1,96	3814	1,96
	2,21	3382	2,01
	3,02	2475	2,13

* 1,96=Dagens nivå for antall personer per bolig,
2,21=Befolkningsvekst per nye bolig 2001-2014,
3,02=Befolkningsvekst per nye bolig siste fem år

De ulike alternativene i tabellen varierer fra et årlig boligbehov på 2 204 boliger – ved lavalternativet og videreføring av veksten i antall personer per bolig som de siste 5 årene – til 8 152 boliger ved kombinasjonen høyalternativet og ingen vekst i antall personer per bolig. Det vil imidlertid være mest naturlig å trekke frem mellomalternativet i kommunens fremskrivning. Her varierer vekstbehovet fra 5 725 boliger per år til 3 716 boliger per år.

5 Næringsutvikling og innovasjon

Osloregionen vokser svært raskt og er en av de raskest voksende regionene i Europa. Dette innebærer at vi står overfor store utfordringer for samfunn og miljø. Klimautfordringene henger tett sammen med behovet for å legge om økonomien fra en olje- og gassrelatert økonomi til å skape nye næringer, bedrifter og arbeidsplasser for å sikre vår felles velferd. De miljømessige utfordringene og befolkningsveksten utgjør imidlertid ikke bare utfordringer, men også store muligheter for regionen. Verdiskapning i næringslivet er viktig for Oslo kommunes evne til å levere gode produkter og velferdstjenester til byens innbyggere.

5.1 Næringsstruktur og sysselsettingsutvikling

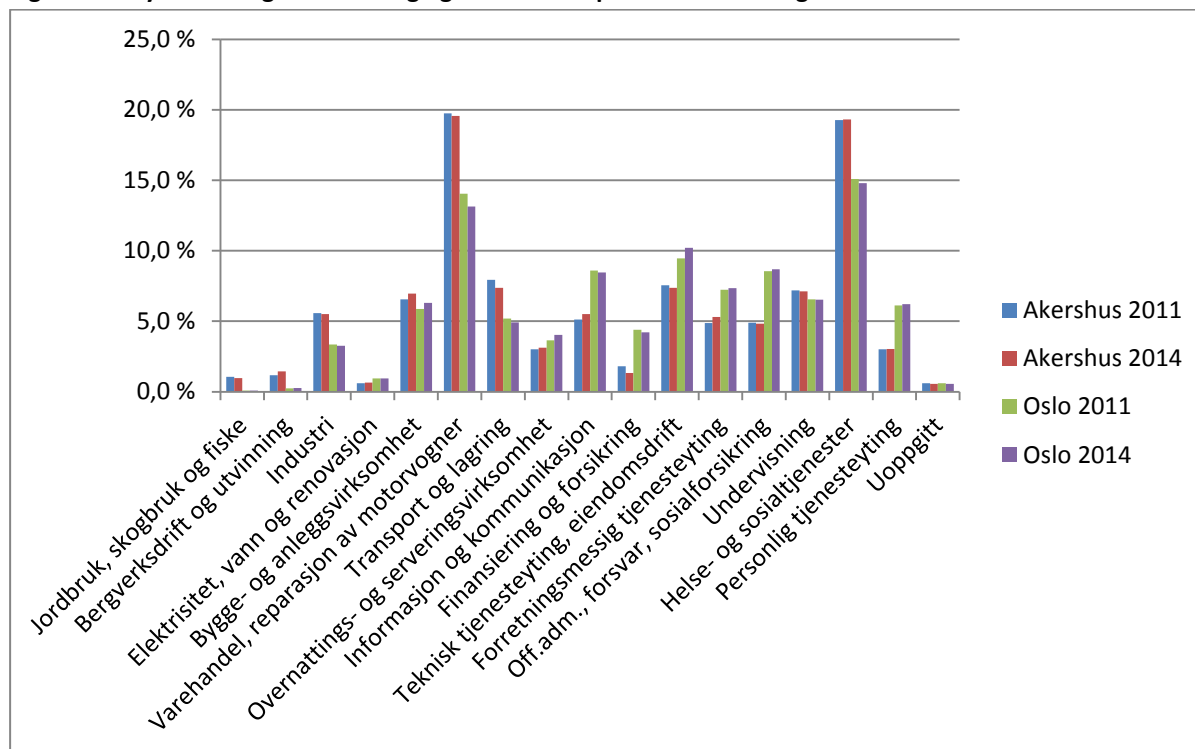
En rapport fra Menon Economics «Verdiskapingsvevnen i norske storbyregioner» (Grünfeld m.fl, 2014) viser at Osloregionen har den høyest verdiskapningen blant storbyregionene i Norge pr. innbygger. Samtidig viser den at regionen har utfordringer knyttet til at befolkningsveksten er langt høyere enn sysselsettingsveksten. Rapporten viser også at det er storbyregioner med mye olje- og gass-relatert næringsliv som har hatt størst økning i verdiskapning de siste ti årene. Dette bildet er noe endret nå etter fall i oljeprisen i 2015. Det er stort sett industrien generelt som har utfordringer på bakgrunn av dette. Osloregionen preges i mindre grad av dette ettersom regionen har mindre industrirelatert virksomhet enn andre regioner.

5.1.1 Sysselsettingsutvikling - næringsgrupper

Oslo hadde 457 000 sysselsatte i 2014. Dette utgjør 17,2 prosent av landets samlede arbeidsstyrke på 2 650 000 personer. Se også tall i kapittel 6 for innpendling til arbeid i Oslo. Det har vært en økning i antall sysselsatte med 21 048 fra 2011 til 2014. I Akershus fylkeskommune var 266 227 sysselsatte i 2014. Det tilsvarer 10 prosent av landets samlede arbeidsstyrke og innebærer en vekst på 13 165 sysselsatte fra 2011-2014.

Som det fremgår av figur 5.1.1 er næringsstrukturen i Oslo - og delvis i Akershus- preget av offentlig og privat tjenesteyting. Industriandelen er relativt beskjedent. Kunnskapsbasert næring og tjenesteyting er samlet i de viktigste næringene i hovedstadsregionen etter offentlig tjenesteyting.

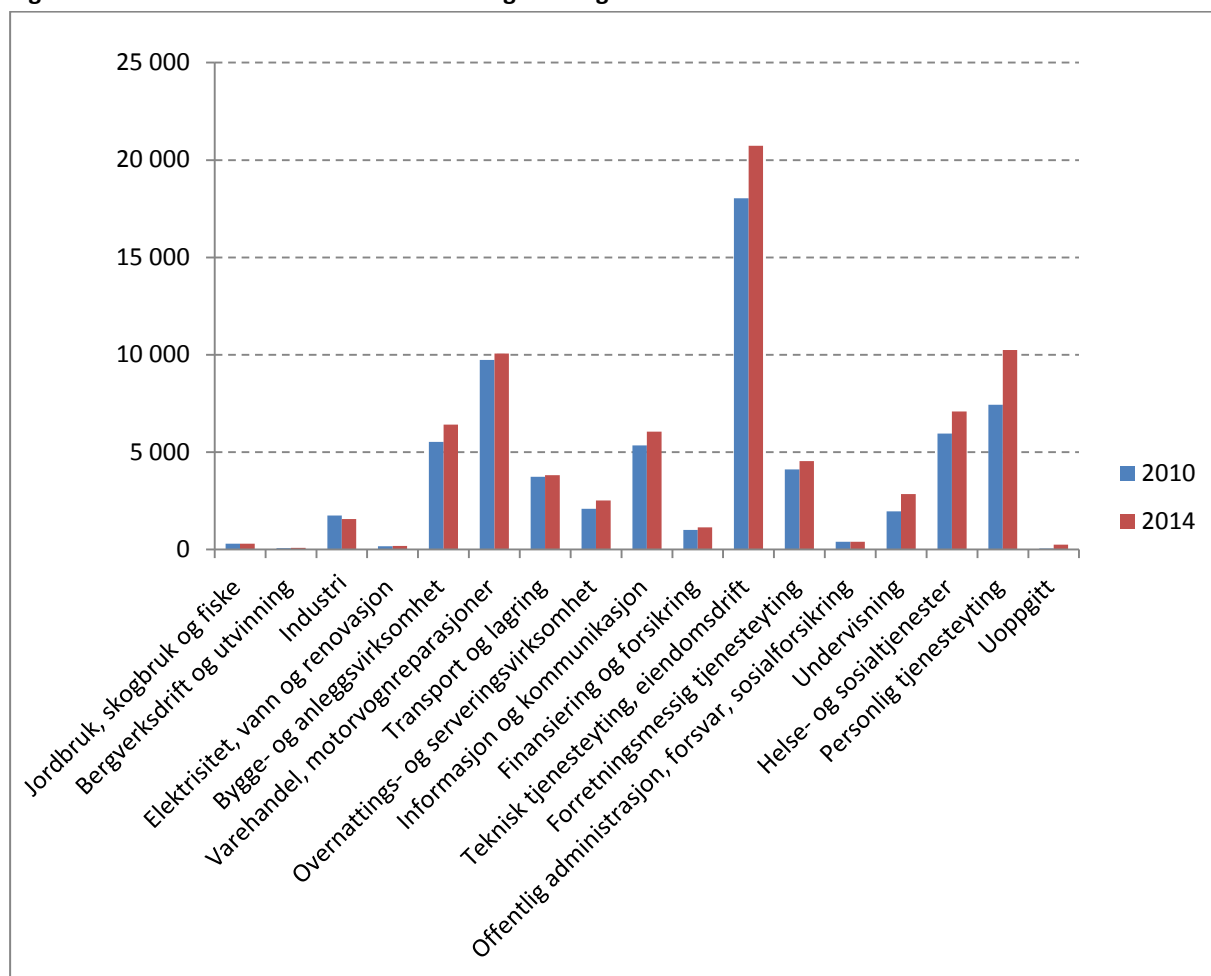
Figur 5.1.1 Sysselsetting etter næring og arbeidsted i prosent for Oslo og Akershus. Kilde: SSB

Osloregionen er lokaliseringssted for internasjonalt, kunnskapsbasert og konkurranseutsatt næringsliv. Finans- og IT-tjenester som retter seg mot internasjonale og spesialiserte markeder er sterkt representert. I tillegg er sentrale aktører innen leverandørindustrien til olje- og gassnæringen og maritim virksomhet godt representert i hovedstaden. Flere FoU-miljøer i regionen er knyttet opp mot bedriftene og fagmiljøene ved de store sykehusene og universitet.

Antall bedrifter i Oslo har i tidsrommet fra 2010 til 2014 økt med 10 568 og er 23,5 prosent av den totale økningen i landet som helhet som var på 44 983. Det har særlig vært økning innen personlig tjenesteyting (2 801) og teknisk tjenesteyting og eiendomsdrift (2 690), samt helse og sosiale tjenester (1 139). Se figur 5.1.2.

Figur 5.1.2 Antall bedrifter i Oslo etter næring 2010 og 2014. Kilde: SSB

5.2 Innovasjon i næringslivet

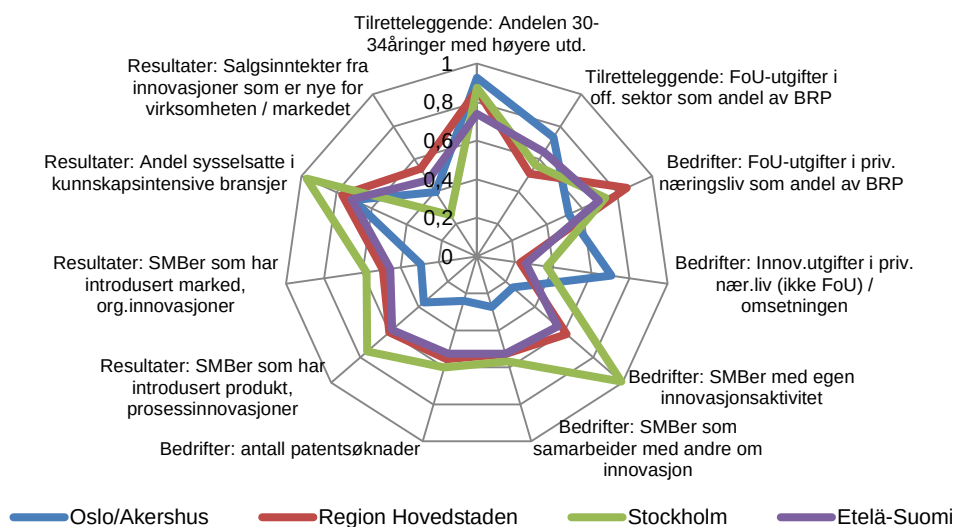
Oslo er et nasjonalt kraftsenter for kunnskapsintensive næringer. Nesten 50 prosent av landets forsknings- og utdanningsaktivitet finner sted her, og regionen har det høyeste utdanningsnivået i befolkningen målt opp mot andre europeiske land.

Således er regionens innovasjonspotensial betydelig. Til tross for dette scorer regionen relativt lavt i innovasjonsundersøkelser sammenlignet med andre regioner i våre naboland og resten av Nordvest-Europa. En mulig årsak til dette kan være at vi i Norge har et relativt fragmentert system med kulturelle barrierer mellom academia, næringslivet og det offentlige. Resultatet kan være en manglende samarbeidskultur som kan bidra til å hemme omfanget på - og kvaliteten av - samhandlingen mellom viktige utviklingsaktører. I en internasjonal kontekst kjennetegnes suksessfulle byregioner av regionalt lederskap og samhandling om innovasjon og utvikling. Oslo/Akershus som region har forbedrings- og utviklingspotensialer på dette området.

Europakommisjonens nyeste Regional Innovation Score Board (2014) rangerer innovasjonssystemene i de nordiske hovedstadsregionene langs elleve ulike dimensjoner.

Den internasjonale sammenligningen løfter frem de regionale innovasjonssystemenes sterke og svake sider med hensyn til hvordan det legges til rette for innovasjon og nyskaping, hvordan nivået på innovasjonsaktivitetene i det regionale næringslivet er og hvilke resultater de regionale innovasjonssystemene kan fremvise. Kjennetegnene til de regionale innovasjonssystemene i fire av de nordiske hovedstadsregionene er vist i figur 5.2.1, og tendensen for utviklingen i de fire hovedstadsregionene er vist i tabell 5.2.1.

Figur 5.2.1: Kjennetegn ved innovasjonssystemene i nordiske hovedstadsregioner 2014. Kilde: Regional Innovation Score Board 2014, European Commission

I Oslo og Stockholm har innovasjonssystemene styrket seg siden 2008, mens København (Region Hovedstaden) og Helsinki (Etelä-Suomi) har gjennomgått en relativ svekkelse. I Oslo er forbedringen først og fremst knyttet til at FoU- og innovasjonsfinansieringen er opprettholdt etter finanskrisen 2008-2009, mens Stockholm kan fremvise høyere innovasjonsaktivitet i næringslivet:

Tabell 5.2.1 Tendensen i utviklingen av innovasjonssystemene i de fire hovedstadsregionene 2008-2014.

Kilde: Regional Innovation Scoreboard 2014, European Commission

	Oslo/ Akershus	København (Region Hovedstaden)	Stockholm	Etelä-Suomi
Tilretteleggende: Andelen 30-34-åringer med høyere utdanning	→	→	→	→
Tilretteleggende: FoU-utgifter i offentlig sektor som andel av BRP	↑	→	↓	→
Bedrifter: FoU-utgifter i privat næringsliv som andel av BRP	→	→	→	→
Bedrifter: Innovasjonsutgifter i priv. næringsliv (ikke FoU) / omsetningen	↑	↓	↓	↓
Bedrifter: SMBer* med egen innovasjonsaktivitet	→	↓	↑	→
Bedrifter: SMBer som samarbeider med andre om innovasjon	→	→	→	→
Bedrifter: antall patentsøknader	↓	↓	→	↓
Resultater: SMBer som har introdusert produkt-, prosessinnovasjoner	→	↓	↑	→
Resultater: SMBer som har introdusert marked-, organisasjonsinnovasjoner	→	↓	→	↓
Resultater: Andel sysselsatte i kunnskapsintensive bransjer	→	→	→	→
Resultater: Salgsinntekter fra innovasjoner som er nye for virksomheten / markedet	→	→	↓	→

*SMB står for små og mellomstore bedrifter

Det regionale innovasjonssystemet i Oslo/Akershus har ut fra denne sammenstillingen enkelte særtrekk som samtidig peker på noen særlige utfordringer:

- Oslo/Akershus har, med sin høyt utdannede befolkning, minst like gode forutsetninger for innovasjon og nyskaping som de andre nordiske hovedstadsregionene.
- Næringslivet i Oslo/Akershus har større innovasjonskostnader i forhold til sin samlede omsetning enn næringslivet har i Stockholm, i København eller i Helsinki.
- Næringslivet i Oslo/Akershus ligger stadig langt bak sine kolleger i de øvrige nordiske hovedstedene i sin evne til å skape nye innovasjoner og til å samarbeide seg i mellom for å bringe nye produkter og tjenester til markedet.

For å bedre betingelsene for nyskaping og innovasjon, og styrke det regionale samarbeidet knyttet til dette, ble Oslo Business Region (OBR) opprettet som et eget selskap eid av Oslo kommune i 2014. OBR følger med på og analyserer Oslos utvikling på internasjonale rangeringer for å holde oversikt over Oslos styrker og svakheter innenfor næringsutvikling, innovasjon og entreprenørskap. Selskapet har som mål å stimulere til flere nyetableringer i regionen gjennom å skape arenaer og nettverk for ulike sentrale aktører. OBR jobber også aktivt for å profilere Oslo i en internasjonal sammenheng og samarbeider regionalt med ulike aktører innenfor næringsliv og kunnskapsmiljøer.

5.2.1 SkatteFUNN skal stimulere til flere FoU-prosjekter

SkatteFUNN er en rettighetsbasert skattefradragssystem, administrert av Norges forskningsråd, i samarbeid med Innovasjon Norge og Skatteetaten. Målet er å motivere bedrifter til å igangsette flere forsknings- og utviklingsprosjekter. Bedrifter kan få inntil 20 prosent fradrag i skatt per år for kostnader knyttet til gjennomføring av forsknings- og utviklingsarbeid i godkjent prosjekt.

SkatteFUNN støtter prosjekter som har som mål å få frem en ny eller forbedret vare, tjeneste eller produksjonsprosess og er god indikator på hva bedriftene ser på som utviklingsmuligheter og fremtidig verdiskapning. I 2014 var det 922 aktive SkatteFUNN-prosjekter i Oslo, med en samlet budsjettert prosjektkostnad på 3,6 milliarder kroner og et budsjettert skattefradrag på 598 millioner kroner. Av antall registrerte virksomheter i Oslo hadde 0,9 prosent SkatteFUNN-prosjekter i 2014.

Tabell 5.2.2 Antall aktive SkatteFUNN-prosjekter Oslo i 2014, fordelt på sektor (Beløp i 1000 kr, parentes er prosjekter Norge totalt). Kilde: NFR.

Sektor	Antall prosjekter	Budsjetterte prosjektkostnader	Budsjettert skattefradrag
Administrasjon	78 (200)	247 136	47 241
Bygg/anlegg	48 (319)	135 668	24 317
Helse	128 (423)	675 126	106 035
IKT	258 (720)	1 048 026	180 719
Jordbruk/mat	31 (267)	101 355	16 216
Kraft/energi	51 (243)	140 753	26 696
Kultur/underholdning	39 (108)	141 971	23 846
Marin/sjømat	20 (566)	44 276	7 582
Maritim	13 (365)	31 108	5 959
Metall	10 (93)	99 243	9 506
Miljø	34 (165)	111 292	18 301
Petroleum	49 (591)	328 768	47 935
Reiseliv	9 (48)	26 156	5 231
Skog/tre	3 (43)	11 410	2 136
Transport	34 (154)	98 857	17 736
Annet	117 (516)	354 961	58 710
Totalt	922 (4 821)	3 596 106	598 166

Oslo leder an med flest prosjekter innenfor helse. Akershus følger etter med Sør-Trøndelag og Hordaland like bak. Oslo er det fylket som hadde flest aktive prosjekter innenfor IKT i 2014 (258 prosjekter), fulgt av Akershus. Oslo, Sør-Trøndelag og Akershus er fylkene med flest Kraft/energi prosjekter. Det kommer av at de er folkerike fylker med nærhet til sterke fagmiljøer innenfor sektoren. Selv om nesten alle fylker hadde aktive kulturprosjekter i 2014, er det flest kulturprosjekter i Oslo (39 prosjekter). Mer enn hvert tredje kulturprosjekt i SkatteFUNN kommer fra en bedrift i Oslo. Tematikk som lyd, bilde, spillutvikling og digitale kulturprodukter og -tjenester inngår i problemstillingene i de pågående prosjektene. Prosjektene i miljøsektoren kommer fra hele landet, men hoveddelen er fra regionen rundt Oslofjorden.

Særlig kommer det mange fra Oslo og Akershus, men også Buskerud og Vestfold har mange bedrifter med prosjekter i denne sektoren. Det er økt prosjektingang fra de sterke petroleumsklyngene og rundt de store byene. Rogaland utmerker seg med 107 prosent økning fra 2013, til 116 nye prosjekter. Så følger Hordaland med 51 prosjekter (opp 16 prosent), Sør-Trøndelag med 31 (opp 41 prosent), Akershus med 29 (opp 21 prosent), Oslo med 27 (opp 42 prosent) og Vest-Agder med 21 prosjekter, som er 50 prosent økning fra et tidligere for lavt nivå.

Det er registrert prosjekter innenfor Reiseliv/Turisme i 17 av landets 19 fylker. Ikke uventet er det flest reiselivsprosjekter i Oslo, men Nordland er også et fylke som markerer seg med flere reiselivsprosjekter. Det er ikke registrert reiselivsprosjekter i fylkene Vestfold og Aust-Agder i 2014.

5.3 Oslo som reisemål

Oslo som hovedstad er Norges viktigste innfallsport for besøkende til Norge. Markedsføringen av Oslo har de senere årene hatt økt fokus på Oslo som en kultur-og arrangementsby i verdensklasse. Dette bidrar til en styrking av Oslos markedsposisjon nasjonalt med en differensiering i forhold til resten av landet som i stor grad fokuserer på naturopplevelser.

Tall hentet fra SSB viser at Oslo tar markedsandeler fra resten av landet i alle markedssegmenter unntatt cruise. Innen ferie og fritidssegmentet ser vi en større andel weekendreisende gjennom hele året i tillegg til økning i sommermånedene. Dette kan blant annet tilskrives en kraftig økning av antall internasjonale direkteruter inn til Gardermoen lufthavn (OSL), og et tett samarbeid mellom OSL, VisitOSLO og det enkelte flyselskap om markedsføringen av enkeltruter fra nøkkelmarkeder som har det største volumet.

På ferie og fritidssegmentet ser vi en større andel av gjestene som kommer til Oslo i weekender hele året i tillegg til sommermånedene. Dette kan blant annet tilskrives en kraftig økning av antall internasjonale direkteruter inn til OSL, og et tett samarbeid mellom OSL, VisitOSLO og det enkelte flyselskap om markedsføringen av enkeltruter fra nøkkelmarkeder som har det største volumet.

Tabell 5.3.1 Reiselivsutvikling i Oslo 2005-2010. Kilde: VisitOslo AS

	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Ant. gjestedøgn	3 110 000	3 321 000	3 507 801	3 575 563	3 748 147	4 359 897
Cruiseanløp skip	149	150	173	166	159	129
Ant. cruisepassasjerer	269 800	261 000	312 000	300 000	298 403	215 000
Internasjonale kongresser	80	100**	86	115	85	77
Utenlandske mediebesøk	821	3 700***	754	1 300****	685	756

*Inkluderer 125 000 internasjonale kongressgjestedøgn.

**Estimat

***Inkluderer 2 500 journalister ifm Eurovision Song Contest.

****Inkluderer 300 journalister ifm åpningen av det nye Astrup Fearnley-museet, og 150 journalister ifm Snowboard-VM.

Selv om antall overnattingssteder har økt hvert år, har antall gjestedøgn hatt en jevn økning i perioden. Fra 2009 til 2014 har antall gjestedøgn økt med 40 prosent.

Kultur- og idrettsarrangementer blir stadig viktigere for Oslo. Årlige målinger fra VisitOSLO viser at det er under konserter, festivaler og idrettsarrangementer at byen får størst oppmerksomhet i de digitale flatene, samt at hotellene har en signifikant høyere inntjening når vi har denne type arrangement i byen.

Markedsføringen av Oslo er endret fra tradisjonell destinasjonsmarkedsføring til en moderne og innovativ synliggjøring av byen gjennom digitale flater. Oslo har på dette området tatt en ledende posisjon i Norge. Dette betegnes som et pionerarbeid hvor kommunikasjon med de primære målgruppene i hele verden i langt større grad enn tidligere går direkte.

Cruisetrafikken til Norge har gått ned generelt, og til Oslo spesielt. Dette skyldes i stor grad lang innseiling til Oslo som gir vesentlig høyere kostnad for rederiene. I tillegg følger endring i seilingsmønster og generell endring i cruisemarkedet.

Oslo er en etablert kongressdestinasjon og det holdes rundt 100 internasjonale kongresser i byen årlig. Oslo har sterke fagmiljøer på universiteter og høyskoler og innen shipping, medisin, forskning og teknologi. Å være hovedstad gir en del fortrinn i forhold til andre byer og Oslo har i de senere årene opplevd at markedet har økt kunnskap og interesse for Oslo som arena for store kongresser.

Kapittel 6 Mobilitet, klimagassutslipp og energi

Oslo fungerer som et nav i både det regionale og nasjonale veisystemet. Flere transportkorridorer går gjennom Oslo, og dette gir byen noen særlige utfordringer i arbeidet med å nå ambisiøse mål innen klima, miljø og mobilitet.

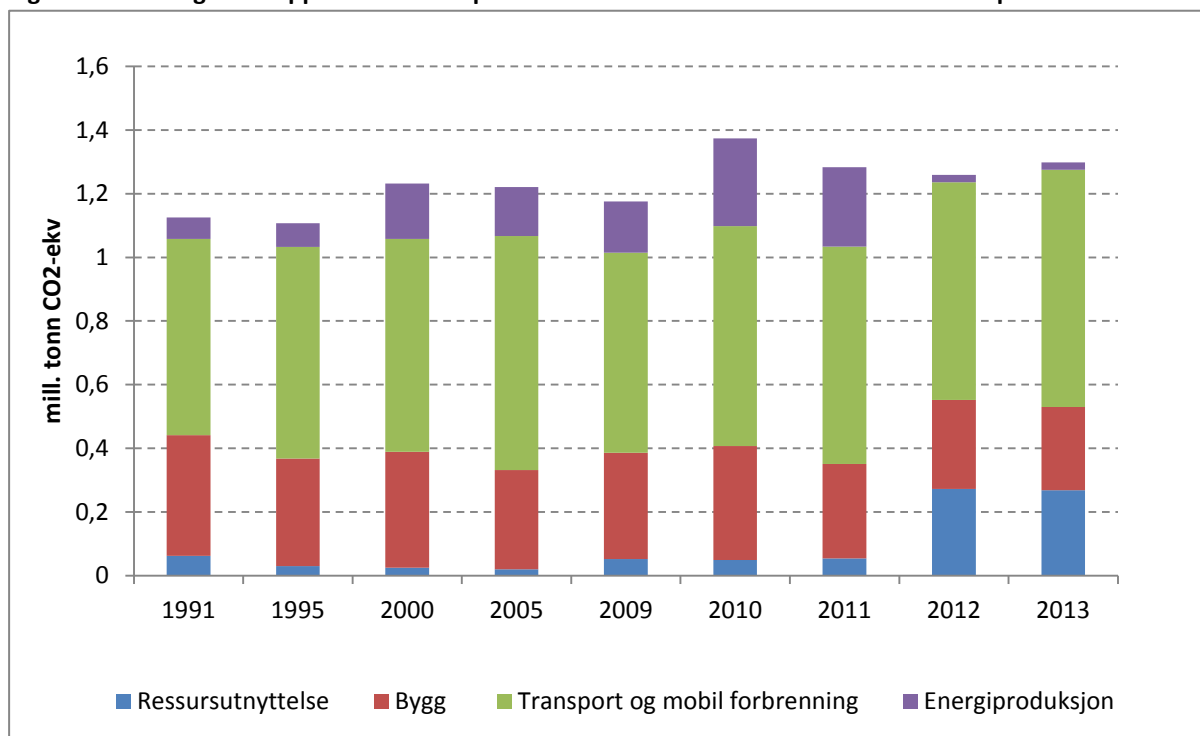
6.1 Klimagassutslipp og energi

Oslo har som mål å halvere utslippene av klimagasser innen 2030 i forhold til 1991-nivå. Det betyr at de totale direkte utslippene av klimagasser skal være i underkant av 600 000 tonn CO₂-ekvivalenter i 2030.

6.1.1 Økte utslipp totalt – reduserte utslipp per innbygger

Oslos direkte utslipp av klimagasser slik det beregnes i Kyotoprotokollen var i 1991 på 1,13 mill. tonn CO₂-ekvivalenter. Mellom 1991 og 2013 økte klimagassutslippene med totalt 15 prosent til 1,298 mill. tonn CO₂ i 2013¹⁵. I samme periode har utslippet per innbygger gått ned fra 2,4 tonn til 2,1 tonn – en reduksjon på cirka 13 prosent. Dette vil si at befolkningsveksten har vært langt større enn vekst i utslipp.

Figur 6.1.1 Klimagassutslipp i Oslo fordelt på kilder. Mill. tonn CO₂-ekvivalenter.¹⁶ Basert på tall fra SSB.

Utslipp fra transportsektoren har totalt gått opp med rundt 130 000 tonn CO₂ siden 1991 – fra 616 000 tonn CO₂ til 745 000 tonn CO₂. Det er utslippene fra anleggsmaskiner og vare- og godstransporten som står for mesteparten av denne veksten.

¹⁵ Fra og med 2009 har SSB gjort endringer i metodikk; kategorier har blitt slått sammen og KFK-gasser og prosessutslipp er blitt tatt ut av klimaregnskapet. Begrunnelsen er at kvaliteten på disse tallene ikke er gode nok. For at det skal bli mest mulig sammenlignbart har Oslo derfor fjernet KFK-gasser og prosessutslipp fra det tidligere klimaregnskapet. Beregningene av transportutslippet er litt forskjellig før og etter 2009. Før 2009 hadde heller ikke SSB utslipp knyttet til håndteringen av avløpssvann i klimaregnskapet, men det er nå lagt til og ligger i kategorien «ressursutnyttelse»

¹⁶ Oslo har fra 2012 valgt å flytte «avfallsforbrenning» fra kategorien «energiproduksjon» til kategorien «ressursutnyttelse». Det gjør at tidsserien på energiproduksjon og ressursutnyttelse ikke er sammenlignbar.

I byggsektoren har klimagassutslippene blitt redusert med nærmere 120 000 tonn CO₂ siden 1991 - fra 380 000 tonn CO₂ til 262 000 tonn CO₂. Det har altså vært en markant nedgang. Oslo har mål om å fase ut fossilt brensel fra oppvarming av bygg innen 2020.

Utslipp knyttet til ressursutnyttelse sto i 2013 for 268 000 tonn CO₂. Mesteparten av dette utslippet skyldes forbrenning av avfall som energigjenvinnes til strøm og varme (223 000 tonn CO₂). Avfallet inneholder plast og andre fossile materialer. Dette utslippet har vokst mye de siste årene. Deponering av biologisk nedbrytbart avfall er forbudt i Norge og det må derfor ses som et samfunnsoppdrag å forbrenne avfall. Det gjøres i Oslo kommune, og forbrenningskapasiteten har økt de siste årene. Oslo kommune jobber for å øke plastandelen som gjenvinnes.

I Klima- og energistrategi for Oslo, som skal behandles i 2015, er nødvendige tiltak og virkemidler for klimagasskutt innenfor sektorene Bygg, Transport, Energiproduksjon og -distribusjon samt innenfor Ressursutnyttelse identifisert for å kunne nå klimamålsetningene i 2030 og 2050. Tiltakene i strategien skal også gi betydelige gevinster utover kutt i klimagassutslippene slik som helsegevinst og et godt miljø med ren luft.

6.1.2 Miljøeffektivitet

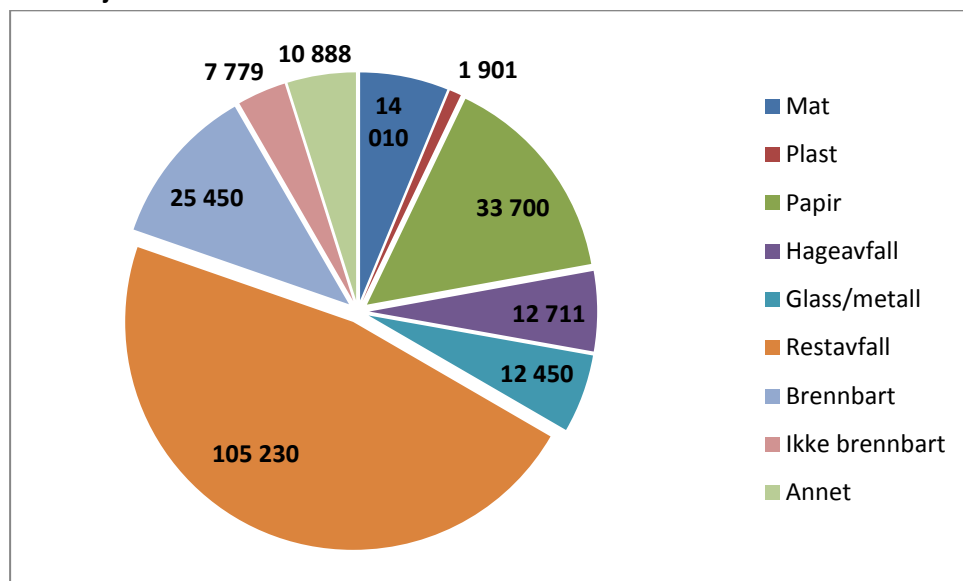
Oslo kommune vedtok i bystyremelding nr. 1/2003 «Strategi for bærekraftig utvikling» og nr. 3/2003 «Innføring av miljøeffektivitet i Oslo kommune» å miljøsertifisere egen virksomhet. Miljøfyrtårn er den sertifiseringsordningen som i hovedsak benyttes i kommunen. Sertifisering innebærer at virksomheten oppfyller en rekke bransjespesifikke krav til miljøvennlig drift innenfor temaene innkjøp, energi, avfall, transport og utslipp, samt innenfor arbeidsmiljø. Ved å stille miljøkrav ved innkjøp av varer og tjenester søker kommunen å skape et større marked for miljø- og ressurseffektive private varer og tjenester. De større tekniske etatene er sertifisert etter ISO-14001-standarden. Ca. 95 prosent av etater og kommunale foretak er sertifisert, mens dette gjelder for om lag 40 prosent av skoler og tjenestesteder i bydelene. Oslo kommune hadde, pr. 28.05.2015, 380 virksomheter og tjenestesteder med gyldig Miljøfyrtårnsertifikat. Det er pr. samme dato 607 private og statlige Miljøfyrtårnsvirksomheter. Det satses stort på Miljøfyrtårns hovedkontormodell, som er et nyere verktøy for effektiv miljøledelse i store organisasjoner, slik som kommuner. Hovedkontormodellen sikrer en forankring av miljøstyringssystemet der ansvaret hører naturlig hjemme, samtidig samles en større del av fyrtårnsarbeidet hos ett hovedkontor i stedet for ved hvert tjenestested. Denne modellen brukes både blant private og statlige virksomheter. Osloskolene (Utdanningsetaten), Gravferdsetaten, Helseetaten og fem bydeler er eksempler på slike virksomheter. En slik effektivisering av miljøarbeidet bidrar til at alle tjenestesteder kan få synliggjort sitt miljøarbeid. Rundt 200 av 950 tjenestesteder kan ikke bli miljøfyrtårnsertifisert fordi de ikke oppfyller krav i Forskrift om miljørettet helsevern i barnehager og skoler.

Arbeidet med kommunens overordnede miljømål forsterkes gjennom samordning av data og rapportering til god miljøledelse gjennom kommuneplan, økonomiplaner og årlig budsjett. Det arbeides med å gjøre miljømål og tiltak, f.eks. innen forbruksreduksjon, gjenbruk og kildesortering, gjennomgående fra husholdningene, via barnehage, skole, til det offentlige rom.

6.1.3 Avfall og gjenvinning

Oslos husholdninger produserte 224 119 tonn husholdningsavfall i 2014, mot 228 294 tonn i 2012. Mengden avfall pr. innbygger ble dermed redusert fra 367 kg i 2012 til 347 kg i 2014. Oslo kommunes mål er at minimum 50 prosent av husholdningsavfallet skal materialgjenvinnes innen 2018. Stadig flere avfallsfraksjoner går til materialgjenvinning, jf. figur 6.1.2. I 2014 ble 37 prosent av avfallet materialgjenvunnet, og ca. 3 prosent av avfallet ble deponert.

Figur 6.1.2 Utvikling av mengde innsamlet husholdningsavfall i tonn fordelt på fraksjon/avfallstyper i 2014. Lettere løsmasse som stein, jord, leire og grus er ikke innarbeidet i statistikken. Kilde: Renovasjonsetaten

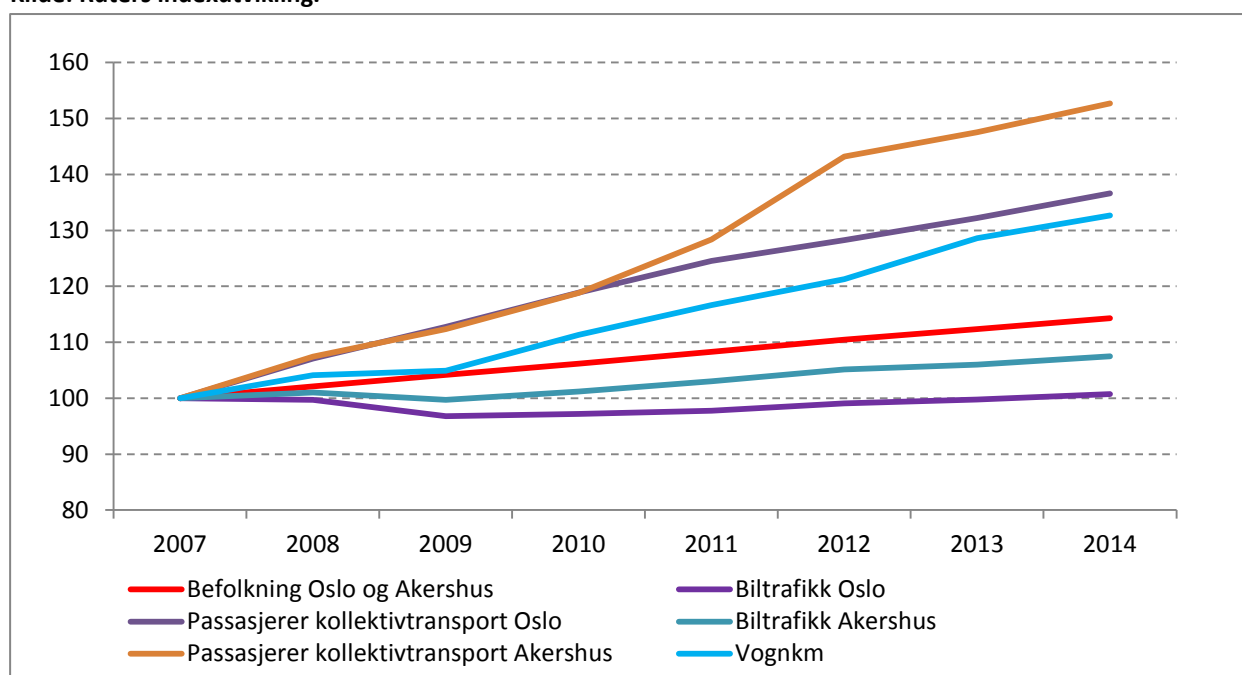
Fra 2012 har alle husholdninger i Oslo kildesortert plastemballasje og matavfall. For å håndtere plastemballasje og matavfall er det bygget og satt i drift tre linjer for optisk utsortering av plastemballasje i blå poser og matavfall i grønne poser. Det legges videre til rette for økt kildesortering og materialgjenvinning ved separat innsamling av papir og papp. Glass og metall samles inn separat fra 883 returpunkter. Farlig avfall samles inn fra miljøstasjoner og gjennom innsamlingsordninger. I 2014 leverte husholdninger 69 774 tonn avfall til gjenbruksstasjoner, minigjenbruksstasjoner og returpunkter.

6.2 Trafikkutvikling

På tross av jevn tilvekst i befolkning og arbeidsplasser, har biltrafikken i Oslo holdt seg stabil de siste årene. Kollektivandelen har økt. Oslo har så langt oppfylt målet fra Nasjonal Transportplan om at veksten i transportbehov skal tas via kollektiv, sykkel og gange. Det er flere årsaker til dette, blant annet et godt kollektivtilbud, et kompakt sentrum og restriktiv parkeringspolitikk.

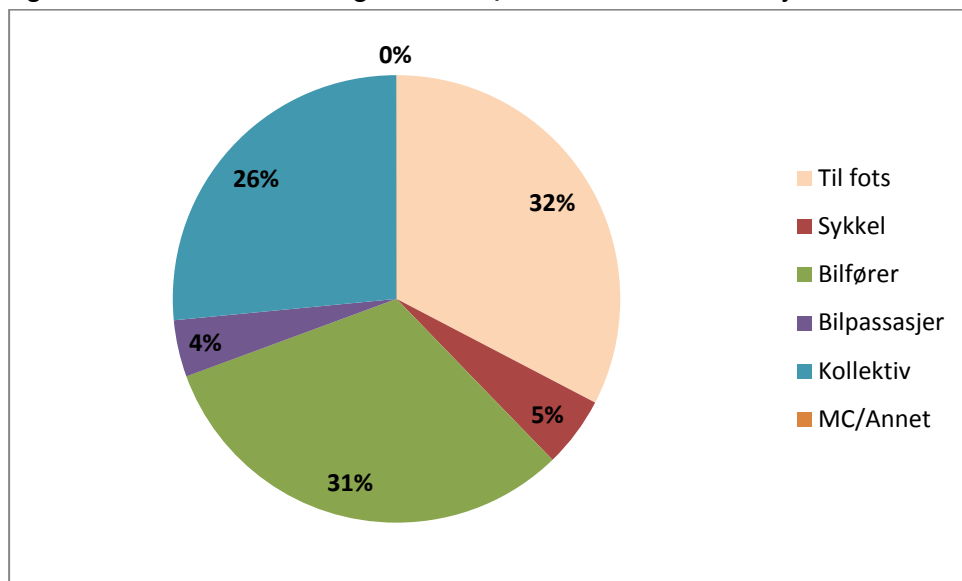
I Oslo har 79 prosent førerkort i følge den nasjonale reisevaneundersøkelsen (RVU) TØI utarbeidet i 2014 (Hjorthol m.fl, 2014). Likevel er det langt færre som faktisk eier bil. Hele 32 prosent bor i husholdninger uten bil. Til sammenligning er det svært få som ikke har bil i husholdningen i Oslo sine omegnskommuner. Der er det kun 7 prosent som bor i husholdninger uten bil. 72 prosent av Osloboere svarer at det er parkeringsmuligheter nær boligen deres.

Figur 6.2.1 Vekst i biltrafikk og kollektivtrafikk i Oslo og Akershus sammenlignet med befolkningsveksten.
Kilde: Ruters indexutvikling.

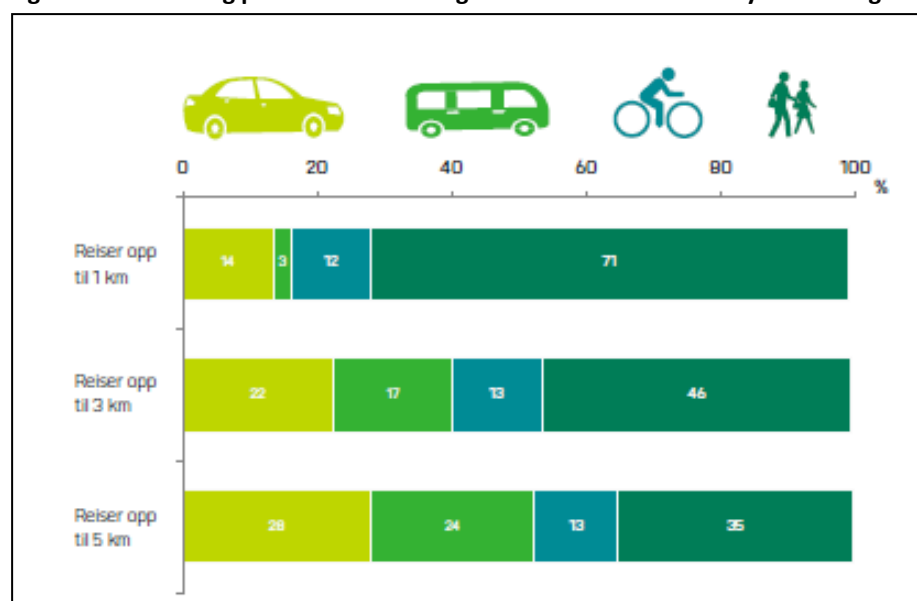
50 prosent av Osloboerne svarer at de *alltid* har tilgang på bil i følge RVU 2014, mens 71 prosent svarer at de har tilgang på sykkel. Det er langt flere som går (32 prosent) enn som sykler (5 prosent), se figur 6.2.2. Særlig i sentrumsområdet er andelen gående høy sammenlignet med de som velger andre reisemidler. Også andelen som benytter kollektivtransport er høy (26 prosent). Reisemiddelfordelingen har ikke endret seg noe særlig siden forrige RVU i 2009. De fleste, 83 prosent, svarer at de har svært godt kollektivtilbud, og kun 3 prosent svarer at tilbudet er dårlig eller svært dårlig.

Figur 6.2.2 Reisemiddelfordeling i Oslo 2013/2014. Prosent. Kilde: Nasjonal reisemiddelfordeling TØI 2014

I den nye sykkelstrategien, «Sykkelstrategi 2015-2025 – Oslo en sykkelby for alle», er det en målsetting at sykkelandelen for hverdagsreiser øker til 16 prosent. Et tettere og tryggere sykkelveinett skal bidra til å nå målsettingen. I dag er sykkelandelen for hverdagsreiser ca. 8 prosent og for korte reiser (under 5 km) ca. 12 prosent (se figur 6.2.3).

Figur 6.2.3 Reisevalg på reiser av ulik lengde. Prosent. Kilde: Oslo Sykkelstrategi 2015 - 2025

Som det fremgår av figur 6.2.3 avhenger reisevalg av hvor langt man skal. På kortere reiser er det flere som velger å gå, mens mange kunne valgt å sykle heller enn å ta bil og kollektiv. Med økt tilrettelegging vil sykkelandelen stige, og det er størst potensiale på korte strekninger. En underlagsrapport for sykkelprosjektet i Oslo kommune, en kartlegging av dagens og morgendagens syklist (Nordström et al. 2013) viser at det er stor oppslutning i befolkningen om å satse på sykkel i Oslo, og mange sier de ønsker å sykle hvis det blir tilrettelagt for det. Bysykelordningen utvides til Ring 3 og vil være ferdig utbygget i 2016 med 3000 sykler mot dagens 1350.

Tabell 6.2.1 Nøkkeltall for sykkel i Oslo 2015. Kilde: Sykkelregnskapet.

Utbygd hovednett	121,5 km
Skiltet hovednett	182 km
Totalt sykkelanlegg	189 km
Tur og rekreasjonsruter i byggesonen	170 km
Ferdig utbygget tilrettelegging i 2013	10,5 km
Antall bysykler	1350
Km syklet per dag per innbygger	0,76

6.3 Godstransport

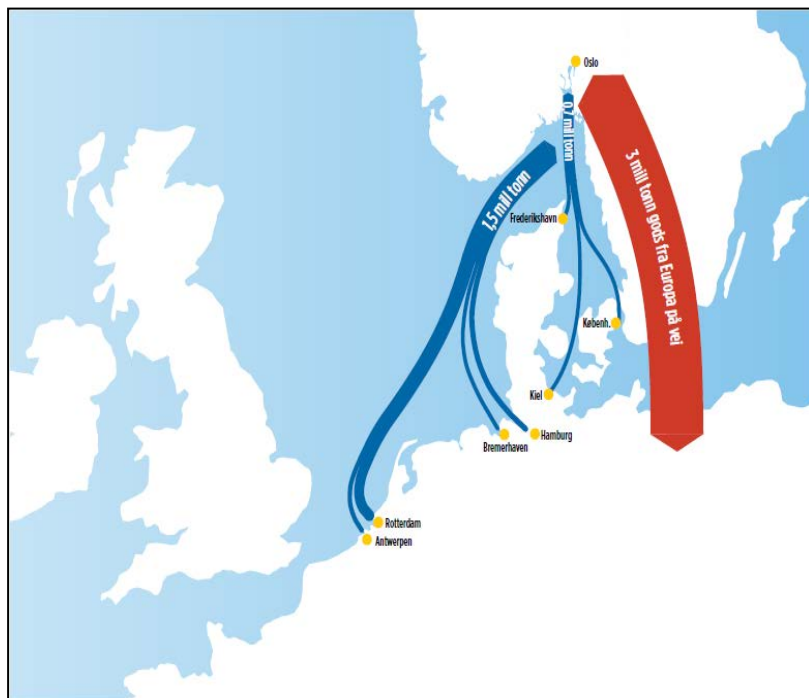
Oslo er navet i Norges godstransportnett. Oslo havn er landets viktigste importhavn og er sammen med Alnabru terminalen det mest sentrale nasjonale knutepunkt for både samlast, jernbanetransport og sjøtransport. Til Alnabru kommer kun en liten andel av godset på jernbane, og resten på lastebil. De største samlastaktørene i landet (som sammenstiller gods fra ulike enheter til én enhet som igjen sendes til ulike mottakere et annet sted) er lokalisert i umiddelbar nærhet av jernbaneterminalen på Alnabru.

Oslo kommune forventer en befolkningsvekst på 30 prosent og samtidig en økning i godstransport på 50 prosent frem mot 2030. Godstransporten utgjør omtrent 35 prosent av totalt antall kjøretøykilometer i Oslo. En stadig større andel av godstransporten skjer på vei, til tross for statlige målsetninger om økt transportandel på båt og bane. Kommunenes ansvar og rolle for godstransport er mindre sentral enn for persontransport, men kommunen har viktige oppgaver som arealmyndighet, som eier av Oslo havn og et omfattende fylkesveinett.

Oslo kommune har samarbeidet med 13 andre aktører om prosjektet «Grønn bydistribusjon» med formål om å utvikle miljøvennlige og effektive distribusjonsløsninger i Oslo sentrum. TØI samarbeider med Bymiljøetaten om å vurdere ulike tiltak for å redusere utslipp fra varetransport. I den sammenheng utarbeides det en strategi for 50 prosent redusert miljøgassutslipp fra varetransport i Oslo innen 2020.

Statens vegvesen bygger i 2013 – 2015 ny atkomstløsning til Sydhavna fra E 18 Mosseveien. Dette forventes å gi vesentlig bedre trafikkavvikling og bidra til å effektivisere transporten til og fra containerterminalen. Utfordringer som gjenstår er dermed å skape bedre jernbanetilknypning mellom Sydhavna og Alnabru.

Figur 6.3.1 Illustrasjon av stykkgoodsstrømmen fra Europa via Oslo. Kilde: Havneplan 2013 - 2030, Oslo Havn.

6.4 Oslopakke 3

Oslopakke 3 er et samarbeid mellom Akershus fylkeskommune, Oslo kommune, Jernbaneverket og Statens vegvesen om utbygging og finansiering av vei- og kollektivtiltak og drift av kollektivtrafikken for perioden 2008-2032. Finansieringen skjer gjennom bompenger og bevilgninger fra staten, Oslo kommune og Akershus fylkeskommune. Jernbaneprosjektene fullfinansieres av staten.

Prioriteringen av midler til ulike tiltak styres gjennom fireårige handlingsprogrammer som rulleres hvert år. Prioriteringene er basert på prinsipp om porteføljestyling. Det legges vekt på at igangsatte tiltak får nok midler til rasjonell anleggsgjennomføring. Nye tiltak prioriteres innenfor tilgjengelige midler basert på måloppnåelse, samfunnsøkonomisk lønnsomhet, planstatus og kapasitet på planlegging og gjennomføring.

Handlingsprogrammet for 2016-2019 har en ramme på 17 mrd. kr, hvorav 11,7 mrd. kr finansieres av bompenger. Muligheten for å ta opp lån gir økt fleksibilitet. Ved utgangen av 2019 er det anslått at akkumulert lånebeløp vil være inntil 6,7 mrd. kr.

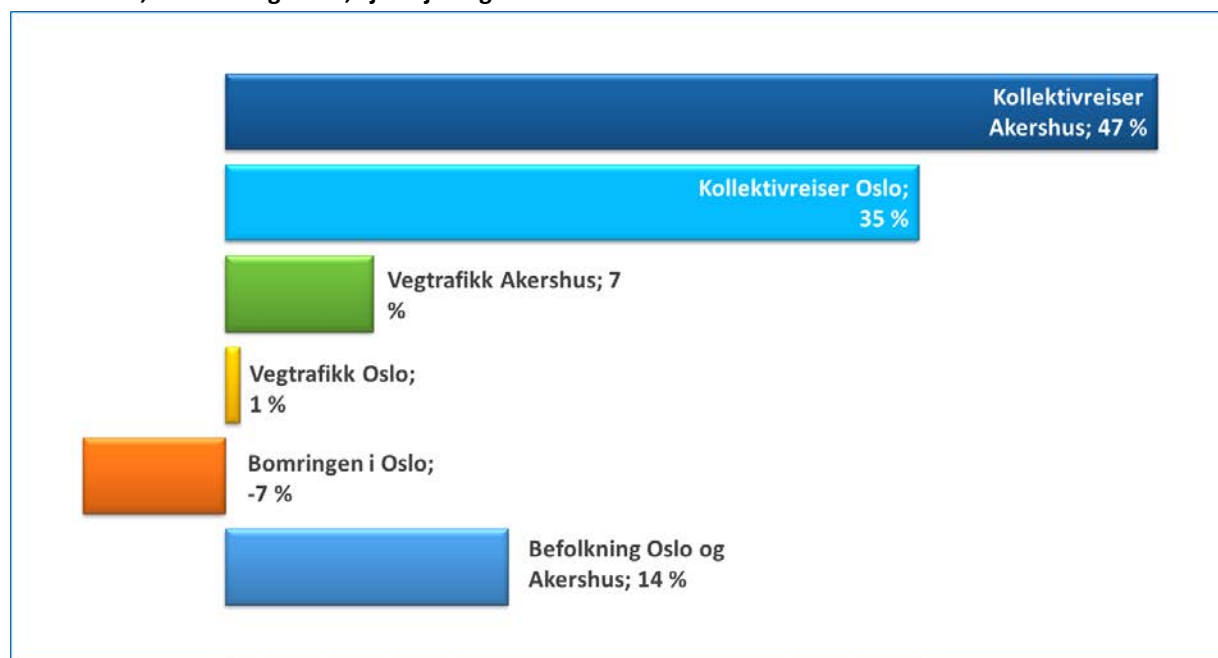
Store veitiltak i Oslopakke 3 i Oslo er E18 Bjørvikaprojektet og Ring 3 Ulvensplitten-Sinsen. Disse prosjektene har muliggjort omfattende byutvikling i Bjørvika og på Økern. Store kollektivprosjekter er oppgradering av Kolsåsbanen, Lambertseterbanen og Østensjøbanen, bygging av Lørenbanen og oppgradering av trikkeinfrastrukturen. Videre er nye t-banegagner og en styrking av kollektivtilbudet finansiert over Oslopakke 3, sammen med kollektivtiltak på kommunal vei og utbygging av sykkelveinettet.

De neste årene er de største satsingene i Oslo Fornebubanen med stasjoner på Skøyen, Vækerø og Lysaker, i tillegg til tre stasjoner på Fornebu, nytt signal- og sikringsanlegg for t-banen og videre oppgradering av trikkenettet koordinert med anskaffelse av nye trikker. Utbyggingen av sykkelveinettet fortsetter. Innenfor jernbane er det største prosjektet nytt dobbeltspor mellom Oslo S og Ski (Follobanen) som gir betydelig økt kapasitet og over 10 minutt redusert reisetid med tog.

Oslopakke 3 har hatt god måloppnåelse hittil. I perioden 2007-2014 har antall kollektivreiser i Oslo økt med 35 prosent (se figur 6.4.1), mens vegtrafikken inkludert næringstrafikk har økt med bare én prosent. I samme periode har befolkningen økt med 14 prosent.

Figur 6.4.1 Utvikling i befolkning, kollektiv- og veitrafikken i Oslo og Akershus 2007-2014. Indeks 2007=100.

Kilde: Ruter, Statens vegvesen, Fjellinjen og SSB.

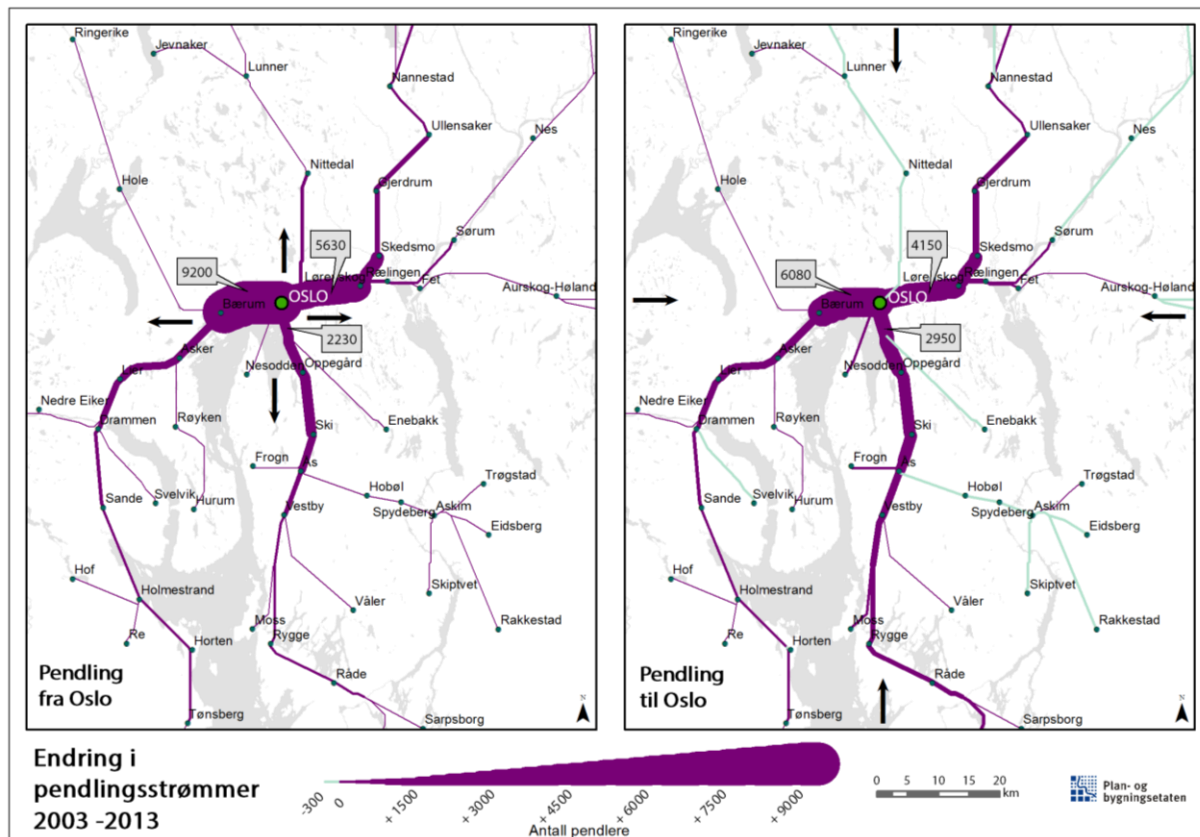

6.5 Transportsystemets kapasitet og pendling

Figur 6.5.1 viser endringene i summen av alle pendlere til og fra Oslo, sammenlagt gjennom korridorene. Økningen i pendlingsstrømmen som for eksempel er vist mellom Oslo og Bærum (9200 ut fra Oslo og 6080 inn til Oslo), er en sammenslåing av endringene mellom Oslo og alle kommunene som ligger i korridoren. Kommunene er valgt ut med utgangspunkt i Prosams transportmodell for Osloregionen (RTM23+). I tillegg er noen kommuner som ligger utenfor modellsonen tatt med fordi de har et antall pendlere til og fra Oslo som påvirker analysen.

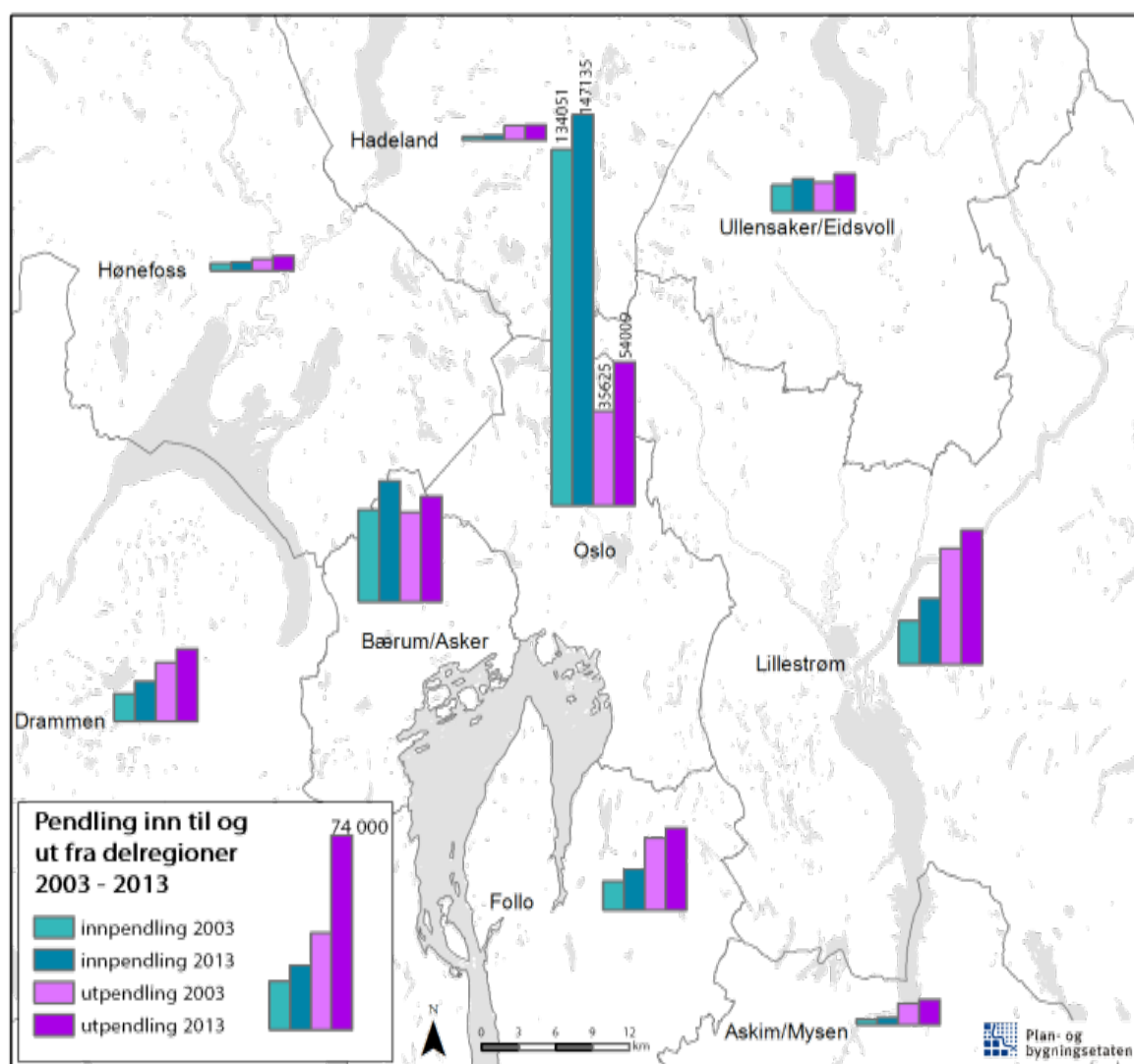
Kartet viser en økning i de fleste korridorene, både til og fra Oslo. Hovedforskjellene er større endringer ut fra Oslo i korridorene Oslo – Bærum og Oslo – Lørenskog, sammenlignet med inn til Oslo gjennom de samme korridorene. Gjennom Ski-korridoren er det omvendt, der det er en litt større økning i innpendling til Oslo sammenlignet med utpendling. Det finnes noen korridorer der det er en nedgang i pendling til Oslo, men nedgangen er beskjeden.

Figur 6.5.1 Endringer i pendlingsstrømmer gjennom korridorer til Oslo, sammenlagt. Figuren til venstre viser sysselsatte med bosted i Oslo og arbeidssted utenfor Oslo. Figuren til høyre viser sysselsatte med arbeidssted i Oslo og bosted utenfor Oslo. Sammenlagte tall for de tre hovedkorridorene er benyttet. Kilde: SSB, bearbeidet av PBE

Figur 6.5.2 bekrefter hovedtendensen når det gjelder Oslo, der det har vært en større økning i utpendling enn innpendling. Netto pendling her dermed gått ned. Det er likevel fortsatt et mye høyere antall innpendlere til Oslo sammenlignet med utpendlere. I Bærum/Asker er det nå netto innpendling til delregionen, etter at det var relativt jevnt fordelt mellom inn- og utpendlere i 2003. Når det gjelder de øvrige delregionene, er mønstrene fra 2003 hovedsakelig opprettholdt med netto utpendling fra alle.

Figur 6.5.2 Pendling inn til og ut av delregioner. Delregionene er SSBs standard for økonomiske inndelinger.
Kilde: SSB, bearbeidet av PBE.

Kapittel 7 Miljø og klimatilpasning

Byøkologisk program 2011-2026 setter høye miljømål for Oslo. Utvikling og oppdatering av miljøindikatorer og klimaregnskap for kommunens drift er viktig for å vurdere om Oslo når sine miljømål. Vi kommer svært godt ut i internasjonale sammenligninger. Oslo er tett på naturen, og miljø og klima er viktige temaer for våre innbyggere.

7.1 Naturgrunnlag

7.1.1 Biologisk mangfold

Oslo er den kommunen som ifølge Artsdatabanken har klart flest påviste arter (12 009 arter pr. august 2014), samt arter som i dag er oppført i den nasjonale rødlisten (1230 arter). I Oslofjordområdet finner man også nasjonalt og til dels internasjonalt unike naturverdier. Et eksempel er naturtypen kalklindeskog, som er gammel lindeskog på kalkrik grunn. Den finnes nesten ikke andre steder i Europa. Nesten 10 prosent av Oslos areal er underlagt statlig eller kommunalt vern/regulering på grunn av store naturverdier.

Oslo har med sin beliggenhet, med kort avstand mellom sjø og skog, godt grunnlag for et yrende dyreliv. Naturområdene i Marka huser store pattedyrarter som elg, gaupe og ulv. Byggesonen gjennomskjæres av flere vassdrag, som fungerer som bindeledd mellom Marka og fjorden. Her lever et stort mangfold av insekter og spurvefugler, samt bever, edelkreps, sjøørret og laks. I Indre Oslofjord finner vi mange sjøfuglkolonier og en særlig rik flora og insektfauna knyttet til den kalkrike berggrunnen. Byen preges av grønne parker og friområder, hvor man kan oppleve blant annet urbane grevlinger og piggsvin.

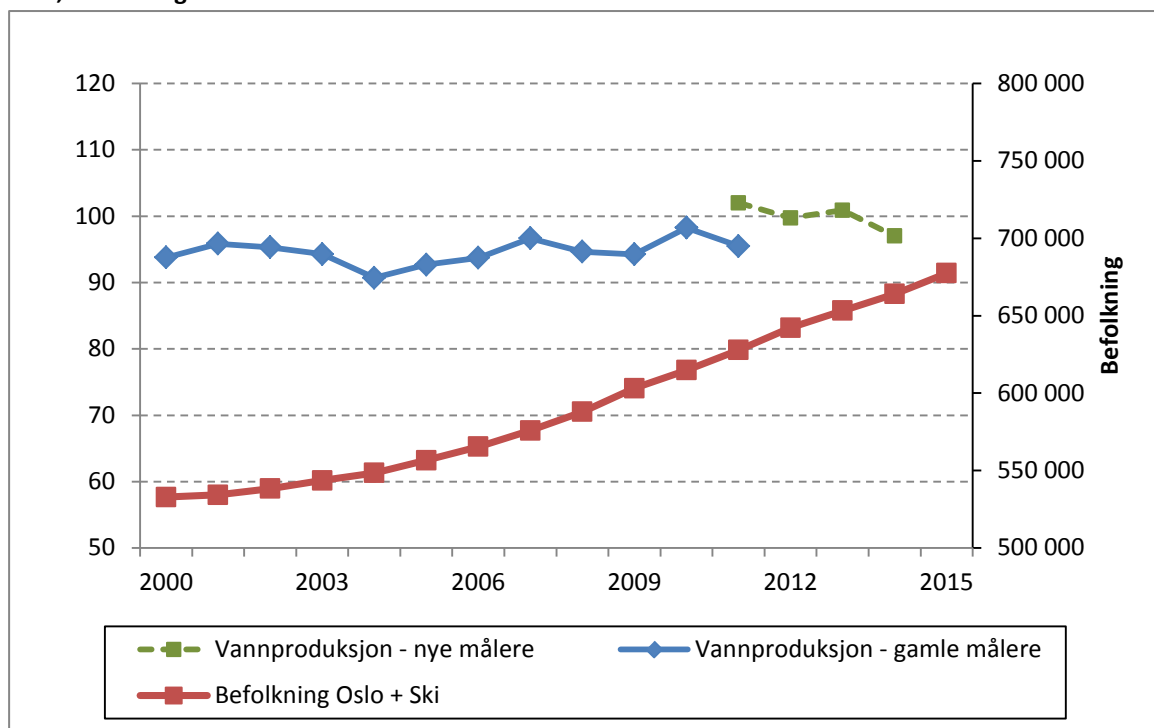
De biologisk verdifulle områdene i Oslos byggesone er utsatt for et sterkt utbyggingspress, i tillegg til trusler i form av gravearbeider, hogst, slitasje, forstyrrelse og spredning av svartelistede arter. For å ivareta de særegne verdiene har kommunen gjort flere forpliktende vedtak for at arbeidet med å ta vare på biologisk mangfold skal få prioritet og ressurser. Det siste vedtaket er fra juni 2015, da bystyret behandlet saken «Styrket forvaltning av Oslos biologiske mangfold». Blant forvaltningstiltakene som er gjennomført i Oslo er skjøtsel av gamle eiketrær, restaurering av dammer for amfibier, slått av verdifull slåttemark og bekjempelse av fremmede, svartelistede arter.

7.1.2 Vann og vassdrag

Oset vannbehandlingsanlegg og Skullerud vannbehandlingsanlegg forsyner hele byen med drikkevann som normalt tilfredsstiller alle kvalitetskrav i drikkevannsforskriften. Dagens vannforsyning er fullstendig avhengig av leveranse av vann fra Maridalsvannet og Oset vannbehandlingsanlegg, og Oslos befolkning har i de siste ti årene blitt anbefalt å koke vannet fra Oset ved tre anledninger.

Byens totale vannforbruk har de senere år stabilisert seg på rundt 100 millioner m³ per år til tross for en kraftig befolkningsvekst. Nedgangen skyldes reduksjon av lekkasjer og forbruk.

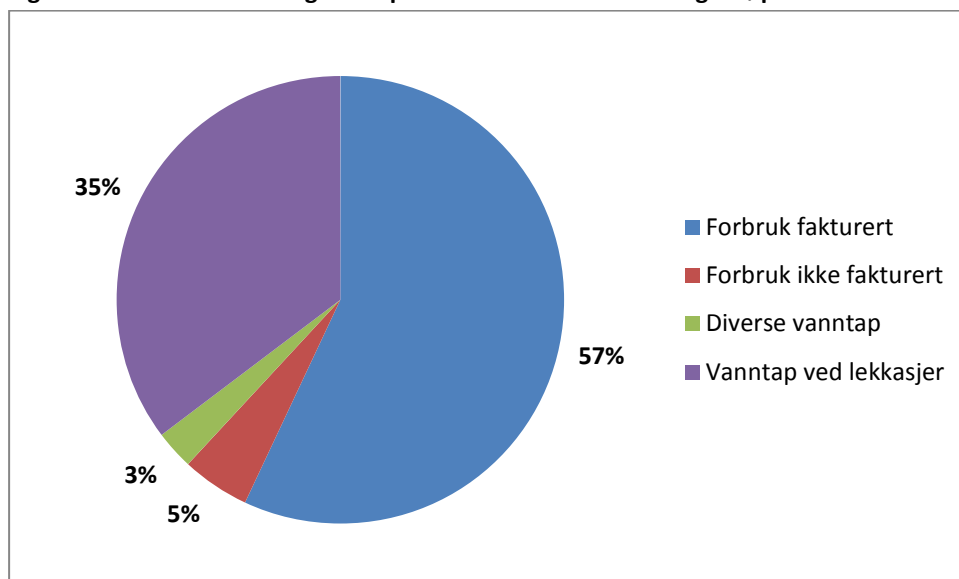
Figur 7.1.1 Vannproduksjon (mill. m3 per år) og befolkning i Oslo og Ski 2000-2014. Kilde: vannproduksjon: VAV, befolkningsvekst SSB.

Den årlige fornyelsestakten ved rehabilitering og vedlikehold av vannledningsnettet, for å redusere lekkasjetap og fare for ledningsbrudd, har i gjennomsnitt vært 1 prosent de siste fem år.

Landsgjennomsnittet er 0,7 prosent pr. år. Lekkasjetapet i Oslo er på ca. 35 prosent, og omfatter både lekkasjer på offentlige ledninger og private stikkledninger. En kraftig befolkningsvekst og økte krav til sikkerhet i vannforsyningen tilsier at kommunen må bygge ut økt kildekapasitet og økt behandlingskapasitet i årene fremover.

Figur 7.1.2 Vannbrukskategorier i prosent. 2014 Kilde: Vann og avløpsetaten

Avløpsvannet behandles på Bekkelaget renseanlegg (BRA) og på det interkommunale selskapet Vestfjorden Avløpsselskap (VEAS) i Slemmestad. Det er press på renskapasiteten på begge anleggene og ytterligere befolkningsvekst og klimaendringer gjør at kapasiteten må bygges ut. Utbygging av BRA, er i gang og planlagt ferdigstilt i 2020. VEAS har flere utbyggingsprosjekter av dagens anlegg til utførelse de nærmeste årene, og på sikt må hele anlegget bygges ut. Regionalt samarbeid er viktig for å gi gode renseløsninger i hele Indre Oslofjord-regionen.

Midgardsormen, som var et stort prosjekt for byutvikling, områdefornyelse, klima og energioptimalisering i indre sentrumsområder og nedre del av Akerselva, er satt i drift. Anlegget bidrar til en betydelig reduksjon av forurensset avløpsvann til fjorden og nedre deler av Akerselva. Gjennomsnittlig årlig fornyelsestakt på avløpsnett de siste fem årene har vært 1,3 prosent. Fornyelsestakten skal økes ytterligere i årene fremover. Landsgjennomsnittet er 0,8 prosent pr. år.

Oset vannbehandlingsanlegg, «Nye Oset VBA», som ble offisielt åpnet i september 2008, henter ut råvann fra Maridalsvannet og består av to identiske vannbehandlingsanlegg; anlegg Nord og anlegg Sør. Totalt har de to anleggene en kapasitet på 370 000 m³/d eller i underkant av 4 300 l/s. Oset produserte i 2014 ca. 90 prosent av de 97 mill. m³ drikkevann produsert til Oslo by, mens Skullerud stod for de resterende 10 prosent.

Oslo kommune, som utgjør det meste av Vannområde Oslo¹⁷, jobber for å nå vannforskriftens miljømål (EUs vanndirektiv). Hovedutfordringene er avrenning av miljøgifter fra vei, spillvannsforurensning og bekkelukkinger. Vannområde Oslo har utarbeidet en tiltaksanalyse med tilhørende tiltakstabell, som lister opp alle nødvendige tiltak for å nå de internasjonale kravene kommunen er forpliktet av gjennom EUs vanndirektiv. Dette er omfattende og ressurskrevende tiltak, og byvassdragene vil ikke nå miljømålet om «god økologisk og kjemisk tilstand» innen 2021. Det er derfor nødvendig å søke om utsatt frist for måloppnåelse til 2033.

Det er etablert et tverretatlig samarbeid i kommunen for gjenåpning av bekker og elver. Det utarbeides et felles styringsdokument for dette bekkeåpningsarbeidet, og det er laget en liste over prioriterte prosjekter. For flere konkrete prosjekter er det igangsatt arbeid, blant annet gjenåpning av Hovinbekken ved Tegllverksdammen, Ensjø og Jordal. Gjenåpning av bekker og elver synliggjør forurensingen i vassdragene og fører til opprydding og bedring av vannkvaliteten.

Mer nedbør på kortere tid, mer tette flater, mye leire og forurensset grunn gir Oslo utfordringer knyttet til overvannshåndtering. Det er krevende å få til en byutvikling der Oslo kan ta hånd om stadig mer nedbør, flere beboere og mer trafikk, uten at dette resulterer i alvorlige oversvømmelseshendelser eller mer miljøgiftstilførsler til vassdrag og fjord. Etter at en egen overvannsstrategi ble vedtatt i februar 2014 startet den tverretatlige overvannsgruppen arbeidet med en handlingsplan som skal til politisk behandling våren 2016.

7.1.3 Landbruk

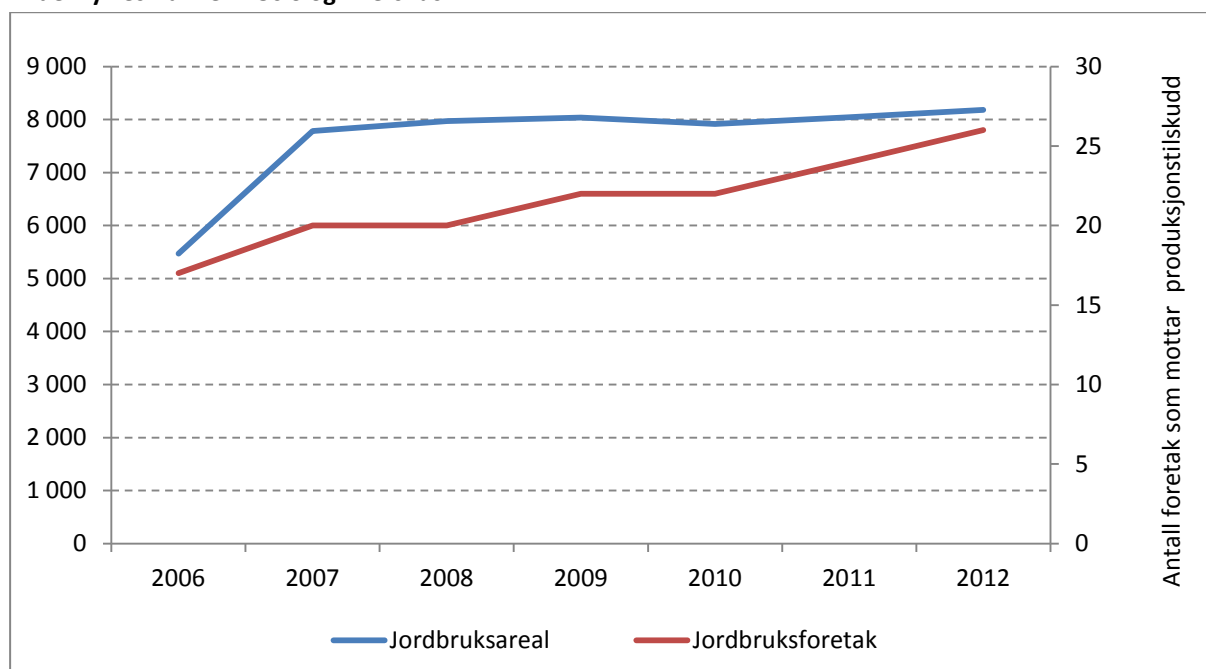
Som figuren under viser er det en del landbruksaktivitet i hovedstaden. I tillegg til det tradisjonelle landbruket er det et stort og økende engasjement for dyrking, mat og dens opprinnelse.

¹⁷ Norge er delt inn i [11 vannregioner](#), som i sin tur er delt inn i vannområder. Det er over 100 slike vannområder i Norge. Arbeidet i vannområdene kan være organisert på litt ulike måter, men det vanligste er at kommunene i vannområdet har ansatt en felles prosjektleder med ansvar for å drive og samordne arbeidet med vannforskriften. Oslo kommune har ansvar for gjennomføringen av vannforskriftsarbeidet i Vannområde Oslo.

Flere organisasjoner, kurs, arrangementer, osv. etableres i raskt tempo på et fagfelt med mye innovasjon. Det er ventelister på parsellhager og salg av frø til urter og grønnsaker har gått markant opp de siste tre årene. Andel omsetning av økologiske varer var på to prosent i 2014 i Oslo. Oslo kommune kommer med en egen landbruksmelding og en handlingsplan for bærekraftig mat i løpet av 2015. Figur 7.1.3 viser at det siden 2006 har vært en svak, men stabil, økning i jordbruksareal og foretak som mottar produksjonstilskudd i Oslo.

Figur 7.1.3 Antall foretak som mottar produksjonstilskudd i Oslo 2006-2012 og samlet jordbruksareal (dekar).

Kilde: Fylkesmannen i Oslo og Akershus

7.1.4 Forsøpling og tagging

Ruskenaksjonen er i dag Norges største dugnad som engasjerer ca. 150 000 - 200 000 innbyggere årlig. Ruskenaksjonen er et samarbeid mellom kommunen, næringsliv, organisasjoner og den enkelte innbygger. Kommunen tilrettelegger og gir tilbud om gratis levering av avfall over en treukers periode. Hovedaksjonen starter om våren og fortsetter med mange ulike aksjoner utover året. Siden år 2000 har Oslo kommune hver høst lagt til rette for SuperRusken i Groruddalen. Det er registrert langt mindre søppel i dalen etter at denne aksjon ble etablert. Det er etablert Bydelsrusken i 10 av Oslos 15 bydeler. Dette har skapt resultater i form av renere og triveligere nærmiljøer. Utover de årlige Ruskenaksjonene legges det vekt på holdningsskapende arbeid bl.a. i barnehager og skoler.

Det ble i 2010 opprettet en Ruskenpatrolje for ytterligere å styrke renholdet av byens gater, plasser, grøntområder, parker og badestrender. Utover det avfallet Bymiljøetatens entreprenører hentet inn, samlet Ruskenpatroljen i 2014 inn 310 kubikkmeter avfall i container og ca. 12 tonn avfall ble kjørt bort av patroljens biler. Til sammenligning tar en lastebil ca. 20 tonn.

Bymiljøetaten foretar et omfattende periodisk renhold av veier, fortauer og gang- og sykkelveier. Den økte bruken av byrommene medfører sterkt behov for et variert og effektivt renhold med en kombinasjon av maskiner og manuelt arbeid. I 2014 hentet Bymiljøetaten inn 750 tonn søppel fra søppelkasser på bussholdeplasser og på gater. 160 tonn avfall ble plukket opp med menneskekraft, mens feiebilene plukket opp 8490 tonn grus, søppel og annet fra veinettet (5841 tonn ble tatt opp i forbindelse med vårrengjøringen). Det er årlige variasjoner i mengden avfall fra vei på pluss/minus 20 prosent.

Problemet med hensetting av møbler og større EI-varer på fortau er økende. Det samme er kravet fra byens brukere om renere byrom, spesielt i områder som opprustes til en høy standard.

Tagging

Oslo kommune har siden 2001 jobbet mot ulovlig tagging gjennom Stopp Tagging -kampanjen. I 2013 ble kampanjen innlemmet i Ruskengeneralens ansvarsområder, fikk ny profil og nytt navn, og heter nå Taggefri. Taggefri er et omfattende tiltak for å forebygge og fjerne ulovlig tagging, og er et viktig bidrag i arbeidet for at Oslo skal ha rene, trygge og trivelige byrom. Hovedaktiviteten er, som i den tidligere kampanjen, tredelt:

1) Forebyggende tiltak blant barn og unge, 2) Telling/registrering av tagging, plakater og klistremerker og 3) Fjerning av tagging på kommunal eiendom, samt koordinering av taggefjerning for private (kalt Taggefri fasade).

7.2 Fysisk, biologisk og kjemisk miljø

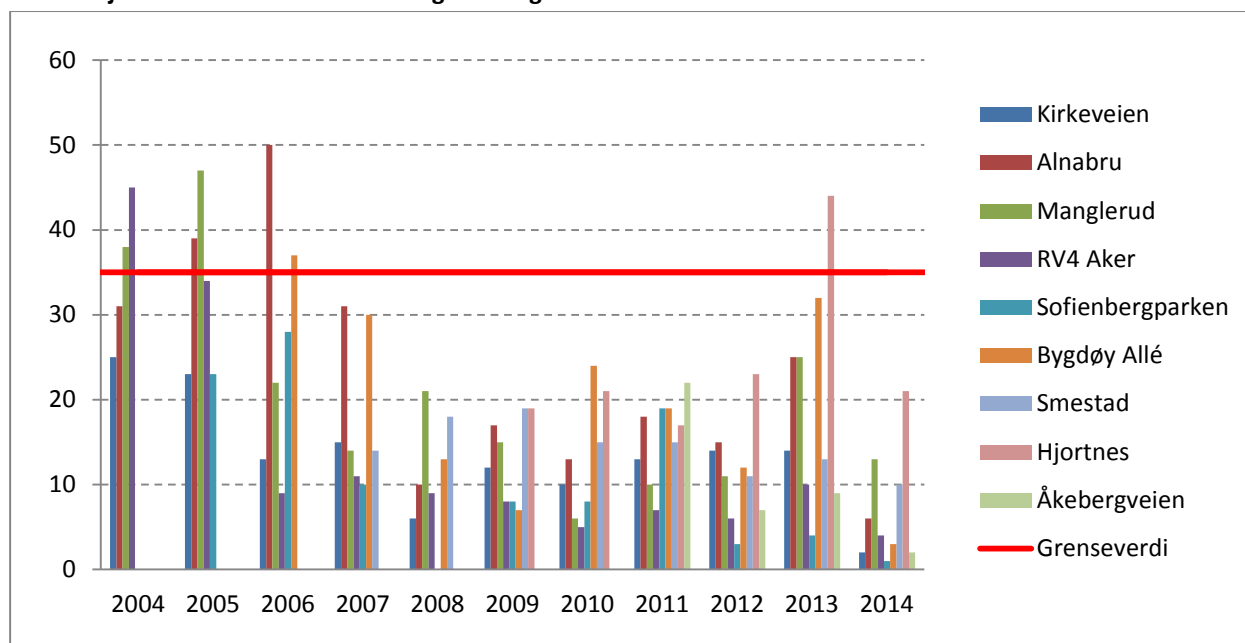
7.2.1 Luftkvalitet

Oslo er spesielt utsatt for luftforurensning på vinteren. Bykjernen omgis av åser som danner en gryteform, og på kalde dager kan dette gi luftstagnasjon med dårlig utskiftning av luftmassene. Hovedkilden til luftforurensningen er veitrafikk med eksos og veistøv. I kalde perioder bidrar også fyring med olje og ved vesentlig til luftforurensning.

Ved de luftforurensningsnivåer som forekommer i en rekke større byer og tettsteder er det funnet sammenhenger med økt sykkelighet og dødelighet. De viktigste komponentene når det gjelder helseeffekter synes å være svevestøv, nitrogenoksid og ozon. Det er spesielt luftveissykdommer og hjerte-karlidelser som øker med økende mengde luftforurensning. All reduksjon i eksponering for luftforurensning har helsegevinst.

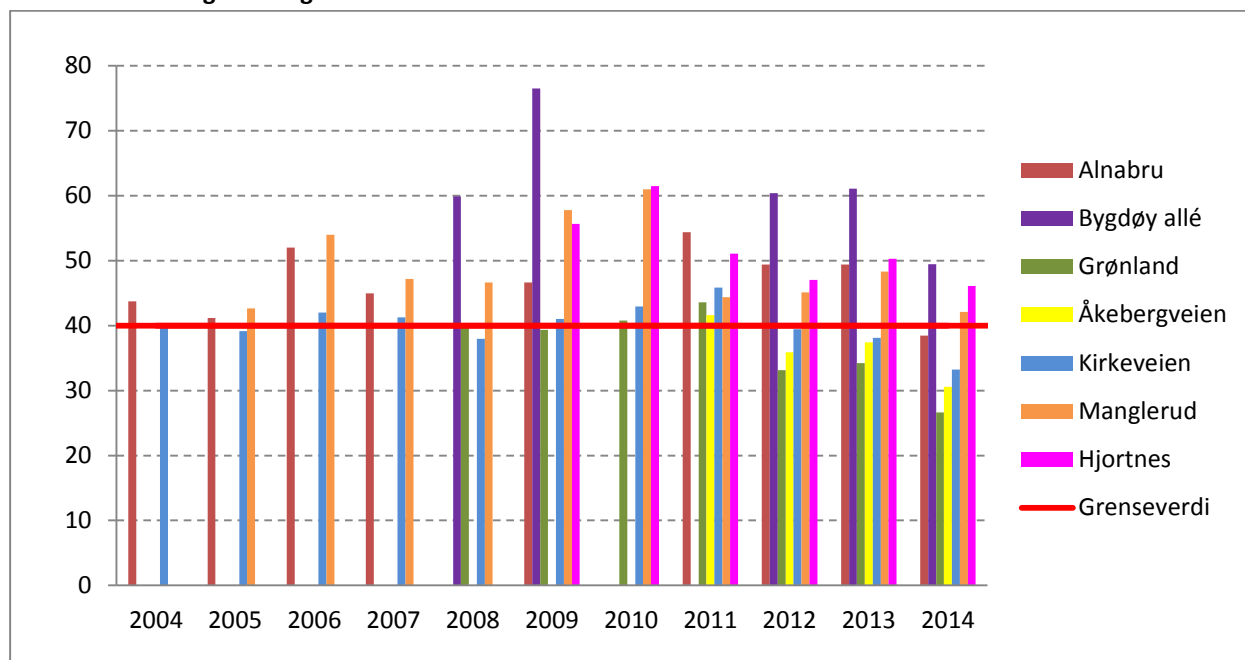
Luftkvaliteten overvåkes, og måledata brukes til å vurdere forurensningsnivået og hvilken helsemessig betydning luftforurensningen kan ha for utsatte grupper. Planretningslinjen T-1520 som trådte i kraft i 2012 gir anbefalinger om hvordan luftkvalitet bør håndteres i kommunenes arealplanlegging. Det ble utarbeidet luftsonekart for Oslo etter denne i 2013. Disse viser nåsituasjonen.

Figur 7.2.1 Antall overskridelser av døgn grenseverdien for svevestøv, PM₁₀ (mikrogram pr. m³) på ulike målestasjoner i Oslo. Kilde: Statens vegvesen og Oslo kommune

Forurensningen fra svevestøv har vist en nedadgående trend og med unntak av på Hjortnes i 2013 har forurensningsforskriftens grenseverdier vært overholdt i Oslo siden 2007. De viktigste tiltakene mot svevestøv er piggdekkgebyr, miljøfartsgrense, økt gaterengjøring og støvdemping, samt tilskuddsordningen for utskiftning av gamle vedovner. Grenseverdiene skjerpes fra 2016. Det kan da bli overskridelser av de nye grenseverdiene ved enkeltstasjoner.

Figur 7.2.2 Årsmiddelkonsentrasjon for nitrogendioksid (mikrogram pr. m³) på ulike målestasjoner i Oslo. Kilder: Statens vegvesen og Oslo kommune

For forurensning fra nitrogendioksid (NO₂) er trenden stabil. Eksos, spesielt fra tungtransport og andre dieseldrevne kjøretøy, er hovedkilden. Beregninger i *Tiltaksutredning for bedre luftkvalitet i Oslo og Bærum 2015 – 2020 (2014)* viser hva som skal til for å overholde grenseverdiene i 2020. Både reduksjon i trafikk og bedre teknologi er blant tiltakene.

7.2.2 Støy

Støy er det miljøproblemet som berører flest mennesker i Oslo. Veitrafikken er hovedkilden, men innenfor samferdselssektoren bidrar også tog, trikk, t-bane og havn.

Det finnes ingen terskel for når lyd kan oppfattes som støy, forutsatt at lyden er hørbar. Ethvert lydtryknivå vil derfor medføre en viss sannsynlighet for plage eller forstyrrelse. Negative helsevirkninger av støy er knyttet til støy som en stressfaktor som kan påvirke atferd, trivsel, kommunikasjon, hvile og søvn. I tillegg kan støy utenfra påvirke folks adferd, som for eksempel redusere bruk av uteområder og balkonger, at vinduer må holdes lukket samt endre bruken av rom innendørs. Forstyrrelse av søvn regnes blant de mer alvorlige virkninger av støy. I tillegg til at søvnmangel på kort sikt gir økt søvnighet, redusert velvære, nedsatt prestasjonsevne og økt risiko for ulykker, har senere års forskning gitt holdepunkter for at kronisk søvnmangel også kan bidra til eller forsterke helseproblemer.

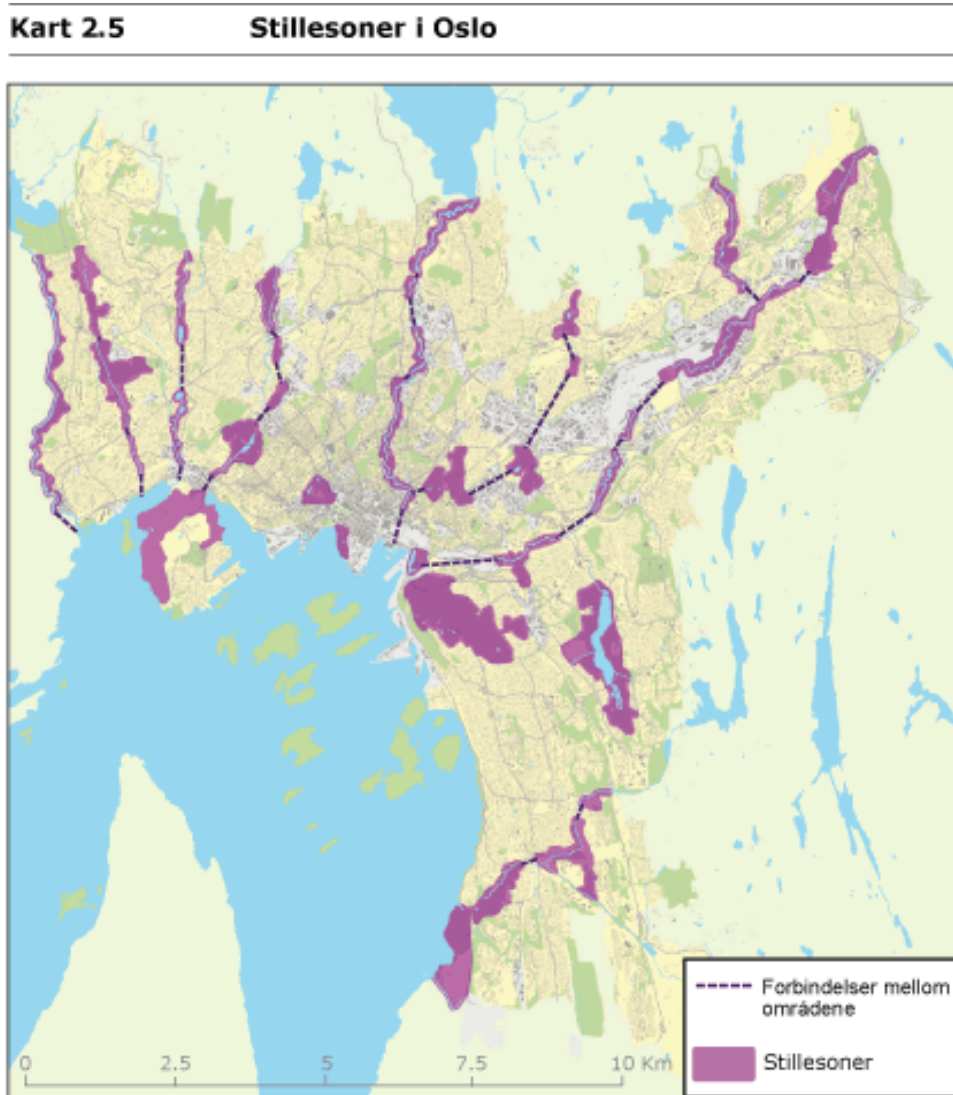
Støykartleggingen i Oslo (2012) viser at 62 prosent av innbyggerne i 2011 kan regnes som støyutsatte for vei- og skinnegående trafikk (dvs. gjennomsnittlig støynivå i døgnet overstiger L_{den} 55 dB utendørs ved bolig). Dette er en økning på 5 prosentpoeng siden 2006. Kartleggingen viser også at 72 prosent regnes som utsatt for støy om natten i 2011, noe som er en økning på 5 prosentpoeng siden 2006. Tallene må ses i sammenheng med at befolkningen i Oslo har økt med 15 prosent fra 2006 til 2011. Befolkningsveksten og utbygging i støyutsatte områder medfører at antall støyutsatte øker, mens støyreducerende tiltak medvirker til å begrense denne økningen.

Figur 7.2.3 Andel av befolkningen som er utsatt for støy ved bolig – i døgnet (L_{den}) og om natten (L_{night}). Prosent. Kilde: European Green Capital søknad

Utviklingen i støysituasjonen i Norge angis ved en støyplageindeks (SPI). Indeksen beskriver den totale støyplagen i befolkningen, og tar utgangspunkt i antall personer som er utsatt for ulike støynivå fra samferdsel utenfor boligen. Handlingsplan mot støy i Oslo 2013-2018 har som mål å redusere SPI med 10 prosent fra 1999 til 2020. Dette sammenfaller med nasjonale mål, St. meld 26 (2006-2007). Målsettingen gjelder vel og merke kun for bebyggelsen som eksisterte i 1999. Med denne forutsetningen er SPI i Oslo redusert med 6,5 prosent fra 1999 til 2011 (kilde: SSB). Bygging av tunneler og støyskjermingstiltak og endringer i motor- og bildekkteknologi har bidratt til å redusere støyplager i perioden. Miljøfartsgrense i vintersesongen på riksveinettet har også gitt en liten reduksjon i støyplager.

Figur 7.2.4 Kart over stillesoner i Oslo. Kilde: Ylving og Maurseth, Oslo kommune: Miljøstatus i Europa 2010.

Det forventes at flere personer vil bli støyutsatt i fremtiden pga. fortetting og utbygging i støyutsatte områder. I tillegg medfører blanding av næring og boligformål på konsentrert areal økt risiko for støy fra utesteder, varemottak, vifter o.l., i tillegg til nabostøy.

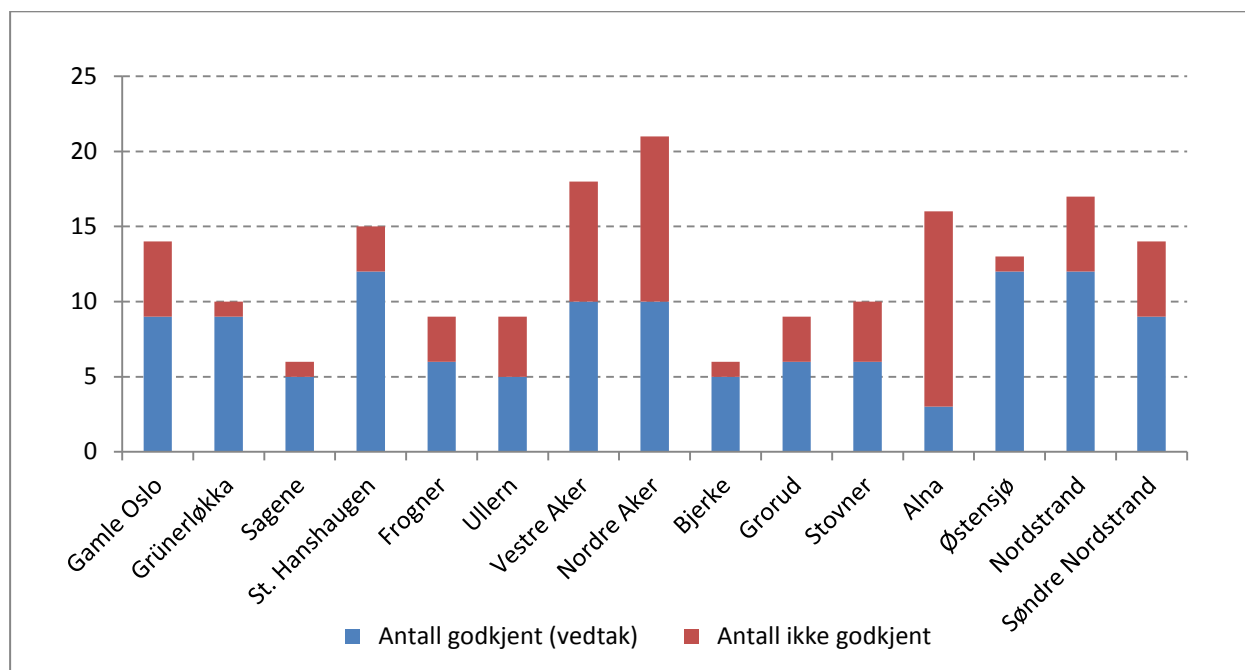
7.2.3 Stille områder

Stille områder er å anse som en positiv miljøfaktor som bidrar til folkehelse gjennom aktivitet, friluftsliv og rekreasjon. Etter anbefaling fra Bymiljøetaten og Plan- og bygningsetaten ble det i kommunal handlingsplan mot støy for perioden 2008-2013, valgt ut 14 stille områder innenfor byggesonen i Oslo. I kommunens handlingsplan mot støy 2013-2018 er stille områder et av fem strategiske tema. Alle støykildeeiere samt Plan- og bygningsetaten er bedt om å vurdere og helst prioritere egen innsats i planperioden ut fra de strategiske temaene med tilhørende innsatsområder. Videre arbeid med stille områder har fokus på utvikling og innføring av gode metoder for lydkartlegging og forvaltning.

7.2.4 Godkjenning av skoler og barnehager

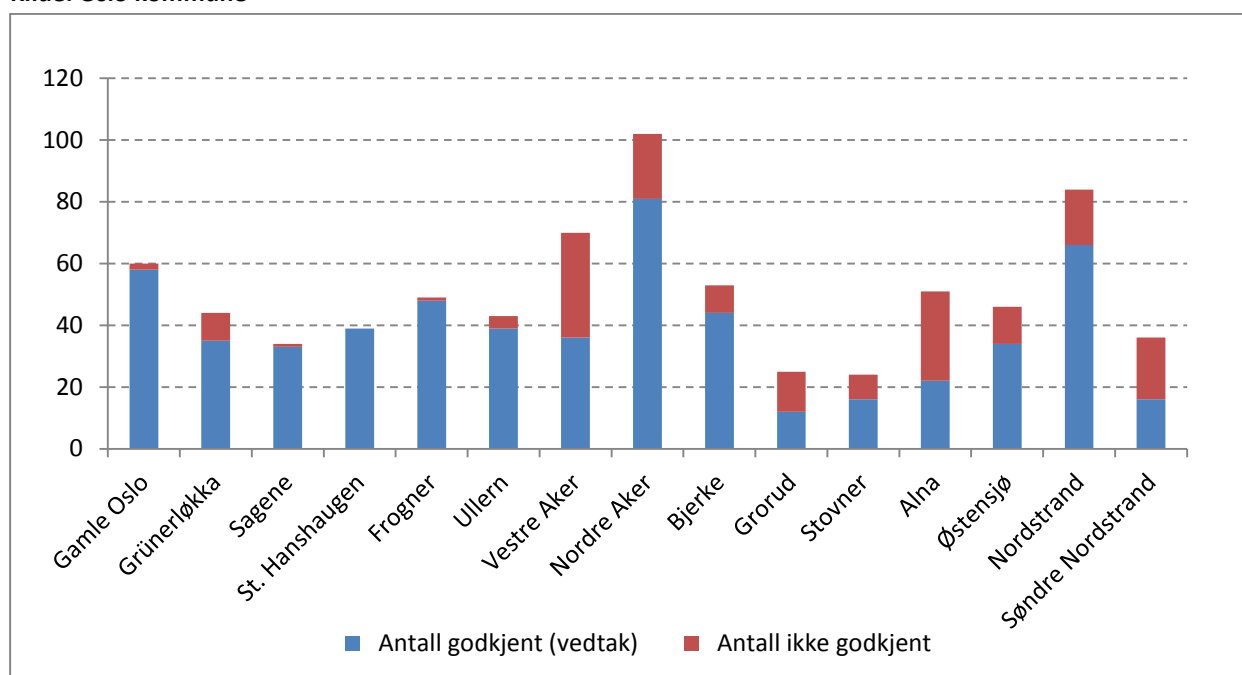
Ca. 64 prosent av skolene og 76 prosent av barnehagene i Oslo er godkjent etter «Forskrift om miljørettet helsevern i barnehager og skoler mv.» (se Figur 7.2.5 og 7.2.6). Formålet med godkjenningsordningen er å bidra til at miljøet i skoler og barnehager fremmer helse, trivsel, gode sosiale og miljømessige forhold og forebygger sykdom og skade. Forskriften fungerer som barnas arbeidsmiljølov, og godkjenningsordningen er et sentralt virkemiddel for å sikre barn og unges arbeidsmiljø. At en virksomhet er godkjent betyr at virksomheten tilfredsstilte kravene i forskriften på godkjenningstidspunktet. Godkjenning må derfor ses i sammenheng med tilsyn som er ført med virksomheten for å si noe om kvaliteten i dag. Manglende godkjenning kan skyldes manglende oppfyllelse av forskriftskrav, at søknaden ikke er behandlet, men for de fleste virksomheter uten godkjenning er det ikke søkt. At vilkår fra tidligere godkjenning ikke er etterkommet er også gjeldende for flere i denne kategorien. Når en virksomhet ikke er godkjent er det avvik fra forskriften, men betyr ikke nødvendigvis at den ikke kan drives videre. Tilsynsmyndigheten (bydel) vil da foreta nærmere oppfølging med sikte på å oppnå godkjenning.

Figur 7.2.5 Byomfattende oversikt over skoler - kommunale og private - antall godkjent/ ikke godkjent etter "Forskrift om miljørettet helsevern i skoler og barnehager mv.2015-status per juni. Kilde: Oslo kommune

Figur 7.2.6 Byomfattende oversikt over barnehager - kommunale og private - antall godkjent/ ikke godkjent etter "Forskrift om miljørettet helsevern i skoler og barnehager mv. 2015 - status per juni.

Kilde: Oslo kommune

7.2.5 Badevannskvalitet

God badevannskvalitet er som for stille områder først og fremst å anse som en positiv miljøfaktor som bidrar til folkehelse gjennom aktivitet, friluftsliv og rekreasjon.

Det er ofte vanskelig å relatere sykdom til badevannet. Det foreligger i dag ingen registrering av badevannsbåren sykdom i Norge, men risikoen for å bli syk ved bading i friluftsbad (badestrand e.l.) i Norge anses normalt som liten. Risikoen for smitteoverføring via forurensset badevann stiger med økende innhold i vannet av tarmbakterier fra mennesker eller dyr, noe som oftest stammer fra utslipp av avløpsvann eller overløp, ofte etter større nedbørsmengder. Alle smittestoffer som kan forekomme i avløpsvann, kan man derfor finne igjen i avløpspåvirket badevann. Det er i Oslo varslingsrutiner for når det er risiko for smittestoffer i badevannet.

Klassifisering av badeplassene med basis i EUs badevannsdirektiv for 2011-2014, viser at vannkvaliteten er utmerket på de fleste av Oslos badeplasser. 26 av de 39 badeplassene klassifiseres som "utmerket", 6 som "god", 4 som "tilstrekkelig" og 2 som "dårlig". I tillegg kommer Tjuvholmen, hvor det ikke er nok data til å klassifisere ennå. Man ser at badevannskvaliteten i Oslofjorden påvirkes i negativ retning etter store nedbørsmengder og påfølgende overløp av kloakk. Enkelte strender ser også ut til å bli påvirket av avrenning fra land.

7.2.6 Friluftsliv – fysisk aktivitet og folkehelse

Friluftsliv og rekreasjon er en helt sentral del av Oslofolks livsmønster. Byens parker, friområder, turveier og blågrønne struktur er vesentlig for lek, opphold, turgåing og fysisk aktivitet i hverdagen. Marka, elvene, strandsonen og fjorden er også lett tilgjengelige og gir et godt. Samlet har disse arealene og aktivitetene en uvurderlig betydning for folks helse, både fysisk og mentalt.

Det er behov for å sikre innbyggerne fortsatt god tilgjengelighet til attraktive arealer, egnet for friluftsliv og utendørs fysisk aktivitet. Samtidig må viktige naturhensyn og landskapsverdier ivaretas. Et lavterskeltilbud må sikres i nærmiljøet der folk bor, for å stimulere til en mer aktiv hverdag og god folkehelse. Dette blir spesielt utfordrende og viktig sett i lys av den antatt sterke byveksten fremover.

Også tilgangen til fjorden, øyene, strandsonen og Marka som arenaer for ulike typer friluftsliv og aktiviteter, bør bedres gjennom tilrettelegging - balansert mot naturverdier.

7.2.7 Beredskap mot brann og uønskede hendelser

Arbeidet med forebyggende brannvern, spesielt tilsynet med eldre bygårder og omsorgsbygg, er prioritert. Brann- og redningsetaten har etablert en egen seksjon for arbeidet med brannsikkerhet for utsatte grupper. Målet er å redusere antall personer tilhørende utsatte grupper i dødsbrannstatistikken gjennom å bedre brannsikkerheten i boligene til disse gruppene. Viktige virkemidler har vært oppfølging, informasjon, påvirkning av sentrale aktører og hjemmebesøk. I Oslo har 100 mennesker omkommet i brann i perioden 1997-2013. To personer omkom i brann i Oslo i 2014. Prosjektet «Tett, men trygt», rettet mot Oslos verneverdige tette trehusmiljø ble videreført i 2014. Det er gjennomført en rekke tiltak for å bedre muligheten for innsats i områdene inkludert installasjon av et heldekkende brannalarmanlegg i ett av områdene.

Oslo kommunes risiko- og sårbarhetsanalyse (ROS-analyse) fra 2012 beskriver sannsynlige/mulige kriser i 33 dimensjonerende situasjoner. Disse situasjonene legges til grunn for beredskapsplanleggingen i kommunens virksomheter, sammen med ROS-analyse for egen virksomhet. Fokuset på klimatilpasning er blitt forsterket i den nye overordnede ROS-analysen for Oslo kommune. Oslo kommunes overordnede beredskapsplaner er koordinert med Oslo politidistrikts planverk.

7.3 Klimatilpasning

Oslo opplever konsekvensene av et klima i endring. Bystyret vedtok i 2015 *Klimatilpasningsstrategi for Oslo 2014 - 2030*. De fleste sektorer i Oslo vil oppleve utfordringer knyttet til klimaendringer. I strategien nevnes blant annet følgende utfordringer:

- Gjennomsnittlig årstemperatur forventes å øke med 2-2,5 grader celsius frem mot 2100 og det vil bli flere varme dager med middeltemperatur over 20 grader celsius.
- Kortere og mildere vintre og lengre, til dels fuktigere, somre.
- Lengre vekstsesong med økt innvandring av fremmede arter som fortrenger lokale arter.
- Økt frekvens av ekstremvær med store nedbørmengder, flom og storm.
- Økt frekvens og økt fare for stormflo.

Mer regnvann trekkes frem som den største utfordringen, og kombinasjonen av mer ekstremnedbør og økende fortetting stiller større krav til lokal overvannshåndtering. Det vil bli større fare for regnflom som vil skape flere oversvømmelser. Større vannmengder i byen i form av urban flom vil kunne redusere fremkommeligheten både for biltrafikk, kollektivtrafikk og myke trafikanter. Hensynssonekart med sikrings- og faresoner for flomfare, og ras- og skredfare er en del av den juridisk bindende arealdelen i Kommuneplanen.

Kapittel 8 Organisasjonsliv, kultur og idrett

8.1 Deltakelse i organisasjonsliv

8.1.1 Frivillighet som verdiskaper

Til tross for en betydelig nedgang i frivillig innsats de siste årene ligger Norge på verdenstoppen i frivillig innsats (Wollebæk og Sivesind, 2010). Sektoren defineres som frivillige organisasjoner og annen frivillig innsats som ikke er organisert på tradisjonelt vis.¹⁸ Beregninger basert på Statistisk Sentralbyrå (2014) anslår verdiskapningen i frivillig arbeid i Oslo til rundt 7 milliarder kroner. Dette utgjør 12 prosent av driftskostnadene fra frivillig arbeid for hele landet. Innsats tilsvarende 13 000 fulltidsårsverk i Oslo i 2014, om lag 11 prosent av det frivillige arbeidet i Norge, tegner et bilde av en omfangsrik og betydningsfull frivillig sektor i hovedstaden. Dette engasjementet blant byens borgere er avgjørende både for storbyen og lokalmiljøene. Kommunens rolle er derfor å tilrettelegge og være støttespiller som forsterker et selvstendig og uavhengig sivilsamfunn.

Tabell 8.1.1 Frivillig arbeid i Oslo og i Norge (hele befolkningen) 1997, 2004, 2009 og 2014.

	Hele befolkningen			Oslo	
	1997	2004	2009	2014	2014 inkl. virtuell frivillighet
Antall fulltidsårsverk ^a	115 000	113 500	115 000	13 000	13 600
Antall timer frivillig arbeid	199 690 000	193 250 000	195 710 000	22 135 000	23 232 000
Prosentandel som har gjort frivillig arbeid	52	58	48	43	46
Antall innsatser ^b hele befolkningen	0,94	1,21	0,97	0,63	0,68
Timer arbeid per innbygger					
Gjennomsnitt antall timer, årlig	55	59	54	44	47
Antall innsatser ^b per frivillig	1,88	2,03	2,03	1,41	1,48
Timer arbeider per frivillig					
Gjennomsnitt antall timer, årlig	115	101	114	83	87

^a Kilde for 1997-2009: (Wollebæk & Sivesind 2010, s. 22).

^b Antall innsatser er antall kategorier (av 15 ulike inkludert andre uspesifiserte organisasjoner) man har vært frivillig innenfor.

¹⁸ Organisasjonene defineres i tråd med FNs *Handbook on non-profit Institutions in the system of National accounts* og beskrives ved en varig og regelmessig aktivitet av mer eller mindre formell art. Aktiviteten kjennetegnes ved at den ikke er underlagt offentlig styring, står ansvarlig for egne aktiviteter og kan nedlegges på eget initiativ. Fortjeneste videreføres ikke til eiere, ledere, medlemmer eller andre, og overskudd må brukes i samsvar med aktivitetens hovedformål. Deltakelse er ikke lovpålagt eller obligatorisk. International Labour Office (ILO) definerer i *Manual on measurement of volunteer work* frivillig arbeid som ulønnet arbeid for andre enn familie og nære venner gjennom frivillige organisasjoner, inkludert kultur- og velferdstjenester. Aktiviteten skal i følge ILO også ha et verdiaspekt ved å være en fordel for samfunnet, miljøet eller andre enn nære slektninger og venner.

Andelen som deltar er noe lavere enn for landets befolkning som helhet, 43 prosent i Oslo mot 48 prosent på landsbasis. Den gjennomsnittlige timeinnsatsen frivillig virke per Oslo-borger er 44 timer per år. Om virtuell frivillighet inkluderes (i hovedsak innsats for et nettsamfunn eller diskusjonsgrupper, som eksempel driften av nettleksikonet Wikipedia), er andelen frivillig arbeid og timeinnsatsen noe høyere. En mulig forklaring på at det er mindre frivillig arbeid i storbystrøk i forhold til mindre tettbygde strøk kan være at storbyen har et bredere aktivitetstilbud med en sterkere grad av kommersielle tilbydere. Organisasjonslivet på bygda er en større arena for sosial omgang og underholdning enn i større byer hvor det er et større innslag av egenorganisering og kommersielle tilbud. Frivillig deltakelse er også betinget av sosial bakgrunn. Minoritetsbefolkningen er underrepresentert i forhold til majoriteten (Wollebæk & Sivesind, 2010, s. 52-56). Flertallet av de frivillige innsatstimene finner man innenfor kultur-, idretts- og fritidsfeltet.

Frivilligheten og deltakelse i organisasjonsliv er i endring. Den nye frivilligheten preges av et engasjement ut i fra egne interesser og realiseringsbehov snarere enn ut i fra en sterk ideologisk eller forpliktende binding til en bestemt organisasjon eller sak (Wollebæk & Sivesind, 2010). Nye deltakelsesformer som virtuell frivillighet, og frivillig aktivitet i temporære aktiviteter og kulturuttrykk utenfor de tradisjonelle organisasjons-/institusjons-formene, er på fremmarsj. Det er også mye egenorganisert sportsaktivitet blant unge.

Modellen nedenfor viser at utviklingen går i retning av to kulturer for frivillighet, den tradisjonelle og den individuell filantropiske.

Kilde: Drammen kommunes frivillighetspolitiske plattform 2014 (Bearbeidet modell)

Tradisjonell frivillighet	➔	Individuell filantropisk frivillighet
• Medlemsbasert og organisert • Demokratisk • Aktiv deltakelse • Bredt sosialt sammensatt Vekt på organisasjonenes rolle i forhold til demokrati og sosial integrasjon.		• Individuelle, veldedige bidrag, høystatusprofil. • Frivillig arbeid som en-til-en-relasjon mellom frivillig og mottaker. • Organisasjoner tilrettelegger med bistand fra profesjonelle. Vekt på frivillighetens rolle i forhold til økonomi og velferd.

Samlet sett er det om lag 200 000 medlemmer i lag og foreninger i Oslo. Det finnes anslagsvis rundt 5000 frivillige organisasjoner i hovedstaden, hvorav 3 900 er lag og foreninger. Tabell 8.1.2 viser en sektor som har et relativt stort økonomisk omfang.

Tabellen angir et totalestimat på 3 900 lokallag og foreninger i Oslo, hvorav 65 prosent tilhører kultur, idrett og fritid. Samfunnsorienterte organisasjoner utgjør 18 prosent, og omfatter både aksjons- og sakspesifikke grupper, samt lokallag av medlemsorganisasjoner. Tro og livssyn inkluderer menigheter og søndagsskoler, og utgjør 13 prosent av foreningene. På nasjonalt nivå er det 1050 organisasjoner med hovedkontor i Oslo, noe som utgjør 28 prosent av det nasjonale organisasjonssamfunnet.

Tabell 8.1.2 Antall frivillige organisasjoner i Oslo etter organisasjonskategorier og nivå, 2014 (Institutt for Samfunnsforskning, 2014).

	Lag og foreninger Oslo		Nasjonale org.		Totalt	
Organisasjonskategori	Antall org.	Prosent	Antall org.	Prosent	Antall org.	Prosent
Kultur, idrett og fritid	2500	65	160	15	2660	54
Samfunnsorienterte	700	18	380	36	1080	22
Økonomiske ^a	150	4	450	43	600	12
Tro og livssyn	500	13	60	6	560	11
Totalt	3900	100	1050	100	4950	100

^a Borettslag, boligsameier og velforeninger er ikke inkludert.

Tabell 8.1.3 illustrerer et totalestimat på 200 500 medlemmer i lokallag og foreninger i Oslo. 47 prosent av disse er innenfor kultur, idrett og fritid, og 53 prosent er innenfor andre organisasjoner. Antall medlemmer er samlet sett større i hovedstaden enn gjennomsnittlig for en norsk storby. Kultur, idrett og fritid ville trolig være dominerende med hensyn til medlemstall, også dersom ideelle organisasjoner som utfører velferdstjenester, borettslag, boligsameier og velforeninger var inkludert i analysene.

Tabell 8.1.3 Antall medlemmer i lag og foreninger i Oslo og storbystrøk etter organisasjonskategorier, 2014 (Institutt for Samfunnsforskning 2014).

	Oslo		Storbystrøk	
Organisasjonskategorier	Prosent	Antall	Prosent	Antall
Kultur, idrett og fritid	47	95 000	52	50 000
Andre organisasjoner ^a	53	105 500	47	45 000
Totalt	100	200 500	100	95 000
Medlemmer per innbygger		0,45		0,50

^a Borettslag, boligsameier og velforeninger er ikke inkludert.

8.1.2 Frivillighet innen helse, omsorg og integrering

Frivillig og ideell virksomhet utgjør en viktig del av tilbudet innenfor helse- og sosialområdet i Oslo og kan bidra til bedre levekår, økt sosial inkludering og mer aktiv deltakelse i samfunnet for ulike grupper i vanskelige livssituasjoner. Organisasjonene bidrar også med nettverk og sosialt fellesskap som gir økt grad av selvhjelp og bidrar til mindre ensomhet. Mangfoldet av frivillig innsats med eldre bidrar til å gjøre Oslo til en mer aldersvennlig by. Størsteparten av frivilligheten rettet mot eldre omhandler bevaring og styrking av helse og livskvalitet, gjerne gjennom bistand med praktiske oppgaver. Det utføres også frivillig innsats i tilknytning til kulturopplevelser og trivselstiltak. Den største delen av frivillighet innen kategorien eldre og pensjonister utføres av de eldre selv.

Organisasjoner som er aktive innen mangfold og integrering, omfatter både såkalte innvandrersamfunnsorganisasjoner (organisasjoner som styres av, og har aktiviteter hovedsakelig for personer med en annen landbakgrunn enn norsk) og tradisjonelle norske organisasjoner (Røde Kors, Norsk Folkehjelp, Kirkens bymisjon m fl). Over 200 innvandrersamfunnsorganisasjoner er registrert hos Enhet for mangfold og integrering.

Et flertall av organisasjonene driver med informasjons- og veiledningsvirksomhet rettet mot egne medlemmer og andre innvandrergupper. De fleste arbeider både innadrettet med fokus på egen kultur og eget språk, og utadrettet med fokus på å bygge sosiale nettverk, styrke tilhørighet, deltakelse i -og forståelse av det norske samfunnet.

8.1.3 Frivillighet kultur og fritid

Kulturfeltet omfatter frivillighet av forskjellig karakter fra ordinært organisasjonsliv innen musikk og scenekunst, via varierte barne- og ungdomsorganisasjoner, til et kreativt mangfold av kulturinitiativ. Det kan være vanskelig å avgrense frivillig aktivitet innen kulturfeltet mot andre aktivitetsformer. Mange kulturaktører, som festivaler og arrangementer, er næringsvirksomheter samtidig som de er betydelige samfunnsaktører, og på samme tid base for noen av de største organiserte frivillige innsatser i storbysamfunnet. Dette er en ønsket flerfunksjon, ettersom frivillig og ideelt engasjement er en av de kraftigste drivere for innovasjon og gründerskap generelt, og for utvikling av kulturtilbud og kulturnæring spesielt. Flere av byens større kulturtilbud har utspring eller basis i frivillig initiativ og innsats. Dette gjelder for eksempel Øyafestivalen, Rockslo, Musikkfest Oslo, lysvandringen Elvelangs, Granittrock, friteatervirksomheter og en mengde temporære kulturtilbud. En annen del av frivillighetsfeltet rommer skolerevyer og annen amatørvirksomhet – i tillegg til grupperinger for deltakelse i samfunns- og byutvikling, ofte fritt etablert som åpne debattarenaer og interessefellesskap. Disse er også frontløperne i bruk av sosiale medier og virtuell frivillighet som plattform.

8.1.4 Frivillighet idrett og miljø

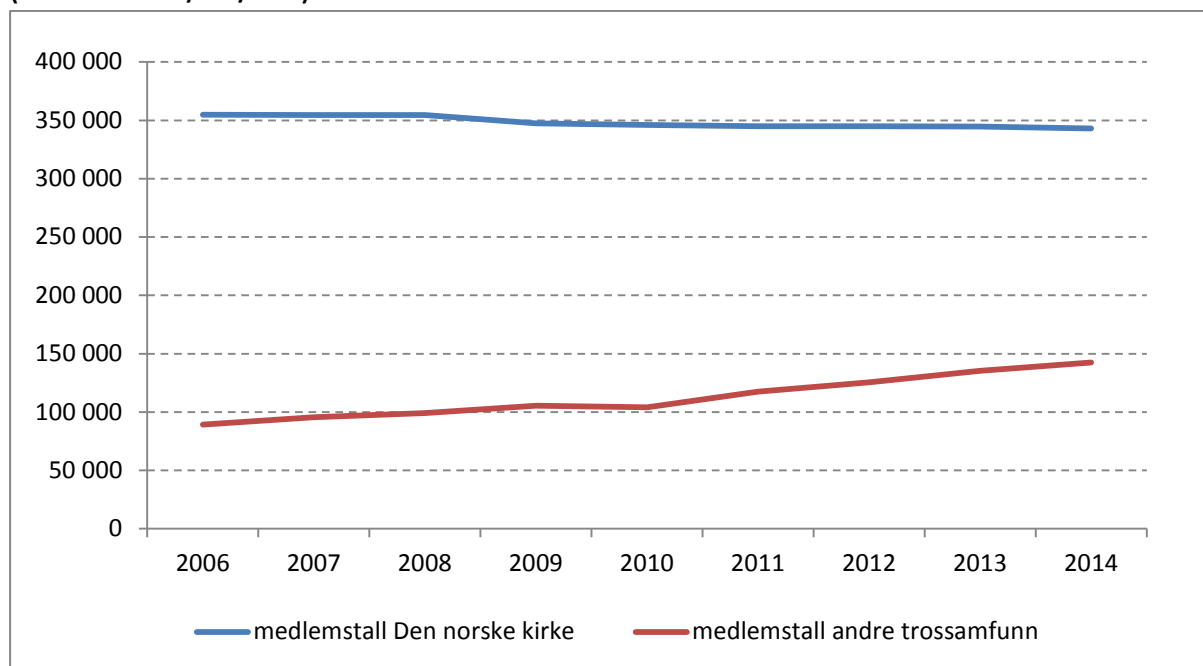
Den største frivillige aktøren i Oslo er idretten. Arbeidet er tuftet på verdier som aktivitet for alle, helse, glede, fellesskap og demokrati. I alt er det 1265 klubber og 332 441 medlemskap innen idretten, inkludert bedriftsidretten. De fleste lag i Oslo er organisert i landets største idrettskrets, Oslo Idrettskrets (OIK). OIK organiserer 1235 idrettslag i Oslo og har 326 131 medlemskap. Studier viser at 1 av 3 nordmenn gjør dugnadsarbeid for idrettslag. I Oslo gjøres alt arbeid på frivillig basis i 74 prosent av idrettslagene (Seippel, 2006). I tillegg til dette er spesielt mange unge i Oslo engasjert i selvdrevet bevegelsessport, gjerne egenorganisert med alternativ organisasjonsstruktur. Oslo har også interesseorganisasjoner med et engasjement knyttet til klima- og miljøspørsmål. I de senere årene er det blitt en tilvekst i tilknytning til urbant landbruk og sosialt entreprenørskap. Byen har også interessegrupper som arbeider for nærmiljøene fra et rent naturvernperspektiv.

8.1.5 Tros- og livssynsfeltet

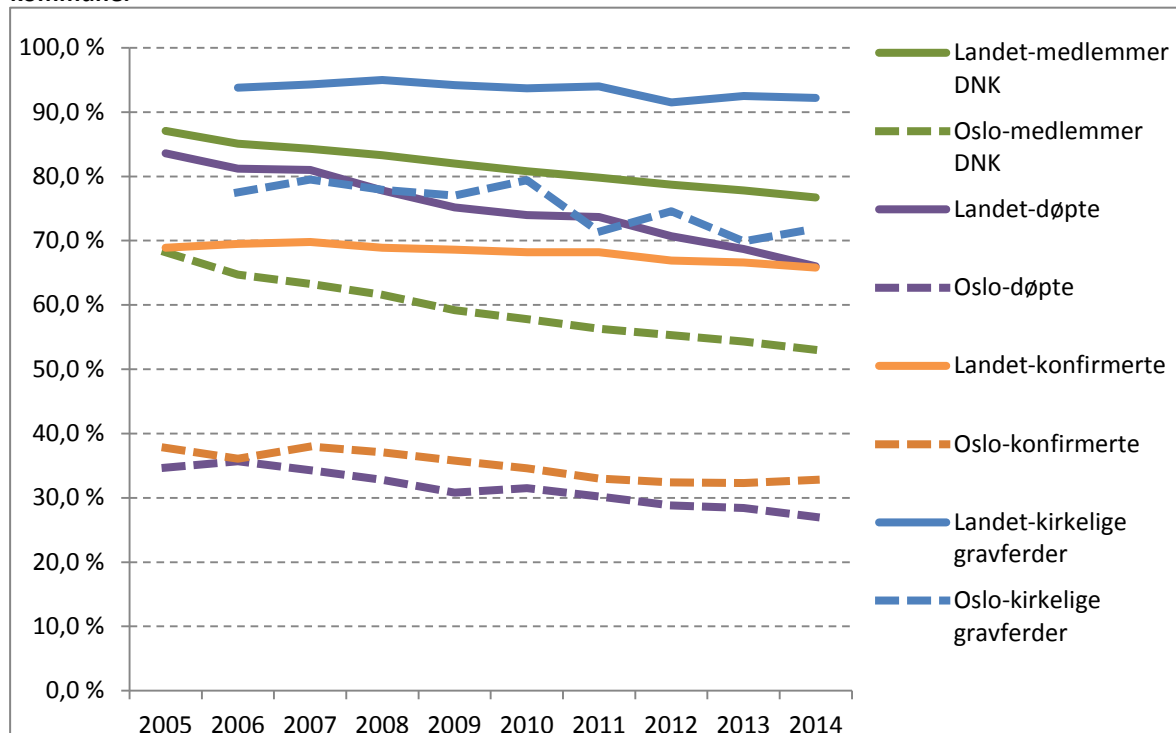
Tros- og livssynsfeltet i Oslo er sammensatt. I tillegg til Den norske kirke, som per 1. januar 2014 hadde 344 616 medlemmer, er det hele 661 registrerte tros- og livssynssamfunn i Oslo. Disse hadde 138 082 medlemmer ved inngangen til 2014. Samfunnene er organisert på ulike måter. Noen har lønnet administrasjon, andre er basert på frivillig aktivitet alene. Alle tros- og livssynssamfunn har likevel mye frivillig aktivitet i sitt virke.

Daglig er frivillige engasjert i gjennomføring av ritualer og seremonier, i møtevirksomhet, medlemsaktiviteter, barne-, ungdoms- og seniorarbeid samt misjonsvirksomhet. De fleste tros- og livssynssamfunn har også et tilbud innen omsorgs- og fellesskapsbyggende arbeid, som regel driftet av frivillige.

Figur 8.1.1 Antall medlemmer i kirke og trossamfunn – utvikling 2006-2014 (Oslo kommune/SSB/KIFO).

Figur 8.1.2 Utvikling i kirkelige handlinger 2005-2014. Oslo vs. Landet. Prosent. Kilde: SSB/KIFO/Oslo kommune.

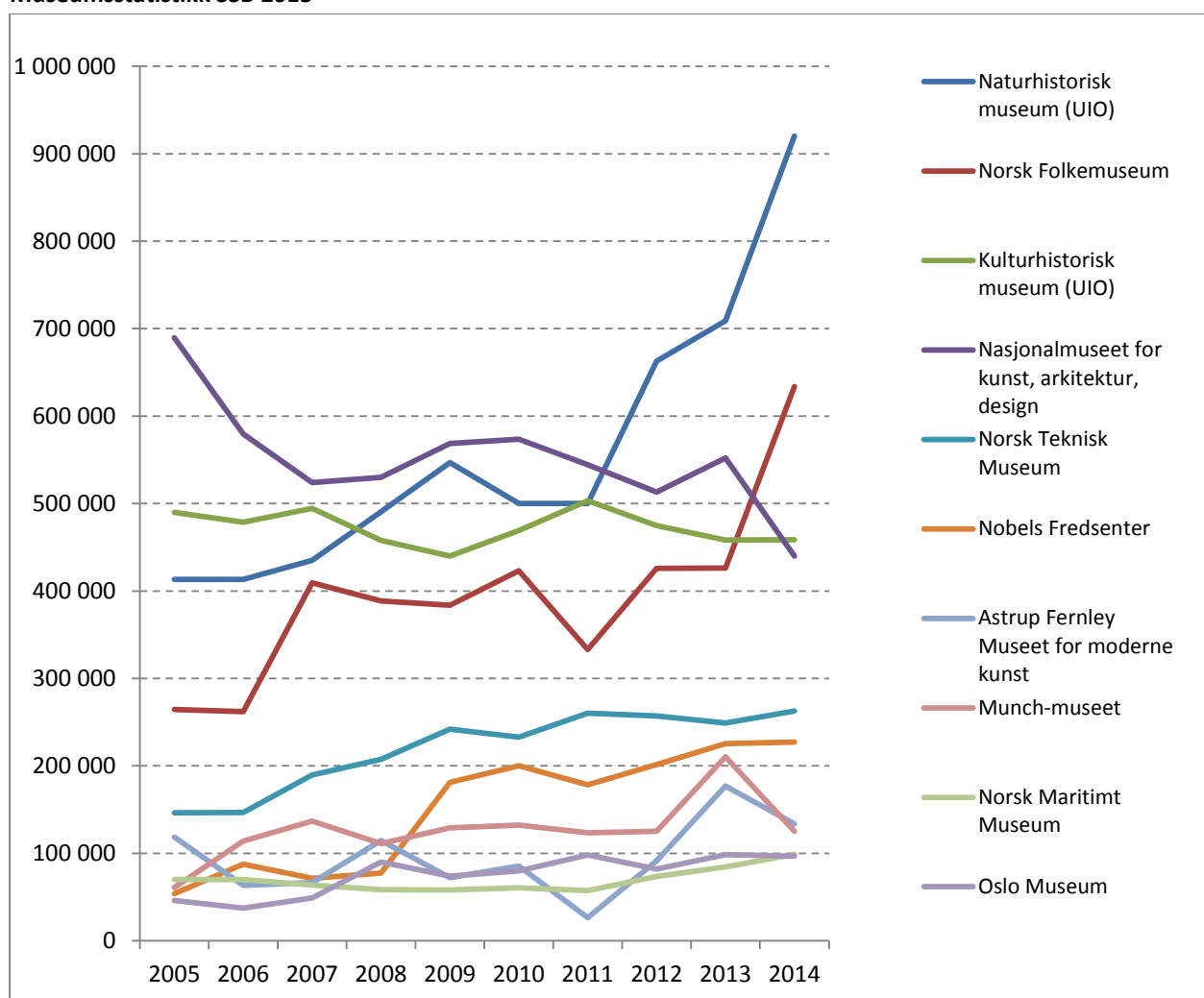

8.2 Kulturtilbud og kulturnæringsaktivitet i Oslo

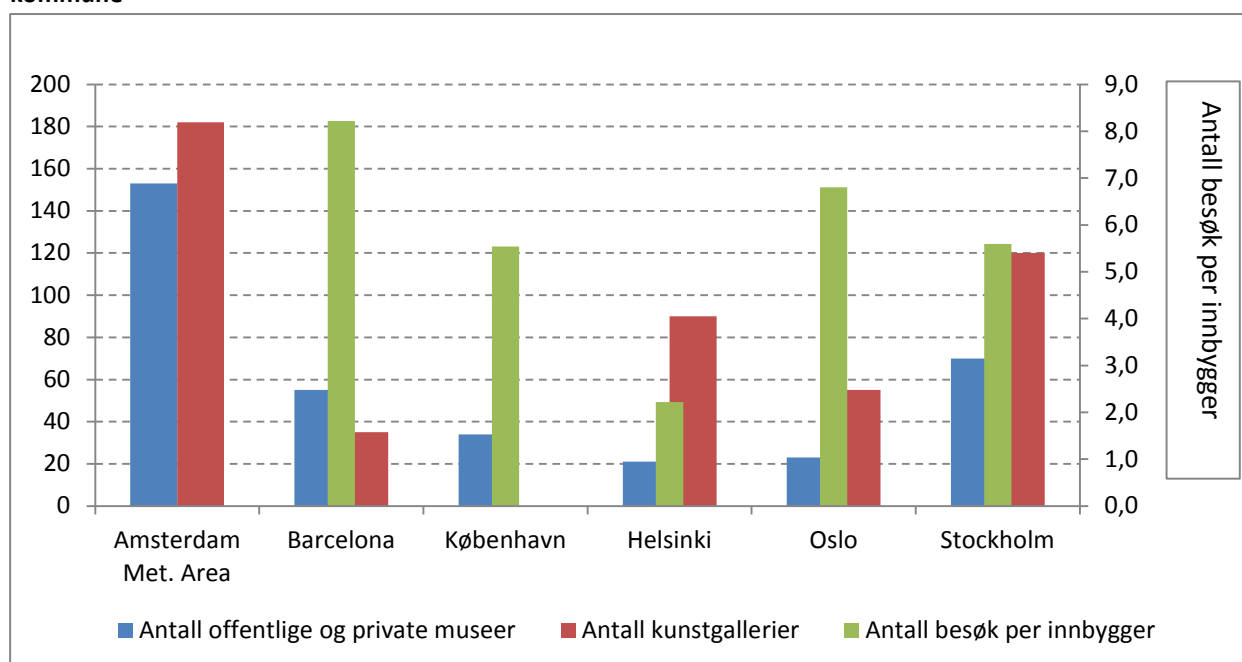
8.2.1 Kulturtilbud og deltakelse

Oslo er landets største kulturelle flerbruksarena og knapt noen by i Norge har et bredere og mer sammensatt kulturtilbud. Storbyen utgjør et konsentrert marked, kombinert med et nært tilbud i bydeler med skoler, institusjoner og lokalsentre. Oslos befolkning er hyppigere brukere av kulturtilbudet enn i resten av landet, og innbyggerne er i stor grad fornøyd med tilbudet (Vaage, 2010). Tidligere publikumsundersøkelser viser at kulturtilbudet er en av de fem viktigste driverne for trivsel og identitetsbygging i Oslo. Et stort flertall er fornøyd eller svært fornøyd med kulturtilbudet og flere besøker scenekunst, kunstutstillinger og museer i løpet av en 12-måneders periode enn i andre store byer og i landet totalt. Kultur er integrert i bylivet, både for borgere og besøkende – og skillet mellom kunsten, det kommersielt baserte kulturtilbudet, opplevelsesindustrien og et stort felt av kreative næringer viskes ut. Konkurransen om oppmerksomhet fra underholdnings- og medietilbud stiller større krav til kunst- og kulturlivets tjenesteproduksjon, både når det gjelder kvalitet, variasjon og bredde.

Figur 8.2.1 Besøk ved noen museer og attraksjoner i Oslo 2005-2014. De 10 største i 2014. Kilde: Museumsstatistikk SSB 2015

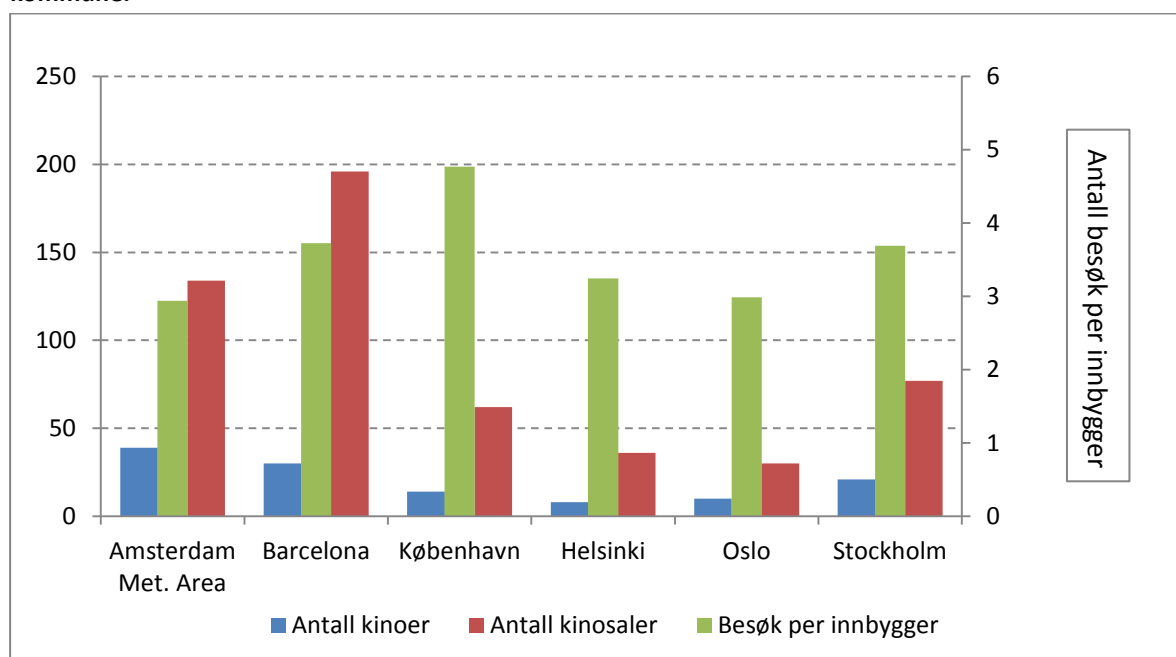

Figur 8.2.2 Besøktall ved museer og gallerier i Oslo og andre europeiske storbyer, 2013/2014. Kilde: Oslo kommune

Siden kunststrategisk plan ble iverksatt i 2013, finansiert av en fast andel av kommunens samlede investeringsbudsjett, er innsatsen for etablering og ivaretagelse av utplassert kunst i offentlige bygg og rom økt i takt med investeringsaktiviteten i Oslo kommune. Et annet område i utvikling er film og kino. Avviklingen av kommunalt eierskap for kino er en del av den mer sammensatte kinostrukturen i byen.

Figur 8.2.3 Kinotilbud og besøk per innbygger i Oslo og andre europeiske storbyer, 2013/2014. Kilde: Oslo kommune.

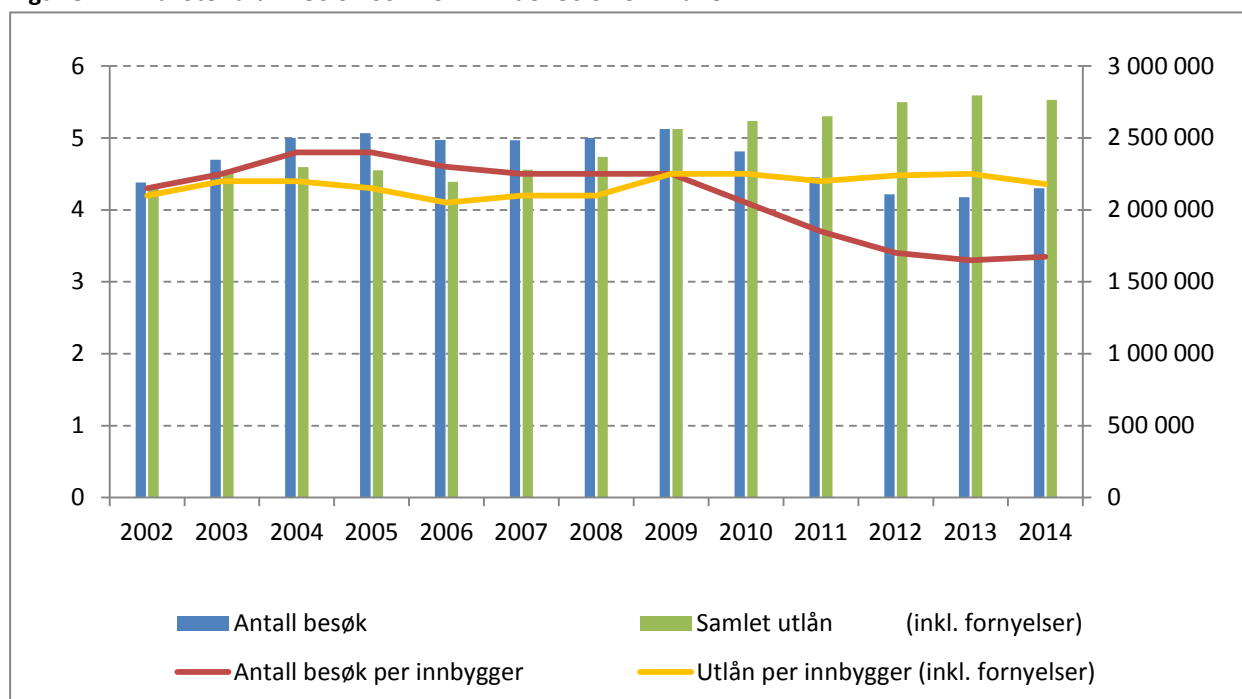

Deichmanske bibliotek har en sentral rolle både som kunnskapsnav og kulturformidler. Tall for bruk av folkebiblioteket i Oslo viser følgende (Nasjonalbiblioteket, folkebibliotekstatistikken/Oslo kommune):

- Deichmanske bibliotek har årlig besøk på 2,1 millioner, gjennomsnitt 3,4 besøk per borger
- Deichmanske er den mest brukte offentlige kulturinstitusjonen i Oslo
- ca. halvparten av Oslos innbyggere bruker folkebiblioteket i løpet av et år
- biblioteket har 1,4 millioner enheter, hvorav 90 prosent er bøker
- 792 av 2833 arrangementer på Deichmanske i 2014 var spesielt for barn og unge
- annenhver besøkende er på biblioteket for å låne litteratur
- aldersgruppen 9-29 år er mer aktive brukere enn gruppen 30-79 år
- det er en liten overvekt av kvinner som bruker biblioteket
- de med høy utdanning er i større grad bibliotekbrukere enn de med lav utdanning
- innvandrere besøker relativt sett biblioteket oftere enn personer med norsk bakgrunn.
- www.deichman.no er den tredje mest besøkte kommunale nettsiden i Oslo

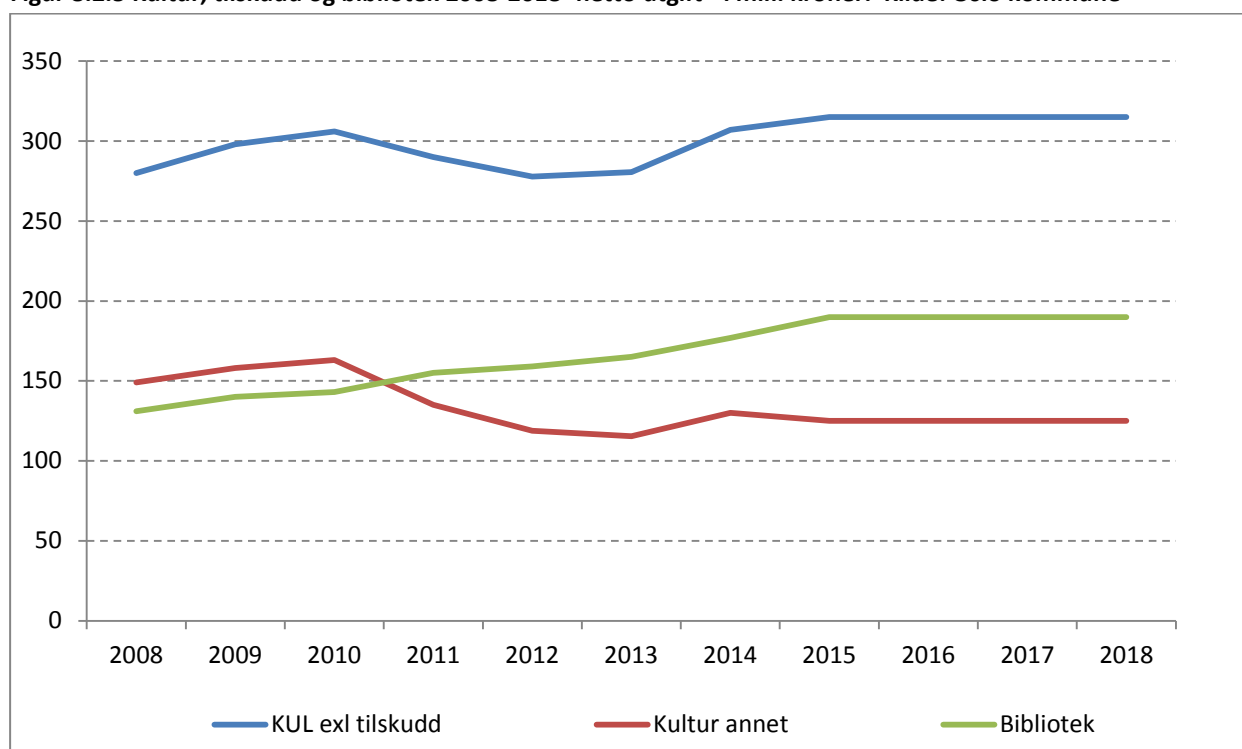
Bibliotekplanen 2014-2018 «Borgernes Bibliotek» (bystyret i 2014), har ambisjoner om at «Biblioteket skal være relevant og tilpasset borgernes behov, en terskelfri møteplass og et viktig kunnskapssenter som stimulerer borgerne til aktiv samfunnsdeltagelse, skal aktivt formidle innhold, skal ha en sentral rolle som lærings- og kunnskapsarena for barn og unge – og skal formidle litteraturen som kunstform.» Etableringen av nytt hovedbibliotek i Bjørvik, med ventet åpning i 2019, er avgjørende for en moderne fremtid for folkebibliotek i Norge.

Figur 8.2.4 Bibliotekbruk i Oslo 2002-2014. Kilde: Oslo kommune

Tilskuddsordningene er kommunens kraftigste virkemiddel for å aktivere kulturlivet og å nå målet om at Oslo skal være en ledende kulturby. Ordningene gir rom for nye initiativ for scenekunst, musikk, film og andre kreative næringer. Gjennom disse ordningene er trenden med å utvikle tiltak som inkluderer barn og unge under 18 år i kulturlivet fulgt opp. Dette skjer spesielt på musikkområdet, der forskjellige varianter av konsertserier uten alkoholservering eller med øvre aldersgrense har blitt stor suksess. Det viser at Oslo har et marked bredt nok til at også større artister kan inngå i en slik tilpasset satsing, dersom unge selv er med på å utvikle og drive kulturtilbudene. Byens totale konsertscene er for øvrig en av Europas mest innholdsrike. Det er mer enn 40-50 festivaler årlig, og flere gjennomføres nå uten inntekter fra alkohol for å tiltrekke også yngre målgrupper.

Figur 8.2.5 Kultur, tilskudd og bibliotek 2008-2018- netto utgift - i mill. kroner. Kilde: Oslo kommune

8.2.2 Kulturell infrastruktur

Kommunens rolle som tilrettelegger består i å forvalte, utvikle, vedlikeholde, drifte og fremskaffe egnede lokaler til ulike kunst- og kulturformål, samt sørge for rasjonell bruk av kommunens historiske gårdsanlegg. En betydelig utviklingsmulighet ligger i å stille de offentlige byrommene til fri rådighet, og å forsterke innsatsen til frivillige og til bidra til at kultur og kulturnæring fungerer som driver for bysoneutvikling. Tilgang til lokaler for kultur er en viktig del av offentlig kulturpolitikk. Oslo har kulturbygg, atelierer, scener og øvingslokaler av høy standard. Den kulturelle infrastrukturen kan bli enda bedre ved å sikre at tomme offentlige bygg, historiske bygg og ikke minst lokale arealer i skolebygg kan tilbys for scenekunst som øvings- og/eller arbeids-lokaler.

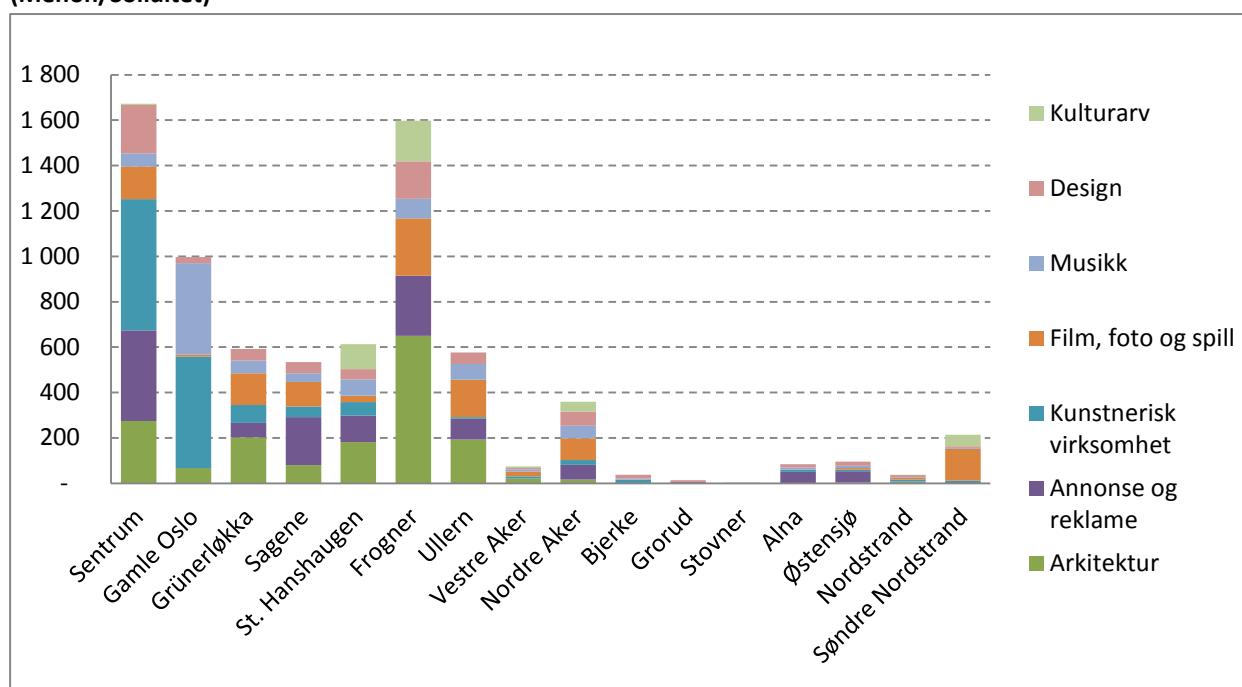
8.2.3 Kultur og næring, kreative næringer

Kulturnæring er viktige identitetsbærere i bymiljøet, knytter til seg talenter og skaper positive ringvirkninger for andre næringer. Vekst i kulturnæringen skal bidra til å gjøre Oslo og regionen til et enda mer attraktivt sted å arbeide, investere, besøke og bo. Nærmere halvparten av verdiskapingen i landets kulturnæring skjer i Oslo. Det er likevel her et betydelig verdiskapingspotensial i Oslo. Rapporten *Strategi for utvikling av kulturnæring i Oslo* (Kulturmeidlerne AS 2013) har dannet grunnlaget for kommunens handlingsplan for vekst og verdiskaping i kulturnæringen i Oslo. Rapportens analyse viser at feltet i 2011 bidro til en verdiskaping på ca. 43 mrd. kr. nasjonalt, hvor Oslo stod for 46 prosent. Av dette utgjør trykte medier, TV, radio, annonser og reklame en vesentlig del. Veksten i kulturnæringen i Oslo årene 2009-2011 var på 11 prosent, mens gjennomsnittlig vekst for alle næringene i Oslo i samme periode var på 9 prosent. Det kan tyde på en solid sektor med god vekst. Det viser imidlertid også at det er de store kulturnæringsaktørene som vokser mest. De små og mellomstore kulturnæringsbedriftene har en vekst på ca. 4 prosent, det vil si langt under gjennomsnittet for alle næringene i byen. Ordningen SkatteFUNN (les mer i kapittel 5) skal stimulere til mer forskning og utvikling innen bedrifter. Selv om nesten alle fylker hadde aktive kulturprosjekter i 2014, er det flest kulturprosjekter i Oslo (39 prosjekter). Mer enn hvert tredje kulturprosjekt kommer fra en bedrift i Oslo. Prosjektene dreier seg om blant annet lyd, bilde, spillutvikling og digitale kulturprodukter og -tjenester.

Det var en jevn vekst i forbruket av kultur, målt i antall besøk på arrangementer i årene fra 1991 til 2008. I 1991 oppsøkte 30 prosent av befolkningen et kulturtilbud i løpet av en måned, mens tallet hadde økt til 40 prosent i 2008. De fire årene fra 2008 til 2012 har forbruket gått noe ned, fra 40 prosent til 38 prosent.

Figur 8.2.6 viser at verdiskapingen i kulturnæringen er størst i sentrumsnære områder, her fordelt på bransje og bydel (uten trykte medier, tv og radio). Selv om enkelte deler av kulturnæringen er svært sentralisert til enkelte regioner finner vi en større regional distribusjon av mer individuelt kunstneriske deler av næringen. Verdiskaping knyttet til arkitektur, annonse og reklame, kunstnerisk virksomhet, film, foto og spill, musikk og design finnes i tilnærmet alle bydeler selv om størrelsen varierer noe. Gamle Oslo er klart størst på musikk – her finner vi TONO, mens museum på Bygdøy gir utslag for bydel Frogner.

Figur 8.2.6 Kulturnæringer – verdiskapning i MNOK fordelt på bydel og bransje 2011. Kilde: (Menon/Soliditet)

8.3 Kulturminner og kulturmiljø

Oslo er den fysiske mest mangfoldige historiske byen i Norge, med et vell av nasjonalt og lokalt betydningsfulle kulturminner og kulturmiljøer. Den har en sentral identitet som hovedstad, med både viktige fellestrekk og særtrekk sammenlignet med de øvrige hovedstedene i Europa. Rollen som maritim handelsby har i tillegg vært sentral for identitet og vekst gjennom hele historien. Fire viktige hovedområder og epoker har formet byen;

- 1) Middelalderbyen med Akershus festning og Hovedøya kloster
- 2) Christian 4s renessanseby (Kvadraturen), anlagt 1624 etter middelalderbyens brann
- 3) 1800- tallet med hovedstadsutbygging, industriby og befolkningsvekst.
- 4) Det siste hundreåret med de store sosiale boligprosjektene og den sonedelte byen.

Middelalderbyen har i dag ubebygde middelalderske bygrunn av unikt omfang og rommer Nordens største samling av middelalderruiner.

Oslo indre by (innen Ring 2) preges av den eksplosive byveksten på 1800-tallet. Den såkalte murbyen har en homogen struktur og målestokk som gjenspeiles i bebyggelse, gateløp og byrom, og danner «limet» som gir Oslo historisk identitet. Murbyen karakteriseres også av landemerker som kirker og offentlige bygg som opptrer godt synlig i bylandskapet. Samspillet mellom den kontinentale murbyen og det kupert fjordlandskapet gir et sjeldent opplevelsesrikt og "blågrønt" særpreg i områder med fjord- og åscontact, løftede monumentalplanlegg og utsiktsparker. I målestokk er bygårder, byrom og landemerker godt avstemt til hverandre og det kupert landskapet. Murbyen er enestående i norsk sammenheng, og også verdifull i europeisk sammenheng.

Mange enkeltanlegg av høy kvalitet finnes fra særlig 1800-tallet og den tidlige funksjonalismen. Den ytre byen har overordnede trekk som grønn og sonedelt by, med åpen boligbebyggelse rundt lokalsentra, og arealekstensive næringsområder. Rester av det gamle bygdesamfunnet utgjør viktige kjennetegn og landemerker i bydelene.

Fra statlig hold er kulturminneforvaltningen i Oslo gitt et todelt mandat;

- Et representativt utvalg av kulturminner og kulturmiljøer skal tas vare på i et langsiktig perspektiv, som kunnskapsressurser og som grunnlag for opplevelser.
- Mangfoldet av kulturminner og kulturmiljøer skal forvaltes og ivaretas som bruksressurser og som grunnlag for opplevelse og verdiskaping.

Bystyremelding 4/2003, vedtatt 11.02.2004, gir en beskrivelse av Oslos særtrekk, samt mål, strategier og tiltak for kommunens arbeid innen kulturminnefeltet. Planen fastlegger 5 prioriterte vernetema: Kommunikasjon og marked, fangst- og jordbrukssamfunnet, den første hovedstadsutviklingen, demokrati- og nasjonsbyggingens by / industribyen, og det moderne Oslo. Meldingen legger opp til at et bredt utvalg historiske spor skal vernes, at de skal vise alles historie og byens tidsdybde. Byens verdifulle trekk skal opprettholdes og videreutvikles i hovedsak ved addisjon og gradvis fornyelse. I kommune- og kommunedelplaner skal kulturminneverdiene innbefattes og behandles som selvstendige tema. Kulturminneverdiene skal også være et viktig utgangspunkt i reguleringsplanleggingen.

Oslo kommune har et forvaltnings- og myndighetsansvar både som fylkeskommune med delegert statlig kulturminneansvar og som primærkommune. Ansaret utøves gjennom vedtak etter kulturminneloven og plan- og bygningsloven, og gjennom tilskudd og veiledning.

8.3.1 Automatisk fredete kulturminner

I Oslo er det registrert litt under 400 automatisk fredete arkeologiske lokaliteter. De siste 10 årene er det avdekket nye arkeologiske spor med en bredde i funntyper og kategorier som har gitt en langt rikere og variert forhistorie enn tidligere kjent. For eksempel er kunnskap om områdets eldste historie økt betraktelig, og byens historie som havneby er dokumentert gjennom havneanlegg og skipsfunn. Mange av funnene er av nasjonal interesse som vesentlige bidrag til ny forståelse. Hovedsakelig kommer det nye arkeologiske tilfanget fra registreringer utført i forbindelse med reguleringsplaner og andre saker hvor lovverket krever arkeologiske undersøkelser.

8.3.2 Gul liste

Byantikvarens Gule liste gir en samlet oversikt over bygninger, anlegg og miljøer med erkjent verneverdi i Oslo. Ca. 35 prosent av kulturminnene har et juridisk vern etter lovverk, mens de øvrige etter Byantikvarens faglige vurdering har så høy verneverdi at etaten anbefaler dem formelt vernet. Oppføring på listen gir ikke noe slikt vern for den sistnevnte kategorien, men sikrer at Byantikvaren blir trukket inn som en viktig aktør i plan- og byggesaksbehandlingen. De listeførte kulturminnene omfattet per 01.01.2015 totalt 14 410 enkeltminner, som utgjør i underkant av 10 prosent av bygningsmassen i Oslo.

Gul liste omfatter også mange objekter og miljøer av nasjonal kulturminneverdi. Riksantikvaren har registrert nasjonale kulturmiljøverdier i by i sitt NBI-register, og de viktigste miljøene er tatt inn i kommuneplanen 2015-2030.

Gul liste er ikke en komplett oversikt og savner en systematisk gjennomgang av geografiske områder og temaer. I samsvar med politiske føringer og interne konfliktvurderinger, søker Byantikvaren å foreta avgrensede delregistreringer og prioriteringer når ressursituasjonen tillater dette. Oslo kommunes verneplan for Akergårdene (18.05.2010) er en slik registrering.

Oslo kommune er selv også en stor eier og forvalter, og det er et mål at alle kommunale etater og foretak tar et eget ansvar for forvaltning av sin kulturhistorie. Ruter har en eldre verneplan for banestasjonene, Undervisningsbygg har laget verneplan for Osloskolene, og Oslo Havn har laget verneplan for sine anlegg. Sektorarbeidet videreføres.

8.4 Idrett

NOVA-rapporten *Aktiv Oslo-ungdom*¹ viser at aktivitetsnivået blant ungdom i Oslo har økt de siste 10 årene. Samtidig har Oslo en betydelig befolkningsvekst blant barn og ungdom. Befolkningsveksten sammen med det høye aktivitetsnivået er utfordringer i arbeidet med å sørge for et tilstrekkelig og kvalitetsmessig godt idrettstilbud i kommunen, ikke minst i indre by hvor anleggsdekningen er lavest. I løpet av 2015 utarbeides en behovsplan for idrett og friluftsliv med strategier og tiltak for å møte denne utfordringen.

Alle innbyggerne i Oslo skal ha gode muligheter til å drive idrett og fysisk aktivitet. Idrett står sentralt i Oslos befolkning med nærmere 333 000 medlemmer i idrettslag inklusiv bedriftsidretten. I tillegg var det om lag 72 000 registrerte medlemmer av Skiforeningen i 2014, som er en medlemsorganisasjon som også inngår i idrettskretsen. Byens idrettstilbud er mangfoldig og byrådet viderefører tilskudd til driften, med vekt på barn og unges aktivitet.

Tabell 8.4.1 Tall på medlemsmasse i ulike lag og foreninger. Kilde: Skiforeningen/Oslo Idrettskrets/Oslo bedriftsidrettskrets/Oslo kommune

	2011	2012	2013	2014
Skiforeningen	64251	67065	71044	72052
Oslo idrettskrets	189095	242114	251800	254725
Oslo bedriftsidrettskrets	86922	84017	81635	77673
Sum	340268	393196	404479	404450

Oslo kommunes satsing på idrettsanlegg, støtte til barne- og ungdomsidrett og tilrettelegging for idrettsutøvelse innen mange ulike idrettsgrener er viktige bidrag som gir gode rammebetingelser for det frivillige arbeidet. Idretten er den største frivillige aktøren innen fritidssektoren i Oslo. Det er idretten selv som skaper og driver idrettsaktivitetene. Kommunens rolle er å tilrettelegge gjennom å utvikle og ta vare på anlegg for idrett og fysisk aktivitet. Tilstrekkelig kapasitet i tilbudet er en viktig oppgave for Oslo kommune.

Bredden og mangfoldet i tilbudet av idrettsanlegg i Oslo er stor. Kommunen tilrettelegger anlegg innenfor et bredt spekter av idretter. Det er likevel slik at Oslo relativt sett (anleggstetthet målt i

forhold til antallet innbyggere) har en svakere anleggsdekning enn andre storbyer og storkommuner i Norge, og også lavere enn gjennomsnittet for Norge sett under ett. Dette må imidlertid ses i sammenheng med at det kan oppnås tilnærmet fullt belegg på de fleste typer anlegg i Oslo på grunn av korte avstander og tett befolkning. Således kan en lavere anleggstetthet gi det samme opplevde tilbudet i Oslo som i andre kommuner. Til tross for dette er det en erkjennelse at anleggsdekningen i Oslo er svakere enn i resten av landet, og at tilbudet ikke oppleves å møte etterspørselen fra idretten. Dette omtales ofte som underdekning av idrettsanlegg

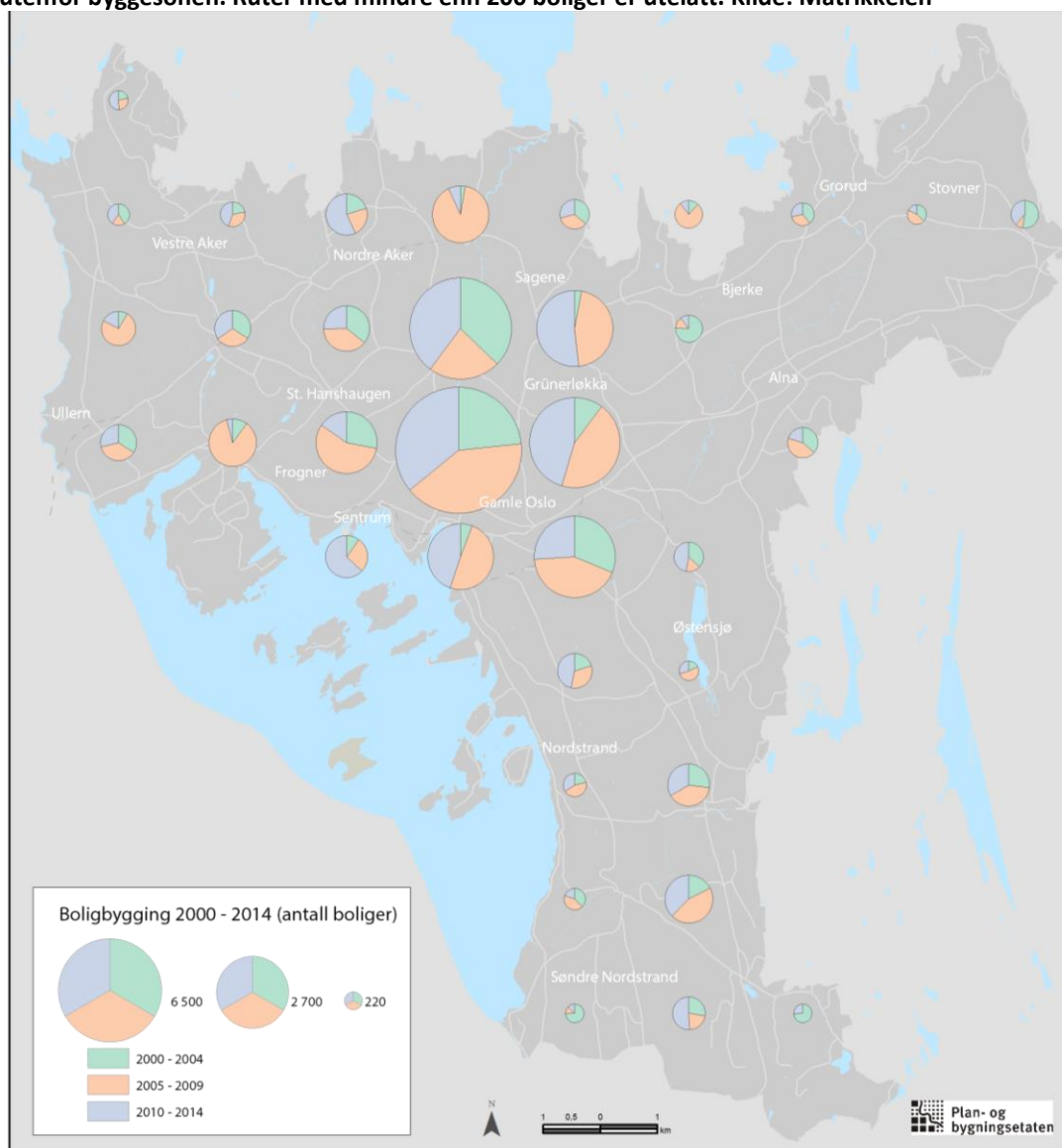
Kapittel 9 Arealbruk og utbyggingsmønster

Oslos befolkning har økt med 140 000 innbyggere siden år 2000. For å imøtekomme befolkningens behov for boliger, arbeidsplasser og sosial infrastruktur er det blitt bygget ut over ni millioner kvadratmeter i løpet av perioden. I følge SSBs og Oslo kommunes befolkningsfremskrivninger vil befolkningen fortsette å vokse i årene fremover. Veksten vil føre til ytterligere arealbehov. Det er et mål at byggingen skal skje innenfor dagens byggesone. I dette kapittelet ser vi på utbygging de siste årene, opparbeiding av blågrønne arealer, planlagt utbygging og behov for næringsareal og sosial infrastruktur.

9.1 Utbyggingsmønster og omfang for bolig, næring og sosial infrastruktur

9.1.1 Utbyggingsmønster bolig 2000 – 2014

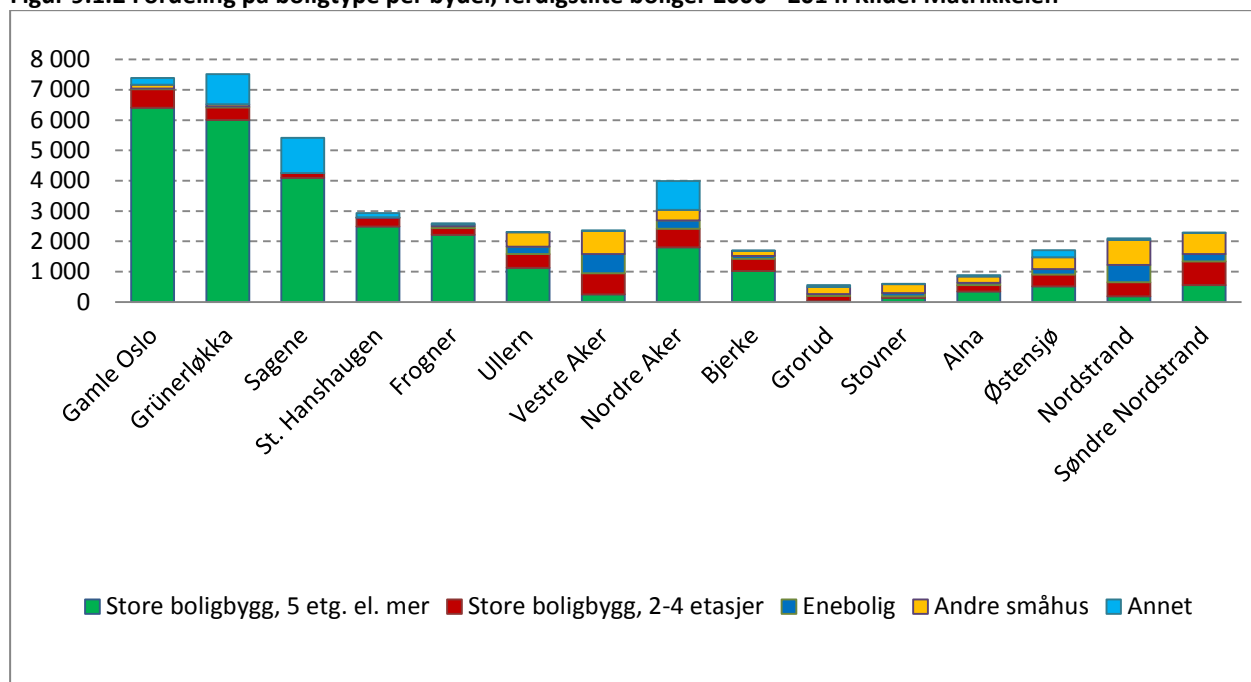
Figur 9.1.1 Ferdigstilte boliger 1.1.2000 – 31.12.2014 fordelt på rutenett 2km x 2km og vist som femårsperioder. Kakediagrammene er plassert i rutens geografiske senterpunkt, selv om dette kan ligge utenfor byggesonen. Ruter med mindre enn 200 boliger er utelatt. Kilde: Matrikkelen

Figur 9.1.1 viser at hovedvekten av boligbyggingen i Oslo siden 2000 har kommet i indre by, spesielt i løpet av det siste tiåret.

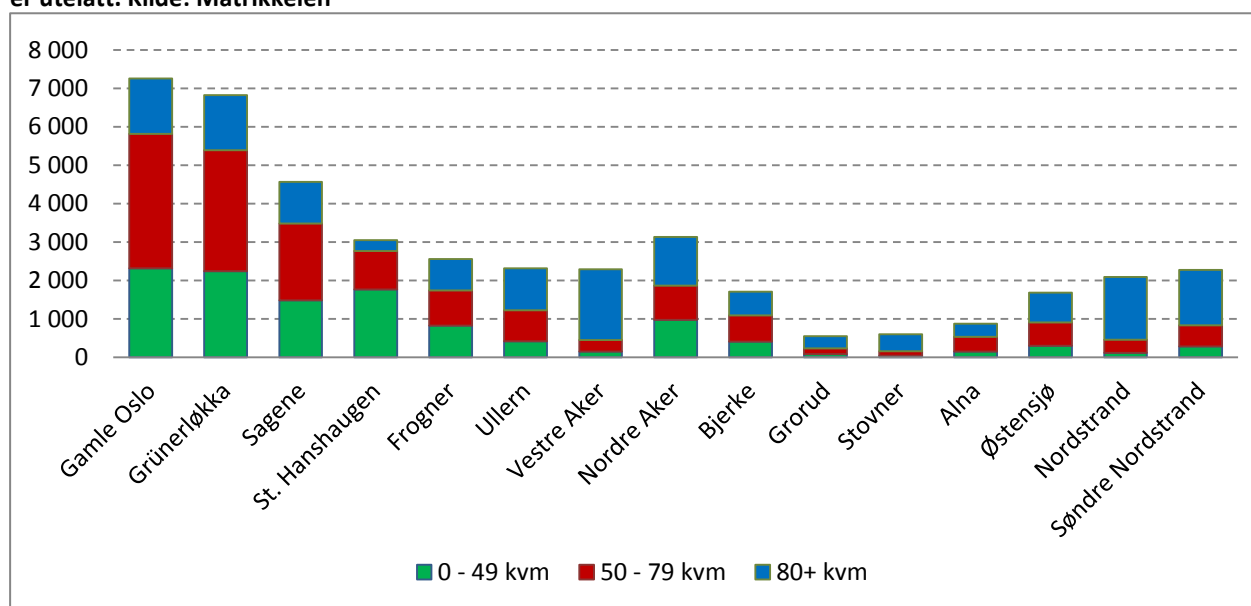
Analysene i dette kapittelet tar også med alle nye boenheter registrert i matrikkelen som tilbygg, påbygg eller ombygging. I mange områder ble det bygd flest boliger i perioden 2004-2009. Det var i denne perioden at 43 prosent av boligene ble ferdigstilt, sammenlignet med 23 prosent i første femårsperioden og 35 prosent mellom 2010 og 2014. Laveste antall boliger har kommet i ytre by øst, et mønster som er felles for alle periodene.

Figur 9.1.2 Fordeling på boligtype per bydel, ferdigstilte boliger 2000 - 2014. Kilde: Matrikkelen

Figur 9.1.2 viser fordelingen på boligtype per bydel som de er klassifisert i matrikkelen. «Andre småhus» omfatter rekkehus, tomannsboliger m fl, og kategorien «annet» inkluderer blant annet studentboliger og bo- og servicesentre. Leiligheter i store boligbygg på fem eller flere etasjer har vært den dominerende boligtypen i perioden, spesielt i de fem bydelene i indre by. Vestre Aker og Nordstrand er de eneste bydelene med flere enn 2000 nye boliger og en overvekt av eneboliger og andre småhus.

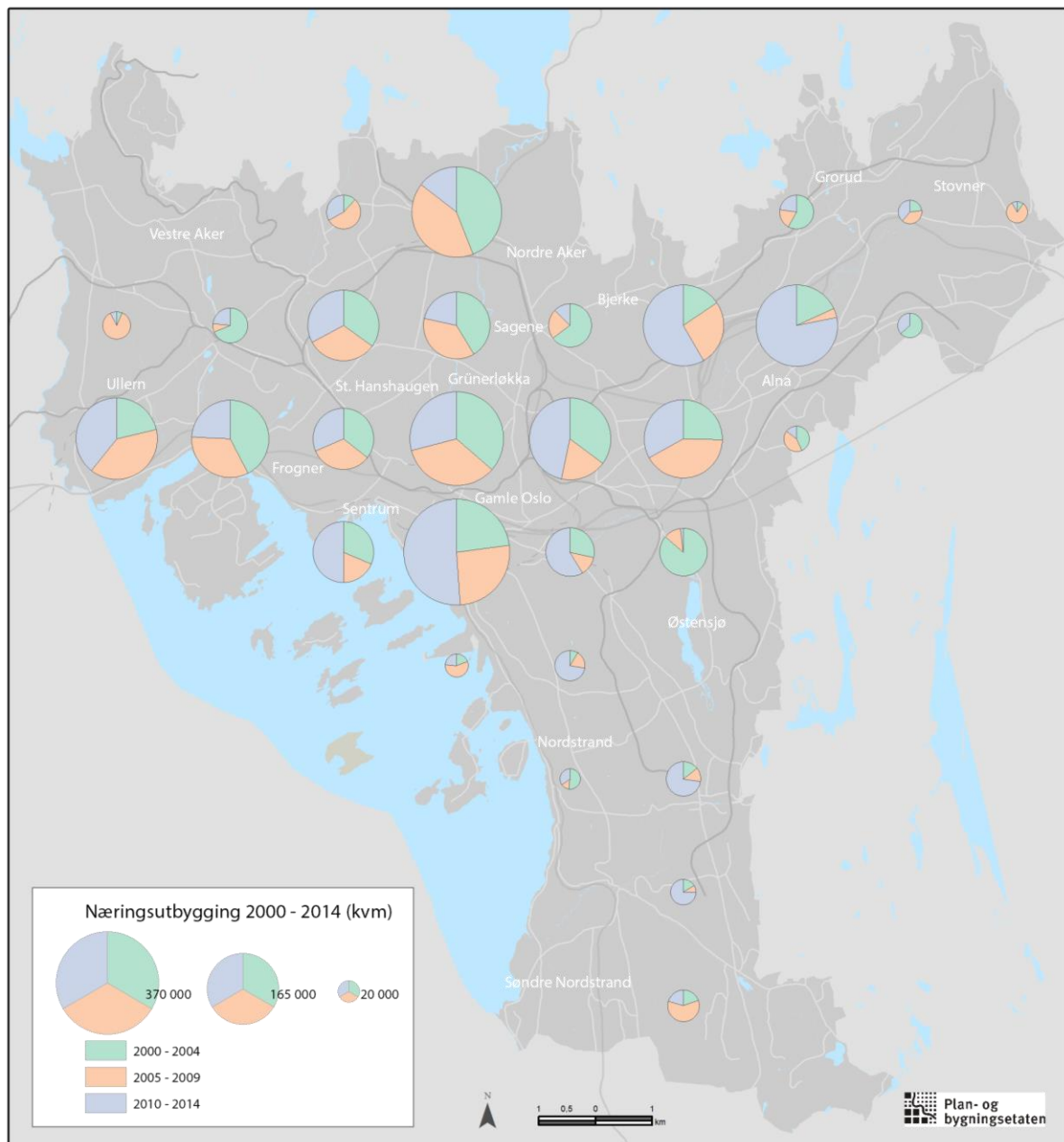
Figur 9.1.3 Fordeling på boligstørrelse per bydel, ferdigstilte boliger 2000 – 2014. Studentboliger og sykehjem er utelatt. Kilde: Matrikkelen

I figur 9.1.3 ser man en klar tendens til en høyere andel mindre boliger i de indre bydelene sammenlignet med ytre by. Av disse bydelene skiller St.Hanshaugen seg ut, der over halvparten av nye boliger har vært under 50 kvm. I ytre by har Vestre Aker og Nordstrand en tydelig overvekt av store boliger, noe som har sammenheng med den store andelen småhus som har blitt bygget her.

9.1.2 Utbyggingsmønster næring 2000 – 2014

Figur 9.1.4 Næringsareal tatt i bruk 1.1.2000 - 31.12.2014 fordelt på rutenett 2km x 2km, vist som femårsperioder. Ruter med mindre enn 20 000 kvm nye næringsareal er utelatt. Kilde: Matrikkelen

Bruksareal i matrikkelen er delt i to kategorier, «Bruksareal til bolig» og «Bruksareal til annet enn bolig». Mye kan selvsagt omfattes av sistnevnte kategori, inkludert sosial og teknisk infrastruktur, men kategorien kan brukes for å gi et inntrykk av hvor i byen utbygging som ikke favner boligformål, har skjedd, selv om ikke alt er det vi forbinder med næring.

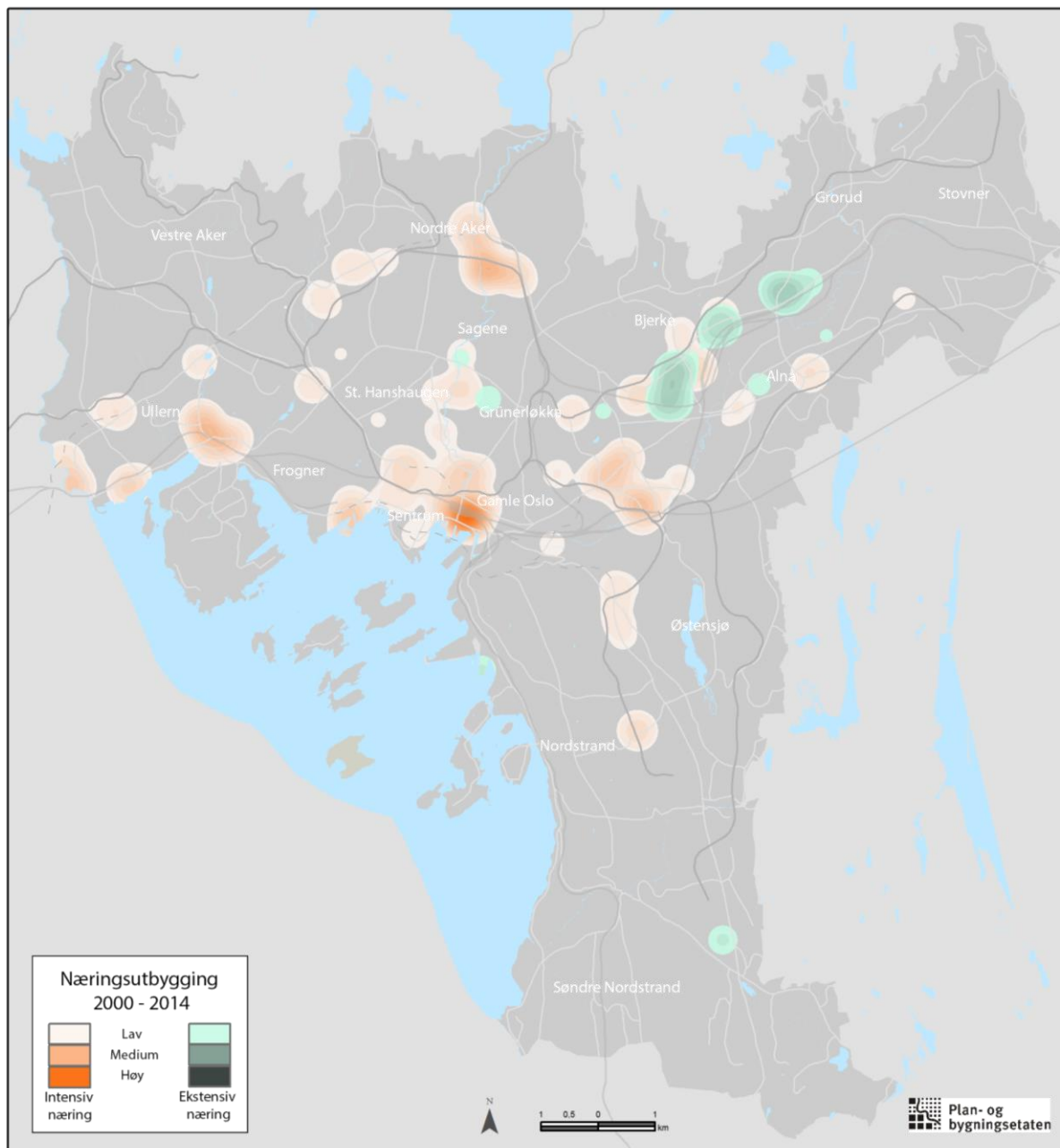
Bygg med boligformål er holdt utenfor analysen, selv om det er registrert BRA til formål annet enn bolig i disse. Dette betyr at næringsareal i første etasje i nye boligbygg ikke er med i analysen, men det meste av BRA til formål annet enn bolig i boligbygg, vil være parkering.

5,24 millioner kvm til formål «annet enn bolig» er tatt i bruk i perioden, inkludert påbygg, tilbygg og ombygging. I likhet med figur 9.1.1, viser figur 9.1.4 at det har vært stor grad av utbygging i indre by, men kartet skiller seg fra boligkartet ved at det har vært flere tyngdepunkter i ytre by. Groruddalen, Skøyen og Lysaker er eksempler på dette. I Groruddalen, Ensjø/Økern og Bjørvika har utbyggingen hovedsakelig skjedd i løpet av den siste femårsperioden.

I figur 9.1.5 er næringsutbyggingen kategorisert som enten intensiv eller ekstensiv næring. Sosial og teknisk infrastruktur er utelatt. Intensiv næring er her definert som bygg med formål innenfor kontor, handel, hotell og servering. Ekstensiv næring omfatter blant annet industri, lager og verksted. T-bane og jernbanenettet er også vist.

Tydelige tyngdepunkter for intensiv næring er indre by (spesielt Bjørvika), Nydalen, Skøyen, og Helsfyr/Brynseng. Det er en klar tendens til utbygging langs t-banen og jernbanen. Ekstensiv næring har vært konsentrert i Groruddalen, men her er det en blanding av formål i nedre Groruddalen, nærmere sentrums randsone.

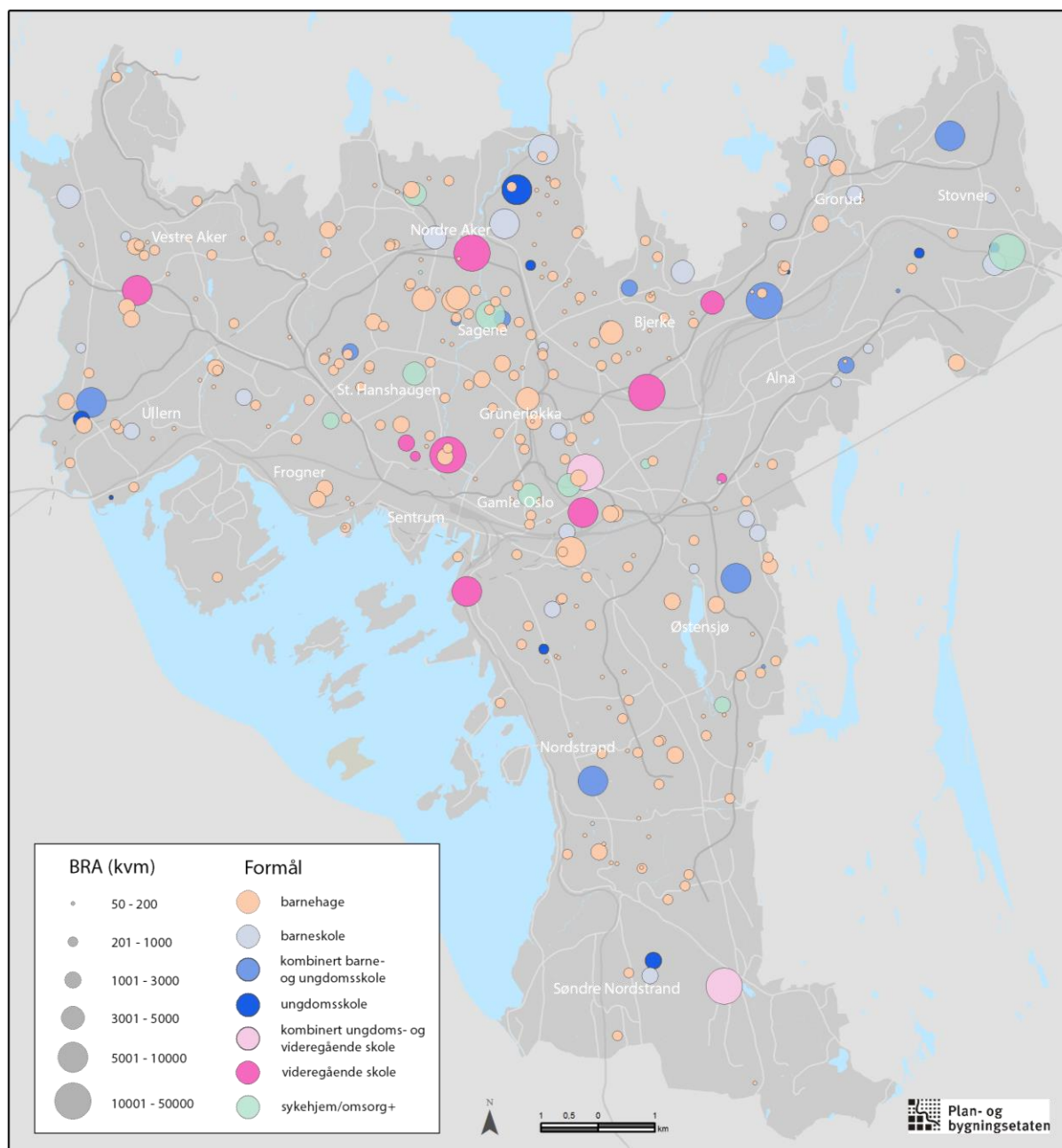
Figur 9.1.5 Intensiv og ekstensiv næringsareal tatt i bruk 1.1.2000 - 31.12.2014. Kilde: Matrikkelen

9.1.3 Utbyggingsmønster sosial infrastruktur 2005 – 2015

Figur 9.1.6 viser bruksareal til formål som gjelder sosial infrastruktur, tatt i bruk i løpet av de siste ti årene. Tilbygg, påbygg og ombygging er inkludert, gitt at bygget er registrert som et av formålene. Dette vil være tilfellet for de fleste skolekompleksene. Totalt har 440 000 kvm blitt tatt i bruk. Fordelingen blant formålene er vist i figur 9.1.7.

Figur 9.1.6 Sosial infrastruktur, bruksareal tatt i bruk 11.2005-31.12.2014. Kilde: Matrikkelen, Doculive

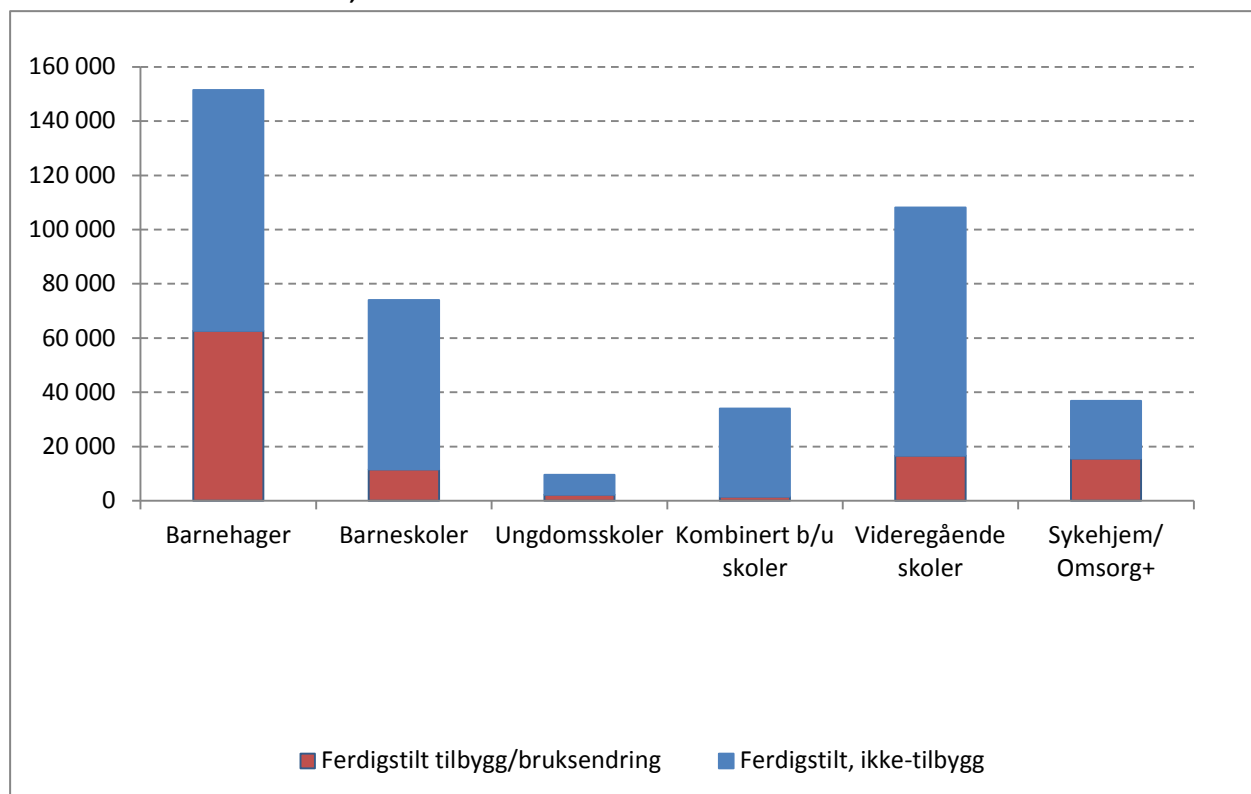
Figur 9.1.6 viser at den største barnehagebygging har foregått innenfor og øst for indre by, mens utbyggingen ellers har vært relativt godt spredt rundt i byen. I løpet av perioden utgjør denne kategorien 150 000 kvm, som inkluderer hele 60 000 kvm tilbygg eller bruksendring fra næring eller bolig til barnehage. Barnehager som er del av større boligprosjekter er tatt med i analysen.

Når det gjelder skoler har det blitt bygget ut 255 000 kvm, fordelt relativt jevnt i byen. Utbyggingen av videregående skoler, inkludert kombinert ungdoms- og videregående skoler, utgjør omtrent halvparten, 129 000kvm, hvorav 65 prosent er bygget ut siden 2010.

For barne- og ungdomsskoler sammenlagt er også hovedvekten (69 prosent) bygget ut i denne perioden. Barne- og ungdomsskoler er knyttet til lokale skolekretser, mens det er fritt skolevalg i Oslo for elever ved videregående skoler. Dette betyr at hensiktsmessig utbygging av videregående skoler vil være der det er god tilgjengelighet med kollektivtransport. Kartet viser at dette har vært tilfellet når det gjelder de fleste lokaliseringsvalgene.

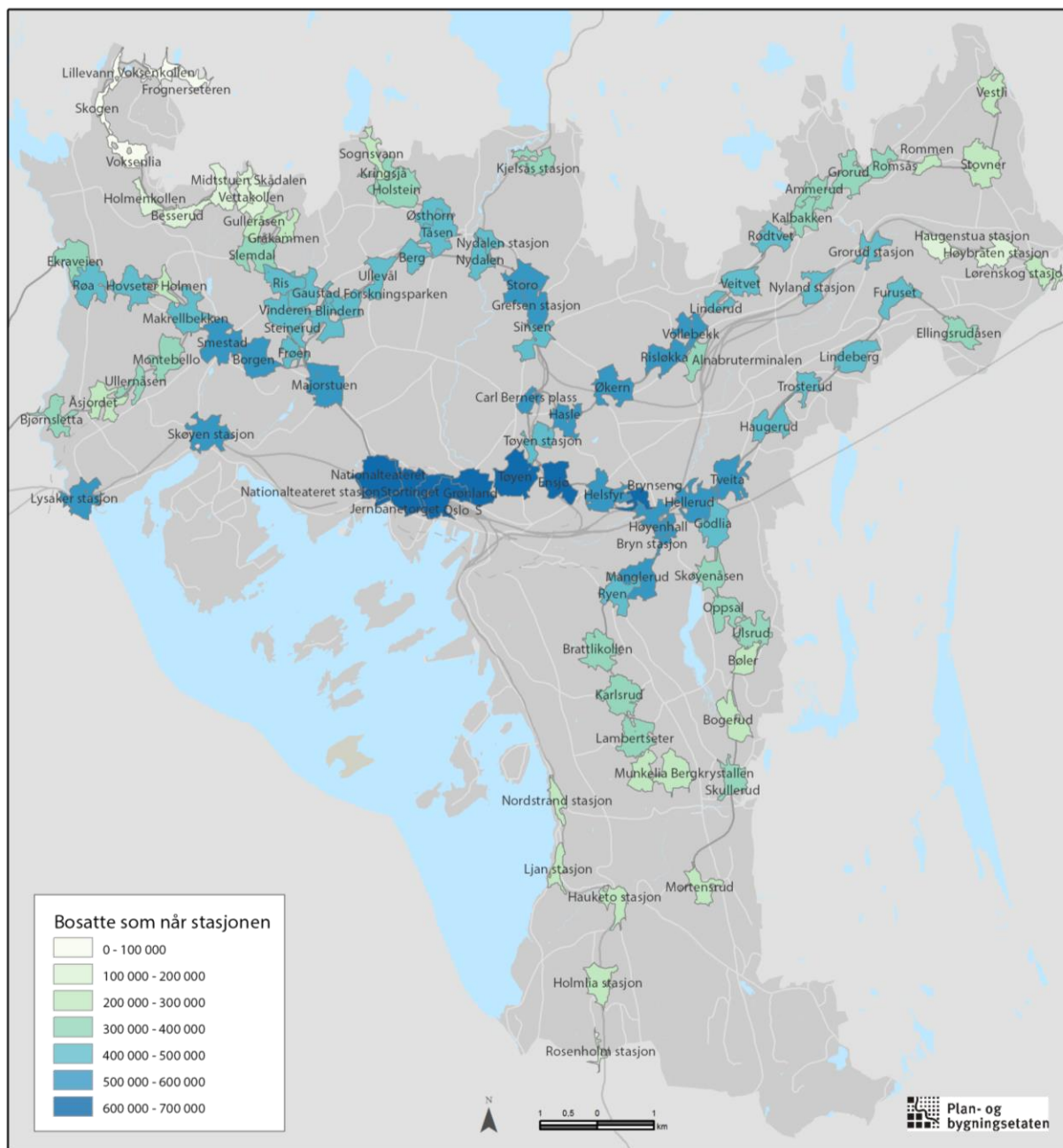
Sykehjem og Omsorg+ er lagt sammen. Bruksareal til Omsorg+-boliger er telt ved nybygging og bruksendring til bo- og behandlingssenter/servicesenter eller primærhelsebygning. Bygg som ble tatt i bruk som helsebygg før 2005, men som har blitt bygget om til Omsorg+ etter 2005, er ikke tatt med i analysen.

Figur 9.1.7 Utbygging av sosial infrastruktur, totalt for hvert formål. Bruksareal ferdigstilt 1.1.2005-31.12.2014. Kilde: Matrikkelen, Doculive

9.1.4. Utbyggingsmønster og kollektivtilgjengelighet

Figur 9.1.8 Kollektivtilgjengelighet, t-bane- og togstasjoner. Antall bosatte i Oslo og Akershus som når stasjonen innenfor 40 minutter i morgenrush, høst 2014. Gjennomsnitt for alle tidspunkter på 5-minutters intervaller mellom kl. 08.00 og kl.09.00. Kilder: GTFS-data fra Ruter, NSB, bearbeidet av PBE

Areal- og transportplanlegging bør sees i sammenheng. Fra et bærekraftig byutviklingsperspektiv vil det være hensiktsmessig å bygge i områder med god kollektivtilgjengelighet. Kollektivtilbudet kan også forbedres for å øke tilgjengelighet til eksisterende boliger eller arbeidsplasser, eller for å legge til rette for områder som skal bygges ut. Figur 9.1.8 gir svar på følgende spørsmål: Hvor mange bosatte i Oslo og Akershus kan nå de enkelte stasjonene med kollektivtransport innenfor 40 minutter i rushtiden, inkludert gangtid og evt. overganger mellom ulike transportmidler? Stasjonene (både t-bane- og togstasjoner) er markert med et område på 500 meter rundt holdeplassene langs gang- og sykkelveinettet. Gitt at det tar ca. fem minutter å gå 500 meter, kan en reisende derfor nå hvor som helst i området innenfor 45 minutter. Dette anses som en rimelig reisetid med kollektivtransport; sannsynligheten for at bil vil bli valgt som transportmiddel vil øke betraktelig utover denne grensen. Alle kollektivtransportmidler er med i analysen. Se faktaboks for utdypning om metoden.

Fordelen ved å bruke data som omfatter alle reisemåter, er at det ikke bare er reisetid til sentrum som gjelder. En T-banestasjon kan ha bedre kollektivtilgjengelighet enn en stasjon som ligger på samme linje med kortere avstand til sentrum, gitt at buss- og/eller trikkforbindelsene til denne stasjonen er bedre. Stasjonenes beliggenhet i forhold til befolkningstygdepunkter vil også spille en rolle. En stasjon kan for eksempel ha hyppige avganger, men om den ligger i en del av Oslo med lav befolkningstetthet og relativt stor avstand til indre by, vil dette påvirke tilgjengelighet slik det er målt her.

Kartet viser et generelt ikke overraskende mønster – god tilgjengelighet i indre by, spesielt i sentrum, som avtar jo lengre fra sentrum man kommer. Det gjøres oppmerksom på at t-banetunnelen mellom Carl Berners plass og Sinsen var stengt pga arbeid høsten 2014. Tilgjengeligheten til stasjonene på Ringen ville ha vært bedre om dette ikke var tilfellet. Likevel er det verdt å merke seg hvor mange stasjoner østover i byen som ligger i kategorien 400 000 – 500 000. Kategorien strekker seg opp til Rødtvet på T-banelinje 5 (Vestli), og hele veien til Furuset på linje 2 (Ellingsrudåsen). Vestover passerer man forholdsvis få stasjoner, før færre enn 400 000 bosatte kan nå stasjonen.

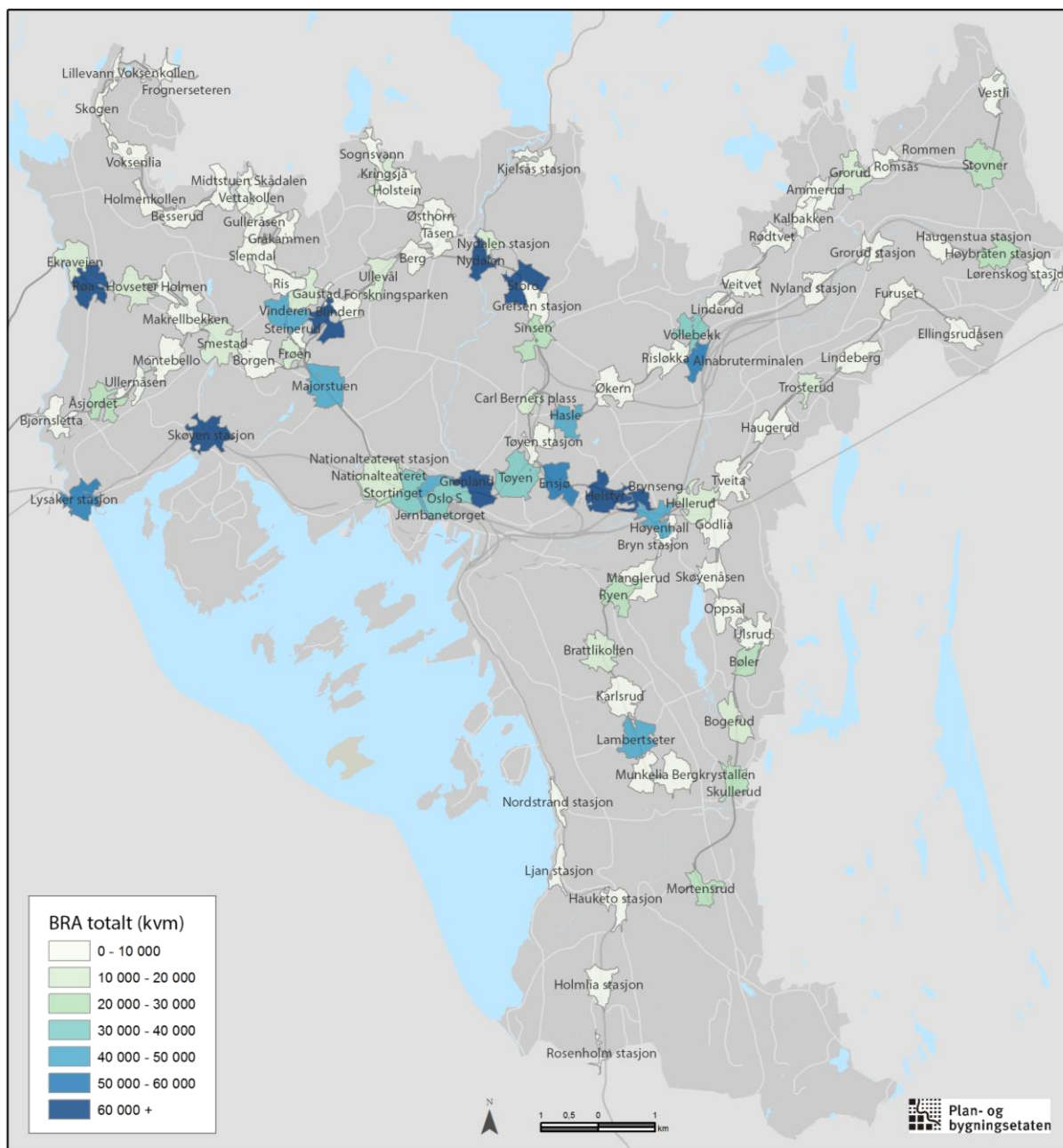
Hvordan forstå metoden? Et par eksempler.

En beregning av tilgjengeligheten til alle stasjonene er gjort for hvert femte minutt mellom kl. 8 og kl. 9 i morgenrushet. Da er det eksempelvis alltid mellom 650 000 og 710 000 bosatte i Oslo og Akershus som kan nå fram til Oslo S. Når det gjelder mindre sentrale områder som for eksempel Midtstuen er det tvert imot stor variasjon i antall personer som hjemmefra kan nå stasjonen innen 40 min i denne morgentimen. Det varierer mellom 60 000 og 300 000 personer avhengig av tidspunkt. Midtstuen har t-baneavgang kun hvert 15. minutt og ikke busstilknytning. Antallet bosatte som kan nå fram er derfor mer avhengig av tidspunktet for beregningen. Til t-banen som ankommer kl. 08.12 er det langt flere som når fram på beregningstidspunktet kl. 08.15 sammenliknet med kl. 08.25. Det er derfor beregnet et gjennomsnitt for hver stasjon, for å redusere effekten av slike tilfeldigheter.

Når det gjelder T-banestasjoner nærmere sentrum, er det flere stasjoner i øst som ligger i en høyere kategori enn Majorstua, blant annet Tøyen, Ensjø og Brynseng. I samme kategori som Majorstua finner vi blant annet Manglerud, Tveita og Vollebekk.

Figur 9.1.9 viser de samme områdene rundt stasjonene. Totalt bruksareal som er bygd ut 2000 – 2014, inkludert bolig og næring, er koblet til flatene. Hensikten er å se på hvordan fortetting rundt stasjonsnære områder samsvarer med tilgjengelighetskartet. Når man vurderer kollektivtilgjengelighet i morgenrushet, er det naturlig at stasjoner med god tilgjengelighet egner seg for lokalisering av nye arbeidsplasser, det vil si utbygging av næringsareal. En tilgjengelighetsanalyse som ser på hvor i byen man kan nå *fra* en stasjon i rushtiden, vil gi et bilde av hvor det kan være mest hensiktsmessig å bygge boliger. Bruksareal til bolig er likevel tatt med, ettersom man antar at tilgjengeligheten *fra* stasjonen vil ligne tilgjengeligheten *til* stasjonen på de samme tidspunktene. Hyppigheten på avganger vil være omtrent det samme som hyppigheten på adkomster når linjen passerer gjennom stasjonen.

Figur 9.1.9 Bolig og næringsutbygging rundt stasjoner 1.1.2000 - 31.12.2014, 500m omkrets på gang- og sykkelveinett. Kilde: Matrikkelen

Kartet viser høy grad av utbygging i flere stasjonsnære områder som samsvarer med høy kollektivtilgjengelighet, blant annet på Grønland, Helsfyr og Brynseng. Disse tre stasjonene ligger i de to høyeste kategoriene når det gjelder kollektivtilgjengelighet. I vest er det Skøyen, Lysaker, Blindern og Røa som har hatt høyest byggeaktivitet i perioden, stasjoner som ligger en eller to kategorier under den høyeste kategorien.

Med unntak av Vollebekk og Alnabruterminalen, har det vært relativt beskjedne utbygging rundt stasjoner i Groruddalen. Dette er også tilfellet på Økern, en stasjon med veldig god kollektivtilgjengelighet.

9.2 Blågrønn struktur i byggesonen

9.2.1 Grøntareal og parker

Den blågrønne strukturen i byggesonen utgjøres av byens elver og bekker med tilhørende grøntbelter som forbinder Marka med sjøen, samt et nett av turveier, små og store grøntområder som vever byen og naturen sammen. Byggesonen, som utgjør om lag 1/3 av byens landareal, har en stor andel grønne arealer som imidlertid er noe skjevt fordelt i forhold til den enkelte bydels befolkningstall.

Regulert grøntareal

Sammenlignbar statistikk for grøntareal for de siste 10 årene omfatter kun areal som er planmessig sikret gjennom reguleringsplan. Figur 9.2.1 under viser regulert grøntareal i byggesonen for årene 2000 og 2010 (juni) samt 2015 (mai). Arealer planmessig sikret gjennom kommunedelplaner eller opparbeidet grøntareal som ikke er sikret, inngår ikke i statistikken. Alle de aktuelle kommunedelplanene, bortsett fra Økernplanen som inneholder lite grønne arealer, er forøvrig vedtatt før år 2000 og har derfor ingen betydning for utviklingen i overnevnte periode.

Tabell 9.2.1 Regulert grøntareal i byggesonen i år 2000, 2010 og 2015 (regulerte friområder/grønnstruktur, naturvernområde, friluftsmål, idrettsanlegg og idrettsstadion). Kilde: Plan- og bygningsetaten Oslo kommune.

År	Regulert grøntareal (dekar)	Regulert grøntareal per innbygger (m ²)
2000	22230	43,9
2010	23199	39,6
2015	24079	37,2

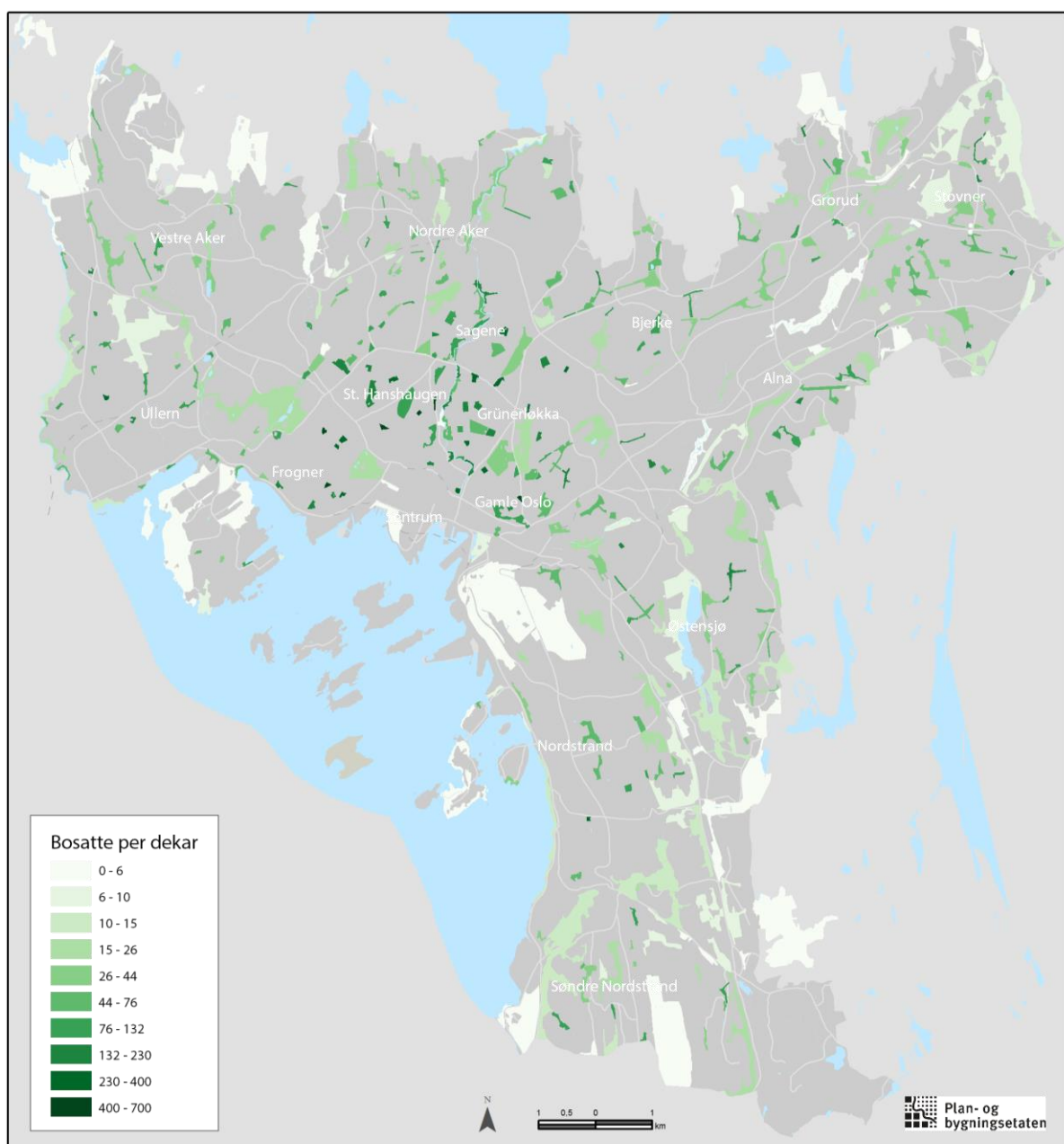
Tabell 9.2.1 viser at regulert grøntareal har økt i perioden fra år 2000 til 2015. Mellom år 2000 og 2010 ble større arealer som Østensjøvannet, arealer langs Alna og Ljanselvdalen regulert til grønne formål. I 2012 ble store deler av Statens eiendommer på Bygdøy, som tidligere var sikret som LNF-område i kommunedelplan (Fjordbruksplanen), regulert. Eksempler på områder som er omregulert fra grønne formål er del av Husebyskogen, Bislett og deler av Valle Hovin. Ikke alle omreguleringene medfører en endring i faktisk bruk av områdene, men tallene viser at flere grøntarealer får en sterkere planbeskyttelse mot fremtidige inngrep. Til tross for at planmessig sikret grøntareal har økt, har den store befolkningsveksten medført at regulert grøntareal per innbygger har gått ned.

Med ny plan- og bygningslov ble det innført nye arealformål for grønnstruktur. I tallene for år 2015 inngår derfor også enkelte tyngre idrettsanlegg (for eksempel idrettshaller og stadioner) som tidligere inngikk i regulerte friområder, men som gjennom regulering etter ny plan- og bygningslov er regulert til idrettsanlegg/ idrettsstadion.

Registrert grøntareal

I 2009 ble det gjennomført en registrering av grøntområder i Oslos byggesone. Registreringen omfattet arealer som oppleves som allment tilgjengelige og som brukes som friområder, uavhengig av reguleringsformål. I tillegg til faktiske grøntområder, ble planmessig sikrede grøntområder registrert uavhengig av bruk og tilgjengelighet. Totalt registrerte grøntområder i byggesonen var på 31 298 dekar. Av disse hadde ca. 75 prosent av områdene en planmessig sikring, mens de resterende 25 prosent var i bruk som friområder, men regulert til annet formål. Grøntregistreringene er ikke oppdatert etter 2009. Det finnes derfor ikke sammenlignbare tall som kan si noe om utvikling av faktisk grønnstruktur i perioden etter 2009.

Figur 9.2.1 Parktilgjengelighet i byggesonen, parker over 5 dekar. Bosatte som bor innenfor 500m gangavstand til parken, og har den parken som nærmeste park, er delt med parkens størrelse. Kilde: SSB, bearbeidet av Plan- og bygningsetaten

I forslag til ny kommuneplan er enkelte av de registrerte grøntområdene avsatt til fremtidig grønnstruktur. Kommuneplanen forutsetter også at det etableres ny grønnstruktur ved utbygging i fremtidige utviklings- og transformasjonsområder og i områder som har behov for ny park.

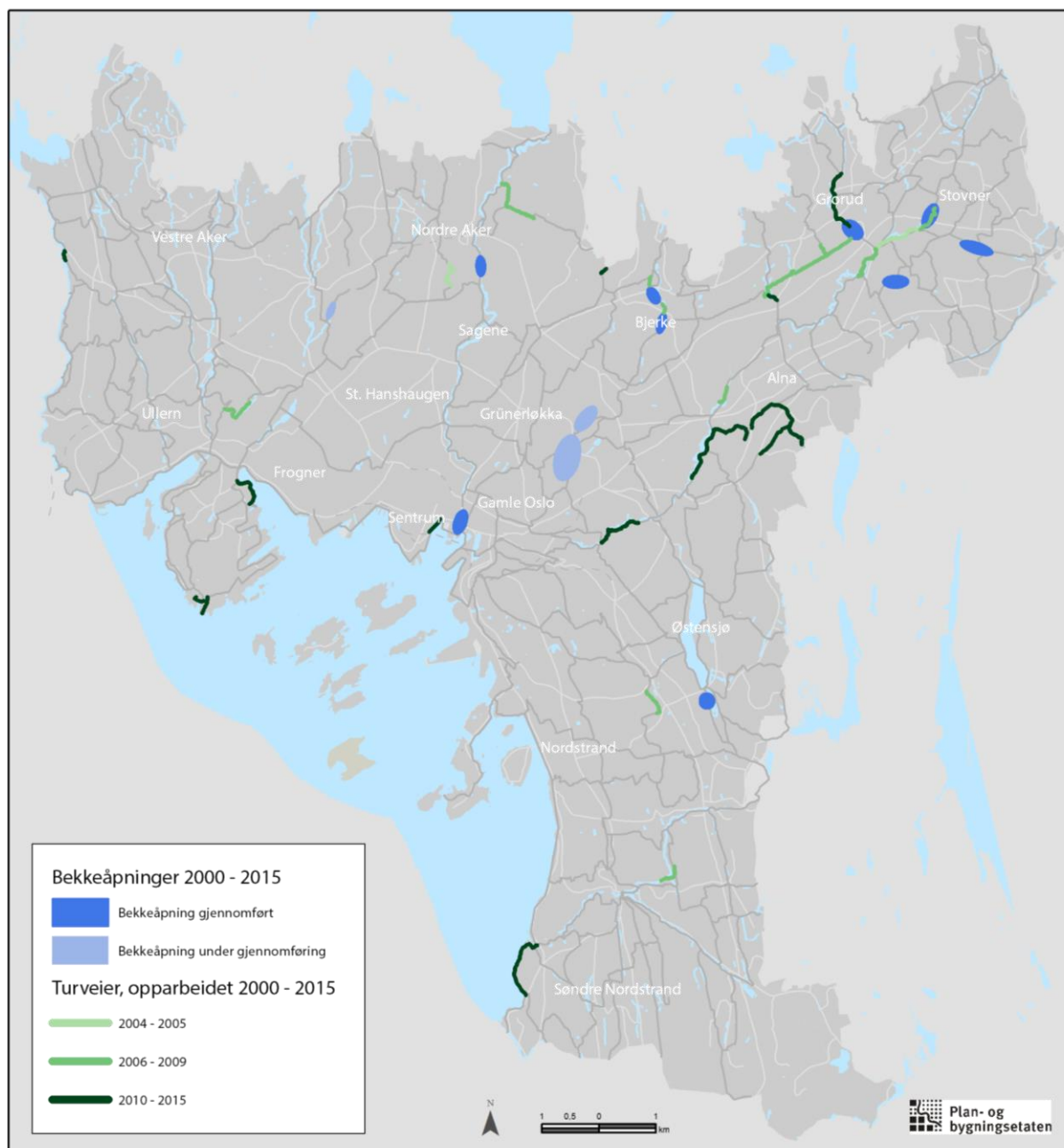
Figur 9.2.1 viser en måte å fremstille grøntareal på som tar hensyn til befolkningstetthet rundt en park og størrelsen på parken. Om alle som bor innenfor 500 meter av en eller flere parker skulle gå til sin nærmeste park samtidig, vil dette vært resultatet.

For å gjennomføre analysen ble det laget flater som kobler alle punkter på gang- og sykkelveinettet til nærmeste park, med en maks avstand på 500 meter. Befolkningen ble deretter koblet til flatene og delt på parkens areal. For å vise nyansene i de laveste kategoriene har intervallene ulike størrelser.

Det er selvsagt ikke tilfellet at alle bare bruker den nærmeste parken. Noen parker tiltrekker folk fra et større geografisk område. Ekeberg, Bygdøy og Frognerparken er eksempler på dette. Men kartet gir inntrykk av områder med høyere belastning på grøntområder enn andre. Det gjelder spesielt i indre by der det er mange bosatte per dekar, men det finnes nyanser også her. Sør i byen kjennetegnes av flere store parker med lavt antall bosatte per dekar.

9.2.2 Opparbeiding av turveier og bekkeåpninger

Figur 9.2.2 Ferdigstilte turveier og bekkeåpninger i perioden 2000 – 2015. Hovedturveinettet for øvrig, inkludert tidligere opparbeidete og planlagte strekninger, er vist med grå linje. Kilde: Bymiljøetaten, Vann- og avløpsetaten

Etter år 2000 har det vært en tydeligere satsing på å gjenåpne lukkede elver og bekker i Oslo. I perioden 2000-2015 ble det gjennomført 11 bekkegjenåpningsprosjekter, hvorav ti av disse ble gjennomført mellom 2005 og 2015. Eksempler på prosjekter som er gjennomført er gjenåpning av Hovinbekken i forbindelse med opprusting av Bjerkedalen park og gjenåpning av Alna ved Høllaløkka/Leirfossen.

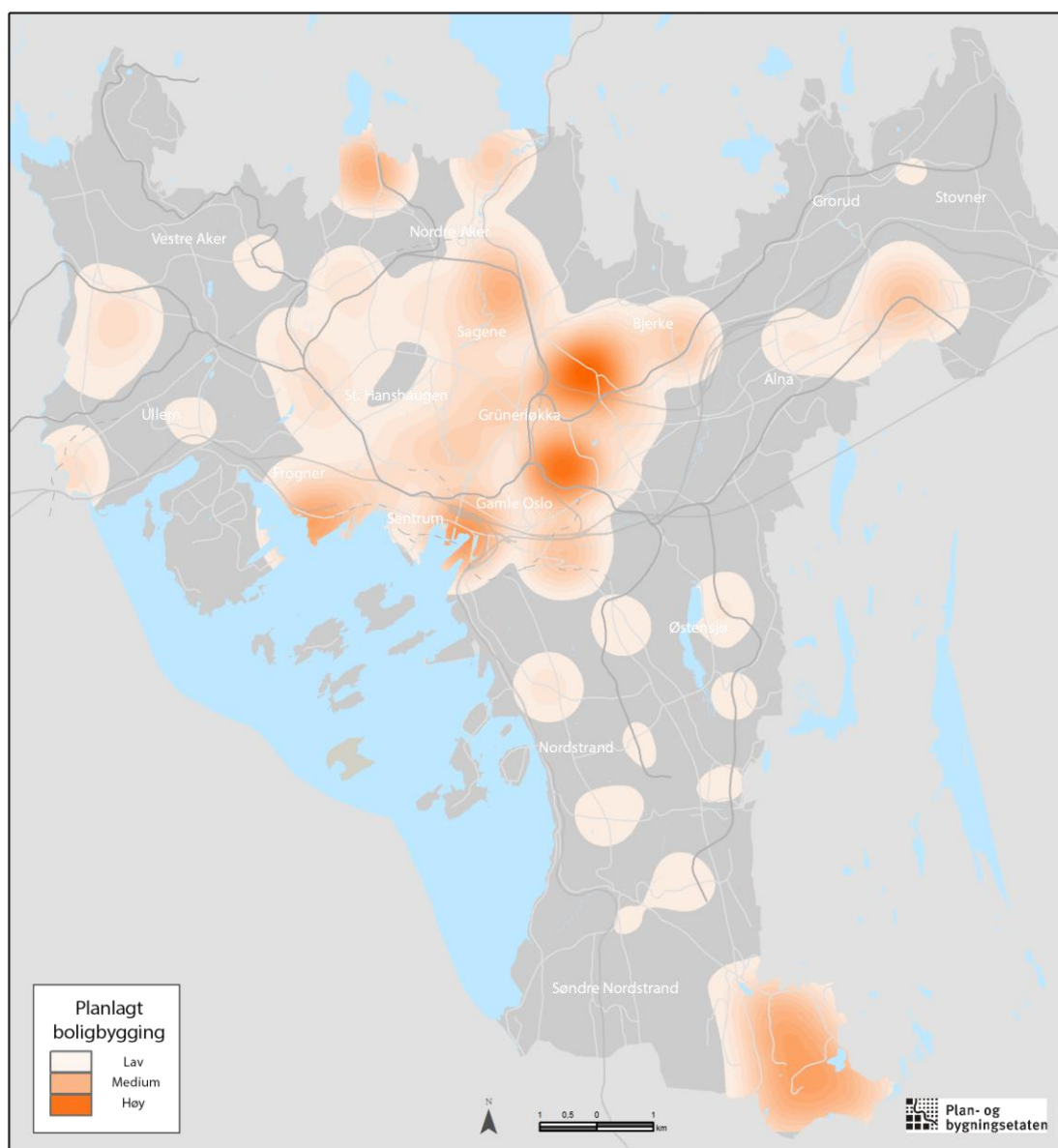
Totalt er det blitt gjenåpnet 2460 meter elv/bekk. I tillegg er tre strekninger på til sammen 1650 meter under prosjektering/bygging per i dag. Det arbeides nå med en handlingsplan for gjenåpning av lukkede vassdrag i Oslo.

Når det gjelder turveier har hovedfokuset de siste årene vært på å opparbeide turveistrekninger som mangler. I perioden 2000 – 2013 er det ferdigstilt totalt ca. 19 km turveistrekninger, hvorav ett par av disse er rehabilitering av eksisterende turveier. En stor del av opparbeidingen har skjedd i Groruddalen. Ved utgangen av 2013 var omlag 80 prosent av det samlede turveinettet i byggesonen opparbeidet.

9.3 Planlagt bolig- og næringsutbygging

9.3.1 Planlagt boligbygging

Figur 9.3.1 Tetthetskart, planlagt boligbygging i følge boligporteføljen. Boliger med igangsettingstillatelse, rammetillatelse, regulerende boliger og planforslag per 1.1.2015 er med. Kilde: Matrikkelen, Doculive

Det kan være vanskelig å fastslå hvor i byen det vil bli bygget fremover. De mest sikre kildene er bygg som har status «igangsettingstillatelse» eller «rammetillatelse». Det er stor sannsynlighet for at de vil bli bygget ut i løpet av de neste fem årene. De nest sikreste kildene er boliger som er blitt vedtatt i reguleringsplaner, men som ikke har fått rammetillatelse, ettersom det er vanlig for utbyggere å bygge ut trinnvis. Det er forventet at størsteparten av disse boligene blir tatt i bruk mellom 2017 og 2025, avhengig av størrelsen på reguleringsplanen. Mest usikre er planforslag som foreløpig ikke er vedtatt av bystyret. Noen av disse planene ligger til politisk behandling, mens andre er bare i oppstartsfasen. En del av disse planene vil aldri bli gjennomført, andre vil bli vedtatt med et annet boligtall enn det som ligger i nåværende planforslag. Største parten av boligene i disse planene vil sannsynligvis bli tatt i bruk mellom 2020 og 2030.

Figur 9.3.1 er et grovmasket kart som bruker alle disse kildene for å vise hvor i byen tyngdepunktene for forventet boligbygging ligger. Antall boliger innenfor en radius på 1000 meter er brukt som målestokk. Kartet viser tydelige tyngdepunkter i øst, sentrert rundt T-banestasjonene Ensjø, Hasle og Økern, alle tre stasjoner med god kollektivtilgjengelighet. Andre tyngdepunkter inkluderer Kringsjå og Frysja nord i byen der det ligger planforslag som ikke er vedtatt, og Bjørvika, der utbyggingen av Bjørvikaplanen allerede er i gang.

Den samme metoden er brukt i figur 9.3.2, men denne gangen med bruksareal til næring. Når det gjelder bygg med igangsettingstillatelse og rammetillatelse er det bruksareal til «annet enn bolig» som anvendes. I reguleringsplaner og planforslag er det anslaget på «næringsareal» som benyttes. Her skilles det ikke mellom intensiv, ekstensiv eller infrastruktur.

Kartet viser at det er planlagt mest næringsareal i sentrum og nedre Groruddalen, et mønster som ligner utbyggingen i løpet av de siste fem årene, 2010 - 2014 (se figur 9.1.4). Øvrige områder der det forventes utbygging ligger hovedsakelig ved t-banen og jernbanenettet, spesielt rundt ringbanen og ved Skøyen.

Figur 9.3.2 Tetthetskart, planlagt næringsareal i følge næringsporteføljen. Bygg med igangsettingstillatelse, rammetillatelse, regulerte næringsareal og planforslag per 1.1.2015 er med. Kilde: Matrikkelen, Doculive

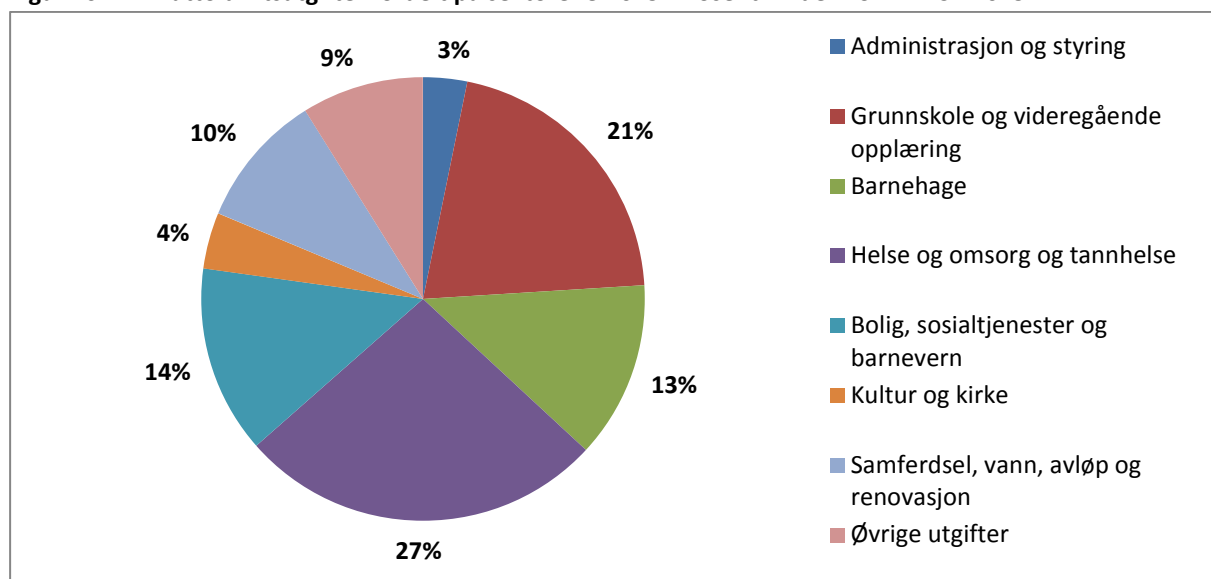
Kapittel 10 Oslo kommunes økonomi og tjenesteproduksjon

10.1 Oslos overordnede økonomiske situasjon

10.1.1 Sammensetning av kommunens brutto driftsutgifter

Majoriteten av kommunens driftsutgifter går til finansiering av sentrale velferdstjenester som barnehage, grunnskole, videregående opplæring og pleie og omsorgstjenester. Oslo er en kommune som også har ansvar for alle oppgaver som ellers i landet ligger til fylkeskommunene.

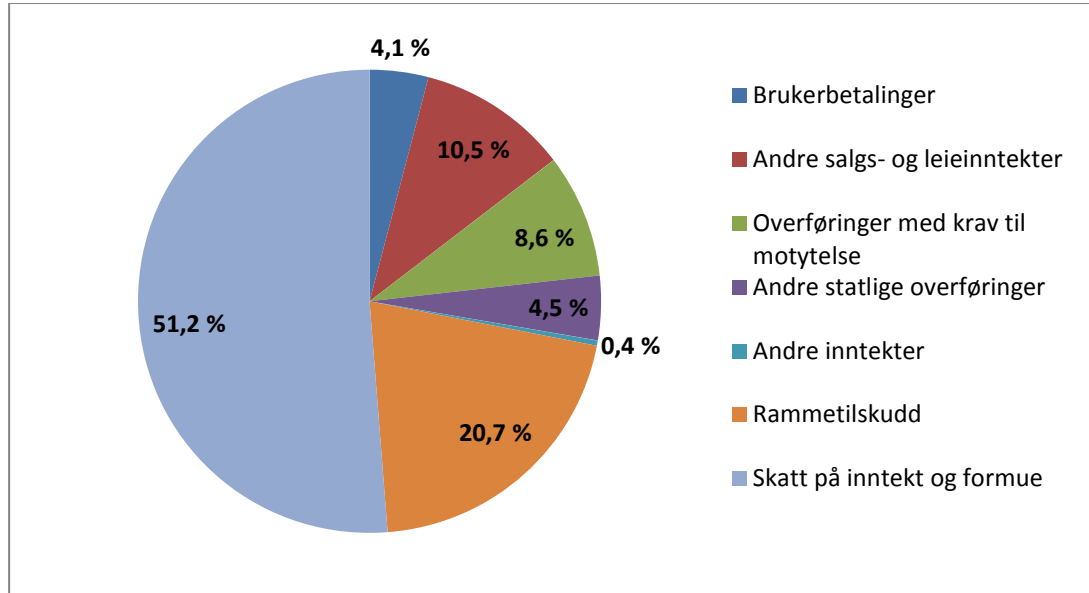
Figur 10.1.1 Brutto driftsutgifter fordelt på sektorene-2015. Prosent. Kilde: Dok. Nr. 3 - 2015

10.1.2 Sammensetning av kommunens inntekter

Norske kommuner har anledning til å ta opp lån for å finansiere investeringer (realkapital), mens løpende utgifter må dekkes av løpende inntekter. Løpende inntekter som overstiger løpende utgifter, kan brukes til å finansiere investeringer.

Figur 10.1.2 Oslo kommunes driftsinntekter-prosent. Kilde: SSB-KOSTRA 2014

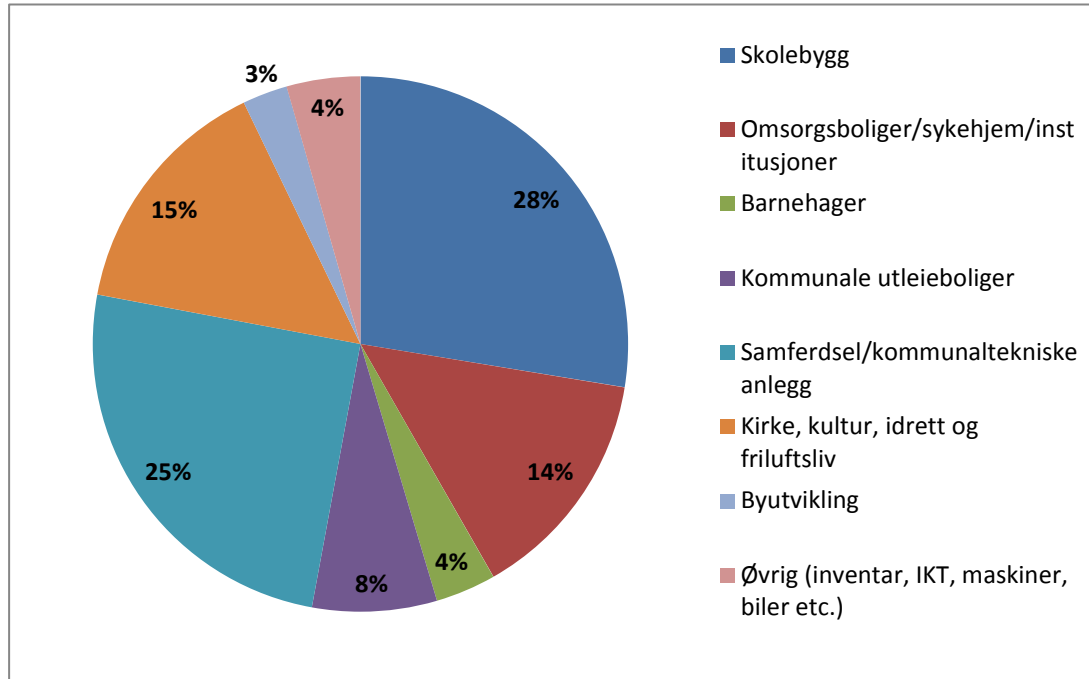
Det er stor variasjon i hvordan ulike tjenester finansieres. Mange tjenester er i hovedsak finansiert ved kommunale bevilgninger, mens andre i stor grad er finansiert ved øremerkede tilskudd fra staten eller brukerbetaling. Innenfor vann-, avløps- og renovasjonssektoren (VAR) blir gebyrinntektene utelukkende brukt til drift og investeringer i sektoren og dekker alle utgifter. I kollektivtrafikken utgjør billettinntektene om lag halvparten av inntektene mens resten i hovedsak finansieres med tilskudd fra Oslo kommune, Akershus fylkeskommune og staten, samt bompenger fra Oslopakke 3.

Over halvparten av Oslo kommunes inntekter kommer fra skatt på inntekt og formue betalt av kommunens innbyggere. Nest største inntektskilde er rammetilskudd fra staten. Brukerbetaling er inntekter fra for eksempel foreldrebetaling i barnehage og SFO. Kommunen mottar også øremerkede tilskudd fra staten til særskilte formål samt enkelte refusjonsordninger. For kommunesektoren samlet, utgjør skatt i underkant av 40 prosent av samlede inntekter. Årsaken til at Oslo har en større andel av sine inntekter fra skatt er at innbyggerne i Oslo betaler mer enn landsgjennomsnittet per innbygger i skatt. Som en følge av dette får kommunen et skatteutjevnnende trekk i rammetilskuddet. I 2014 var trekket på 3,8 mrd.kr. I tillegg får mange kommuner distriktpolitisk begrunnet rammetilskudd som Oslo ikke tar del i.

10.1.3 Investeringer

For å kunne tilby kommunale tjenester til en økende befolkning har det vært nødvendig med betydelige investeringer de siste årene. Også i gjeldende økonomiplanperiode legges det opp til et høyt investeringsnivå.

Figur 10.1.3 Planlagte investeringer i økonomiplanperioden 2015-2018. I alt 37,2 mrd. Sektorenes prosentandel. Kilde: Dok. Nr. 3 2015

Investeringer i perioden 2015–2018, er i hovedsak knyttet til kommunal infrastruktur som skole, sykehjem og omsorgsboliger. I midten av perioden vil en økende andel av investeringsmidlene gå til kultur på grunn av nytt hovedbibliotek og nytt Munchmuseum. Kirke, kultur, idrett og friluftsliv utgjør 15 prosent av investeringene i perioden.

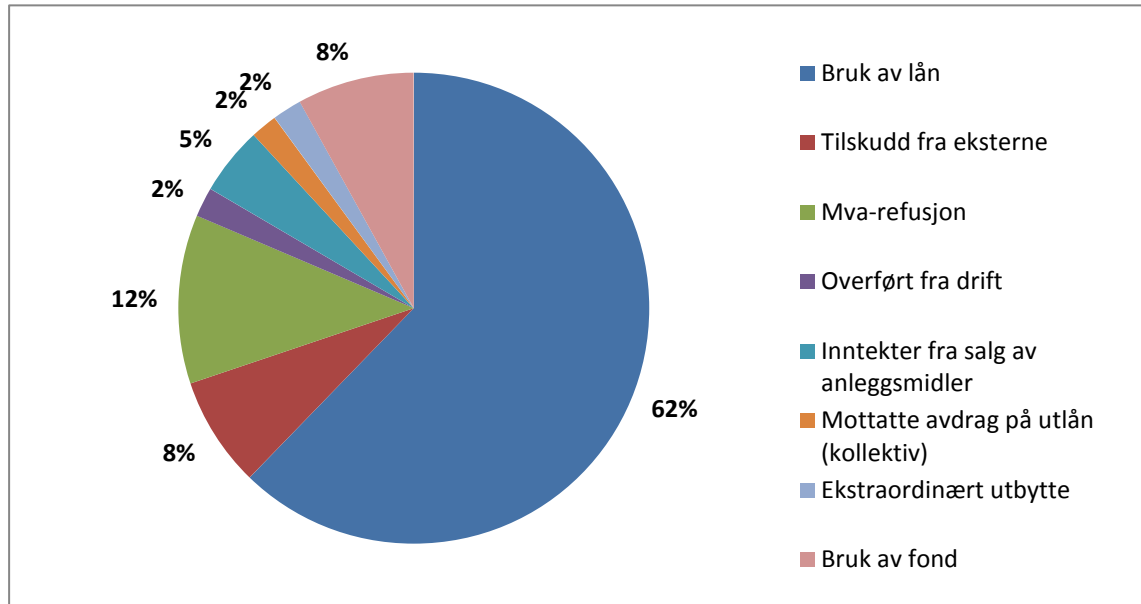
Investeringsrammen for skolebygg utgjør 28 prosent av samlede investeringer i planperioden. Investeringer til samferdsel/kommunalteknikk utgjør 26 prosent, og deler av investeringene dekkes av innbyggerne gjennom gebyrer.

I tillegg til investeringene som er vist i figuren planlegges det store investeringer innenfor kollektivtrafikken. Disse utføres i hovedsak av kollektivselskapene (Sporveien og Oslo Vognselskap som er aksjeselskaper 100 prosent eid av Oslo kommune) og finansieres for en stor del med midler fra Oslopakke 3.

10.1.4 Gjeldsutvikling

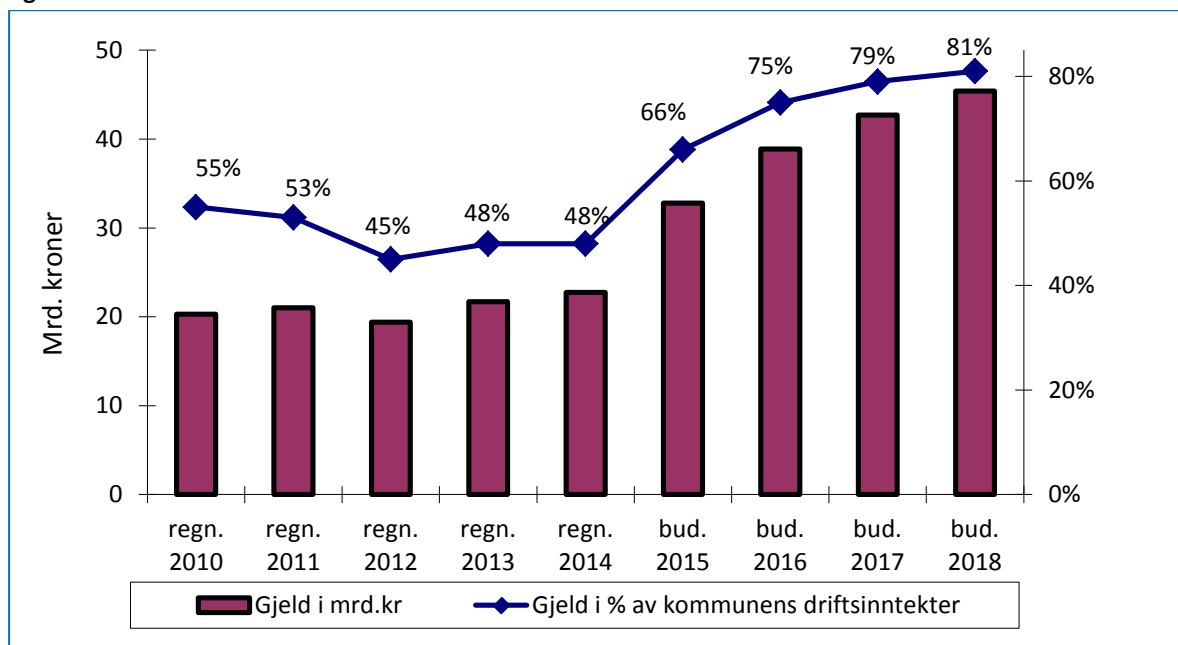
Stort investeringsbehov og liten grad av egenfinansiering gjør at lånegjelden vokser. Som vist i figur 10.1.4 finansieres 62 prosent av investeringene gjennom lån.

Figur 10.1.4 Finansiering av investeringer 2015-2018 – prosent. Kilde: Dok. Nr. 3 2015

Utviklingen i faktisk og forventet lånegjeld i perioden 2010–2018 er vist i figur 10.1.5. Kommunens gjeldsgrad forventes å øke fra 56 prosent i 2014 til 81 prosent i 2018. Veksten i gjeldsgrad er kraftigst i begynnelsen av perioden og forventes å flate ut. På tross av de siste års vekst i lånegjelden og forventet gjeldsvekst fremover har Oslo kommune et relativt lavt gjeldsnivå sammenlignet med andre kommuner.

Figur 10.1.5 Oslo kommunes utvikling i lånegjeld og gjeldsgrad 2010-2018. Kilde: Byrådets årsberetning 2014 og Dok. Nr. 3 2015

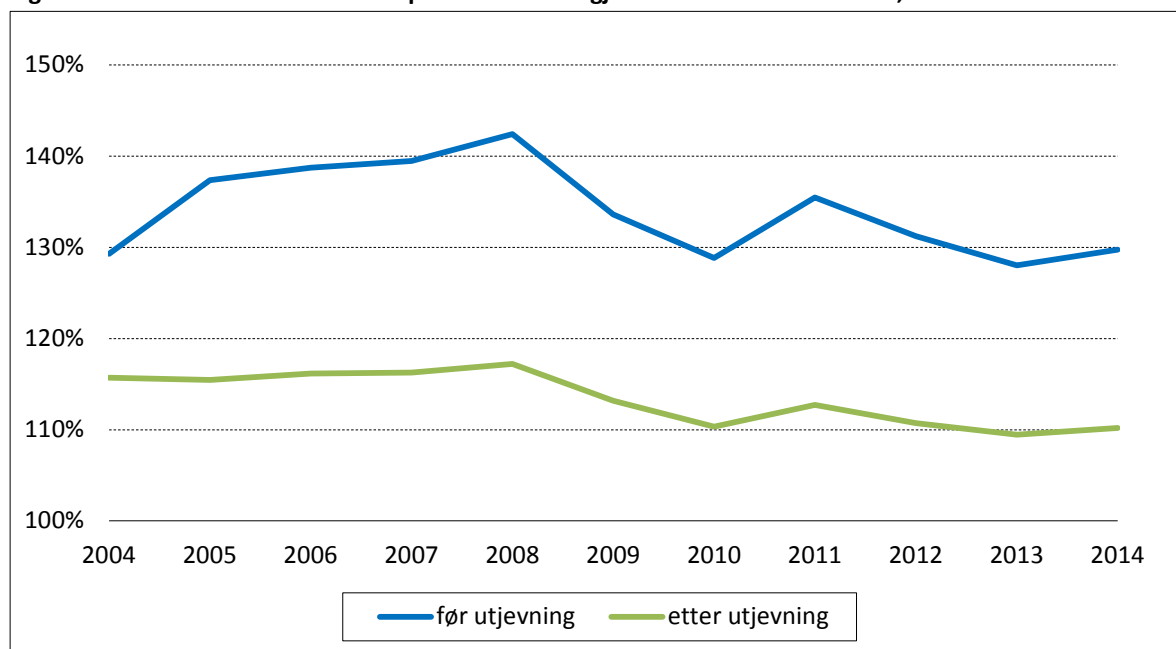

SSB publiserer hvert år i KOSTRA tall for netto lånegjeld for alle kommuner. SSB legger andre forutsetninger til grunn for beregningen enn Oslo kommune gjør i sin beregning av gjeldsgrad. SSB bruker netto lånegjeld hvor brutto lånegjeld (eksklusiv pensjonsforpliktelser) er redusert med utlån som kommunene har (videreutlånsordningen av husbankmidler og utlån av egne midler). Basert på regnskap 2014 opererer SSB med en gjeldsgrad for Oslo kommune på 39 %. Brutto lånegjeld er da redusert med 5,9 mrd. i videreutlån av husbankmidler og 9,2 mrd. for utlån til kommunens heleide aksjeselskaper. Legges SSBs tall til grunn har Oslo en svært lav lånegjeld sammenlignet med andre storbyer som Bergen (82,8 %) og Trondheim (103,5 %).

10.1.5 Skatt i forhold til landssnittet før og etter utjevning

Figur 10.1.6 viser Oslos skatt per innbygger i prosent av landsgjennomsnittet. Figuren viser at skatteinntektene i Oslo har vært godt over landsgjennomsnittet alle år siden 2004. Skattenivået vokste frem til 2008 blant annet som følge av at deler av selskapsskatten i perioden tilfalt kommunene.

Figur 10.1.6 Oslos skatteinntekter i prosent av landsgjennomsnittet. Kilde: KMD, Oslo kommune

Oslo hadde en relativt stor andel av denne skatten. Etter 2008 er skatteinntektene redusert i Oslo sammenlignet med landsgjennomsnittet. Dette skyldes i hovedsak avviklingen av selskapsskatten som kommunal skatt. Endringer i skattereglene påvirker også fordelingen mellom kommunene. Utviklingen i befolkning mellom yrkesaktiv alder og eldre og barn påvirker også skatt per innbygger da barn og eldre i mindre grad betaler skatt. Den øverste linjen viser det skattenivå innbyggerne i Oslo betaler til kommunen, mens den nederste linjen viser hvilken andel av dette kommunen får beholde som del av frie inntekter. Det er en betydelig omfordeling av inntekter mellom skattesterke og skattesvake kommuner i Norge. Oslo betalte i 2014 3,8 mrd. i skatteutjevningstrekk i rammetilskuddet fordi kommuner med skattenivå over landssnittet trekkes gjennom skatteutjevningen.

Figur 10.1.7 Utgiftskorrigererte frie inntekter i prosent av landsgjennomsnittet. Kilde: Kommuneproposisjonen (flere årganger).

Kommunal og moderniseringsdepartementet publiserer i kommuneproposisjonen hvert år tall for utgiftskorrigererte frie inntekter per innbygger i prosent av landsgjennomsnittet. I beregningene er det tatt hensyn til at alderssammensetning, geografi og sosioøkonomiske forhold varierer mellom kommunene og at utgiftsbehovet derfor varierer. Av figur 10.1.7 ser vi at Oslo kommune har hatt en negativ utvikling i utgiftskorrigererte frie inntekter over tid, blant annet på grunn av endret sammensetning av kommunesektorens inntekter. Fra 2009 til 2011 ble skattens andel av samlede inntekter redusert fra nærmere 50 prosent til rundt 40 prosent samtidig som skatteutjevningen mellom kommunene ble økt. Oslo har tapt på begge disse endringene da Oslo har mer i skatt per innbygger enn gjennomsnittet.

10.2 Sammenligning av tjenesteproduksjonen mellom storkommunene

ASSS (Aggregerte styringsdata for samarbeidende storkommuner) er et nettverk for de 10 største kommunene i landet. Hovedfokus er utvikling og analyse av styringsdata på overordnet nivå. ASSS har utviklet indikatorer på flere tjenesteområder for å kunne sammenligne ressursbruk, tjenesteproduksjon, dekningsgrader, enhetskostnader og kvalitet. Her følger et utvalg av indikatorer hvor Oslo kommune sammenlignes med gjennomsnittet av ASSS.

10.2.1 Pleie og omsorg

I Oslo kommune bruker hjemmetjenesten mindre ressurser til brukere over 67 år sett i forhold til antall innbyggere i denne målgruppen enn gjennomsnittet i ASSS. En viktig årsak til dette er at bistandsbehovet hos mottakere i Oslo er lavere enn for snittet i ASSS. Det gis derfor færre vedtakstimer per bruker.

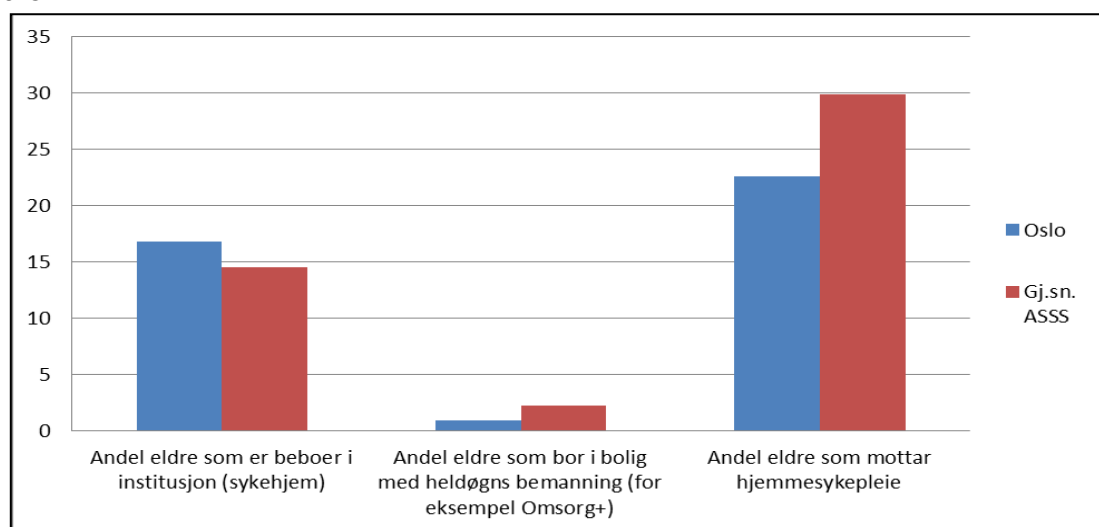
Tabell 10.2.1 Indikatorer for pleie og omsorg – Oslo og ASSS-kommunene. Kilde: ASSS 2013

Indikator for pleie og omsorg	Oslo 2013	Snitt ASSS	Lavest ASSS	Høyest ASSS
Netto driftsutgifter hjemmetjenester 67 år og eldre per innbygger 67 år og eldre	17 263	18 717	14 206	24 244
Andel av innbyggere 80 år og eldre som mottar hjemmetjenester	31,4 %	31,5 %	28,5 %	38,0 %
Andel av innbyggere 80 år og eldre som bor i institusjon eller bolig med heldøgns omsorg	17,7 %	16,8 %	13,5 %	20,2 %
Netto driftsutgifter hjemmetjenester 0-66 år per bruker 0-66 år	419 891	383 381	229 346	510 493
Netto driftsutgifter hjemmetjenester 67 år og eldre per bruker 67 år og eldre	115 575	131 819	99 609	180 121
Andel årsverk i pleie og omsorg med fagutdanning	69 %	74 %	68 %	79 %
Andel av innbyggerne 80 år og eldre som bor i institusjon eller bolig med heldøgns omsorg	17,6 %	16,8 %	13,5 %	20,2 %
Brutto driftsutgifter per institusjonsplass	1 085 762	1 031 451	862 723	1 085 762

For innbyggere over 80 år er det om lag like høy andel som får hjemmetjenester i Oslo kommune som i ASSS. For denne aldersgruppen er det imidlertid i Oslo en høyere andel som er i institusjon eller bolig med heldøgns omsorg enn for snittet i ASSS.

For brukere under 67 år er netto driftsutgifter per bruker høyere enn gjennomsnittet i ASSS. For brukere over 67 år er utgiftene per bruker klart lavere enn for snittet i ASSS. Dette har trolig sammenheng med at Oslo har en høyere andel beboere i institusjon, og at de mer pleietrengende i høyere grad bor på institusjon i stedet for i eget hjem.

Oslo kommune har en lavere andel årsverk i pleie og omsorg med fagutdanning enn gjennomsnittet i ASSS.

Figur 10.2.1 Tjenestetilbud til innbyggere over 80 år – Oslo og gjennomsnitt ASSS-kommunene. Kilde: ASSS 2013

Figuren over viser at en vridning fra bruk av institusjon til bruk av Omsorg+ og hjemmesykepleie kan være en hensiktsmessig strategi for å oppnå en mer ressurseffektiv pleie og omsorgssektor.

10.2.2 Kommunehelsetjenesten

Oslo kommune har noe høyere netto driftsutgifter per innbygger til kommunehelsetjenesten enn gjennomsnittet i ASSS.

Tabell 10.2.2 Indikatorer for kommunehelsetjenesten. Oslo og ASSS-kommunene. Kilde ASSS-2013.

Indikatorer for kommunehelsetjenesten	Oslo 2013	Snitt ASSS	Laveste verdi	Høyeste verdi
Netto driftsutgifter per innbygger til kommunehelsetjenesten	1 940	1 868	1 668	2 210
Årsverk helsestasjon og skolehelsetjeneste per 10 000 innbyggere 0-20 år	31,1	31,3	17,2	54,2
Reservekapasitet fastleger	106	103	98	109

En årsak til dette er at Oslo har styrket helsestasjons- og skolehelsetjenesten til innbyggere 0-20 år mer enn ASSS. Fra 2011 til 2013 har Oslo kommune hatt en økning i antall årsverk i helsestasjonstjenester per innbygger, mens det i ASSS-kommunene har det vært en reduksjon.

Reservekapasitet for fastleger er en kvalitetsindikator på legetilbudet, ettersom høyt tilbud av leger gjør at innbyggerne har flere fastleger å velge mellom og at det er ledig legekapasitet i kommunen. I Oslo kommune er tilgjengeligheten til leger noe høyere enn for snittet i ASSS.

10.2.3 Barnevernet

Oslos netto driftsutgifter til barnevern per innbygger i målgruppa ligger over gjennomsnittet i nettverket, men langt under den kommunen med de høyeste utgiftene per barn 0-17 år. Det er en sammenheng mellom netto driftsutgifter til barnevern per innbygger 0-17 år og antall barn med barnevernstiltak per innbygger i samme aldersgruppe.

Tabell 10.2.3 Indikatorer for barnevernet. Oslo – ASSS-kommunene. Kilde: ASSS 2013.

Indikatorer for barnevernet	Oslo 2013	Snitt ASSS	Laveste verdi	Høyeste verdi
Netto driftsutgifter per innbygger 0-17 år til barnevernet	8 130	7 242	5 132	9 416
Andel barn med barneverntiltak i forhold til innbyggere 0-17 år	4,7 %	4,3 %	2,4 %	5,5 %
Andel barn med tiltak som ikke er plasseringstiltak	68,1 %	61,9 %	48,8 %	69,6 %
Netto driftsutgifter per barn med plasseringstiltak (f252)	252 945	231 820	205 062	252 945
Andel barn med tiltak per 31.12 med utarbeidet tiltaksplan/omsorgsplan	88 %	82 %	65 %	98 %
Andel undersøkelser gjennomført i løpet av 3 måneder	92 %	78 %	49 %	93 %

Oslo ligger over snittet på begge størrelsene og det handler først og fremst om at behovet for barneverntjenester i Oslo er litt over gjennomsnittet for nettverket. Kommunen med de laveste utgiftene per barn er den samme som har lavest antall barn med tiltak per innbygger 0-17 år. Tilsvarende er det i den andre enden av skalaen.

Andel barn med tiltak som ikke er plasseringstiltak av alle barn med barnevernstiltak er ment å skulle gi et uttrykk for evne til å komme tidlig inn med tiltak og evne til å avhjelpe problematikken i samarbeid med barnets foreldre. Det er en prioritert oppgave i barnevernet.

Utgiftene til plasseringstiltak er høyest i nettverket. Oslos finansieringsordning for slike tiltak skiller seg fra de andre kommunene, så resultatet er ikke direkte sammenlignbart. Oslo har forholdsvis færre barn med plasseringstiltak enn flertallet av kommunene i nettverket. Det er muligens slik at de som har behov for et plasseringstiltak i Oslo får et bedre tilbud enn i de andre kommunene og at det er forklaringen på at kostnadene er høyere.

Andel undersøkelser som gjennomføres innen 3 mnd. og andel barn med utarbeidet plan er to uttrykk for hvorvidt barneverntjenestene er i stand til å oppfylle lovkrav, og er da også en indikasjon på kvalitet i tjenesten. Oslos resultater på disse to indikatorene har vært godt over gjennomsnittet i nettverket i mange år, og for behandling av undersøkelser innen fristen loven setter er Oslo nær ved å være best blant ASSS-kommunene.

10.2.4 Sosialtjenesten

Netto driftsutgifter til sosialtjenesten per innbygger 18-66 år er høyere i Oslo enn i de øvrige ASSS-kommunene.

Tabell 10.2.4 Indikatorer for sosialtjenesten. Oslo – ASSS-kommunene. Kilde: ASSS 2013.

Indikatorer for sosialtjenesten	Oslo 2013	Snitt ASSS	Laveste verdi	Høyeste verdi
Netto driftsutgifter til sosialtjenesten* per innbygger 18-66 år	6 453	4 210	2 866	6 453
Andel sosialhjelpsmottakere 18-24 år i forhold til alle mottakere	13,1 %	22,8 %	13,1 %	9,7 %
Brutto driftsutgifter økonomisk sosialhjelp per mottaker	55 399	47 841	42 050	55 399
Andel deltagere som gikk til arbeid/utdanning etter fullført KVP	54,0 %	47,6 %	34,0 %	57,0 %

*Sosialtjenesten omfatter i denne sammenhengen KOSTRA-kategoriene F242, 243, 273, 276, og 281.

I tillegg til råd, veiledning, oppfølging og forebygging, og utgifter til økonomisk sosialhjelp, omfatter sosialtjenesten i denne sammenhengen også utgifter til rusomsorg, kvalifiseringsprogrammet (KVP) og andre arbeidsrettede tiltak i kommunal regi. Det høye nivået per innbygger i Oslo må sees i sammenheng med at Oslo også har det høyest beregnede utgiftsbehovet for sosialtjenesten per innbygger i statens inntektssystem for kommunene. For 2013 hadde Oslo et beregnet utgiftsbehov på 182 prosent av landsgjennomsnittet, mens ASSS-nettverket som helhet ligger på 135 prosent. Det har vært en økning i netto driftsutgifter til sosialtjenesten fra 2012 til 2013. Oslo hadde en noe større økning enn ASSS som helhet – nominelt om lag 11 prosent økning i Oslo mot om lag 9 prosent for ASSS samlet.

Av ASSS-kommunene er det Oslo som har den laveste andelen sosialhjelpsmottakere 18-24 år i forhold til alle mottakere av økonomisk sosialhjelp. Andelen har økt helt marginalt fra 2012 til 2013, og har vært lav i mange år.

Som tidligere år, hadde Oslo klart høyere brutto driftsutgifter til økonomisk sosialhjelp per mottaker enn gjennomsnittet for ASSS-kommunene. Dette utgiftsnivået avhenger av flere forhold. Det handler blant annet om stønadslengde i løpet av året, husstandsstørrelse, mottakernes øvrige

inntektsgrunnlag, kostnadsnivået lokalt, utmålingspraksisen i kommunen og eksistensen av andre kommunale ordninger (for eksempel kommunale bostøtteordninger). I Oslo var det utgiftsøkning nominelt på om lag 6 prosent fra 2012 til 2013. Gjennomsnittlig økning for ASSS-kommunene var imidlertid noe høyere – nominelt om lag 9 prosent. For Oslos del viser annen statistikk at det var en liten økning i den gjennomsnittlige stønadslengden per mottaker i 2013, mens andelen mottakere med økonomisk sosialhjelp som viktigste inntektskilde økte kun marginalt.

Andelen deltakere som går til arbeid eller utdanning etter fullført KVP er en viktig resultatindikator for sosialtjenesten. Oslo kommune har i flere år hatt en høyere andel enn gjennomsnittet for ASSS-kommunene, så også i 2013. Et bedre resultat i Oslo kan ha flere årsaker. Det kan skyldes godt arbeid, men vil også være påvirket av rekrutteringen til KVP. Både for Oslo og for ASSS-nettverket som helhet var andelen som gikk til arbeid eller utdanning noe høyere i 2013 enn i 2012

10.2.5 Skole

Oslo har høyest netto driftsutgifter per elev til grunnskoleundervisning av ASSS-kommunene. Oslo har ompostert betydelige beløp fra administrativt koststed til tjenestefunksjon for å følge veilederen for Kostra. Det har ført til en økning i netto driftsutgifter per elev fra 2012. Også i 2012 var utgiftene i Oslo over gjennomsnittet, selv om avstanden til gjennomsnittet var langt mindre, noe som er et uttrykk for at skolesektoren har vært prioritert i Oslo. Det har også gitt seg utslag i sterke resultater.

Tabell 10.2.5 Indikatorer i skolen. Oslo – ASSS-kommunene. Kilde: ASSS 2013.

Indikator skolen	Oslo 2013	Snitt ASSS	Lavest ASSS	Høyest ASSS
Netto driftsutgifter til grunnskoleundervisning (202), konsern per elev	81 625	76 996	73 297	81 625
Andel elever som får spesialundervisning	7,3 %	7,5 %	6,5 %	9,0 %
Nasj. prøver 5.trinn, snitt andel nivå 2-3	82 %	78 %	70 %	87 %
Nasj. prøver 8.trinn, snitt andel nivå 3-5	79 %	75 %	68 %	85 %
Nasj. prøver 9.trinn, snitt andel nivå 3-5	85 %	83 %	77 %	91 %
Eksamen snitt eng. mat. og norsk	3,6	3,5	3,3	3,9
Trivsel med lærer, snitt 7. og 10. trinn	0,0	0,0	0,0	0,0
Faglig veiledning, snitt 7. og 10. trinn	0,0	0,0	0,0	0,0
Vurdering for læring, snitt 7. og 10. trinn	3,6	3,5	3,5	3,7

Resultatene fra nasjonale prøver er gjennomgående gode i Oslo, og det er kun én kommune (Bærum) som har bedre resultater. Også for samleindikatoren for eksamensresultater er resultatet over gjennomsnittet, og kun to kommuner har bedre resultat enn Oslo. Gitt Oslos sammensatte elevgruppe, er læringsresultatene svært gode. På den nye indikatoren Vurdering for læring, som er en indeks for elevenes svar på spørsmål om kvaliteten på lærerens veiledning og tilbakemelding, er Oslos resultat over gjennomsnittet.

10.2.6 Barnehage

Oslo kommune bruker noe mer enn snittet for ASSS-kommunene i netto driftsutgifter for kommunale og privat barnehager samlet sett. Blant ASSS-kommunene, bruker Oslo mest på kommunale

barnehager målt i brutto driftsutgifter per korrigerte oppholdstime. Dette skyldes hovedsakelig høy bemanningstetthet, samt høye utgifter til pensjon i de kommunale barnehagene.

Tabell 10.2.6 Indikatorer barnehage. Oslo – ASSS-kommunene 2013. Kilde: ASSS 2013.

Indikator barnehage	Oslo 2013	Snitt ASSS	Lavest ASSS	Høyest ASSS
Netto driftsutgifter, per innbygger 1-5 år, barnehager – Kroner	126 148	122 026	107 888	134 543
Dekningsgrad 1-2 år (Kommunale + Private) - %	74,1	80,1	74,1	91,6
Dekningsgrad 3-5 år (Kommunale + Private) - %	93,1	96,5	93,1	99,5
Andel barn fra språklige og kulturelle minoriteter i barnehage i forhold til innvandrerbarn 1-5 år - %	Ikke data	Ikke data	Ikke data	Ikke data
Korrigerte brutto driftsutgifter (funksjon 201 ordinær drift), konsern, pr. korrigerte oppholdstimer kommunale barnehager - Kroner	47	44	39	47
Andel ansatte med godkjent førskolelærerutdanning i basisvirksomhet - %	30,5	35,6	26,4	43,6
Brukertilfredshet- score, 1-6 (høyeste) skala (Fredrikstad, Oslo, Drammen, Bergen, Sandnes og Tromsø)	5,2	5,1	4,9	5,5
Netto driftsutgifter, per innbygger 1-5 år, barnehager - Kroner	126 148	122 026	107 888	134 543
Dekningsgrad 1-2 år (Kommunale + Private) - %	74,1	80,1	74,1	91,6

Dekningsgradene for både 1-2 åringer og 3-5 åringer er de laveste i nettverket. Det er bydelvis forskjeller, hvor enkelte bydeler ligger i nærheten av den høyeste verdien i nettverket, mens det er andre hvor dekningen er lav og trekker snittet for Oslo ned. Andelen barn fra språklige og kulturelle minoriteter i barnehage i forhold til innvandrerbarn er høyere enn snittet for nettverket.

Dersom man ser på historiske data, viser tallene at denne andelen har vokst de senere årene. Andelen ansatte med godkjent førskolelærerutdanning er lavere enn snittet for ASSS-kommunene. Denne andelen har de siste årene hatt en positiv utvikling, med en økning på omtrent 3 prosentpoeng siden 2010. Oslo har en brukertilfredshet over gjennomsnittet for ASSS-nettverket.

10.3 Bedre tjenester gjennom modernisering og bruk av ny velferdsteknologi

Oslo er en by i sterk vekst og det forventes at kommunens befolkning har økt til over 800 000 i 2030. Flere innbyggere trenger flere tjenester og krever betydelige investeringer. Modernisering av kommunens tjenester er derfor ikke bare et spørsmål om bedre service til innbyggerne, men nødvendig for å hindre at en voksende befolkning krever flere ressurser enn det kommunens økonomi kan bære.

10.3.1 Forenkling og effektivisering

Viktige stikkord er forenkling og effektivisering i den enkelte virksomhet, sanering og forenkling av regelverk, effektiv IKT-drift og strategisk bruk av anskaffelser. Tjenestene Oslo kommune tilbyr byens innbyggere skal leveres digitalt der dette er mulig og hensiktsmessig. Elektronisk kommunikasjon skal være den primære kanalen for samhandling med kommunens innbyggere og næringsliv.

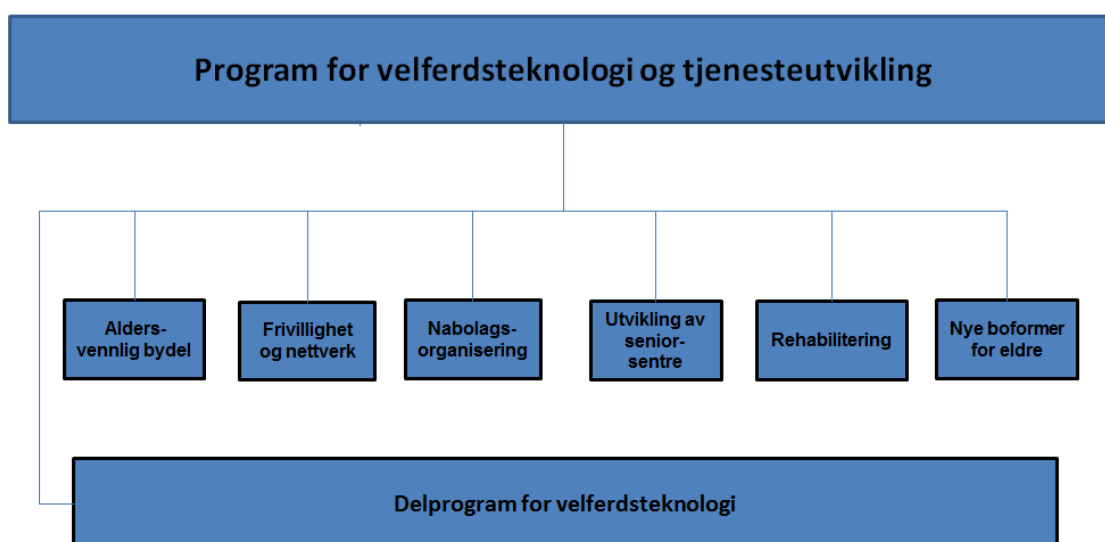
Oslo kommune har fått ny nettportal i 2015. Antall sider er redusert fra 55 000 til 6 000. Et sentralt tiltak har vært å øke brukertilgjengeligheten på kommunens nettportal slik at innbyggerne på en enkel måte får løst sine oppgaver og forespørslar der.

10.3.2 Program for velferdsteknologi og tjenesteutvikling

Befolkningsprognosene viser at antall eldre over 67 år vil fordoble seg frem mot 2030. Dette legger et stort press på kommunens helse-, sosial og omsorgsområde, både økonomisk og ressursmessig, og krever at vi tenker annerledes i måten vi skal levere våre tjenester på.

Oslo kommune har etablert et program for velferdsteknologi og tjenesteutvikling som oppfølging av bystyremelding 1/2014 – Seniorsmeldingen. Formålet med programmet er å etablere en struktur og organisasjon som kan bidra til å koordinere de ulike tiltak og prosjekter som planlegges og gjennomføres i Oslo kommune innenfor helse-, sosial- og omsorgstjenester. Velferdsteknologi vil spille en stor rolle innenfor alle satsningsområdene og er derfor lagt under programmet som et delprogram.

Figur 10.3.1 Organisering av program for velferdsteknologi og tjenesteutvikling i Oslo kommune

Helseetaten har fått det operasjonelle ansvaret for utvikling/utprøving, koordinering og implementering av velferdsteknologi i hjemmetjenesten. Arbeidet med å bytte ut ca. 10 000 analoge trygghetsalarmer med digitale er godt i gang.

Fra april 2014 til juni 2015 har Helseetaten deltatt i pilotering av trygghetsalarmer med GPS-sporing hvor 52 brukere fra forskjellige bydeler har deltatt. Utprøvingen viser klart at bruk av lokaliseringsteknologi for personer med demens/kognitiv svikt gir økt frihet for brukere til å fortsette å leve et aktivt liv i tillegg til å gi økt trygghet for pårørende og ansatte. Utprøvingen utvides til å fortsette ut 2016 og vil omfatte alle bydeler.

Fire bydeler, St. Hanshaugen, Grünerløkka, Sagene og Gamle Oslo, deltar i Helsedirektoratets nasjonale program for velferdsteknologi og har fått signal om fortsatt deltakelse frem til 2020. Disse bydelene har blant annet prøvd ut elektronisk medisindispensere og helsesjekker i form av KOLS-,

blodtrykks-, blodsukker- og vektmåling. Resultatene så langt har vært positive hos både brukere og ansatte i hjemmetjenesten.

Oslo kommune deltar i front i utviklingen av nye trender innenfor velferdsteknologi og er engasjert i både nasjonale og internasjonale prosjekter:

- Velferdsteknologi i sentrum (VIS)
- Samspill – GPS i Oslo
- C3 (Centre for Connected Care)
- Aker Helsearena
- The Nordic Independent Living Challenge
- Nordic Business and Living Lab Alliance on Independent Living

Litteraturliste

Amdam, Sverre og Signe Vrålstad (2014): «Levekårsundersøkelse om helse, omsorg og sosial kontakt 2012. Dokumentasjonsrapport.». SSB-notat 2014/3

Andersen, Patric Lie og Bakken, Anders. «Ung i Oslo 2015» - NOVA-rapport nr. 8/15.

Bergsli, Heidi (2013): «Helse og frafall i videregående opplæring. Underlagsrapport til Sosial ulikhet i helse: En norsk kunnskapsoversikt». Sosialforsk, Høgskolen i Oslo og Akershus 2013.

Borgan, Jens-Kristian (2007): «Farligere i byen? Dødelighetsforskjeller by og land 1875–2005». I Bore (red): På liv og død. Helsestatistikk i 150 år. Statistiske analyser 94. SSB.

Breivik, Gunnar og Kolbjørn Rafoss (2012): «Fysisk aktivitet; omfang, tilrettelegging og sosial ulikhet – en oppdatering og revisjon». Norges idrettshøgskole/Høgskolen i Finnmark 2012

Bråten, Beret, Nina Drange, Hedda Haakestad og Kjetil Telle (2014): «Gratis kjernetid i barnehager». Fafo-rapport 2014:44

Byøkologisk program 2011-2026

Dahl, Espen, Heidi Bergsli og Kjetil A. var der Wel (2014): «Sosial ulikhet i helse. En norsk kunnskapsoversikt». Høgskolen i Oslo og Akershus.

Del Risco Kollerud m. fl. (2014): «Hjerte- og karsykdommer i Oslo. Betydelige helseforskjeller mellom bydelene». Oslospeilet 2/2014.

Departementene (2013): «Du ser det ikke før du tror det». Rapport fra nasjonal konferanse om tidlig innsats rettet mot barn i alderen 0–6 år.

Drammen kommunes frivillighetspolitiske plattform 2014

Elstad, Jon Ivar (2008): «Utdanning og helseulikheter». NOVA

European Commission (2014): Regional Innovation Score Board 2014.

EUs badevannsdirektiv for 2011-2014

EUs rammedirektiv for vann (2007)

Falch, Torberg og Ole Henning Nyhus: «Frafall fra videregående opplæring og arbeidsmarkedstilknytning for unge voksne». SØF-rapport nr. 07/09.

Folkehelseinstituttet (2014): «Folkehelse rapporten 2014. Helsetilstanden i Norge». Rapport 2014:4

Folkehelseinstituttet (2015): «Flere risikofaktorer forklarer hjertedødelighet hos lavt utdannede». Lest 13.08.2015. <http://www.fhi.no/artikler/?id=115618>

Grünfeld, Leo A., m.fl. (2014): «Verdiskapingsevnen i norske storbyregioner». Menon-rapport 2014:14.

Helsedirektoratet (2015): «Utviklingen i norsk kosthold 2014».

Helseetaten (2013): «Faktaark forebyggende helsearbeid – Fallforebygging blant hjemmeboende eldre.»

Helseetaten (2015): «Hovedutfordringer i aldersgruppen 0-20 år. En kartlegging basert på samtaler med helsesøstre i 15 bydeler i Oslo.» Rapport januar 2015.

Helse- og omsorgsdepartementet (2013): «Likeverdige helse- og omsorgstjenester - god helse for alle». Nasjonal strategi om innvandreres helse 2013-2017.

Hjorthol, Randi, Engebretsen, Ø., Tanu, P. U. (2014): «Den nasjonale reisevaneundersøkelsen 2013/14». TØI rapport 1383/2014.

Klima- og energiprogrammet (2015): «Det grønne skiftet – utkast til Klima- og energistrategi for Oslo»

Klimatilpasningsstrategi for Oslo 2014 - 2030

Kommunal handlingsplan mot støy for perioden 2008-2013

Kreftregisteret (2015): «Cancer in Norway 2013-Special Issue del 2. Kreft i Norges fylker 1954-2013». Kumar, Bernadette og B. Viken (2010): «Folkehelse i et migrasjonsperspektiv». Bergen: Fagbokforlaget

Kummel, L., Nordström, T., Härnback, J., et al. (2014): «Sykkelstrategi 2015-2025 – Oslo en sykkelby for alle».

NAV (2014). Statistikkportal. Kvartalsvis sykefraværstatistikk. Legemeldt sykefravær etter diagnose og bosted.

Nordström, T., Kummel, L., Härnback, J., et al. (2014): «Oslosyklisten, Kartlegging av dagens og morgendagens syklistere». Underlagsrapport sykkelstrategien.

Norges forskningsråd (2014): Skattefunn årsrapport 2014

Norsk Forening for Folkehelse og Sunne Kommuner (2012): «Folkehelse på tvers». Oslo Havn (2013): Havneplan 2013 - 2030.

Skretting, Astrid, Elin K. Bye, Tord Finne Vedøy og Karl Erik Lund (2015): «Rusmidler i Norge 2014». SIRUS 2015.

Stambøl, Lasse Sigbjørn (2013): «Bosettings- og flyttemønster blant innvandrere og deres norskfødte barn». SSB-rapport 46/2013

Stortingsmelding 26 (2006-2007): «Regjeringens miljøpolitikk og rikets miljøtilstand».

Stortingsmelding 34 (2012-2013): «Folkehelsemeldingen – God helse – felles ansvar»

Strand, Bjørn Heine mfl. (2014): «Trends in educational inequalities in cause specific mortality in Norway from 1960 to 2010: a turning point for educational inequalities in cause specific mortality of Norwegian men after the millennium?» BMC Public Health 2014, 14: 1208. DOI: 10.1186/1471-2458-14-1208

Strandbu, Å., Bakken, A. (2007): «Aktiv Oslo-ungdom, En studie av idrett, minoritetsbakgrunn og kjønn». NOVA-rapport 2/07.

Støykartleggingen i Oslo (2012)

T-1520 – retningslinje for behandling av luftkvalitet i arealplanlegging (2012)

Tiltaksutredning for bedre luftkvalitet i Oslo og Bærum (2015)

Turner, Lena Magnusson, Viggo Nordvik og Jardar Sørvoll: «Boligbehov og ubalanser i norske storbyer». NOVA-rapport 5/2015

Vaage, Odd Frank (2010): «Oslo-befolkningens bruk av kulturtilbud, Resultater fra kultur- og mediebruksundersøkelsene fra 1991 til 2008 og Levekårsundersøkelsen 2007» Rapporter 17/2010, Statistisk sentralbyrå.

Wollebæk, Dag og Karl Henrik Sivesind: «[Fra folkebevegelse til filantropi? Frivillig innsats i Norge 1997–2009](#)». Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor. Rapport 2010:3.

Øia, Tormod (2012): «Ung i Oslo 2012». Nøkkeltall. Notat nr. 7/12. NOVA

Oslotrender 2015

Oslotrender har tidligere blitt gitt ut i 2009 og 2011. Som tidligere utgaver gir Oslotrender 2015 en beskrivelse av fakta og viktige utviklingstrekk i kommunen og bysamfunnet som er relevante for den videre planlegging av byens fremtidige utvikling.

Vurderinger av utviklingstrekk og drøfting av innretning av kommunens planarbeid inngår ikke i foreliggende dokument, men skal fremlegges i kommunens planstrategi som etter planloven må vedtas innen 1.10.2016.

Tematisk spenner Oslotrender 2015 bredt og inneholder informasjon om alle kommunens sektorer og tjenestekområder. I denne utgaven av Oslotrender har folkehelse fått større plass enn tidligere iht folkehelselovens krav til grunnlagsdata for planlegging.

